

ସାମୁଦ୍ରିକ ନିଜକଥା

ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ପୀତାମ୍ବର ପ୍ରଧାନ



ଭାସଫୁଲର ନଜକଥା

ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ପୀତାମ୍ବର ପ୍ରଧାନ



ଓଡ଼ିଶା ଶ୍ରୀମନ୍ଦିର

GHASA PHULAR NIJA KATHA

(AUTOBIOGRAPHY)

By : PITAMBAR PRADHAN

Copy rights reserved by :

Shephali Das, M. A. (Sholi)

Published by :

Govinda Charan Patra

ORISSA BOOK STORE

Binod Behari, Cuttack-753 002

Printed at :

Laxmikanta Printers

Nayabazar, Cuttack-4

First Publication : 1982

REVISED PRICE : Rs. 30/-
ORISSA BOOK STORE

ଘାସଫୁଲର ନିଜକଥା

(ଆତ୍ମ-ଚରିତ)

ରଚନା :

ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ପୀତାମ୍ବର ପ୍ରଧାନ

ସହାଧ୍ୟକ୍ଷା ;

ଶେଫାଳୀ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ. (ଶେଲୀ)

ପ୍ରକାଶକ :

ଶ୍ରୀ ଗୋବିନ୍ଦ ଚରଣ ପାତ୍ର

ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ସ୍ଟୋର

ବିନୋଦବିହାରୀ, କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରଣ :

ଲକ୍ଷ୍ମୀକାନ୍ତ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ

ନୂଆବଜାର, କଟକ-୪

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୧୯୮୨

ମୂଲ୍ୟ :

ସୂଚୀ

॥ ଏକ	॥ ବାପାଙ୍କ ଲୁହ	୧
॥ ଦୁଇ	॥ ସ୍ୟନ୍ତପୁରୀ ତଥା କହି	୪
॥ ତିନି	॥ ଗ୍ରେଟା ମାଷ୍ଟେ	୧୦
॥ ଚାରି	॥ ବଚଣାରୁ ବଳରାମପୁର	୧୪
॥ ପାଞ୍ଚ	॥ ମାଇନରରେ ନାଁ ଲେଖା	୨୧
॥ ଛଅ	॥ ବଇଁଶୀ ବାବୁ	୨୯
॥ ସାତ	॥ ବୟାଳଶି-ଆନ୍ଦୋଳନ	୩୫
॥ ଆଠ	॥ ପୁନେଇଁରେ ଅନ୍ଧାର	୩୮
॥ ନଅ	॥ ପାଠପଢ଼ାରେ ଡୋର	୪୧
॥ ଦଶ	॥ ବାଳସିଂଗି ସାଆରେକି	୪୭
॥ ଏଗାର	॥ ଡୋରା ଫିଟିଲ	୫୦
॥ ବାର	॥ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଫଦ'	୫୫
॥ ତେର	॥ 'ନବ' ପିଲାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ବିଗାଡ଼ ଦେଲା	୬୦
॥ ଚଉଦ	॥ ଆମ ଅର୍ଦ୍ଧାଶନ	୬୭
॥ ପନ୍ଦର	॥ କଟକ ଦେଖା ଓ ସାଇକେଲ୍ ଶିଖା	୭୮
॥ ଷୋଳ	॥ ଅରଣ୍ୟେ ଅଜଗର ପ୍ରାୟେ	୭୯
॥ ସତର	॥ ସଂଗ୍ରାମର ଇତି ନାହିଁ	୭୨
॥ ଅଠର	॥ ଭୂମିର ଇଚ୍ଛା ହେଉ ହେ ପୃଥିବୀ	୭୭
॥ ଉନ୍ନେଇଶ	॥ ପୁଣି ପରାସ୍ତା	୮୧
॥ କୋଡ଼ିଏ	॥ ରହା ନାହିଁ	୮୩
॥ ଏକୋଇଶ	॥ ତେପନରୁ ଅଶ୍ରୁଟି	୮୫
॥ ବାଇଶ	॥ ନୂଆ ଜୀବନର ଡାକରା	୯୫
॥ ତେଇଶ	॥ ସାଧାବରର ଡାକରା	୯୯
॥ ଚବିଶ	॥ ଭବିଷ୍ୟତ ହିଁ ଉତ୍ତର ଦେଉ	୧୧୨

॥ ପବିତ୍ର ॥	ଏଥୁ ଭିତରେ ଓ ଏହା ପରେ	୧୨୧
॥ ଛବିଶି ॥	ବାପା ଚାଲିଗଲେ	୧୩୦
॥ ସତେଇଶି ॥	ତଳ ବାଟରେ	୧୩୩
॥ ଅଠେଇଶି ॥	ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ପଦେ	୧୩୫
॥ ଅଶତରଶି ॥	ଗୁରୁଚରଣ ଓ ମୁଁ	୧୩୭
॥ ତରିଶି ॥	ଏ ଡାକରା ଶେଷ କେଉଁଠି ?	୧୪୨
॥ ଏକତରିଶ ॥	ପରିଶେଷରେ	୧୪୫



ଅଭିମତ

କଥା ଅଛି— “ଶୁଆ ମୂଲ ଶୁଆ କହେ” । ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ପୀତାମ୍ବର ପ୍ରଧାନଙ୍କ ‘ଘାସଫୁଲର ନଜର’ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଖିଲି । ବାଟ ଅବାଟରେ ବୁଲିବାବେଳେ ଘାସଫୁଲଟିକ ଛୁଏଁ ଯେମ୍ବେ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଯାଏ; ସେମିତି ଲାଗିଲା । ଲେଖକଙ୍କ ଲେଖାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ସେ ଛୁଏଁ ଆସି ଆଖିରେ ପଡ଼େ, ମନରେ ଲାଖେ । ଲେଖନୀ ତାଙ୍କର ଅର୍ଥଜ୍ଞାନ ହେଉ—ଏତିକି ଆନ୍ତରିକ କାମନା ।

ସ୍ୱା : ଶ୍ରୀ କାଳନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

୧୧ । ୧୦ । ୧୯୮୧

॥ ଏକ ॥

ବାପାଙ୍କ ଲୁହ

ବାପାଙ୍କ ପୂର୍ବମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମୁଁ ପଛପଛୁଆଣି, ସମଅଭିଠା, ଅପତ୍ୟାଣି କହିଲେ ବି ଭୁଲ ହେବନାହିଁ । ମୋ ପଛକୁ ମାଲ । ହିଅ ଭିତରେ ସେତିକି । ମୋ' ଆଗରୁ ବାପାଙ୍କର ଦି'ପୁଅ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ବାପାଙ୍କ ଭାଷାରେ ଗଜାଛୁଆ ପରି ଡଉଲ ଡଉଲ, ଗୋରୁଚକଚକ । ସେ ଦୁହେଁ ଆସିଲେ ଏବଂ ବାହୁଡ଼ିଗଲେ—ଜଣେ ଯୁଦ୍ଧ ଗର ନଯାଉଣୁଁ, ଆଉ ଜଣକ ଦୁଇରୁଟି ମାସରେ । ବାପା ବୋଉଙ୍କ ପ୍ରତିରେ ସେବିନୁଁ ଯେଉଁ ଗସ୍ତାଡ଼ା ଗସ୍ତାଡ଼ା ଦାଗ ପ୍ରତିଗଲେ, ତାହା ହୁଏତ ଆଉ ଲଭିଲ ନାହିଁ । ବୋଉର ଯେଉଁ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ—ଦାଡ଼ମାଉଁସ ଦି'ପଳ ହେବନି । ସେଥିରେ ଏମିତି ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ପିଲା ଭୁଲିଯିବାପରେ ସେ ଆଉ ମୋ ଜେଜିମା, ଯେଉଁ ବୁକୁ-ଫଟା କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଗାଣୁଁ ପଡ଼ିଯାଆନ୍ତି, ତାହାର ସ୍ମୃତି ବାପାଙ୍କଠି ଶୁଣିଲ-ବେଳେ ମୋ ପଥୁରୁଆ ଆଖିରେ ଲୁହ ଜମିଯାଉଥିଲା । ଏମିତି ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଧକ୍କା ବାପାଙ୍କର ଭାବପ୍ରବଣ ମନକୁ ବେଶ୍ ଡୋହଲଇ ଦେଇଥାଏ । ପାଠଶାଳା ଓ ଶିଶୁରଭକ୍ତିରେ ସେ ଭାବ ଟାଣୁଆ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସଂସାରର ଦାଉ ଧକ୍କାକୁ ତାଙ୍କର କୁଁ ଖୁଁ କମ୍ । ଅବଶ୍ୟ, ତାଙ୍କର ଏପରି ହେବାର କାରଣ ମଧ୍ୟ ବହୁତ । ଆଗକାଳିଆ କୃଷି-ସଭ୍ୟତାରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ-ଗତା । ଶୁଷ୍କବାସ ଓ ଲାଗବଳ-ମହାଜନ ତାଙ୍କର ସେ କାଳର ବେଜଣା । ସୁନାଥାଳ ପରି ଭୂଇଁ, ଫାଲେ ପକାଇଲେ ଗୋଟାଏ ହେଉଥିଲା ।

ସାହୁ-ଜମିଦାରର ଦକ ନାହିଁ । ୪-୫ ବାଟି ଭୂଇଁକୁ ଦେଖାଶୁଣି କରିବାକୁ ମେରୁମଢ଼ ନପରି ଦାଫା ଦୁଇଟା । ବାହାରର ହାନି-ଲଭକୁ ତାଙ୍କ ବାପା (ମୋ ଜେଜ ବାପା) । ବଡ଼ଭାଇ, ଘରର ମୁରଗୀ । ରାମ ଲକ୍ଷ୍ମଣ ପରି ଚଳିଥାନ୍ତି । ଦଶଶକ୍ତି ଗାଁର ସାବକ ଘରୁଆ ଭିତରେ ଏମାନଙ୍କର ନାଁ ଡାକ୍ ଥାଏ । ଖାଲି ଧନଜନ ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ । ଜେଜ ବାପା ଓ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର ଧର୍ମ-ଭୟ ଓ ନ୍ୟାୟପରାୟଣତା ଯୋଗୁଁ । ଧର୍ମଛଡ଼ା ବୁଦ୍ଧି କରିଥିଲେ ନଅଙ୍କ କାଳରେ ଆମ ଗାଁ ମାଡ଼ାଲଟା ଆମ ବଣର ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତା । ସେସବୁରୁ କିଛିକିଛି ପରେ କହିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବାପାଙ୍କ କଥା ପଢ଼ ।

ଏ ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ମହାଜନ ଇଚ୍ଚକା ବୁଝାସୁଝା କରିବା ପାଇଁ ଯେତକ ଶିକ୍ଷା ଦରକାର ବାପା ଯେତକ ପାଠସାରି ଜମିବାଡ଼ି କାଗଜପତ୍ରରେ ବେଶ୍ ଦୋରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ସେ ଆମଘର ଠାରୁ ୪ ମାଇଲ ଦୂର ଇଚ୍ଛାପୁରର ବଳଦେବଗଞ୍ଜ ପୀଠକୁ ଯାଇ ଶ୍ରୀଧର ସଂସ୍କୃତ-ଟୋଲରେ ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ିଲେ ଓ ନିଜ ଚେଷ୍ଟାରେ ବଙ୍ଗଳା ଓ ସମାନ୍ୟ ଇଂରାଜୀଜ୍ଞାନ ହାସଲ କଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବୁଢ଼ାଦିନେ ଯେପରି ମୋହ ଥିଲା ସୌବନରେ ତା'ର ଠିକ୍ ସେପରି ଥିଲା । ବଡ଼ବାପାଙ୍କ ପରେ ସେ ଜେଜଙ୍କର ସାନପୁଅ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବାପଦାଫା ଭାଷା ସ୍ମେତ କରୁଥିଲେ । ପିଲାଦିନେ ବେଶ୍ ଗୋରାତକତକଥା ଚେହେରା । ବେକରେ ତାଙ୍କ ହାର ଝୁଲାଇ ଗାଁ ଗୁଟିଶାଳୀକୁ ପଡ଼ିବାକୁ ଗଲାବେଳକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭୂଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କ ପରିଚୟ ଥିଲା 'ମାହାଜନ—ପୁଅ' ବା 'ସାନ-ମାହାଜନେ' । ସବୁ ଗେଲବସର ପାଇଁ ସେ ଏତେ ମା'କାନି ତଳର ଛୁଆହୋଇ ଯାଇ-ଥିଲେଯେ ଦିନକ ପାଇଁ ବାପମା' ପାଖ ଗୁଡ଼ିବା, ତାଙ୍କୁ ଯୁଗପରି ଲାଗୁଥିଲା । ପିଲାଦିନୁ କିଛି ନା କିଛି ରେଗବାଧକା ତାଙ୍କର ଚିର ସହଚର ହୋଇପଡ଼ି-ଥିଲା । ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କର କଡ଼ା ଶାସନ ଯୋଗୁଁ ଖାବନରେ ସେ ଅବାଟକୁ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ଅତିମାସାରେ ମନମତ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ନାହିଁନଥିବା ବୋହୂ କରିବାକୁ ଜେଜେ ଆମର ମୂଲକସାସ ନଖବତ୍ତା କରୁକରୁ ଦାଫାପୁଅ ସାନଭାଇମାନଙ୍କ ପରେ ସେ ବଡ଼ତ ଡେରିରେ

୨୫ ବର୍ଷରେ) ବିବାହ କଲେ । ଆଜିନାଲି ଏ ବଞ୍ଚିତ ବଞ୍ଚିତର
 ଯାଧାରଣ ବୟସ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେକାଳର ବାହାବଞ୍ଚିତରେ ସେ
 ଚରବୁଡ଼ା ହୋଇଥିଲା ପରି ମଣ୍ଡୁଥିଲା । ଶେଷକୁ ଯେଉଁଠି ତାଙ୍କର ବାହା
 ବଢ଼ିଲା, ମୋ ବୋଉଙ୍କର ସୁଗୁଣ ଅପେକ୍ଷା ଅନ୍ୟ କେଉଁଥିରେ ସେ ବିଶେଷ
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ ବୋଲି କହିହେବ ନାହିଁ । କେବଳ ସେ କାଳର ସାମାଜିକ
 ଶକ୍ତିରେ ସେ ସବୁକୁ କର୍ମଫଳ ବୋଲି ସେ ମାନିନେଲେ । ଏହା ତାଙ୍କ
 ଅବଚେତନ ମନ ଭିତରେ ଯାଏ ଖାବନ ଲାଗି ଏପରି ଏକ ଦୁଃଖରଗାର ଟାଣିଲା
 ଯାହାକି କେବେ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଏମିତି ବହୁ ମାନସିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ସାଙ୍ଗକୁ
 ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ପୁଅର ମୃତ୍ୟୁ, ତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଭାବପ୍ରବଣ କରି
 ଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ମୋ ଜନ୍ମଦିନ ସେ ଇନ୍ଦ୍ର ଅପା ଠାରୁ (ବଡ଼ବାପାଙ୍କ
 ଝିଅ) ପୁଅ-ଜନ୍ମର ଖବର ପାଇ ମଧ୍ୟ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇନଥିଲେ । ବରଂ
 ବସିବା ଜାଗାର ଭୂଇଁ ଫାଳକ ତାଙ୍କ ଲୁହରେ ଭେଦାଇ ଦେଇଥିଲେ ।
 କାରଣ ତାଙ୍କ ମନରେ ଭୟର ଏପରି ଗୋଟାଏ ଭୂତ ବସାବାନ୍ଧି
 ଯାଇଥିଲା ଯେ ସେ କେବେ ଭାବୁନଥିଲେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିବି ବୋଲି । ମୋ ବଡ଼
 ବାପାଙ୍କ ଝିଅ ଇନ୍ଦ୍ର ଅପା, ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ କହିଥିଲା, “ଦାଦା,
 ଏଇଟା କାଳିଆ କଣ୍ଡୁର ହୋଇଛି । ନିଶ୍ଚୟ ବଞ୍ଚିବ । କାନ୍ଦୁଛ କାହିଁକି ?”—
 ସତକୁ ସତ ମୁଁ ବଞ୍ଚିଲି । ହେଲେହେଁ ଶେଷ ନିଃଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିବାପାଏ ବାପାଙ୍କ
 ଆଖିରୁ ମୋ ପାଇଁ ଲୁହଧାର ଶୁଖିଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଲୁହରେ ଆସିଥିଲା,
 ଖାବନଟା ତାଙ୍କର ସେହି ଲୁହର ବୈତରଣୀରେ ଭସାଇ ଚାଲିଲା ।



॥ ଦୁଇ ॥

ସ୍ୟନ୍ଦପୁରୀତଥ୍ୟ କହି

ଉଣେଇଶ ଅଶ୍ୱତ୍ତରୀ ମସିହା କାର୍ତ୍ତିକ ପୁନେଇଁ ଦିନ ମୁଁ ଜନ୍ମ
ହେଲି । ସେଦିନ କୁଆଡ଼େ ସୟୋଦଶୀ, ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ଓ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା—ଏ ତିନୋଟି
ତିଥି ଏକାଦିନେ ଭୋଗ ହୋଇଥିଲା । ଜ୍ୟୋତିଷ ମତରେ—

“ଏକ ଦିନେ ତିନି ତିଥି ହୁଏ ଯେବେ (ଯଦି) ଭୋଗ,

ସ୍ୟନ୍ଦପୁରୀ ତଥ୍ୟ କହି ନୁହେଁ ପୁଣି ଯୋଗ ।”— ତେଣୁ , ଏହା
କୁଆଡ଼େ ଏକ ଶୁଭତିଥି ନୁହେଁ । ଏ ତଥ୍ୟରେ ଜନ୍ମ ହେଲେ ସନ୍ତାନ ପିତୃ-
ମାତୃ-ହନା ବା ସନ୍ଧ୍ୟାମୀ ହୁଏ । ସ୍ଥଳଦୃଷ୍ଟିରୁ ଦେଖିଲେ ଏଥିରୁ ମୁଁ
କୌଣସିଟି ହେଲିନି । କିନ୍ତୁ ଏହାର ସୁସ୍ଥବିଗୁର କଲେ ମୁଁ ବୋଧହୁଏ ପିତୃ-
ମାତୃହନା’ ହେଲି କହିଲେ ମିଛ ହେବନାହିଁ । ବାପାଙ୍କ କଥାରେ ‘ଏକପୁରୀ’
ଅପୁରୀ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ଗୋଟିକିଆ ପୁଅ ହୋଇଥିବାରୁ ମୋ ପାଇଁ ବାପା-
ବୋଉଙ୍କର ଚନ୍ଦ୍ରା ପରିଲ ନାହିଁ । ମୋ’ କେଜେ’ମା ମୋତେ କପରି ଭୟ
ଆଶଙ୍କାରେ ସାରୁଗଛ ଚଳ ବେଙ୍ଗରେ ପରିଚିତ କରିଦେଇଥିଲେ ସେ ଅନୁଭୂତ
ମୋର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଲିଖିତ ଓ ‘ଝଙ୍କାର’ରେ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଶ୍ରେତସର୍ପ’
ଗଳ୍ପପଦେ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ମୋଟକଥା, ମୋ’ ପରି ପୁଅ ବା ନାତିକୁ ପାଇ
କାହା ମନରୁ ଦକ ଗୁଡ଼ିନଥିଲା । ଘାଟବାଟ, ସ୍କୁଲ ବା ନଈକୂଳ ଯେଉଁଠିକି
ଗଲେ ସେମାନଙ୍କର ଭୟଥିଲା ମୁଁ କେତେବେଳେ, କେଉଁଠି ତାଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ
ମରିଯିବି ନିଶ୍ଚୟ । ବିଶେଷତଃ ପିଲାଦିନେ ମୁଁ ଚାଲିଲ ଶଗଡ଼ରେ ହାତ ଦେଉ-
ଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଏ ଆଶଙ୍କା ବହୁଗୁଣ ଥିଲା । ପିଲାଳିଆ ସାଙ୍ଗସାଥ ମୋହରୁ
ଥରେ ଅଧେ ମୁଁ ନଈରେ ବୁଡ଼ିଯାଇଛି । ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାରୁ ସୁଅରେ
ଥୋଡ଼ାବାଟ ଘାସିଯାଇ ପୁଣି କୁଳରେ ଲାଗିଛି । ଥରେ ବଢ଼ିପାଣି ଦିନେ
କେଜେମା’ ସାଙ୍ଗରେ ଗାଁ’ ପୋଖରୀରୁ ଗାଧୋଇ ଘରକୁ ଆସୁଥିବାବେଳେ

ଗୋଡ଼ ଦିଅଁ ଶୁଣ କାଦୁଅ ହୋଇଗଲା । ସମସ୍ତେ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଛନ୍ତି । ସେ ଦଳଟାଯାକ ବୁଢ଼ୀ । ତା'ଭିତରେ ମୋ ଜେଜେମା ଓ ଗାଁର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଅଗରଣିଆ ବୁଢ଼ୀ ମଣି-ମା' ଥିଲେ ବୋଲି ମୋର ଠିକ ଠିକ ମନେ-ପଡ଼ୁଛି । ଆମ ବାଡ଼ି ପଛ ଟୁର ଗାଡ଼ିଆ ପାଖରେ ପଡ଼ୁଥିବା ଶଶି ମୁଁ ଗାଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ଗୋଡ଼ ଧୋଇବାକୁ ପଶିଗଲା । କାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟନାହିଁ । ମୋ ବଅସ ସେତେବେଳକୁ ଆଠ କି ନଅ ହୋଇଥିବ । ଗାଡ଼ିଆଟା ଅତଟ ହୋଇ ଖୋଲା ହୋଇଥାଏ । ମୋର ସେ ଧାରଣା ନାହିଁ । ଗୋଡ଼ ଧୋଉ ଧୋଉ ବୁଡ଼ିଗଲା । ତଥାପି ସମସ୍ତେ ଚାଲିଥାନ୍ତି । ମଣି-ମା' ବୁଢ଼ୀ ପ୍ରଥମେ ନଦୀ କର ରହିଯିବେ । ତା'ପାଟିରେ ସମସ୍ତେ ତାଟଙ୍ଗା ହୋଇ ଗାଡ଼ିଆ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ମୋ' ଜେଜେମା ଦେହରେ ଜୀବନ ନଥାଏ । ମଣି'ମା ପାଟିଏ ପାଣିରୁ ମୋତେ ଛୁଣି ଆଣିଲା । ସେମାନେ କହୁଥିଲେ ଏତେ ପାଣି ହେଲେବି ମୁଁ ହାତ ଦୁଇଟି ଉପରକୁ ଟେକି ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିରହିଥାଏ । ମୋ ବୁଡ଼ିଲା ବୁଡ଼ିଲା ଆଙ୍ଗୁର କେତେକ ଅଂଶ ଦେଖି ମଣିମା ମୋତେ ଠାକ କରପାରିଲା । ତେବେ ଏହା କିପରି ସମ୍ଭବ ହେଲା ତାହା ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଭାବିପାରେନା । କାରଣ ମଣି-ମା'କୁ ଯେଉଁ ପାଟିଏ ପାଣି ସେଠି ମୋ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗିଥିଲେ ମୋତେ ଦୁଇ ପ୍ରଭୁଷରୁ ଅଧିକ ପାଣି ହୋଇଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ଏତେ ଗହ୍ଘରୁ ମୋ ହାତ ଦେଖାଯିବା ଅସମ୍ଭବ । ମୁଁ କେଉଁଠି ଗଞ୍ଜେଇଡ଼ୁବ୍ ମାରିଥାନ୍ତି । ତେବେ ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିଯାଇ ଗୋଡ଼ ତଳେ ନଲାଗି ମୁଁ କିପରି ହାତ ଟେକି ରହିପାରିଲି ତାହା ଏକ ତାଜୁବ୍ କଥା । ଯାହାହେଉ ଏହା ମୋ ଜୀବନରେ ସତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଘଟଣାର ସାକ୍ଷୀ ମଣି-ମା' । ସେ ଆଜି ମର ସ୍ଵର୍ଗରେ । ତା' ମଲର କେତେ ମାସ ପରେ ମୁଁ ତା ସ୍ମୃତିରେ ଏକ କବିତା ଲେଖିଥିଲି । ତାହା ମୋର ଅପ୍ରକାଶିତ 'ବିପକ୍ଷୀ'ରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଏ ମଣି-ମା' ମୋ ଜୀବନ ରଖିଥିବାରୁ ବାପା ମୋତେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ 'ଜୀବନର ପଞ୍ଚ ମାତ' ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ସ୍ଥାନ ଦେବାକୁ । ଗାଁ ହସାବରେ ସେ ମୋର ଆଜୀ । ଅଭାବରୁ କୁଟୁମ୍ବ କୁଟେ, ବର କୋଳଥ ଓପଡ଼ା ହୋପଡ଼ା କରେ, ଶୁଣ ଟକଟଳା, ଟିକେ ହାତ ଉଠେଇ, ବେଳେବେଳେ କାହା ବାଡ଼ିରୁ କାକୁଡ଼ି କଟି ବା କଢ଼ି କଟିଟା ମଧ୍ୟ ଚୋରକ ନାଏ । ମଣି-ମା'ର ଏ ହାତଉଠା ପଣ ଓ ଟକଟଳା ଖୋଇ ବହୁଥିର ମୋ ନଜରକୁ ଆସିଛି । ନହଲେହେଁ ବୋଉବାପାଙ୍କ

ତଥା ଅନ୍ଧରେ ଅନ୍ଧରେ ମାନ ମୁଁ ତାକୁ କେବେ କିଛି କହିନାହିଁ । ମୁଁ ଜାଣେ ଗାଁରେ ତାକୁ କିଏ ଦଶଦଶା ମାରିଲେ ତାକୁ ଯେତେ ନ ବାଧକ, ମୁଁ ତା' ସ୍ବେଷ୍ଟ ଧରିଲେ ତାହା ତାକୁ ମରଣ ଠାରୁ ବଳି ଦୁଃଖ ଦେବ । ଏହା ବୋଧହୁଏ ସ୍ବେଦର ଫଳ । ମୋ ପ୍ରତି ତାହାର ସ୍ବେଦଟା ଏମିତି ପ୍ରଶଂସାକରତାରେ ବୋଧହୁଏ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ବେ ମଣିମା ଥିଲା ଆମ ପଧାନ-ସାନ୍ତର ହାତକାରିଣୀ । ତେଣୁ ତା ମଲ୍ଲଦିନ ଆମ ସାନ୍ତର ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବୋହିଥିଲା ।

ପିଲାଦିନର ଏମିତିକା କେତେକ ଘଟଣା ମୋ' ମନରେ ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଗୋଟାଏ ବିଶ୍ବାସ ଜନ୍ମାଇଥିଲା । କଲେଜ ଶାବନର ଆଉ ଏକ ଘାଟୀରେ ତାହା କପରି ଦୁଃ ଦେଲା, ତାହା ପରେ କହିବ । ଅଭିଷିତର ଦଳକ ସାହା ପରି ଏମିତି ବହୁ ବିପତ୍ତରେ ମୁଁ ଅଦେଶୀ ହାତର ସାହାଯ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି । ସବୋପରି ବାପାଙ୍କର ଦୁଃ ଶିଶୁର ବିଶ୍ବାସ ଓ ନେତୃତ୍ବ ତଥା ମୋ ବୋଉର ଧର୍ମପରାୟଣତା ମୋତେ କାଳକ୍ରମେ ସଜା ଦେବ-ବିଶ୍ବାସୀରେ ପରିଣତ କରିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ, ଏଥିପାଇଁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବହୁ ଦାଉ ଧକ୍କା ମଡ଼ିଲା । ସପ୍ତର-ଆଖିରେ ଅପାରଗ ବୋଲି ଗଣାହେଲା । ତଥାପି ପିଲାଦିନର ସେ ବିଶ୍ବାସ ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟାହାଣ୍ଡିର ଦାଗ ପରି ମୋ ମନରୁ ଲଭିଲା ନାହିଁ ।

ଏ ବିଶ୍ବାସର ଆଉ ଗୋଟାଏ ଭଲ ଦିଗ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଶାବନ କାଳରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି । ବାପାଙ୍କର କଢ଼ା ଶାସନ ସତ୍ତ୍ବେ ପଡ଼ିଲା ଯୌବନରେ ମନ ଯେ ବେଳେବେଳେ ଅରମା ମାଡ଼ିଯିବାକୁ ଚାହୁଁନି, ଯେକଥା ନୁହେଁ । ବରଂ କୁସବର ପ୍ରସ୍ତବରେ ବୟସର ଏ ଅନର୍ଗଳ ପ୍ରକୃତି ସମୟେ ସମୟେ ଅଭିଶା ହୋଇ ଉଠିଛି । କିନ୍ତୁ ମୋ ଆଗ ପଛରେ କାହାର ଗୋଟାଏ ଉପସ୍ଥିତି ଓ ଶାସନ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଅନୁଭବ କରୁଥିବାରୁ ଶାବନରେ କିଛି ଅକାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ମୁଁ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ 'ଶାବନଦେବତାଙ୍କୁ' ମୁଁ ବାରିମ୍ବାର ଯୋଡ଼ ହାତରେ ପ୍ରଣତି ଜଣାଏ । ଶାବନରେ ଆଉ ଯେତେ ଲକ୍ଷ୍ମିନା ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଲକ୍ଷ୍ମିନାରୁ ମୋତେ ମରିବାଯାଏ ରକ୍ଷା କରନ୍ତି, ଏହାହିଁ ମୋର ତାଙ୍କ ପାଦରେ ନିରନ୍ତର ପ୍ରାର୍ଥନା ।

• ହଁ, କହିବାକୁ ଭୁଲିଯାଇଛି ଯେ ପିଲାଦିନେ ମୋ ଶୁଣକୁ ଚୁର୍ଚ୍ଚି ମୋ ନାମ ରଖାଯାଇଥିଲା କାଳିଆ ବା ‘କାଳିଆ’ । ପରେ ଗାଁ ଶୁଳରେ ବାପା ମୋ ନାମ ବଦଳାଇ ନୂଆ ନାମ ଦେଲେ । ନୂଆ-ପୁରୁଣା ସବୁ ସେଇ ‘କୃଷ୍ଣ’ର ଛଳନା । ଯେତେ ଘାଟରେ ପାଣି ପିଇଲେ ବି ଜଳ ସବୁଠି ଜଳ । ଏ ନାଁ ଦେବାଟା ମନର ଗୋଟାଏ ସଞ୍ଚକ । ମୁଁ ‘ଯମ ଅଇଁଠା’ ବୋଲି ଏମିତି ଗୋଟାଏ ଅପରାଧଜନିତ ନାଁ ଦେଲେ ହୁଏତ ଯମ ଆଜି ହୁଇଁବ ନାହିଁ —ଏ ଧାରଣାରୁ ଏ ନାଁ, ଯି ହୁଏତ ଉଦ୍ଭବ ହୋଇଥାଇପାରେ । ଯାହା-ହେଉ କାଣିଆକୁ ଗୁଡ଼ି କପିଳା, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାଉଁଶ ବଇଁଶୀଟି ତାଙ୍କୁ ନ ଗୁଡ଼ିଲ ପରି ବାପା ମୋ ନାଁକୁ ଯେତେ ସାଙ୍ଗିରେ ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅଧିକାଂଶକ ପାଖରେ କାଳିଆ ହୋଇ ରହିଗଲି । ପାଠଶାଳା ପଢ଼ିବାରୁ ଗାଁ ଲୋକେ ମୋତେ “କାଳିଆ-ବାବୁ” ବୋଲି ଡାକିଲେ । ହେଲେହେଁ ମୋ ବାଲ୍ୟ—କୈଶୋରର ସେ ‘କାଳିଆ’ ଡାକଠାରୁ ଏହା ଅଧିକ ମଧୁର ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଆରମ୍ଭରୁ କହିଛି ଯେ ସ୍କୁଲ ବସ୍‌ରରେ ମୁଁ ପିତୃମୃତ୍ୟୁନ୍ତା ହେଲି । ଡିକ୍ ଡିକ୍ କହିଲେ ମୁଁ ନିଜେ ନିଃଃସ୍ୱରେ ମଧ୍ୟ ମୋ ସ୍ନେହରେ ସେମାନେ ଦିନକୁ ଦିନ ଲୁଣହାଣି ପରି ମିଳାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖୋଳ ପଣି ସ୍ନେହର ବଡ଼ି ପଣି ଆଶଙ୍କା ସଦାସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ଜୀବନର ଉଚ୍ଚାରି ହେଲା । ବୋଉ, ଅବଶ୍ୟ ବେଶାବିନ ବଞ୍ଚିଲ ନାହିଁ ।

ବାହାବେଘର ଅଳତାପଟି ନ ଲିଭୁଥିଲା ଆମ ଘରକରଣାର ଘଣା ଉପରେ ତାକୁ ପେଟି ହେବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ବାହାହୋଇ ଆସିଲାବେଳକୁ ଘରକୁ ଘରଣୀ ବୋଇଲେ ସେ ଏକା । ବଡ଼ବୋଉ କଞ୍ଚା ବଅଁସରେ ଆଖି ବୁଜିବାରୁ ଘର ତଳାଇବା ଲାଗି ଇନ୍ଦ୍ର ଅପାକୁ ବୋଉ ଆସିବାଯାଏ ଅଭିଆତୀ କରି ରଖାଯାଇଥାଏ । ସେ ସମୟର ବିବାହ ବୟସକୁ ଚାହିଁଲେ ଧାର୍ମ-ତ୍ୱିଆଶଙ୍କ (ମୋ’ ବାପା ଓ ଇନ୍ଦ୍ର ଅପା) କପାଳ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ମନର ସବୁ ରଙ୍ଗ ପିଙ୍କା ହୋଇ ଆସିବା ପରେ ସମ୍ପର୍କକୁ ସଂସାରରେ ପଣିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏଥିପାଇଁ ହୁଏତ ଇନ୍ଦ୍ର ଅପା ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ତେଣୁ ‘ଶୁକ’କୁ ଗୁଡ଼ିଲେ ତା’

ପାଟିରେ ପାଣି ଦେବାକୁ ତା, ରକ୍ତ ମାଂସର ଛୁଆ ବକଟେ ସେ ଅନୁପାତି
ଜନ୍ମ ଦେଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଏହା ତାକୁ କମ୍ ଦୁଃଖ ଦେଇନାହିଁ ।

ଯାହାହେଉ, ଏଣେ ଘରକରଣାର ଘୋରଣା ଓ ତେଣେ ପିଲାଛୁଆର
ଦଳ ମୋ ବୋଉକୁ ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ଶ୍ରେଣୀ କରିଦେଲା । ୧୯୪୭ ମସିହାରେ
ମୁଁ ଦୋହଳ ଆଦର୍ଶ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଥାଏ । ଖବର
ପାଇଲ ବୋଉ ଶକ୍ତ ବେଗମ୍ । ଘରକୁ ଆସିଲ ! ଦିନକୁ ଦିନ ଶ୍ରେଣୀ
ବଢ଼ିଲା ବରଂ କମିଲା ନାହିଁ । ପାଠପଢ଼ା ଆଶା ଛାଡ଼ି ମୋ' ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ବୋଉ ସେବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟରେ ମୋର ଶିକ୍ଷକ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ
ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଙ୍ଗ ଜଣାଶୁଣା କର୍ମୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବନମାଳୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ମୋତେ
ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ଯେଉଁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ ତାହାର ସ୍ମୃତି ଅଦ୍ୟାପି ମୋ
ମନରେ ସାଇତା ହୋଇଛି । ତାହା ବିପଦବେଳେ ମୋତେ କମ୍ ବଳ ଦେଇ
ନଥିଲା । ମୋ ପଢ଼ାରେ ଡୋର ବନ୍ଧା ହେଲା ନାହିଁ ସତ, କିନ୍ତୁ ବୋଉ ଆଉ
ବଞ୍ଚିଲା ନାହିଁ । ସେଦିନ ହୋଇଥାଏ ଜ୍ୟେଷ୍ଠମାସର ଦଶମୀ, ଗଙ୍ଗା ଦଶହରା
ଓ ଗୁରୁବାର । ନିଶା ଗର୍ଜିବାର କେଇ ଘଡ଼ିପରେ ସେ ଆଖିବୁଜିଲା । ବଡ଼
ବାପା ଓ ବାପା ସେତେବେଳକୁ ସଦ୍ୟ ଭିନ୍ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଇନ୍ଦ୍ର ଅପା
ଆମ ସଭିକର । ତେଣୁ ବୋଉର ଯତ୍ନେକାକୁ ସେ ଶାଶୁଘରୁ ଆସିଥାଏ ।
ଶେଷ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ଏକା ତା' କଡ଼ ଲେଉଟାଉଥାଏ ।

ତା'ପ୍ରତି ମୋ ବୋଉର ଅମାପ ସ୍ନେହକୁ ସେ ଏଜନ୍ ମରେ ଶୁଣାଇ
ଦେଲା କହିଲେ ଭୁଲ୍ ହେବନି । ବୋଉ ଆଖି ବୁଜିବାର କେଇଟି ଘଣ୍ଟା
ପୂର୍ବରୁ ସେ ତାକୁ ପଚାରିଥାଏ, ‘ଖୁଡ଼ୀ, ତୋ ମନ ତାକୁଟି କୁ ବଞ୍ଚିଯିବୁ
ବୋଲି’—ବୋଉର ପ୍ରାଣପବନ ସେତେବେଳକୁ ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଆସିଲଣି ।
ଜନ ଜନ କରି ଉଠିବ ଦେଲା, “ନାଁ ପୀର, (ଇନ୍ଦ୍ର ଅପାକୁ ସେ ସେଇ
ନାଁରେ ଡାକେ) ମତେ କାହିଁ ମରଗଲା ପରି ଲାଗୁନି । ମୋ କାଳିଆର
‘ଦୋଳମୁକୁଟ’ ଦେଖି ମୁଁ ଆଖିବୁଜିବି ।”—ତାହାର ସେ ଆଶା, ଆଶାରେ
ରହିଲେ । କେଇ ଘଡ଼ିପରେ ତା' ଭୁଣ୍ଡି ଆଉ ଖୋଲିଲା ନାହିଁ ।

ଏକ ଗଲା ବୋଉର ଜୀବନ । ବାପାଙ୍କ ଜୀବନ ଆହୁରି କରୁଣ ।
ବୋଉ ଆଖିବୁଜିବା ପରେ ଆମ ଘରୁ ସତେ ଯେପରି ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଛୁଡ଼ିଗଲେ ।

ମୋର ଏକମାତ୍ର ଭଉଣୀ ‘ମାଳତୀ’ର ବୟସ ସେତେବେଳକୁ ଦଶ କି ଏଗାର ହେବ । ମୁଁ ଘରଠାରୁ ସାତମାଇଲ ଦୂର ହାଇସ୍କୁଲ ଗୁମାବାସରେ ପ୍ରବାସୀ । ଘଡ଼ଘଡ଼ ଓ ବଜୁଲୀ ମାରିଲେ ମାଳ ଭରରେ ବାପାଙ୍କୁ ଜାଗୁଡ଼ି ଧରେ—“ବାପା ମତେ ଭର ମାଡୁଛି” । ଏ ଆଖି ଲୁହ ସେ ଆଖିରେ ପୁରଇ ବାପା ତାକୁ ବୋଧ ଦିଅନ୍ତି—“ନାହିଁଲେ ମା, ଭର କ’ଣ ? ବର୍ଷାଦିନେ କ’ଣ ଘଡ଼ଘଡ଼ ଚଡ଼ଚଡ଼ି ମାରେ ନାହିଁ । ‘ଅଗସ୍ତ୍ୟ’ ‘ଅଗସ୍ତ୍ୟ’ ସୁମରଣା କର । କିଛି ହେବ ନାହିଁ ।” ଏମିତି ବହୁକଥା । ଲେଖି ବସିଲେ ଗାଡ଼ିଏ ପୋଥି ହେବ । ନିଜର ଶରୀର ପୀଡ଼ା ସଙ୍ଗକୁ ଝିଅ ପୁଅର ଏଦଣା ଓ ପତ୍ନୀ ବିପ୍ଳୋଗ, ଦିନ ଦିନ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ପୋକପରି କାଟିଲା । ମଝିରେ ସେ ଦିନାକେତେ ଅଧା-ପାଗଳ ହୋଇଗଲେ । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ସେ ସୁସ୍ଥ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଭାଗ୍ୟ ବିପାକ ତାଙ୍କୁ ଚରବିଷାଦ-ବାଦା କରି ରଖିଲା । ‘ହା’ ରବରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣପକ୍ଷୀ ସବୁବେଳେ ଦୁଃଖର ଗହଳ ହେଲା । ମୋଟା ମୋଟି ମୁଁ ବାପାବୋଉଙ୍କର ଜୀବନର ମୁଦେଇ ହେଲି । ମୋ ଚିନ୍ତାରେ ଜଣେ ମଝିବାଟରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଗଲା । ତା ସାଙ୍ଗର ଆଉ ଯିଏ ଦଉର ନାହାକୁ କାନ୍ଦିନେବା ପାଇଁ ହେମବ୍ କଲେ ସେ’ ବି ଜାଇ ନ ଜାଣିଲା ପରି । “ଜୀବନ ନୁହେଁ ସେ ଜୀବନ୍ତ ମରଣ”—କହ ବାଣୀକୁ ସାର୍ଥକ କରି ସେ ବଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କ ଶୟନ, ସୁପନର ଚିନ୍ତା ହେଲା ଆମେ ଭାଇଭଉଣୀ । ‘ମାଳ’ତ ପରଘଣା ହେଲା ।

ତାଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲି ମୁଁ । ମୋ ଚିନ୍ତାଟା ତାଙ୍କୁ ବେଶୀ ଘାରିଲା । ମୁଁ ଜନ୍ମି ନଥିଲେ ବୋଧହୁଏ ସେମାନେ ଏହାକୁ ବଳି ଶୋକ ସନ୍ତାପର ଭାଗୀ ହୋଇନଥାନ୍ତେ । ତେଣୁ ଏହି ସ୍ଵପ୍ନରେ ମୁଁ ପିଚୁଡ଼ିନା ହେଲି ।



॥ ଚିନ୍ତା ॥

ଛୋଟାମାଷ୍ଟେ

ପୃଷ୍ଠା କହିଛି, ‘ପିଲାଦିନେ ମୁଁ ଭାଷା ଚଗଲ ଥିଲି । ମାମୁଁଘରେ ଥିଲବେଳେ ମାମୁଁ ଦିଅ ମାଳତୀ ଅପା ଉପରେ ଅଦୂର୍ଗତ ମାଡ଼ ଚଢ଼ାଏ । ପିଲାଦିନେ ହାତରେ ଯେଉଁ ମୋଟା ମୋଟା ଖଡ଼ ନାଲିଥିଲା, ତା’ ଉପରେ କେହି ମୋ’ ପାଖ ପଶନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋଟିକିଆ ପୁଅ ହେବୁ ମାମୁଁଘରେ ଥିଲବେଳେ ବାପା ବଡ଼ ଦକରେ ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ମୋ ଭଲମନ୍ଦର ଖବର ଦେବାକୁ ଆଠ ଦିନେ, ପନ୍ଦର ଦିନେ କୋକିଳ-ମା’ ଆମ ଘରକୁ ଆସେ । କୋକିଳ ମା’ ଜାତରେ ଭଣ୍ଡାରୁଣୀ । ମାମୁଁଘର ଗାଁରେ ତାକୁ ଖାରିଆଣୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । କାରଣ ଭଣ୍ଡାର ପାଟକରେ ‘ଖାରିଆ’ ବୋଲି ଗୋଟେ ଉପଜାତି ଅଛନ୍ତି । କୋକିଳ-ମା’ ସେଇ ଖାରିଆ କୁଲର । ନାଁ’ଟା ଖାଲି କୋକିଳ-ମା’ ନୁହେଁ, କୋଇଲି ପରି ମିଠା ଗଲା । ପଦ୍ୟ କଥାରେ ତାତିଲ ମନକୁ ଶୀତଳ କରିଦେବ । ବୋଉର ଗାଁ ଗାଁଜଳ ଦିଆଣ ହସାବରେ ମୋ ବାପାଙ୍କୁ ଡାକେ ପିଉସା । ଆମ ଘରକୁ ଆସିଲେ ମୋ ନାଁ’ରେ ତାହାର ପ୍ରଥମ ନାଲିସ୍ ବାପାଙ୍କ ଆଗରେ । ସବୁ ପୁଣି ହସ ହସ ମୁହଁରେ । ତା’ ଚେକାବୌରସ୍ ମୁହଁ ଓ ପିମ୍ପିକାଠିଆ ଦେହକୁ ତାହାର ପାନଖିଆ ପାଟିଟି ଭଲ ମାନେ । ତାହାର ଅଭିଯୋଗର ବିଷୟ ହେଲା, “ପି’ସା, ତମ ପୁଅ ସମସ୍ତେ ମାରି ଧୂଳ୍ ଧୂସନ୍ କରୁଛି । ଆମେ ଏଣିକି ତାକୁ ଖଟେଇ ପକେଇବୁ”——

ଖରବର ପୁଅର ଏ କୃତରୁ ଶୁଣି ବାପା ବେଶ୍ ଆତ୍ମମୁଗ୍ଧାଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ଏବଂ କୋକିଳ-ମା’କୁ ବାରମ୍ବାର ଚାରିଦି କର କହନ୍ତି, “ବୁଝି, ମା’କୁ ତାହାର କହିଦେବୁ, ପୁଅ ମୋର ଯେତେ ଦୁଷ୍ଟ ହେଲେବ ଆଜୁଠି ଟୋପା ଛୁଇଁବନି । ଦୁଧିଆ ବାଜୁତ, ଶୁଖିଯିବଟି ।”

କୋକିଳ-ମା' ହସି ହସି ଉଠିରହିଏ, “ନା, ମ ପି'ସା, ସତେ କଣ ତମ ପୁଅକୁ କ'ଣ ମାରୁଛି ? ସେ'ର ଖଣ୍ଡ ମଣ୍ଡଳରେ ଗଜା ହୋଇଛି । ତାକୁ ପୁଣି ମାରିବାକୁ ହାତ ଯିବ କାହାର ?”

ବାଲ୍ୟାଳରୁ ଏମିତିକା ସ୍ନେହ ପାଇ ମୁଁ ୬୭ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ଘରେ ଏମିତି ଦୌରାସ୍ୟ କରି ଯେ ବାପା ଦିନେ ମୋତେ ନେଇ ଗାଁ ଚାଟଣାଳୀରେ ଗୁଡ଼ିଲେ । ପରେ ଏହି ଚାଟଣାଳୀ ନିଃପ୍ରାୟ ହେଲା, ଓ ହେଉଥାନ୍ତି ଟଙ୍କା କଥା ସେକେଣ୍ଡ ପଣ୍ଡିତ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଇଲେ । ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ବସିଲାବେଳକୁ ହେଉଥାନ୍ତି ଥିଲେ ଦାନପୁରର ଶ୍ରୀ କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ସିଂହାଠୀ । କାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ଗୁଡ଼ା ହେତୁ ସେ ସାଧାରଣରେ ‘ଗୁଡ଼ାମାଷ୍ଟେ’ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଦଣ୍ଡ-ମଣ୍ଡ ଉଭୟରେ ସେ ଥିଲେ ପାରଦର୍ଶୀ । ପାଠଶାଳା ସବୁଥିରେ ସେ ଗାଁ ଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଲଡ଼ୁଆ ଥିଲେ ‘ଭଲେନ୍ ସ୍କୁଲ ମାଷ୍ଟର’ର ଆସନ ଦଖଲ କରିଥିଲେ । ପରେ ଏହି ସ୍କୁଲରେ ମୋ ବଡ଼ ବାପା ପୁଅ ଭାଇ ସେକେଣ୍ଡ ପଣ୍ଡିତ ଭାବରେ ଟଙ୍କା ଦରମାରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଆମ ଗାଁ ଦିମୁଣ୍ଡରେ ସେତେବେଳେ ବାଦବିବାଦିଆରୁ ଦୁଇ ଦୁଇଟା ସ୍କୁଲ, ଗଢ଼ି ଉଠିଆଏ । ଏ ଯେଉଁ ସ୍କୁଲରେ ବାପା ନେଇ ମୋତେ ଗୁଡ଼ିଲେ, ଏ ହେଉଛି ଆମ ବଣର ସ୍କୁଲ । ସମ୍ପାଦକ ଥାଆନ୍ତି ମଝିଆ ଜେନ । ତାଙ୍କ ବିବାହ ପୁଣି-ତାଙ୍କ ଶଶୁର ଘର ସଙ୍ଗେ । ଧନ ମୁକୁମୁକୁ ହେଲେ ମଣିଷ କପରି କଳିଆ ଭେଲ ବସେ, ଏ ସ୍କୁଲ ଦୁଇଟି ତାହାର ଦୁଇଟି ସାକ୍ଷୀ । ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଏ ସ୍କୁଲ ଦୁଇଟି ମିଶି ଗାଁରେ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଗ୍ରାଣ୍ଟ ମିଳିଲା ।

ଗୁଡ଼ାମାଷ୍ଟେ ସ୍କୁଲ ଟିକୁ ନନ୍ଦନବନ କରି ରଖିଥିଲେ । ଅଳ୍ପଦୁରରେ ଆମ ବଉଁଶ ଓ ନାଦାକିଆଙ୍କର ବାଉଁଶ ବଣ । ଏତେ ନିଦ୍ରାସ୍ଥ ଯେ ଦିନରେ ବାଦ ପୁଅ ଜନ୍ମ କରିବ । ବରଗଛ ପରି ଭାଲ ମେଲାଇ ସ୍କୁଲ ପଛକୁ ମସ୍ତବଡ଼ କରୁଥା ଗଛ । ତା'ତଳେ ଗରିବ-ବୁଢ଼ୀ ଜନ୍ମ-ମା'ର କୁଡ଼ିଆ । ଜନ୍ମ-ମା' ନାଦାକାଣୀ । ପୁଅ-ଝିଅ କେହି ନଥାନ୍ତି । ଆମର ସେଇ କରୁଥ ଗଛ ମୂଳେ ସେ' ଗୁଡ଼ି ପଲଟିଏ ମାରି ରହିଥାଏ ।

ମୋ ପିଲାବନ୍ଦର ବାଆ ତୋପାନ୍ ଓ ବଡ଼ିବର୍ଷାରେ ଯେତେବେଳେ ବହୁ ଘରଦ୍ୱାର ଓ ଗଛ ଭାଙ୍ଗିଛି, ଆମ ଗାଁ ନଈ ଦାଉଆ ପାଣିରେ ବାଦଗଲୁ ଭାସିଆସିଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଅଟଳ ରହିଛି ଜହ୍ନ-ମା'ର କୁଡ଼ିଆ । କବି ମାନସିଂହଙ୍କର 'କୁଟୀର ଚରନ୍ତନ'ର ସେ ଯେମିତି ଗୋଟାଏ ଅସଲରୂପ । ଏ ଜହ୍ନ-ମା' ମରି ଉଡ଼ଗଲ ପରେ ମଧ୍ୟ ତା' କୁଡ଼ିଆ ଥିଲା । ଗୋରୁଗାଈ ଓ ପିଲାଛୁଆଙ୍କ ଦାଉରେ ପରେ ତାହା ମାଟିରେ ମିଶିଗଲା । ଯାହାହେଉ ଜହ୍ନ-ମା'ର ସ୍ମୃତି ମୋ ମନରୁ ଲଭିଲା ନାହିଁ । ମୁଁ ମୋର ପ୍ରବୋଧ 'ବପତ୍ନୀ'ରେ ତା' ସ୍ମୃତିରେ କବିତାଟିଏ ଲେଖିଥିଲି ବହୁବର୍ଷ ତଳେ ।

ଆଜି ସେସବୁ ଜାଗା ଓ ବାଉଁଶ ବଣ 'କେରଣ୍ଡିଆ' ଗର୍ଭରେ ଲୁଚି-ଯାଇଛି । ଗ୍ରେଟା ମାଷ୍ଟ୍ରେ ମରି ସ୍ୱର୍ଗପୁରରେ ରହିଲେଣି । ସେତେବେଳର ସ୍ମୃତିଟା ଖାଲି ମୋ ମନରେ ସତେଜ ରହିଛି । ଏ ବୟସରେ ଭାଷା ଆନନ୍ଦ ଲାଗୁଛି ସେ ସ୍ମୃତିରେ ବୁଡ଼ିଯିବାକୁ । ତଥାପି ବାପା ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ସେଠି ଛାଡ଼ି ଆସିଲେ ମୋତେ ସେ ଜାଗାଟା ଯମପୁର ପରି ଲାଗିଲା । ମୋତେ ଶୁଣାଇ ଶୁଣାଇ ଗ୍ରେଟାମାଷ୍ଟ୍ରେ କହି ଆସିଲେ, “ଟୋକାଟା ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ହେଉଛି । ତାକୁ ମାଡ଼ଦେଇ ଶାସନ କରିଦେବ ଯେମିତି ।” ଗ୍ରେଟାମାଷ୍ଟ୍ରେ ଯେପରି ସଜୋଟ-ସେପରି ପୁଷ୍ଟବାଦୀ । ଆମ ଘର ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ମଧ୍ୟ ନିବଡ଼ । ତେଣୁ ମୁଁ ସେ ବୟସରେ ଆମ ଗାଁକୁ ଭିକ ମାଗିବାକୁ ଆସୁଥିବା ନାକୁଆ ଯୋଗୀକ କିପରି ଡରୁଥିଲି, ସେ କଥା ସେ ଭଲକରି ଜାଣିଥିଲେ । ପୁରୀରୁ ଆସୁଥିବା ଏ ଯୋଗୀଟିର ନାକ ଗରଣ ଖଣ୍ଡିଆ । ଗୁମ୍ଫା ଦାନ ଦୁଇଟା ମାଡ଼ି ସହିତ ବାହାରକୁ ଦିଶେ । ତେଣୁ ଭିକ ମାଗିଲେ ତା' ସୁଇଟା ନାକରେ କହିଲା ପରି ଶୁଭେ । ସେ ଯେତେବେଳେ ଆମ ଦୁଆରେ ଠିଆହୋଇ କେନ୍ଦ୍ର ବଜାଇ “ପଂଥାନ ଦି'ର ଭିକ୍ କ ହୁଅ, ଭିକ୍” କହେ ମୁଁ ଚର-ଚରେଇଲା ପରି ହୋଇ ବୋଉ ଗୁଡ଼ରେ ମୁହଁ ଗୁଞ୍ଜିଦିଏ ।

ଗ୍ରେଟାମାଷ୍ଟ୍ରେ ଏକଥା ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣନ୍ତି । ତେଣୁ ବାପାଙ୍କର ମାଡ଼ ଦେବାକଥା ଶୁଣି ସେ ଘାଷଣ ଭାବରେ ରାଗିଗଲେ ଓ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାପାଙ୍କୁ ଡ଼ିଞ୍ଜିର ଦେଲେ—“ତୁମ ପିଲାକୁ ତୁମେ ନେଇଯା, ଯେଉଁ ଛୁଆ ନାକୁଆ

କାନ୍ଦୁଥାନ୍ତୁ ଦେଖି ଉତ୍ତର, ମୁଁ ତାକୁ ମାଡ଼ିବେଇ ଶାସନ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।”

ବାପା ହସି ହସି କହିଲେ, “ପିଲାକୁ ଆକଟ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସେମିତି କହିଲି ନା । ଆଉ ପିଲାକୁ ଉଠାଇନେବି କାହିଁକି ? ତମ ଠାରୁ ଆଉ କଣ କିଏ ଅଧିକା ଶାସନ କରିବ ?”

ପାଠପଢ଼ା ‘ସିଦ୍ଧିରସୁ’ରେ ଏ ହେଲ ଗୁଣ୍ଡାମାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ସ୍ମୃତି । ପରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ଦୋହଳ ମଡେଲ୍ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପ୍ଲାମ୍ପ୍ ଅଭିଭାବକ ଭାବରେ ପାଇଲି । ସେ ସେତେବେଳକୁ ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲେଣି । ତଥାପି ତାଙ୍କର ପୁଷ୍ପବାଦିତା ସଙ୍ଗେ ମୋ’ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅମାୟିକ ସ୍ନେହ ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ବଞ୍ଚିରହିଥାଏ । ହାଇସ୍କୁଲ୍ରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି ଦିନ ମୋତେ ଦେଖି ସେ କୋଟିନିଧି ପାଇଲେ ପରି ହେଲେ । ନିଜ ହାତଗଢ଼ା ଛୁଆକୁ ଉନ୍ନତର ପାହାଚରେ ଦେଖିଲେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବୁର ଏଇ ମାଲିମାନଙ୍କ ମନରେ କି ଆନନ୍ଦ ଆସେ, ତାହା ମୁଁ ନିଜେ ମୋ ବେଉଁଷାରେ ପରେ ଅନୁଭବ କଲି । ସେ ଗୁପ୍ତ-ଶିଷ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ କି ମଧୁର, ତା’ କଥାରେ କହିହେବ ନାହିଁ । ତାହା ବଚନ ଶିଷ୍ୟ ନୁହେଁ, ହୃଦୟ କେବଳ ଅନୁଭବ କରିପାରେ । ଆଜିକାର ଗୁରୁ-ଶିଷ୍ୟ ବାଜପାସ ପାଲଟିଥିବା ବେଳେ ସେ କଥା ଆଉ କହିବି କାହିଁକି ? ତଥାପି ଟିକେ ନ ସ୍ମରୁଛଲେ ଚଳୁନି । କାରଣ ଅଞ୍ଚଳର ଛୁନ-ଡାଏସର ସେ ବି ଏକ ପୃଷ୍ଠା । ଆଜିକାରରେ ଖର୍ଚ୍ଚ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବରେ ବେଶ୍ ଗଣ୍ଠୟାନ୍ ।



॥ ଗୁରୁ ॥

· ବିବଶାରୁ ବଳରାମପୁର

ଛୋଟାମାଷ୍ଟକ ପାଖେ ବସିବା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭୃଷ୍ଟାୟ ଶ୍ରେଣୀ ପାଠ ଶେଷ କରିବା ଯାଏ ମୁଁ ଗାଁ ନ. ପ୍ରା. ଝୁଲରେ ପଢ଼ିଲି । ଆଜି ଅବଶ୍ୟ ଗାଁରେ ମାଇନର୍ ଝୁଲ୍ ଖୋଲିଲଣି । ସେତେବେଳେ ମାଇନର୍ ଝୁଲ୍ ବୋଇଲେ ଆମ ଗାଁ ଆଖପାଖରେ କରିଲେପାଟଣା । ବାଟ ଅଧକୋଶ ହେବ ! ସେଠିକି ଯିବା ପୁରୁଷ ଗାଁ ଝୁଲରେ ଯାହା ସବୁ ପଢ଼ିଥିଲି ସେ ପଢ଼ିବା ନ ପଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସମାନ । କାରଣ, ମୋ ଜୀବନ ଗଢ଼ିବାରେ ସେ ପଢ଼ା କିଛି ଯାହାଯ୍ୟ କରିଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ । ବରଂ, ଏଇ ବେଳରେ ମୋ ପରିବାରର କେତେକ ପରମ୍ପରା, ମୋ ଅଜାଣତରେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ପାଇଁ ମୂଳଦୁଆ ପକାଇଛି । ଅମାପ ଧନ-ସମ୍ପଦ ଓ ବିଷୟ-ବାସନା ସଗକୁ ଉଚ୍ଛେଦିତ । ଯେ ଏକ ଆବଶ୍ୟକତା, ସେକଥା ସେତେବେଳେ ଆମ ଘରେ କେହି ବୋଧହୁଏ ଅନୁଭବ କରିନଥିଲେ । ତେଣୁ ଆଜିକାଲିର ସୌଦାଗରୀ ଶିକ୍ଷା ବା ‘ଗୁକ୍ତ ପାଇଁ ପାଠ’ ସେମାନଙ୍କ ଗୋଚରକୁ ନଆସିଥିବା ବିରାଟ କଥା ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ, ନିହାତ ମାମୁଲି ଶୁକ୍ତରେ ମୋ ପାଠପଢ଼ାଟା ରୁଲିଥାଏ । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ବଅସରେ ପିଲାମାନେ ଝୁବ ଆଦୁସଚେତନ ସେ ବୟସରେ ମୁଁ ଗାଁ ଝୁଲରୁ ଫେରି ବୋଉ-ଥନରେ ମୁହଁ ପୁରାଇ ଶୀର ଖାଉଥିଲି । ବୋଉ, ବାପା, କି ଜେଜେମା ଏଥିପାଇଁ ହ’ଅଟକ କରୁନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋ ବଡ଼ବାପା-ପୁଅ-ଭାଇ ଏଥିଲାଗି ମୋତେ ବହୁଥର ପିଟିଥିବେ । ଏଡ଼େ ବଡ଼ଟା ହେବାଯାଏ ବୋଉଠାରୁ ଶୀର ଖାଇବା, ଆଜି-କାଲିକା ପିଲାଙ୍କୁ ଅସଗତ ବୋଧ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ପ୍ରତି ଗାଁରେ ମୋ ପରି ଗୋଟାଏ ହ’ଟା ଉଦାହରଣ ଚରଳ ନଥିଲେ । ବାପା କହନ୍ତି, ବୋଉ ଶୀର ଗୁଡ଼ିଲ ଦିନୁ ମୋ ଦେହ ଶ୍ରୀଗଳ ଓ ପାଠଧୁଳି ପଡ଼ିବାରୁ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଦିନକୁ ଦିନ ଶୁଖିଗଲି । ବେଶାଦିନ ମା’ଶୀର ଖାଇ

ଥକାରୁ ମୋର ସ୍ବଚ୍ଛ-ଶକ୍ତି ଖୁବ୍ ପ୍ରଶର ହେଲା ବୋଲି ସେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତି ।
ଯାହାହେଉ ଏଇ ବୟସରେ ଆମେ ସବୁ ଗାଁ' ସ୍କୁଲରୁ ଆସିଲେ ଜାତି-ଅଜାତି
ସ୍ତରରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଛୁ ବୋଲି ଆମକୁ ଲଜଳା ହୋଇ ଘରକୁ ପଶିବାକୁ
ହେଉଥିଲା । ଗାଧୁଆଗାଧ କରି ଆସିଲେ ଆମେ ପୁଣି ହଜଳା ଲୁଗା ପିନ୍ଧି
ଘରନେକଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମିଶୁଥିଲୁ ।

ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ, ପଡ଼ାପଡ଼ି ଅପେକ୍ଷା ଭାଇଙ୍କ ଲୁଗା
ବୋଉଠାରୁ କ୍ଷୀର ଖାଇସାରିବା ପରେ ଜେଜେମା' ଠାରୁ ରପ ଓ ବାପାଙ୍କ
ଠାରୁ ବୈଦେଶିକ ବିଳାସ, ଲବଣ୍ୟବତୀ ତଥା ବିଦଗ୍ଧ ଚିନ୍ତାମଣିର ଛନ୍ଦ-
ବୋଲ ଶୁଣିବାକୁ ମୋତେ ବିଶେଷ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲା । ଅତି ପିଲାଦିନେ ଭରରେ
ଜେଜେବାପାଙ୍କ ପାଖ ମାଉଁନଥିଲା । ଆଉ ମଧ୍ୟ ମୋ'ହେତୁ ପାଇଲବେଳକୁ ସେ
ସଂସାର ଗୁଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ପାଖ ମୋ'ପାଇଁ ଚରଦିନ ଅମଡ଼ା
ହୋଇ ରହିଗଲା । ବାପା ବେଳେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ସାବନ କାଳର କଥା କହି
ବସନ୍ତି । ବାପାଙ୍କର ବିଶ୍ବାସ, ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ ବଂଶର ଇତିହାସଟା
ମନେରଖିବା ଉଚିତ । କାରଣ, ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଜୀବନଟା ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ହୁଏନାହିଁ ।
ଏ କଥାର ଗୁରୁତ୍ବ ସେତେବେଳେ ମୁଁ ବୁଝିପାରି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରେ ଅନୁଭବ
କରୁଛି ଏହା ଖୋଲପଣି ପଟ । କାରଣ ଅଜ୍ଞତକୁ ଗୁଡ଼ି ଏକାନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନର
ଜୀବନଟା ପ୍ରାୟ ମୁଲ୍ୟହୀନ । ବିଶେଷତଃ ମୋ ଜୀବନରେ ପରମ୍ପରା ଏ ସ୍ବଚ୍ଛ,
କେବଳ ସ୍ବଚ୍ଛ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏହା ମଧ୍ୟରୁ ମୁଁ ମୋର ଆରାମୀ
ଯାହାପଥ ପାଇଁ ବହୁ ପାଥେୟ ମଧ୍ୟ ପାଇଲି । ତେଣୁ 'ବିଚିତ୍ରା କଲରମପୁର'
ଭଳି ବହୁ ସ୍ବଚ୍ଛ ଭିତରେ ମଣିଷ ଜୀବନର ଯେଉଁ ଟାଣୁଆ ଟାଣୁଆ ଔଷଧିମାନ
ଲୁଚି ରହିଛି, ତାହା ଅନ୍ୟ ଆଖିରେ ଯେତେ ଅବାନ୍ତର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଚାହାନ୍ତି
ସେ କାଳରେ ମୋର ବାସ୍ତବ ଶିକ୍ଷାର ସୋପାନ ପକାଇଥିଲା । ଆଜିମା ଓ
ବାପାଙ୍କ ଭୂଷିତ ମୁଁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ରୂପକ ପରି ଶୁଣି ଯାଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ପରେ
ଦେଖିଲି ଏହାର ଅନ୍ତରାଳରେ ଥିବା ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ିକ ମୋ'ପାଇଁ କେବଳ
ରୂପକ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏହା ନିଜର ବାସ୍ତବତାରେ ପରିଚିତ ହୋଇ
ମୋ ଜୀବନର କଦିବକଦିରେ ଏପରି ଲଟେଇ ପଟେଇ ହୋଇ ରହିଲା ଯେ
ମୁଁ ତେଣୁ କରି ସେଥିରୁ କୌଣସିଟିକୁ ମୋ ଅନ୍ତରରୁ କାଢି ଦେଇ ପାରିଲୁ

ନାହିଁ । ସେହେତୁ ସେ ବେଳର କେତୋଟି ସ୍ମୃତି ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ବୋଧହୁଏ ଅସଂଗତ ହେବ ନାହିଁ ।

ଆମ ବଂଶର ଆଦି ଭୂଇଁ ଥିଲା ବିଚରା । ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନର ଘର ବଳରାମପୁର ଠାରୁ ତିନିକୋଶ ବାଟ ହେବ । ସେଠି ବାପାଙ୍କର ବହୁ ପିଢ଼ି ତଳର କେଉଁ ପୂର୍ବପୁରୁଷ, ଭାଇଆଳି କଲରେ ଅତିଷ୍ଠ ହୋଇ ଏ ଭୂଇଁକୁ ରୁଲି ଆସିଥିଲେ । ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀ କରି ସେ ଦେହେ ଦେହେ ପଳାଇ ଆସିଲେ । ଆସିଲାବେଳେ ଭାଇଆଳି ସମ୍ପତ୍ତିର ଦୂରର କଥା, ତା' ବାଡ଼ି ଖଣ୍ଡେ ସୁଦ୍ଧା ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଲେ ନାହିଁ । ଲୋକେ କହନ୍ତି ଧର୍ମକୁ ଆଶ୍ରାକରି ସେ'ଦିନ କେତୁଟାରେ ଏଠି ଭଲ ବିଷୟ ବାସନା କରିଗଲେ । ବଂଶ ପରମ୍ପରା ଡମ୍ପେ ଧନ, ଜନ ଓ ଗୋପଲକ୍ଷ୍ମୀର ସୁଅ ଛୁଟିଲା । ନଅକ ସମୟର ଥିଲାବାଲା ଭାବରେ ମୋ' ଅଣଅଜ୍ଞା ଅଭାବମୟ, ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ଡୋକେ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହୋଇ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଦାନ ଖେରୁ ଏପରି ଗୋପନରେ କରାଯାଉଥିଲା ଯେ ତହିଁରୁ ଦାତା କିଏ ଜାଣିବା, ଗ୍ରହଣ ପକ୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେଉନଥିଲା । ଆଜିକାଲି ଯୁଗରେ ଦାନ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, ଦାତାର ନାଁ'ଟା କପରି ଫିଟୁ, — ଏ ପନ୍ଥାର ସେ ଖବୁ ବସେଧୀ ଥିଲେ । ସରଳ ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସ, ତାଙ୍କ କର୍ମ ଜୀବନର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ଥିଲା । ଏ ବିଷୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର କାହାଣୀ ଅଛି ଓ ଏ କାହାଣୀର ସଜଳ ସ୍ମୃତି ଆଜିଯାଏ ଆମ ମନରେ ସାଇତା ରହିଛି । ପିଲାଦିନୁ ଏ କଥାଟି ବାପାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣି ଶୁଣି ଏହା ମୋତେ ଏତେ ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା ଯେ ଆଜିଠି ପ୍ରାୟ ୧୮୧୩ ବର୍ଷ ତଳେ ଲିଖିତ 'ତେଲଙ୍ଗା ଭୂଠ' ଓ ୮ ବର୍ଷ ତଳେ ଲିଖିତ ଏକ ଶିଶୁ ଉପଯୋଗୀ କବିତାରେ ମୁଁ ଏହାକୁ ରୂପ ଦେଇଥିଲି । କଥାଟି ହେଲା ଏହି ଯେ ଏବେ ଆମ ଗାଁର ଉତ୍ତରରେ ବଲ ବଳରାମପୁର ବୋଲି ଯେଉଁ ଗାଁଟି ଦେଖାଯାଏ ସେତେବେଳେ ତାହା ଆମ ଗାଁର ସାମିଲ୍ ମୌଜା ଥାଏ । ତେଣୁ ଆଜିକାଲି ଆମ ଗାଁକୁ ଯେପରି ଡଢ଼ିବଳରାମପୁର ଓ ସେ ଗାଁକୁ ବଲବଳରାମପୁର କୁହାଯାଉଛି, ତାହା କହିବା ଦରକାର ପଡ଼ୁନଥାଏ । ସାଧାରଣରେ ଉତ୍ତରର ନାଁ ଥିଲା ବଳରାମପୁର । ନଅକ ପରେ କେନାଲ୍, ଯାଇ ଏକାଭିତ୍ତିକୁ ବିଖଣ୍ଡ କରିଦେଇଛି ।

ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ଏ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥିଲା । ଉଭୟ ଧୋଇଆ ଗାଁ । ମଝିରେ ରୂପାର ଶିଅପରି ଲୁଣୀ ନଈର ଧାର ବ'ଗାଁକୁ ଏକ ସୁପରେ ବାନ୍ଧ ଦେଇଥିଲା । ଧୋପା ପୃଥ୍ବୀକୁ ଅଧୋପା କରି ବଧବାଡ଼ କରିବାକୁ ଦର୍ଶଣରୁ ଜଣେ ଠିକାଦାର ଆମ ଏଠିକି ଆସିଥିଲେ । ବାପା ବଡ଼ବାପାଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ପୁରସ୍ତମ ରାଢ଼ । ଜାତିରେ ତେଲେଙ୍ଗା । ଏମିତି ନାମ ବୋଧହୁଏ ତେଲେଙ୍ଗା ଭୂମିରେ ନଥିବ । ପର ଜୀବନରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଗ୍ରନ୍ଥା ଉପରେ ଗବେଷଣା କଲବେଳେ ଏ ନାମଟିର ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ମୁଁ ପାଇଲି ।

ସେ ଉଦ୍ଭଲେକ ବର୍ତ୍ତମାନର ଆଉଁ, ବା ଗଞ୍ଜାମର କେଉଁ ମୂଳକର ହୋଇଥିବେ ନିଶ୍ଚୟ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଅସଲନାମ ପି. ରାୟୁଡ଼ୁ ବା ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ରାୟୁଡ଼ୁ ହୋଇଥିବା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ । ହେଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ସେହି ପୁରସ୍ତମ ରାଢ଼ ନାମରେ ଡାକିବି । ସେ ଅନେକ ବର୍ଷ ଧରି ଏଠି ଠିକାଦାର କରିବାପରେ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଜଣାଶୁଣା ହୋଇଯାଇଥିଲେ ଓ ଗ୍ରନ୍ଥାଗ୍ରନ୍ଥରେ ପୁର ଓଡ଼ିଆ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସୁଦିନ ଏଠି ଯେତିକି ଆନନ୍ଦମୟ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନ ସେତିକି ଶୋକାବହ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଗୋବିନ୍ଦ ମଂଗରାଜ ଅକାରଣରେ ଜଅକସ ରଖି, ଦାଉଁ ସାଧୁବାକୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ସେତେବେଳେ ଡ୍ରାଉଣ୍ଟ୍ ଜାଗ କରାଇଲେ ସେ ଲଜ୍ଜା, ଅପମାନ ଉପରେ କେତେଦିନ ଆମ ଅମାରତଳେ ଲୁଚିରହି ଆତ୍ମଗୋପନ କଲେ । ସେ ବହୁତ କଥା, କହି ବସିଲେ ପୋଥିଏ ପାଠ ହେବ । ସେଇ ପୁରସ୍ତମ ରାଢ଼ ଆସିବାର କେତେବର୍ଷ ହୋଇଗଲାଣି । କଟକ ଠାରୁ ମାର୍ଗାଦାଇ ଯାଏ କେନାଲ, ଖୋଲା ଚାଲିଯାଏ । ନଅଜା ଫେରନ୍ତା କଂକାଲଗୁଡ଼ିକ କୁଲି, ମଜୁରୀଆ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମୂଲ ନେଲେ ତାତିଲା ପେଟକୁ ଦାନା ତୋରଣି ଦେବେ । ସେଥର ସରକାରୀ ଟଙ୍କା ମିଳିବାରେ ଡେରିଥାଏ । ଆଜିକାଲି ଭଲ ଯିଏ ପାରେ ଯିଏ ପାଞ୍ଜି ହଜାରେ ଗଣିଦେବା ସେତେବେଳେ ସମ୍ଭବ ହେଉନଥିଲା । କାହା ପାଖରେ ଶଏ ଟଙ୍କାର ମୁଦ୍ରା ଦେଖିଲେ ଲୋକେ ତାକୁ ଧମ୍ମା ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଏପରିକାବେଳରେ ମୋ' ଅଣଅଜ୍ଞା (ଜେଜେଙ୍କର ବାପା) ଧାନ ଆଉ ଧନରେ ଟିକେ ଜାଅନ୍ତିଆ ଥାଆନ୍ତି । ପୁରସ୍ତମ ରାଢ଼ କୁଲିମଜୁରୀଆଙ୍କ ପାଉଁଶ ଦେବାକୁ କେଉଁଠୁ ଟଙ୍କା ନ ପାଇ ଲୋକକଠାରୁ ଖୋଜୁ ଖବରନେଇ ଦିନେ ଖରବେଳେ

ତାଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦକ୍ଷିଣୀଆ ଲୋକ, ବେଶ୍ ଚାଲୁ ଚାଲୁ । ପୁରୀ ମହାପ୍ରସାଦରୁ ମୂର୍ତ୍ତିଏ ଫଗରେ ଆଣିଥାନ୍ତି । କଥାବାଣ୍ଟି ଦେଉଦେଉ ଅଣ-ଅଜାଙ୍କ ହାତରେ ମାହାର୍ଦ୍ଦ ଦେଇ ମିତ ବସିଲେ । କିଛିପଣ ପରେ ବେଳଭଣ୍ଡି ତାଙ୍କ ହାତରୁହାରି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ଏତିକି କଥାରେ ମିତର ଦରଜ ବୁଝି ପୁଡ଼ାଏ ରୂପାଟଙ୍କା କାଖରେ ଜାକି ଅଣଅଜା ତାଙ୍କ ମିତକୁ ବଳାଇ ଦେବା ଲାଗି ଆମ ବଡ଼ତୋଟା ଡେଇଁ ଲୁଣୀ ନଈ କୂଳଯାଏ ଗଲେ । ବ'ପହର ନଇଁଲଣି । ଲୁଣୀନଦର ନିକ୍ଷୁଟିଆ ବାଲିରେ ତାଙ୍କୁ ଟଂକାପୁଡ଼ାଟି ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ପୁରସ୍ତମ ଗଡ଼ୁ ଟଙ୍କା ପାଇ ସାରିବା ପରେ ତାଙ୍କ ମନ ବଡ଼ିବା ପାଇଁ ପଚାରିଲେ, “ଆଜ୍ଞା ମିତ, ମୋ ଘରତ କେଉଁ ମୂଲକରେ ତୁମେ ଜାଣିନା । ବନା ଦଲିଲ୍, ଦସ୍ତାବିଜ୍ ବା ସାକ୍ଷୀ ସାବୁତରେ ତୁମେ ମୋତେ ଏତେରୁଡ଼ାଏ ଟଙ୍କା ବଢ଼ାଇଦେଲ । ମୁଁ ଯଦି ନ ଡିଏ ? ?.....”

ଅଅଜା! ହସି ହସି ଉପରକୁ ହାତ ଟେକିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ କେହି ନ ଦେଖିଲେ ଧର୍ମ ତ ଦେଖୁଛି । ଏହାକୁ ଫାଙ୍କିଦେଇ ତୁମେ କେଉଁଠି ରହି ପାରିବ କି ?

ଏହିପରି କେତେକ ଘଟଣା, ଦକ୍ଷିଣ ଦେଶର ଜଣେ ଠିକାଦାରଙ୍କୁ ଆମ ପରିବାର ସହିତ ଏପରି ସ୍ନେହମାୟାରେ ବାନ୍ଧି ଦେଇଥିଲା ଯେ ସେ ବନ୍ଧବାଡ଼ କାମ ସାରି ନିଜ ଭୂଇଁକୁ ଫେରିଗଲାବେଳେ ଆମ ଘରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଫୁଟର ସନ୍ତକ ରଖି ଦେଇଗଲେ, ଯାହା ଏବେ ବି ‘ପୁରସ୍ତମ ଗଡ଼ୁ’କୁ ଆମ ବଣର ଇତିହାସରେ ଜୀବନ୍ତ କରି ରଖିପାରିଛି ।

ସେ ସନ୍ତକଟି ହେଲା କଂସାରେ ତିଆରି ଖଣ୍ଡିଏ ସୁନ୍ଦର ଡାଳ । ତଳେ ତେଲୁଗୁରେ ଗୋଟିଏ ଅକ୍ଷର ଲେଖା ହୋଇଛି । ମୋ ଜେଜେବାପା ମରିବା-ଯାଏ ତହିଁରେ ଟଙ୍କା ପଣି ତାହା ମିଳୁକରେ ରହୁଥିଲା । ଏବେ ଆଳିମାଳି-କାରୁ ଚାଲିଗଲା ତାହା ଶ୍ଵେତ ହସ୍ତଗତ ହୋଇସାରିଲଣି । ଆମ ଅଞ୍ଚଳ ଗୁଡ଼ି-ବାଟ ପୁରବତନର ପୁରସ୍ତମ ଗଡ଼ୁ ତାଙ୍କ ମିତକୁ ବନ୍ଧି ଉପରକୁ ଡାକାଇ ନେଲେ । ଦୁଇମିତ ନୂଆ କେନାଲ ଗଡ଼ି ଉପରେ ବସି ବହୁବେଳଯାଏ ଗପ-ସପ ହେଲେ । ଅଣଅଜା ଫେରିଲାବେଳକୁ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ନିଜ ଦେଖିଛି

ଅଶାନ୍ତଥିବା ଭାଲଗଣ୍ଡିକ ବୋଲିଦେଇ ସେ ଦରଦର କଣ୍ଠରେ କହିଉଠିଲେ — “ବୁଝିଲ ମିତ, କାଲି ଏତେବେଳକୁ ମୁଁ ଏଠି ନଥିବ କ ତମେ ଏଠି ନଥିବ । ମୁଁ ଚାଲିଯିବି ମୋ ଦେଶକୁ, ତମେ ରହିବ ତମ ଦେଶରେ । ମଲେ ହଜିଲେ କେହି କାହାର ଖବର ପାଇବା ନାହିଁ । ଏ ଭାଲଗଣ୍ଡିକ ନିଅ । ଏଥିରେ ପାଣି ଖାଇଲବେଳେ ମତେ ଅନ୍ତତଃ ମନ ପକାଉଥିବ ।” ଦୁଇ ମିତ ଲେତକାପୁତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଅଣେଅଜାଙ୍କର ବହୁ ମନା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନଙ୍କର ସେ ଉପହାରଟି ତାଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡିଲା । ଏସବୁର ପାଣି ‘ତେଲଜା ତୁଠ’, ଅଜିସୁଆ ବଲବଳଗମପୁର କେନାଲ କୁଳରେ ରହିଛି । ଅଣେଅଜାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ପୁରସ୍ତମ ଗଡ଼ ସେ ଗାଧୁଆ ତୁଠଟି କରାଇ ତା’ ନାଁ ରଖିଥିଲେ “ତେଲଜାତୁଠ” । ଏହିପରି ଅସୁମାଗ ଘଟଣାରେ ଅଣେଅଜା ଅମଳରୁ ଆଜି-ଯାଏ ମୁସଲମାନ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ, ତେଲେଙ୍ଗା ଓ ବଙ୍ଗାଳୀ ଆମର ସୁଯ୍ୟ-ବଧୁ ।

ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ହିନ୍ଦୁ ସମାଜର ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଜାତିଆଣ ଶ୍ରାବ ଓ ଧର୍ମ-ବିଦେଷ ସତ୍ତ୍ୱେ ସମସ୍ତ ଜାତି ଓ ଉପଜାତି ପାଇଁ ଆମର ଦ୍ୱାର ଖଲୁଳ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ବାହାରୁ ଲଗବଳିଦାର୍‌ର ଗଜତନ୍ତ୍ରୀ ଆଟୋପ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ହୃଦୟ-ରାଜ୍ୟରେ ମୋ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ଥିଲେ ସତ୍ତା ସାମ୍ୟବାଦୀ ବା ସମାନତା-ବାଦୀ । ଏହା ନ ହୋଇଥିଲେ ସାମାନ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଶ୍ରୀରେ ସେମାନେ ଏତେଦୂର କଣି ହୋଇ ଯାଇନଥାନ୍ତେ । ସମୟ ବିଶେଷରେ ମହାଜନ ଲଗବଳିର ଯେଉଁକିଛି ଦମନଲାଳାରେ ଆମ ଘରଟା ମୋ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ନିଶ୍ଚାସରୁଆ ହୋଇ ଉଠି ଥିବାର ମୁଁ ଶୁଣେ, ତାହା ହୁଏତ ମୋ ବାପ ଗୋସ ବାପଙ୍କର ଅସଲ ରୂପ ନୁହେଁ । ଅବସ୍ଥାଚକ୍ଷରେ ସେମାନେ ସିଂହ ବାଘର ପ୍ରାୟ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦୟାମାୟା ଓ ଧର୍ମ ପାଇଁ ନିଷ୍ଠିତଶ୍ରାବରେ ଏକ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଥିଲା । ତାହାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତନର ନିହାତି ନିଜସ୍ୱ । ମୋ ଜନ୍ମବେଳକୁ ମହାଜନର ସେ ଧନକୌଳତ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର ପ୍ରାୟ ଲେପ ପାଇ ଆସୁଥିଲା । ତେଣୁ ମୋ ପିଲାଦିନେ ମୋ ଜେଜେମା ଓ ବାପାବୋଉ-ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ମୁଁ କେତୋଟି ସରଳ ଧର୍ମପରାୟଣ ଜୀବ ଶ୍ରାବରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥିଲି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱେଚ୍ଛା, ଶ୍ରାବପ୍ରବଣତା ଓ ବିଅଁଦେବତା ଭୟ ମୋ ଜୀବନର ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଟ ପାଇଁ କମ୍ ପ୍ରଭାବ ଛାଡ଼ିନଥିଲା । ଏସବୁ ଦିଗରେ ମୋ

ଜେଜେମା'ର ପ୍ରସବ ବିଶେଷ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । ମାଘମାସର ବାଘ ପରି ଜାଡ଼ରେ ମୁଁ ତା' କୋଳରେ ଶୋଇ “ରାଧିକା ବୋଇଲେ ଦୂତକା ମୋତେ ଜର କରୁଛି” ଓ ସେ ଜରର ଅରୁଚି ଛଡ଼ାଇବାପାଇଁ ରାଧା କପରି “କଦମ୍ବମୂଳିଆ — କଦଳୀଭଜା” ଓ “ଜନାର୍ଦ୍ଦନ — ଜହ୍ନିରାଇତା” ଇତ୍ୟାଦିକୁ ମନ ବଳାଇଛନ୍ତି, ତାହା ବହୁବାର ଶୁଣିଛି । ମୋର ସେକାଳର ଚପଳ ଜୀବନକୁ ସମେ ସ୍ଥିର ଓ ଶୀତଳ କରିବାରେ ଏ ସମସ୍ତ ସେ କୌଣସି ଶିକ୍ଷାଠୁଁ ଅଧିକ କାମ ଦେଖାଇଛି । ସୁତରାଂ, ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନରେ ମୋ ସାଆନ୍ତ ମା ମୋର ସବୁଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ଆପଣାର । ଏ ଜନ୍ମରେ ସେ ଓ ମୋ ବୋଉ ମୋ'ଠାରୁ ଲୁଣକଡ଼ାକର ସୁଆଦ ପାଇନାହାନ୍ତି । କାରଣ ଆଗପଛ ଡକାଡ଼କ ହୋଇ ସେମାନେ ଚାଲିଗଲେ । ମୁଁ କେବଳ ଜଳଜଳ ଆଖିରେ ସେମାନଙ୍କର ଯିବାପଥକୁ ଚାହିଁ ରହିଥିଲି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ଚାଣ ଜନ୍ମେ, ଜନ୍ମେ ଅଶୁଣା ରହିଗଲା ।



॥ ପାଞ୍ଚ ॥

ମାଇନରରେ ନାଁ ଲେଖା

ଗାଁ-ଝୁଲ ପାଠ ସାରିଲାବେଳକୁ ମୋର ବୟସ ହୋଇଥାଏ ନ'କ ଦଶ । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ବୟସରେ ପିଲାମାନେ ୫ମ କମ୍ପା ୭ଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି, ସେ ବୟସରେ ମୁଁ ୫ର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ପୁଅକୁ କହିଛି କରଲେପାଟଣା ଆମଦରଠାରୁ ସେତେ ଦୂର ନୁହେଁ । ସେଠିକା ଝୁଲ୍ରେ ମୋର ନାମ ଲେଖାହେଲା । ସେତେବେଳକୁ କରଲେପାଟଣାରେ ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ହୋଇନଥାଏ । କେବଳ ମାସ ମାଇନର ଝୁଲ୍ ଖୋଲିଥାଏ । ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ୮କାଶୀନାଥ ଦାସ (ଆର୍ଡ଼୍ରେକେଟ୍)ଙ୍କ ପୂର୍ବତନ ପିତା ଜୟରାମଦାସଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ଏହାର ନାମ ରଖାଯାଇଥାଏ ଜୟରାମ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ । ପରେ ଉକ୍ତ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ହେଲବେଳକୁ ଏହାର ନାମ ମଧ୍ୟ 'ଜୟରାମ' ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ରଖାଗଲା ।

ସନ ୧୯୩୮ ମସିହାରେ ମୋର ମାଇନର ଝୁଲ୍ରେ ନାମଲେଖା ହେଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ ମହାସମରର ଏହା ଠିକ୍ ପୁଅ ବର୍ଷ । ତେଣୁ ୨ୟ ମହା-ଯୁଦ୍ଧର କିଛି କିଛି ଅନୁଭୂତି ଆଜିଯୁଦ୍ଧା ମନେରହିଛି । ଯୁଦ୍ଧବେଳର ଲୁଗା ଓ କରୋସିନ ଅଣ୍ଟାବନ୍ଧୁ ପଡ଼ି-ବ୍ୟବସ୍ଥା (Control), ସ୍ଵାସ୍ଥାର୍ଥ-ଧୋତି ଓ A.R.P. କନା-ପ୍ରଲେନ ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି କାଲି କାଲି ଦୃଷ୍ଟିଗମ୍ୟ ପରି ଲାଗୁଛି । ସବୁଠି ବେଶୀ ମଜାର କଥା ହେଉଛି, ମାଇନରରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେବା ଦିନର ଅନୁଭୂତି । ଏବେ ଆମ ଗାଁର ଦକ୍ଷିଣରେ ଥିବା କେଶଶ୍ରୀଆ ନଦୀ ପାରହେଲେ ତଳ ଗାଁ ଦେଇ ଯେଉଁ ବରଷ ବ୍ୟପଟା ଲୁଗା ଓ ଚମୋପୂରାର ଟିକୋଶ-ଭୂମିରେ ଲଢ଼ିଯାଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ, ସେ ବରଷା ସେତେବେଳେ କାହାରି ସ୍ଵପ୍ନରେ ନଥିଲା । ଇଂରେଜ ଅମଲର ଅବହେଳିତ ଗାଁ ଗଣ୍ଡାର ଏକ ସାଧାରଣ ବିଷ ଭିତରେ ତଳଗାଁ ଘାଟ ଭୁଠୁ ବଲେ ବଲେ ଥୋଡ଼ାଏ ଦୂର

ଉପରକୁ ଉଠିଲେ ଚଳଣୀ ଉତ୍ତରରେ ଶକ୍ତି ଏ ଛୁଣ୍ଡା ପରିଚର ବାରିକ ମିସ୍ତ୍ରୀ (P.W.D) ବନ୍ଧୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଏବେ ଲୋକେ ସେ ବନ୍ଧୁକୁ ଦାଣି ତାଡ଼ି ଶୁଷ୍କ-ଜମିରେ ମିଶାଇଦେଲେଣି । ଏ ଥିଲା କରିଲେପାଟଣାକୁ ଗୋଟିଏ ବାଟ । ଅନ୍ୟ ବାଟଟି ଥିଲା ତଳଣୀ ନାୟକ ବଂଶର ‘ବସନ୍ତ ବଗିଚା’ ପାଖ ଦଣ୍ଡାଦେଇ, ଦଣ୍ଡାଏ ଦଣ୍ଡାଏ ଫଳାସବର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିବାକୁ । ତଳଣୀଠାରୁ କରିଲେପାଟଣା ଯାଏ ଖୋଲପଡ଼ିଆ, ମଝିରେ ମଝିରେ ବର, ଆମ୍ବ ଓ ବଲ୍ଲଣ ବରଗଛ ଓ ଠିକ କରିଲେପାଟଣା ଆରମ୍ଭରୁ ସ୍କୁଲଯାଏ କଳିଆର ଓ କଣ୍ଠେଇକୋଳି ଚଢ଼ର ଶୋଭା ଓ ତା’ ପୁଲର ମନମତାଣିଆ ଗଛ ମୋର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେଦିନ ଏପରି ଚଢ଼ଲା ଚେଇଥିଲା ଯାହାକି ଆଜି ମଧ୍ୟ ଠିକ ଠିକ ଭାଷାରେ ପ୍ରକାଶକରି ହେବନାହିଁ । ମୋର ଚର ଘର-ପଣା ଜୀବନରେ (ଗୁରୁଜନଙ୍କ ସ୍ନେହ ଓ ଭୟ ହେତୁ) ଘଡ଼ିଏ ବାହାରକୁ ଆସି ମୋତେ ବୋଧହୋଇଥିଲା, କରିଲେପାଟଣାଠାରୁ ଆଉ ସୁନ୍ଦର ଥାନ ଏ ଜଗତରେ ନାହିଁ, ନା, ମୁଁ ଯେଉଁ ବୁନ-ଧଳା ଘରଥିବା ନୁଆ ସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି ତାହାଠାରୁ ବଳି ଇନ୍ଦ୍ର-ଭୁବନ ଏ ଜଗତରେ ବରଳ । ଏ ସ୍କୁଲର ମାଷ୍ଟର ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବଳି ଜ୍ଞାନ, ମାନ୍ୟ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ଗମ୍ଭୀର ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ନାହାନ୍ତି । ଏହିଭଳି ଏକ ବରିଷ୍ଠ ଅନୁଭୂତି ମୋର ସେତେବେଳେ ଜନ୍ମିଥିଲା । ଏ ଭାବପ୍ରବଣ, ସ୍ୱପ୍ନାଞ୍ଜନ ଓ ତାଜବ୍ ଅନୁଭୂତିକୁ ସୁନ୍ଦର Romantic କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ଭୁଲ୍ ହେବନାହିଁ । ଏହା ଅବଶ୍ୟ କେତେକ ମାସ ପରେ କଟିଗଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତି ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନାକ୍ତ ଭାବବେଶଟା ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ମୋର ଶିଶୁପ୍ରଣିଷରେ ଭେଦି ଯାଇଥିଲା, ତାହା ଏବେ ୫୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପୁର କଟିଲଣି କି ନାହିଁ, ସେ ବସୟରେ ମୁଁ ସନ୍ଦିହାନ । କାରଣ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମେଘର ଗୁରୁଧ୍ୱସ୍ତ ତାନରେ ମୋ ଛୁତି ତରଳିଯାଏ, ଶ୍ରାବଣର ଲହକା ବଜୁଳୀରେ ମୁଁ ମୋତେ ବଳଦିଏ, ଅଶିଷରେ ଛେରେ ମୁଁ ଅମୃତର ହୃଦ, ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଋତୁ ଓ ସଞ୍ଜ-ସକାଳରେ ମୁଁ କେମିତି ଏକ ଆକାଶୀଭାବନାରେ ତନ୍ମୟ ହୋଇଉଠେ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକୃତିର ରୂପ-ରସ ଓ ବର୍ଣ୍ଣ-ଗନ୍ଧରୁ ମୁଁ ମୋତେ କୌଣସିମତେ ଅଲଗା କରିପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମୋର ମନେହୁଏ, ଯିଏ ଯେତେ ବାସ୍ତବତାର ଶିଳ୍ପୀର କଲେ ମଧ୍ୟ ଉଣା-ଅଧିକେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ହୃଦରେସମାନ୍ତିକ୍ । ସ୍ୱପ୍ନାଧିପତି ମଣିଷର ସହଜାତ ପ୍ରକୃତି ।

ହଁ କେଉଁଠି ଆସି କେଉଁଠି ପହଞ୍ଚିଲଣି । ଏମିତିକା ଏକ ଅନୁଭୂତ ଭିତରେ ମୋର ମାଇନର୍ ସ୍କୁଲ୍, ଶାବନ ଆରମ୍ଭ । ମୋ ପଢ଼ିଲାବେଳେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥାଆନ୍ତି ଶ୍ରୀ ଜଳଧର କର । ସେ ଇଂରାଜୀ, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ଓ ପ୍ରକୃତି ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରକୃତି-ପାଠ, ପାଠ୍ୟ-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଏକ ଅଙ୍ଗ ଥିଲା । ଶିକ୍ଷାଭାବରେ ପ୍ରକୃତି-ପାଠ ବେଶ୍ ସରସ ଓ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଶିକ୍ଷା ଥିଲା ବୋଲି ମୋର ମନେହୁଏ । ଏ ପିରିୟୁଡ଼ରେ ଗ୍ରହମାନେ ସ୍କୁଲ୍-ବଗିଚାକୁ ଯାଇ କୌଣସି ଏକ ପତ୍ର ବା ଫୁଲ ଅଥବା ସେହିଦିନର ପାଗ-ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରି ସେ ସଂବନ୍ଧରେ ପୂଜ୍ୟାନ୍ତପୁଞ୍ଜ ବିବରଣୀ ଓ ବିସ୍ତୃତ ପ୍ରକୃତି-ପାଠ ଖାତାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଥିଲେ । ଶ୍ରେଣୀଗୃହର ଶିକ୍ଷା ଅବସ୍ଥା ଏ ଶିକ୍ଷା ଅଧିକ ଉପଶ୍ରେଣ୍ୟ ହେଉଥିଲା ! ଏହାବ୍ୟତିତ ‘ଉଦ୍ୟାନ-କର୍ମ’ ପିରିଅଡ଼ରେ ଉଦ୍ୟାନକର୍ମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଥିଲା । ପିଲାମାନେ ଉଦ୍ୟାନକୁ ପଟାଳି ପଟାଳି କରି ବାଣ୍ଟି ନେଉଥିଲେ । କିଏ ନିଜ ପଟାଳିରେ କୋବି ଲଗାଇଲଣିକି ଆଉ କିଏ ତା’ପଟାଳିରେ ମୂଳା ଲଗାଇ-ଲଣି । ପ୍ରତି ପିଲା ପ୍ରତିଦ୍ବନ୍ଦିତାରେ ଅନ୍ୟକୁ ଟପିପିବାଲାଗି ନିଜ ପଟାଳିର ଫଳଫୁଲକୁ ଯେତେ ପାରେ ସେତେ ଭଲ କରିବାକୁ ଲାଗିଯାଆନ୍ତି । ପଟାଳି-ହିଡ଼ରେ ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଖୁଣ୍ଟି ପୋତା ହୋଇ ପଟିଲ୍, କାଗଜରେ ପିଲ-ମାନଙ୍କର ନାମ ଓ ଶ୍ରେଣୀ ଲେଖା ହୋଇ ତହିଁରେ ଟଙ୍ଗାଇ ଦିଆ ଯାଇଥାଏ । କୌଣସି ପଟାଳିରେ ଗୋଟିଏ ଦାସ ଗଛ କି ଟିକିଏ ଅଳିଆ ଅସନା ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ ନାହିଁ । ଜୟରାମ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟର ହଡ଼ାରେ ଆଜିକାଲି ତ ଖୁଣ୍ଟା ଡେଉଁଛି । ସେତେବେଳେ ତାହା କିନ୍ତୁ ସତରେ ଥିଲା ଏକ ଶୋକ-ପାସୋର ଅପ୍ସର୍ବଭୂବନ । ମଝିରେ ମୂଳା, ଆଡ଼ୁ, କୋବି, ଚିନାବାଦାମ, ଗାଜର, ମିଠାପାଳଙ୍ଗ ଓ ଖଟାପାଳଙ୍ଗ ଫସଲର ହରୁରୁଣୀ ଢେଉ । ହିଡ଼ କଡ଼େ କଡ଼େ ବଲ୍ଲଣା ମଦରଙ୍ଗା । ସ୍କୁଲରୁ ଫାଟକଯାଏ ଗସ୍ତର ଦୁଇକଡ଼ରେ ବୁଦାଳିଆ ମଲ୍ଲୀର ନିଦ୍ରାସ୍ଥ ବାଡ଼ । ବଗିଚା ଶୁରକଡ଼ରେ ହୋଟନ୍, ଗୋଲପ, ମଧୁ-ମାଳତୀ, ପୁଲପତ୍ର, ଟଗର ପ୍ରଭୃତି ନାନା କିସମ୍ ଓ ନାନା ରୁଚୁର ଫୁଲ । ସେସବୁ ଲେଖିବସିଲେ ଏହା ଆରମ୍ଭ କଥା ନହୋଇ ସ୍କୁଲ ବିଷୟକ ଏକ ରଚନାରେ ପରିଣତ ହେବ ।

କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ‘ମଧୁସାଗର’ ପରି କାଁ’ ଭାଁ’ ସ୍କୁଲ କେତୋଟିକି ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଆଜିକାଲି ଏପରି ଉଦ୍ୟାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସାଂଗକୁ ପିଲାମାନେ ବି କୋଡ଼ିଆ ପାଲଟିଲେଣି । ‘ଗ୍ରୀମ-ସମ୍ମାନ’ ଓ ‘ସମାଜବାଦ’ର ଘୋଷାନ୍ ଯେତେ ପ୍ରବଳ ହେଉଛି, ଆମେ ଯେତେ କର୍ମକୋଡ଼ି ହୋଇଯାଉଛୁ । ଛୋଟ ଫସଲପଟାଳଟିର ବା ଫୁଲ ଭୁବଟିର ପୃଷ୍ଠିଦାୟିତ୍ତ ଜଣ ଜଣେ ଲୁପ୍ତରେ ନ୍ୟସ୍ତ-ଥକାରୁ ତାହାର ଭଲ ମନ୍ଦ ପାଇଁ ସେ ଯେପରି ଦାୟୀ ମୁଦେଇ ହେଉଥିଲା, ଆଜି ସେ ଶୁଦ୍ଧ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସ୍କୁଲ କହ, ଦେଶ କହ, ଶାସନ କହ, ଏହା ଯେପରି ‘no man’s job’ ବା ପ୍ରତ୍ୟେକର ଦାୟିତ୍ତ ଯେପରି କାହାର ଦାୟିତ୍ତ ନୁହେଁ’ରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ସେତେବେଳେ ତାହା ଦୃଶ୍ୟମୟ । ଗ୍ରହ ଜୀବନରୁ ଅନ୍ୟ ସହ ସମନ୍ୱୟ ରକ୍ଷାକରି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ନିଜେ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଦାୟୀ ରହିବାର ମନୋଭାବ ସେତେବେଳେ ଗ୍ରହକୁ ଆରମ୍ଭନିର୍ଭର-ଶୀଳତା ଓ କର୍ମ-ବିନୋଦନ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ପାରୁଥିଲା । ଆମ ଦେଶର ‘ସମାଜ ବାଦରେ ମୁଁଟି କେଉଁଠି’ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଯାଇ କେତେ ବର୍ଷତଳେ କଲେଜ ପିଲାଙ୍କର ଏକ ସଭାରେ ମୋର ଗୁରୁଦେବ ପ୍ରଫେସର ଶ୍ରୀ ବୈଦ୍ୟନାଥ ମିଶ୍ର ଠିକ୍ ଏହିପରି କେତେକ କଥା କହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କର୍ମୀର କର୍ମବିଷୟ, ତାହାର କାମର ବାସ୍ତବ ଫଳାଫଳ ଉପରେ ନିର୍ଣ୍ଣୀତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଯଥା, ଯିଏ ସାର ଉଡ଼ିପାଦନ ବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚ କର୍ମରୂପ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ସାର, ବା ଯିଏ ପରିବହନ ବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚ ପଦରେ ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ପରିବହନ ବ୍ୟବସାୟରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିମାଣର ଆୟ ଦେଖାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଗଲେ ସେମାନେ ସ୍ୱ ସ୍ୱ ଦାୟିତ୍ତକୁ ଏତେ ଗାମ୍ଭୀରୀଆଲ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଯତ୍ନପ୍ରବେନାସ୍ତି ତେଣୁ । ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରୟତ୍ନରେ ଦେଶର ଉନ୍ନତ ପାଇଁ ଆଗ୍ରସାର ହୁଅନ୍ତେ । ସବୁ ବିଭାଗର କଥା ଏହିପରି । ତେବେ ଏସବୁ ବଡ଼ କଥାର ଆରମ୍ଭ, ବିଦ୍ୟାଳୟ ଜୀବନରୁ କିପରି ହୋଇପାରିବ, ତାହାର ନଜରରେ ଏତେ କଥା କହିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଲି ।

ପଢ଼ାପଢ଼ି କହିଲେ କଣ ବୁଝାଏ, ତାହା ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଜାଣିଲି । ତେବେ ଏତେବେଳକୁ ମୋର ଚଗଲ ବୁଦ୍ଧି ଯେ ପ୍ରାପ୍ତପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁଡ଼ି

ଯାଇଥାଏ ତାହାନ୍ତର୍ତ୍ତ । କୁସଂଗର ପ୍ରଭାବରୁ ଏହି ସମୟରେ କେତେଥର ଯିବା ଆସିବା ବାଟରେ ପରସ୍ପରରୁ ବାଇଗଣ ବା ଲଙ୍କା ମରିଚିକା ଅଥବା ଆଖି, ଶରୀର ଦ୍ଵାରା ପଣ ଯେ ମୁଁ କରିନାହିଁ, ତା' ନୁହେଁ ।

ତଳଣୀ' ଠାରେ ଥିବା ନକତୋଟି ବାଇଗଣ ବୋଲି କଣ ମୁଁ ଓ ମୋ ସାଙ୍ଗମାନେ ଧସ ପଡ଼ିଥିଲୁ । କଥାଟା ସ୍ଫୁଲ୍ଲଯାଏ ଗଲ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଜଳଧର ବାବୁ ଆମକୁ ଲଂଗୁଳାରେ 'ବାଇଗଣ ଚୋର' ବୋଲି ବହୁଦିନ ଧରି ଭୟାନା କଲେ । ତାଙ୍କ ଭୟାନା ଆମ ଦେହକୁ ଏତେ ବାଧୁଲ ଯେ, ସେହିଦିନୁ ଆମେ ପର ଶେତରେ ମୋଟେ ହାତ ଦେଲୁନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ, ଯେଉଁ ଜଳଧର ବାବୁଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଆମ ଚରିତ୍ରରେ ଏପରି ସଂସ୍କାର ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଥିଲା, ସେ' ସ୍ଫୁଲ୍ଲ ପାଣି କାରବାରରେ ସନ୍ଦେହର ଉତ୍ତରରେ ନ ଥିବାର ଅଭିଯୋଗ ପରେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲୁ । ଏଥିରୁ ଆଜିକାଲି ମୋର ମନେହୁଏ, 'କହି ଦେଉ ଥାଏ ପରକୁ, ବୁଦ୍ଧି ନ ଆସେ ଘରକୁ'—ମାଟିଟା କୌଣସି କାଳରେ ଭଲ ନୁହେଁ । କେବଳ ଗୁଡ଼ାଏ ଶୁଷ୍କ ଉପଦେଶ ଦେବା ଅପେକ୍ଷା ଶିକ୍ଷକ, ନିଜେ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆଚରଣରେ ଉପଦେଶ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ପୁଠାଇପାରିଲେ, ତାହା ଗୁଣମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବେଶ୍ ଆଦରଣୀୟ ହୋଇଥାଏ । ସେମାନେ ସ୍ଵତଃ ଏସବୁ ଆଜକୁ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମୋର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନର କେତୋଟି ନିଜରୁ ଏହା ସହଜରେ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରିବ ।

ପୁରୁଷ ଯେଉଁ ହାତ ଉଠାପଣ କଥା କହିଲି, ତାହା କୌଣସି ଅପରାଧ —ପ୍ରବଣ ମନୋବୃତ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ସ୍ଫୁଲ୍ଲ - ଫେରନ୍ତାବେଳର ଭୋକ ଦାଉରୁ ବିଶେଷଭାବରେ ଜନ୍ମ ନେଉଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ମିଥ୍ୟା ହେବନାହିଁ । କାରଣ ସକାଳ ଆଠଟାରୁ ଘରେ ଯେଉଁ ଡୋକେ ଚୁଣ୍ଡିରେ ଦେଇ ଯାଇଥାଉ ସେତିକିରେ ସଞ୍ଜ ଘଣ୍ଟି ବାଜେ । ସବୁ ମଫସଲିଆ ସ୍ଫୁଲ୍ଲ ପିଲଙ୍କ କପାଳ ସେତେବେଳେ ଏଇୟା । ଖେଳଛୁଟି ବେଳେ ଜଳପାନ କରିବା ବାରପଣ ପିଲଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ ଜୁଟେନାହିଁ । ମୋ ବାପା ଅବଶ୍ୟ ମୋତେ ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ବଃଶିଷ କରି କରିଲେପାଟଣା ହାଟଦିନମାନଙ୍କରେ (ମଙ୍ଗଳବାର ଓ ଶନିବାର) ଜଳଖିଆ ଖାଇବାକୁ ଦୁଇ ଚାରି ପଇସା ଦେଇଥାନ୍ତି । ଯେଉଁଦିନ ତାଙ୍କଠାରୁ କିଛି ମିଳି ନଥାଏ ବା ସାଙ୍ଗପିଲାମାନେ ମୋ ଜଳଖିଆ ଛଡ଼ାଇ ଖାଇଯାନ୍ତି,

ସେହିଦିନ ମାନଙ୍କରେ ପେଟର ନିଆଁ ପ୍ରବଳ ହୁଏ । ଭୋକ ବିକଳରେ ଫଣସି ବର—ଦଣ୍ଡାର କଣ୍ଠେଇ ଝୁଙ୍କେଲିବା ଯାହାହେଉ ତାହା, ତହିଁରେ ସେ ଜଠର—ଅଗ୍ନିକୁ ଥଣ୍ଡା କରିବାକୁ ଆମେ ବାଧ୍ୟ ହେଉ । ଏହିଫଳ ବେଳରେ ଖରପ ସାଙ୍ଗମାନେ ଆମର ନେତା ପାଲଟିଯାଆନ୍ତି ଓ ତାଙ୍କର ବିଚକ୍ଷଣ ବୁଦ୍ଧି ଅବାଟରେ ବାଟ ବଢାଇଦିଏ । ଥରେ ଏମିତିକା ସମୟରେ ଜଣେ ସାଙ୍ଗର ପ୍ରସ୍ତାବଦାନରେ ପଡ଼ି ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଭଙ୍ଗା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ପାଲେ ନଡ଼ିଆ ଆନ୍ଦେମାନେ ଖାଇଗଲୁ । ପରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଏହା ପ୍ରେତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସ୍ତ କାହାର ଦଶାଦ ନଡ଼ିଆ । ସେଥିପାଇଁ ଅନୁତପ୍ତ ହୋଇ ଆମେ ଆମର ସାଙ୍ଗପିଲାଟିକୁ ଗାଳଦେବାରୁ ସେ ଆମକୁ ମଣାଣୀରେ ପେତା ହୋଇଥିବା ଗୋଟାଏ ବଙ୍କା ବାଡ଼ି ଧରି ପିଟିଲା ଓ ଆମ ପଛେ ପଛେ ମଣାଣୀଚଣ୍ଡିଆ ପରି କଳକଳା ରଡ଼ି ଦେଇ ସେ ବାଡ଼ିଟି ଧରି ଗୋଡ଼ାଇଲା । ଏପରି ବହୁ କୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ସାଙ୍ଗର ବେଶ୍ ନାଁ ଥାଏ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ସେ ସମାଜରେ କି ଯୁଗ୍ମର ଦେଖାଦେଖିଥାନ୍ତା କେଜାଣି, ତାହା ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଣା । କିନ୍ତୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ‘ବସନ୍ତ’ ନା ‘ହଇଜା’ରେ ସେ ବାଟ କାଟିଲା ।

ଆମ ଗାଁର ସନାତନ ସେତେବେଳେ ଆମର ପଢ଼ାସାଥୀ ଥିଲା । ଏଇକ୍ଷଣେ ନେପାଳ ଭୂଟାନରେ ଖୁବ୍‌କ୍ଷୀ କର ସେ ବେଶ୍ ଦୁଇ ପଇସା କମେଇ ଲାଣି । ପିଲାଟିଙ୍କର ବାପା । କାରବାସୀ ଘର । କେଉଁଥିରେ ତାହାର ଅଭାବ ନାହିଁ । ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ତା’ ବାପା ପାଠପଢ଼ାରେ ତାକୁ ବଡ଼ ସ୍ୱାଦି-ମାନିଆ କରୁଥାଆନ୍ତା । ଶୁଷ୍କ ଶ୍ରେଣୀଯାଏ ମ୍ୟାକ୍‌ମିଲନ୍‌ସ୍ ରିଡର୍ ଖଣ୍ଡିଏ କଣି-ଦେଲେ ନାହିଁ । ସେ ପାଠ ଗୁଡ଼ିଲା । ଆମ ଘର ପାଖରେ ତା’ ଘର ଥାଏ । ସେ ପାଠ ବୁଝିବାପାଇଁ ମୋତେ ଓ ମୋ ଦାଦିପୁଅ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ତା’ ବାଡ଼ିର ବାଇଗଣ ଆଣି ଲଞ୍ଜ ଦିଏ । ଆମେ ତାକୁ ପାଠ ବଢାଇ ଦେଉ । ସେହିଦିନ ତା ଘରଲୋକଙ୍କୁ ଲୁଚାଇ ସେ ବାଇଗଣ ଆଣିପାରିନଥାଏ, ସେହିଦିନ ଆମ ଦୁଇ-ଭାଇ (ମୁଁ ଓ ମୋର ଦାଦା, ଯାହାଙ୍କୁ ମୁଁ ‘ସାନବାପା’ ବୋଲି ଡାକେ ତାଙ୍କ ସାନପୁଅ) ମାଡ଼ରୁ ହାଣ୍ଡି ପାଏ ନାହିଁ । କିପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବାଇଗଣ ଆଣିବାକୁ ଫେଲ ମାରିଲା ତାହା ସେ ବୁଝାଇବାକୁ ଯେତେ କେପିସ୍‌ବୁ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଆନ୍ଦେମାନେ ବାଇଗଣ ନ ପାଇବାଯାଏ ନଗ୍ରେଡ଼ି ବନ୍ଦା । ତେଣୁ ଧନ୍ୟ ।

ସୁଦ୍ଧା ଅଣ୍ଟାରେ ବା ବନ୍ଧିବସ୍ତ୍ରାଙ୍ଗରେ ଯେମିତି ହେଲେ ପୂଜା ଛୁଟା ବାଇଗଣ ଆଣିବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ସେ ଆମ ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଏ । ଏବେ ଆମେ ସବୁ ପାଠଶାଳାରେ ଉପରକୁ ଉଠିବା ପରେ ସନାତନକୁ ଦେଖିଲେ ଭାବ ସ୍ନେହ କରୁ । ସେ ବି ଆମକୁ ପାଇଲେ କୋଟିନିଧି ପାଇଲପରି ହୁଏ । ତେବେ ଆମର ସେ ବେଳର ଚଣ୍ଡି ସୁସ୍ୱର ଓ ଚାନ୍ଦାର ସବ୍‌ସବୁଟି ଗୁଣ ମନେପଡ଼ିଲେ ଆମକୁ ଏବେ ଲଜ ମାଡ଼େ । ଆମେ ଭାବିପାରୁନା ସେତେବେଳେ ଏତେ ମାତ୍ର ଅବସ୍ଥାକୁ ଖସିଯାଇଥିଲା କିପରି ? ଅଭିଭାବକମାନେ ଖାଲି ମାଡ଼ କହୁଣୀ ଦେଲେ ବା ଅପହୃତ ସ୍ନେହ ଦେଖାଇଲେ ପିଲାଏ ଭଲ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଏକଥା ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥାରୁ ଆମେ ସହଜରେ ଉପଲବ୍ଧ କରୁ । ଯେଉଁ ସଶ୍ରଦ୍ଧ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ନିରନ୍ତର ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପିଲାମାନେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ବୋଧହୁଏ ଆମ ଅଭିଭାବକମାନେ ଜାଣିନଥିଲେ ବା ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଆମ ପ୍ରତି ପ୍ରତ୍ୟାଗତ କରିବାର ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ନଥିଲା । ତେଣୁ ବାତମେଲେକ୍ତା ପରି ଆମେ ବଢ଼ିଗଲୁ । ଡକ୍ଟର ଶ୍ରେଣୀ ଦାଏ ଏହାହିଁ ଥିଲା ଆମର ଜୀବନ । ସୁଇବେଲର ବୁକ ଆଉଟ୍, ଆକାଶୀ ଆକ୍ରମଣ (Air-Raid) ଓ ଏ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ କିପରି ଟ୍ରେନ୍ସ ଖୋଳି ତହିଁରେ ପଶିବାକୁ ହେବ, ଏ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟଗ୍ରତ, ଉଲ୍ଲ; ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ବାଟୁଲିଖଡ଼ା ମାରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଆମ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ୱରାଶୀୟ ଦିଗ ଥିଲା ବୋଲି ମନେହୁଏ ।

ଅସୁରେଶ୍ୱରରୁ ଆସିଥିବା ଅନ୍ଧାରୁଜା ଦାମବାବୁ ଆମର ଭୂଗୋଳ-ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ପିଲାମାନେ ତାଙ୍କୁ ‘ମାଲତୀ’ ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଏହା ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ଭୂଗୋଳ-ପୋଥିର ମାଲବାର ଉପକୂଳର ଅବସ୍ଥାନ । ସେ ଧୋପୁା ମାଟିରେ ଚୁକିଣ କରି ପ୍ରତିପାଳିତ ଦେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପାଠ ନଆସିଲେ ଆମମାନଙ୍କର ବନ୍ଧିବସ୍ତ୍ରାଙ୍ଗ ପିନ୍ଧି, ନିସ୍ତୁକ ଛେରୁ ଦେଇ ଆମକୁ “କେଲିଥିଆ, ଧୋପୁାପାରିଆ, ମାଣିଆ ଜାଉଣିଆ” ପ୍ରଭୃତି ବହୁ କବ୍ୟ ଓ ଆଶେପମୂଳକ ଗାଳିବଦ୍ଧ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଚଢ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶୋଧା ଆମ ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର କିଶୋର ମନର ଚପଳତାରେ ଏହା ଭୟଙ୍କର ପ୍ରତିଫଳି ପ୍ରାପ୍ତ କରୁଥିଲା । ଆମେ ଦରମାଡ଼ ଓ ସ୍କୁଲମାଡ଼ ଖାଇ ଗୁଡ଼ାଏ ଘରୁ ଓ ଆଶଙ୍କାପ୍ରବଣ ଜୀବରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲୁ ।

ଝୁଲର ପାଦୁଖର ଶରବେଣ ବ୍ୟଗ୍ରତ କ୍ଳାପନା ଆମକୁ ଯମପୁଣ୍ୟ ଭଳି
 ଲଗୁଥିଲା । ପିଲା ବୟସରେ ଘରେ ଯେତେକ ଖେଳା କରୁଥିଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ
 ହିତେ ବଳ ହେବାନ୍ତୁ ଆମ ଉପରେ ମାଲର ମାତା ସେତେକ ବଢ଼ିଗଲାଣି ।
 ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଆମେ ତଳ ଭାଗ ସାନବାପାଙ୍କର ଦୁଇପୁଅ ଓ ମୁଁ)
 ‘ବର୍ତ୍ତଣୀବାରୁ’ ଏ ଝୁଲକୁ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଆସିବା ପ୍ରାୟ ଆମ
 ଘରରେ ଥିବା ମୌଳିକତା ବୁଦ୍ଧି କରୁଥିବା ଗୋଟିଏ ଅବକାଶ ପାଠପାଠ-
 ନଥିଲା । ଆମ ଜୀବନ ପାଠା ଅନ୍ୟ ବହୁ ପିଲାମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସେତେବେଳେ
 ସେ’ପା ହୋଇଥିବ । ଉପପୁର ଗୁରୁ ଅଭାବରୁ ପିଲାମାନଙ୍କର ଜନସ୍ୱ ବଣ-
 ମାଲଗୁ ଶିକ୍ଷା କିପରି ମନେ ମନେ ମଢ଼ିଲିଯାଏ, ଏ ହେଲ ତାହାର ଏକ
 ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଦାହରଣ ଓ ଅନେକଙ୍କ ଅନୁଭୂତି ।



॥ ୫୫ ॥

ବଇଁଶୀବାବୁ

ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅଭିଯୋଗରେ ଜଳଧର ବାବୁ ସ୍କୁଲରୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଆସିଲେ ବଇଁଶୀ ବାବୁ । ପୂର୍ବ ନାମ ଶ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣଧର ନାୟକ । ଘର ରଜନନିକା । ଆମେ ତାଙ୍କୁ ‘ବଇଁଶୀ ବାବୁ’ ନାମରେ ଚିହ୍ନି । ଆଜିକାଲି ପରି ବି.ଏ. ପାଶ୍ଟା ସେତେବେଳେ ଏତେ ଯୋଜା ନଥିଲା । ପାଠିନୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଅମଳ । ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ନାମ-ରେ ନଥାଏ । ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋଦାବରୀଶଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ତେଣୁ ସେତେବେଳର ବି.ଏ. ଫୋଲ୍-ବାଲକୁ ଆଜି ଦଶଶ୍ରେଣୀ ଏମ୍. ଏ., ମଧ୍ୟ ଲାଗିବେ ନାହିଁ ।

ବଇଁଶୀ ବାବୁ ବି.ଏ. ଫୋଲ୍ ହୋଇ ଆମ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି ସେମିତି, ସେମିତି ମଧ୍ୟ ଛୁଟି-ଫେରୀ । ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ମାଟ୍ରି ପିଣ୍ଡିଳାକୁ କିପରି ମଣିଷ କରିବାକୁ ହୁଏ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ବେଶ୍ ଜଣାଥିଲା ! ଇଂରାଜୀ ଓ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସେ ବିଚକ୍ଷଣ ଶିକ୍ଷକ ।

ପରେ ବି.ଏ., ଡି.ଇ.ଡି. ହୋଇ ସେ ଯେତେବେଳେ ଆଠଶତ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ହେଲେ ସେତେବେଳେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟର ଅକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା ବହୁ ଗୋବର ଗଣେଶଙ୍କୁ ସେ ହାତମାରି ସୁନା କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଟିଉସନ୍ ହେଉଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଇଂରାଜୀ ଓ ଗଣିତରେ ଯେତେ ନମ୍ବର ରଖାଇ ଦେବାକୁ ସେ ଆରମ୍ଭରୁ ଗ୍ୟାରେଣ୍ଟି ଦେଇଥାନ୍ତି, କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ତାହାହିଁ ଦେଖାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଆଜିକାଲି ସେପରି ଶିକ୍ଷକ ବିରଳ । ସେ ଆଜି ପୂର୍ବପୁରରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆମ ମଥା ତାଙ୍କ ପାଦରେ ନଇଁଯାଏ । କାରଣ ସେ ବାସ୍ତବରେ

ଥିଲେ ଗୁରୁଯୋଗ୍ୟ ଗୁରୁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପରି ଗୁପ୍ତଚକ୍ଷିଆ ଧୋବ ଧାଉଁଳିଆ ପିଲଙ୍କୁ ଦେଖି ‘ହେଲେ ଏଇ ଏକା ହେବେ’, ତୁମେ ଗୁଡ଼ା ଅକାଳ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ’—ଏଭଳି ଗୁନ ମନ୍ଦବ୍ୟ ସେ କେବେହେଲେ ଆମକୁ ବା ଅନ୍ୟ କାହାକୁ ଦେଇନାହାନ୍ତି । ବରଂ କୌଣସି ଗୁପ୍ତଠାରେ ଟିକେ ଜ୍ଞାନ ଦେଖିଲେ ମେ ତାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରଶଂସା ଦେଇ ଉତ୍ସାହିତ କରୁଥିଲେ ଓ ଡର-କୁଳା ପିଲମାନଙ୍କୁ ପଛବେଞ୍ଚରୁ ଆଣି ଆଗ ବେଞ୍ଚରେ ବସାଉଥିଲେ ।

ସନ ୧୯୪୨ ମସିହା ହେବ ବୋଧହୁଏ । ଆମର ସେ ବର୍ଷ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀ । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ମାଢ଼ନର କେନ୍ଦ୍ର-ପଞ୍ଚାୟତ ହେଉଥାଏ ଅକ୍ଟୋବର-ନଭେମ୍ବର ଆଡ଼କୁ । କାରଣ ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ଜାନୁୟାରୀ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ମାଢ଼ନର ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକରେ ବହୁବକ୍ତ ପଞ୍ଚାୟତ (Test. Exm.) ପ୍ରାୟ ଅକ୍ଟୋବର, ପୁରୁଷ ସନ୍ତୋଷିତଥାଏ । ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ଅଛି ବଢ଼ିଶିବାକୁ ସେ ବର୍ଷ ଆମ ଟେଷ୍ଟ-ପଞ୍ଚାୟତ ଫଳ ବାହାରିବାପରେ ଆସି ସ୍କୁଲରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଆମେ ସବୁ ଗୁପ୍ତଚକ୍ଷିଆ ନଥିବାରୁ ଆମ ପ୍ରତି କେତେକ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ମନୋରାଜ୍ୟ କପରି ଥିଲା, ତାହା ପୁରୁଷ ସ୍ବରୂପେ । ବିଶେଷତଃ, ଭରୁ ବାହାରୁ ପ୍ରେରଣାର ଅଭାବ ତଥା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଆମ ପ୍ରତି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟକର ଦୃଷ୍ଟି ହେତୁ ଆମ ଜ୍ଞାନ ଉତ୍ସୁକତା ତଳେ ଅଗ୍ନିପରି ଛପି-ରହିଥିଲା ।

ତେବେ ମୁଁ ଓ ମୋ ସାନବାପା ପୁଅ ଭାବ ନିହାତି ଶରପ ଗୁପ୍ତ ଥିଲୁ ବୋଲି କୁହାଯାଇନପାରେ । ବିରୁଦ୍ଧରେ ପାତର ଅନ୍ତର ନଥିଲେ ଆମେ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରପଞ୍ଚାୟତ ପାଇଁ ବହୁହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତୁ । ସାନବାପାଙ୍କର ସାନପୁଅର ଭାଗ୍ୟ ଟାଣ ହେତୁ ସେ କୌଣସି ମତେ ଖସିଗଲା । ତାଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅ ଓ ମୁଁ ଅନ୍ୟପିଲମାନଙ୍କ ସହିତ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ଯମଦାତ୍ତରେ ପଡ଼ିଲୁ । ସ୍କୁଲର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ପଞ୍ଚାୟତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଜୀବନରେ ‘ଫେଲ୍’ ହେବାର ଏ ହେଉଛି ପଥମ ଓ ଶେଷ ଅନୁଭୂତି । ଆଜିକାଲି ସ୍କୁଲ-କଲେଜର Test ପଞ୍ଚାୟତରେ ତେୟାର, ବେଞ୍ଚ ମଧ୍ୟ ଉପକୃତ ଉଠୁଛନ୍ତି । ବୋର୍ଡ଼ ବା ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟ ପଞ୍ଚାୟତରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଆଶଙ୍କା ଥିଲେ ପିଲାଏ ତାଙ୍କର ଦେଖିବା କାମ କରୁନନ୍ତି । ଦେଶଟାଯାକ ବର୍ତ୍ତମାନ ‘ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରଗି’,

ସମସ୍ତେ ବଲ୍‌ବଲ୍‌ ବୁଝି ରହିଛନ୍ତି । ସାଧୁତା ଓ ସତ୍ୟୋପପତ୍ତି ଆଉ ଦୂରପଡ଼ିଛି । ପଶ୍ଚାତ୍-ସଂସ୍କାର ଓ ଶିକ୍ଷା-ସଂସ୍କାର ନାଁରେ ଖାଲି କଲମ ବୁଝି ବୁଲୁଛି, ଫାଇଲ୍‌ ଗଢା ବଢ଼ୁଛି । ସେକାଳରେ ଆମର ଫେଲ୍‌ଡେବାର ଖବର ଶୁଣିଲେ ଆମ ଅଭିଭାବକମାନେ ଆମକୁ ମାଡ଼ଗାଳ ଦେଉଥିଲେ, କେତେ ଭୟାନା ବାଣୀ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ତେଣୁ ପଶ୍ଚାତ୍ ଫଳ ବାହାରିବା ଦିନ ଛୁଟିରେ ପଥର ବୋର୍ଡ଼ ଲଦି ଆମେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଉଥିଲୁ । ଫଳ ଭଲହୋଇଛି ଶୁଣିଲେ ମୁହଁରେ ଟିକେ ହସ ଫୁଟୁଥିଲା । ଏବେ ସେସବୁ କଥା ବୁଲିଯାଇଛି । ଦେଶ ଆଗେଇଛି ଅନ୍ୟ ଏକ ରାଜ୍ୟରେ । ପୁଅ, ଝିଅ ତାଙ୍କର ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ହାତ ସଫେଇ ଦେଖାଇ ନପାରିଲେ, ବାପ ମା'ଙ୍କର ତବେଇ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଓଲଟ ଟଙ୍କାଟୋକର ବାନ୍ଧି ପଶ୍ଚାତ୍‌କଳାଠାରୁ ଟାକୁଲେଟ୍‌ରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେ ସୁଆଡ଼େ ପାରନ୍ତି ତକକର କାଟି ଘୁରିବୁଲୁଛନ୍ତି । ପଶ୍ଚାତ୍‌ ହଲ୍‌ରେ ନିରୀକ୍ଷକମାନେ (invigilators) କେଉଁ ଉପରିକକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ପିଲାଙ୍କୁ ହାତଧରି ଲେଖାଇବାଠାରୁ ବହିଧରି ଡାକିବା ଓ ପିଲାଙ୍କର ଅଭିଭାବକମାନେ ପରୀକ୍ଷା ଗଲର ମାସକ ପରେ ପିଲାଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ଆଗରେ ପରୀକ୍ଷା ଖାତାରେ ଉତ୍ତର ଲେଖାଇବା ଇତ୍ୟାଦି ଅଭିନବ କୌଶଳ ଏ ଯୁଗରେ ଉଦ୍‌ଭାବିତ ହୋଇସାରିଲାଣି । ତେଣୁ ଆଜିକାଲି ଆମ ଦେଶରେ ପାଣ୍ଡ-ଫେଲ୍‌ ଏକ ସାମାନ୍ୟ କଥା ।

ଧୁର ମୂଳା ଅଧିଆ ମୂଳାର ବାନ୍ଧି ବନ୍ଧୁର ଥିଲେ କିଏ ସିନା ପଡ଼ାପଡ଼ି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଅନ୍ତା । ସେ ସବୁତ ଏବେ ଅଭିଧାନ ବହିଭୂତ । ସାମ୍ୟବାଦୀ ଦେଶରେ ସବୁ ସମାନ ! ଏ ସମଦର୍ଶିତାକୁ ପ୍ରଶଂସା ନକରି ରହିହେବ ନାହିଁ । ତେବେ ଇଂରେଜ-ଶାସିତ ଭାରତ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆମର ଏମ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ କଟିଥିବାରୁ ଆମେ ଏ ସମଦର୍ଶିତାର ମହକା ବୁଣି ପାରିଲୁ ନାହିଁ । କଲେଜ୍‌ ଜୀବନଟା ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ କଟିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସ୍ୱାଧୀନତାର ଶେଷ-ବରେ ଏସବୁ ହଟ୍‌ତମଟ ବା ଶ୍ରେଣିବାଜୀ ପିଲା ବା ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କୁ ଜଣା-ନଥିଲା । ଆମ ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ ତ ଆଗରୁ କହିଛି ! ସେମାନେ ମାତି-ଆମାତି ନାମରେ ହଲିଲ ପାଣିକୁ ଗୋଡ଼ି ନଦେବା ଲୋକ । ସୁତରାଂ, କାଂକଠାରୁ କିଛି ଆଶା କରିବା ବୃଥା । ତେଣୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ନ୍ୟାୟ-

ଅନ୍ୟାୟର ଯେଉଁ ଗାର ମାରିଦେଲେ ତାକୁ କପାଳଲିନେ ଭାବି ଆମ ଦୁଇ ଭାଇ (ମୁରଲୀ ଭାଇ ଓ ମୁଁ) ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଉ ବର୍ଷେ ବର୍ଷେ ପଢ଼ିଲୁ ।

ବହୁବଚ୍ଛି ପରୀକ୍ଷା ସରିବା ପରେ ସେଣ୍ଟପ (Sent up) ହୋଇ ପାରିନଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କ୍ଲାସ (Extra Class) ନିଆଯାଉ ଥାଏ । ଆମର ପୂର୍ବର ମଳମୁକୁଟିଆ ଭେକ (ସତରେ ଅସପ୍ତା ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିହାଳ ସାଧାରଣ) ବଦଳି ନିଆଏ । ଯାକତାଇ ଧୋଳ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧି ଦେହରେ ସରୁ ଗୁଦର ଖଣ୍ଡେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇ ଆମେ ସ୍କୁଲକୁ ଯାଉ । ବଇଁଶୀ ବାବୁ ନୂଆ ହୋଇ କ୍ଲାସକୁ ପଶିଆସିଲେ । କେତୋଟି ଟ୍ରାନ୍ସ-ଲେସନ୍ (ଓଡ଼ିଆକୁ ଇଂରାଜୀରେ ଅନୁବାଦ) ଓ ଇଂରାଜୀ ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ରର ମୁଁ ଓ ମୁରଲୀ ଭାଇଙ୍କ ଠାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଯଯାର୍ଥ ଉତ୍ତର ପାଇବା ପରେ ସେ ଏପରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଗଲେ ଯେ ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ସଙ୍ଗେ ସଂଗେ ପଛ ବେଞ୍ଚ ଛୁଡ଼ି ଆଗରେ ବସିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କର ନାଁ, ଗାଁ ଓ ବଣ ପରିଚୟ ପଚାରି ଜାଣିଲେ ଯେ ଆମ ବଡ଼ଭାଇ (ଅର୍ଥାତ୍ ବଡ଼ବାପା ପୁଅ ଭାଇ) ତାଙ୍କର ମାଟ୍ରିକୁ ପଢ଼ାବେଳର ସାଥୀ ଥିଲେ ।

ଏସବୁ ସେଦିନ ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ ଚଳିଯିବ ପରି ଘଟିଗଲା । ଆମକୁ ଭାଷା ବିସ୍ତୃତକର ଲଗୁଥାଏ । କାରଣ ବହୁ ଗୁରୁକର ଲଞ୍ଜିନା, ତାହାଲ ଓ ବ୍ୟଙ୍ଗବହୁ ପର ପାଠ ଆମେ ଅକାଳ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡଗୁଡ଼ା ଶୁଣି ବହୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ଅକୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ କପରି ଜଣେ ନବାଗତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ‘କାଳ-କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ’ ବା ମେଧାବା ଛୁନି ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଲା, ଏହାହିଁ ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କୁ ବିଶେଷ ସଂଦେହରେ ପକାଇଥାଏ ।

ଆମର ଏପରି ଜ୍ଞାନ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମେ ‘ସେଣ୍ଟପ୍’ ହୋଇପାରି ନଥିବାରୁ ସେ ଆମ ପାଇଁ ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରି ଇଂରାଜୀରେ ଯାହା ଆଶ୍ୱାସନା ବାଣୀ ଶୁଣାଇଲେ ତାହା ଆଉ ଏବେ ମନେପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ତେବେ ତାହାର ମର୍ମ ହେଉଛି, “ମୁଁ ବଡ଼ ବିସ୍ମିତ ଯେ ତୁମ ପରି ପିଲାଙ୍କୁ Sent up କରାଯାଇ କପରି ? ଯାହା ହେଉ, ହାତପାଣି କହୁଣୀକୁ ବଞ୍ଚିଯାଇଛି । ଆଉ ଭାବ କିଛି ଲାଭ ନାହିଁ ।”

ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ବଇଁଶୀ ବାବୁଙ୍କର ଏହି ଆଶା-ଆଶ୍ୱାସନା ଓ ସହାନୁଭୂତିର ଦାଶୀ ତାହାପରେ ଆମ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କର ଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଭାବେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲା । ‘ଭିଲ୍ଲର ଝୁମ୍‌ଗୋଳର ‘ଲ ମିଳରେବୁଲ’ ଉପନ୍ୟାସରେ ମହନ୍ତଙ୍କର କେଉଁପରି ମିଠା କଥା ଓ ଗଣ୍ଡର ଆଶାବାଦ—କୁଖ୍ୟାତ ‘ଜାକୁ’ ଟାର ଜୀବନ ପଥକୁ ଆମ୍ଭେ ତୁଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିଦେଲେପରି ଆମେ ଦୁଇଜଣ ତାହା ପରେ ପରେ ଶ୍ରେଣୀର ସବୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ଦେଖାଦେଲୁ ।

ସେହିଦିନୁ ଆମର ଘଟାନ୍ତର ହେଲ କହିଲେ ନାହିଁ । ବଇଁଶୀ ବାବୁଙ୍କ ଭୂଷରେ ଆମର ପରିଚୟ ଡେଇଁକି ହେଲ ‘PRADHAN BROTHERS’ (ପ୍ରଧାନ ବ୍ରଦର୍ସ) ବା ‘ପ୍ରଧାନ ଭ୍ରାତୃବୟ’ । ଆମ ଉପରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ନଜର ପଡ଼ିବାରୁ ସବୁ ପିଲାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ନଜର ପଡ଼ିଲା ।

ଆମେ ଇଂରାଜୀରେ ଦୁବଳ ଥିବା ପିଲାଙ୍କୁ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ାଇବା ଭାବେ ନେଲୁ । ସେ ବର୍ଷର ବାର୍ଷିକ ପୁରସ୍କାର ବିତରଣୀ ସଭା ପାଇଁ ଜଗନ୍ନାଥପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯାଇ ଆମକୁ ବାଧ୍ୟକରି ଇଂରାଜୀ ଓ ଓଡ଼ିଆରେ ଚାରି ଛ’ଟା ଲେଖାଏଁ ପାଠ ଦେଲେ । ମୁଁ ଓ ମୋ ଦାଦାପୁଅ ଭାଇ ତାଙ୍କ ଦୟାରୁ ଏଇଠି ପ୍ରଥମେ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଉଠିଲୁ । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଯାହା କିଛି ଅଭିଜ୍ଞତ ହୋଇଥିଲା, ସେ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଥିଲା ସାର୍‌ଙ୍କର । ମୁଁ ଏକ ଭୂମିକାରେ ବିଦ୍ୟୁଷକର ଝିଅ ଓ ଅନ୍ୟ ଏକ ଭୂମିକାରେ ଇଂରାଜୀ ପ୍ରଫେସର ହୋଇଥିଲି । ଝିଅ ବେଶ ପକାଇ ବାହାରିବାକୁ ମନା କରିବାରୁ ମୋତେ ‘ଜେଷ୍ଟରସ. ସନ’ ବା ବିଦ୍ୟୁଷକର ପୁଅ ବୋଲି ଡକାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଅଭିନୟରେ ଯେଉଁ ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ତାହା ମୁଖ୍ୟତଃ ଝିଅ ପିଲାଙ୍କର । ସଂଳାପସ୍ତୁତିକ ଏବେ ଚିତ୍ତକର୍ଷକ ଥିଲା ଯେ ଏବେ ବସ ପରେ ବି ତହିଁରୁ ପଦେ ଅଧେ ମୋର ମନେ ଅଛି । ଅଭିନୟର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଥିଲା ‘କାଲି ସକାଳେ ଶଶି ଶୀର ଆଖି ଯୋଗାଇବାକୁ ବିଦ୍ୟୁଷକଙ୍କୁ ରଜାଙ୍କର ଆଦେଶ ଥାଏ । ଶଶି ଠାରୁ କପରି ଶୀର ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ‘ବିଦ୍ୟୁଷକ’ ରାଜନୀତିରେ ଯେଉଁ ମହାଭାଲେଖୀରେ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଶୀର ନଦେଲେ ରଜା ଅବୁଝା, ନିଶ୍ଚୟ ମୁଣ୍ଡକାଟ ଶାସ୍ତିଦେବେ । ଜପାୟ କ’ଣ ?

ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ମୋର ଡାଇଲଗ୍ (ସଂଳାପ) ଥିଲା “Why Papa, What’s the matter with you ?” ଇତ୍ୟାଦି ।

ସେହିପରି ପ୍ରଫେସର ଭୂମିକାରେ ମୋତେ “War and its evils” ସବଂଧରେ କ୍ଲାସରେ ଶୁଷଣ (Lecture) ଦେବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସେଣ୍ଟ୍ରାଲ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ Essay ଭାବରେ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ରରେ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ କେଇମାସ ତଳେ ଘୋଷିଥିବା ମୋ ଲେକ୍ଚରରଟିକୁ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ ଲେଖି ଭଲ ନମ୍ବର ପାଇଲି । ସେ ବର୍ଷ ପୁରସ୍କାର-ବିତରଣୀ-ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ‘ନରାଜ’ ଓ ‘ପଲ୍ଲୀଗୁପ୍ତା’ ଇତ୍ୟାଦି ଯେଉଁ ବହି କେଇଶତ୍ ପୁରସ୍କାର ପାଇଥିଲା ତାହା ମଧ୍ୟ ମୋର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ଜୀବନର ଲେଖାଲେଖି ଓ ସାହିତ୍ୟ ସେବା ପାଇଁ ଭାବି ପକାଇଥିଲା ।

ଏହାଭଳି ବଢ଼ିଣୀ ବାବୁ ନିର୍ଭୁଲ୍ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତାଦର୍ଶୀକ କ’ଣ, ସେ ମୋତେ ମଞ୍ଚମାୟାରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଫେସର ଭୂମିକା ପାଇଁ ଦିନରାତି ଲାଗିପଡ଼ି ଉପଯୋଗୀ କରାଇଥିଲେ, ସତକୁ ସତ ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ମୁଁ ସେଇୟା ହେଲି । ମାଇନ୍‌ର ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କରିବାଯାଏ ସେ ଧୋଡ଼ିବୁଦର ଛୁଡ଼ି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଗୁରୁକର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ବାଣୀ ‘ଅକାଳ କୁଷ୍ମାଣ୍ଡ’ ହେବାଟା ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଜୁଟିଲା ନାହିଁ । ବରଂ, ସେ ଯେଉଁ ଦୁଇ ଡିନିନିଶଙ୍କୁ ଅନୁଷ୍ଠାନର ନାମ ରଖିବେ ବୋଲି ଦୈବବାଣୀ କରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି କଲେଜ୍ ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ପରିତାପର ବିଷୟ ଏହି ଯେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମଣିଷ-ମରା ମୋକଦ୍ଦମାରେ ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡ ଛୋଟି ତାଙ୍କର କୃତଜ୍ଞ ଦେଖାଇଲେ । ଏସବୁ ଲେଖିଲା ବେଳେ ସେ ଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ଦେଷ ପ୍ରକାଶ କରୁନାହିଁ । କେବଳ ଭୁଲନା କରି ଦେଖାଇଛୁ ବଢ଼ିଣୀବାବୁ ଓ ସେମାନେ, ସମସ୍ତେ ମୋର ଗୁରୁର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରକୃତ ଗୁରୁ କିଏ । କେବଳ ଆସନ ଜୋର୍‌ରେ ଦୁହେଁ, ଗୁରୁର ଦାୟିତ୍ଵ ପାଳନରେ କିଏ ବାସ୍ତବରେ ମୋର ଜୀବନର ନିର୍ମାତା, କିଏ ପ୍ରକୃତରେ ମୋର ଇହ ପର କାଳରେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ । ଯାହାହେଉ, ଗୁରୁର ଭଲମନ୍ଦ ମୁଁ କେବେ ବିସ୍ମର ନାହିଁ । ଗୋବର ଗଦାକୁ ଗଣେଶ କହି ମୁଁ ଜୀବନଟା ଯାକ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରି ଆସିଛି ।

ଏଥିରେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ବହୁତ ଲଭ ହୋଇଛି ବରଂ ଶିକ ହୋଇ-
ନାହିଁ । କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନର ଲଭାମୟକୁ ନେଇତ ଶାବନର ମୂଲ୍ୟ କଷ୍ଟ ଯାଏ
ନାହିଁ । ସ୍ୱାର୍ଥପର ଦ୍ରୋଣାଭ୍ୟାସଙ୍କର ଦୁଃଖ କ'ଣ ଏକଲବ୍ୟ ପାଇଁ କମ୍
କରୁଣାର ବିଷୟ ? ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୁଁ ମୋର ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ଆଦରି ନେଇଛି ।
କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମନର କେତେକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦର୍ଶାଇଲି । ନିତାନ୍ତ
ଅପାରଗ ଓ ଦୁଃଖ ଗୁପ୍ତ ମଣିଷ କରି ଗଢ଼ିଦେବାରେ ସହଗୁରୁର ଭୂମିକା
କପରି ବଳିଷ୍ଠ ଓ ଅପରିହାୟୀ, ଏହା ସ୍ୱଗୁରୁବା ହୁଏତ ମୋର ଅଭିମତର
ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଥରେ ନେପୋଲିଅନ୍ କୁଆଡ଼େ କହିଥିବାର ଶୁଣାଯାଏ, ପ୍ରାନ୍ତସର
ଆଉ କିଛି ଦରକାର ନାହିଁ; ପ୍ରାନ୍ତସ ଗୁଡ଼ିଏ ସୁମାତା (good
mothers) । ସେହିପରି ଆମ ଦେଶର ସାଂପ୍ରତିକ ଶିକ୍ଷା ଘଣ୍ଟା ଓ ସାମାଜିକ
ସଫଳତା କାଳରେ ମୋ ମତରେ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିଏ; ଗୁଡ଼ିଏ ବର୍ତ୍ତମାନ ବାବୁ ବା
ଗୁଡ଼ିଏ ସୁଶିକ୍ଷକ; ସାହାବୁ ପାଇଲେ ଆମ ସ୍କୁଲ, କଲେଜର ପିଲାଏ
ସେମାନଙ୍କର ଆଗକୁ ପଛକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ଗୁଣେଣ ଖାନ୍ନା,
ସାଇରାବାବୁ ଓ ବୈଜୟନ୍ତୀମାଳାଙ୍କୁ ଚାକର ନେତା-ନେତ୍ରୀ ଓ ନେତୃତ୍ୱର
ଆସନ ଦେବାକୁ ଆଗେଇ ଆସନ୍ତେ ନାହିଁ ।

॥ ସାତ ॥

ବୟାଳିଶ-ଆନ୍ଦୋଳନ

ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗାଁ-ଗଣ୍ଡା ଭଳି କରଲେଖାଟଣା ବର୍ତ୍ତମାନ
ଚାହାର ପୁଅ ଗୌରବ ହରାଇ ବସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ଏହା ପଣ୍ଡିତ
ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ର (ଓଡ଼ିଆ ଅମର କୋଷର ସଂଶୋଧକ), ଉତ୍କଳର
ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ବାଗୀ ଓ ନେତା ଶ୍ରୀ ଯଦୁମଣି ମଙ୍ଗରାଜ, ଏକଦା ଉକ୍ତ ସରକାରୀ
ପଦରେ ଅଧିରୁଦ୍ଧ ଶ୍ରୀ ଭବଗ୍ରାସୀ ମିଶ୍ର ପ୍ରଭୃତି ଖାଗସାର, ଜ୍ଞାନ ଓ ଗୁଣି-
ମାନଙ୍କୁ କୋଳରେ ଧରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ବିଶେଷତଃ, ଇଂରେଜ ଅମଳରୁ
ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଇଂରାଜୀ ବଦଳାଇ, ଜାକଦର ଓ ଶୁଦ୍ଧ ଧରଣର ହାଟ ବଜାର

ହେଉଥିବା ଆଖ ପାଖ ଗାଁ ଅପେକ୍ଷା ଏ ଗାଁ ମାଟିର ନାଁ ଟିକେ ବେଶୀ ଡାକ ଥାଏ । ଆସୁତନରେ ଗାଁ'ଟି ସତର ବାଙ୍କିଆ ଏକ ବଡ଼ ଗାଁ । କଟକ ଠାରୁ ମୋଟେ ଷୋଳ ସତର କୋଶ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ କଟକରେ ଯାହା କିଛି କାଗଜ ଛୁଙ୍କ, ଆମ ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଥମେ କରନ୍ତେପାଟଣାରୁ ଶୁଣାଯାଏ । ତେଣୁ ବାପୁଜୀଙ୍କର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଇତ୍ୟାଦିର ଭୈରବ ପ୍ରତିଧ୍ବନି ପ୍ରଥମେ ଏହି ଗାଁରୁ ଶୁଣାଯାଇଥିଲା ।

୧୯୪୨ ବେଳକୁ ‘ଭାରତଛାଡ଼-ଆନ୍ଦୋଳନ’ର ନିଆଁ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ ଜୋରସୋରରେ ଖେଳିଯାଇଥାଏ । ନେତା ପରେ ନେତା ଆସୁଥାଆନ୍ତି । ହାଟ ପଡ଼ିଆ ଲୋକ ଗହଳରେ ପାଟିପଡ଼ୁଥାଏ । ହାସ୍ୟରସିକ ଯଦୁମଣି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଭାଷଣରେ ଗାଁ-ଗଣ୍ଡା କମ୍ପୁଥାଏ । ଜନତା, ପୁଲମାଳ ଓ କରତାଳରେ ନେତାମାନଙ୍କୁ ପୋତି ପକାଉଥାନ୍ତି । ପୋଲିସବାଲା ଲୁଚିଛପି କ’ଣ ଟିପି ନେଉଥାନ୍ତି । ନେତା ଓ କର୍ମୀଗଣଙ୍କର ସେଥିପ୍ରତି ଖାତିର ନଥାଏ । ସଭା ଶେଷରେ ଜନତାର ଦୃଷ୍ଟିଧାନ ବନ୍ଦ ନହେଉଛି ପୋଲିସ ସେମାନଙ୍କୁ ଆରେଷ୍ଟ କରି କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ନେଇଯାଏ ଓ ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କର ଲୋକ ଦେଖାଣିଅ ବିଚାର ହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ଜେଲକୁ ପଠାଯାଏ ।

ଏହି ସମୟରେ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାରେ ଏସ୍. ଡି. ଓ. ଆଆନ୍ତି ମନି ବାବୁ (ଶ୍ରୀ ମହାନ୍ତନାଥ ଗୁଡ଼ ବୋଧହୁଏ ?) । ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୁର ଆବାଳ ବୃଦ୍ଧବନତା, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏପରି ମରୁଆଲ୍ କରିଥାଏ ଯେ ଦିନେ ସଭାଙ୍କ ଅଜାଣତରେ ସତିଆ ଭାଇ (ମାହାଶଙ୍କୁ ଗାଁ'ର ଶ୍ରୀ ସତ୍ୟାନନ୍ଦ ରାଉତ, ଯେ କି ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ବାଧୀନତା-ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ମୀ ଭାବରେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଭଣ୍ଡା ପାଉଛନ୍ତି) ଏସ୍. ଡି. ଓ. କି ଇଜଲସକୁ ପଶି ତାଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ବହୁ ନଥିପତ୍ର ଚିରିପକାଇଲେ । ମନବାବୁ ବଡ଼ କଢ଼ା ହାକିମ । ତାଙ୍କ କଲମ ଗାରରେ ସତିଆ ଭାଇଙ୍କୁ ବର୍ଷେ ନା ଛ’ମାସ ସଶ୍ରମ କାରବନ୍ଦି ଘେରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ‘ଗ’ ଶ୍ରେଣୀର ବନ୍ଦୀ (‘C’ class prisoner) ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଜେଲଖାନାରେ ବହୁ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ମଧ୍ୟ ସହିବାକୁ ହେଲା । ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀଯାଏ ପାଠ ପଢ଼ିଥାନ୍ତି । ଯଦି ସେ ଟିକଣା ବେଳରେ ଦେଶର ଡାକ ଶୁଣି ତାର

ଜବାବ ଦେଇପାରିଲେ । ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା କମ୍ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ ।

ଏମିତିକା ଏକ ବେଳରେ ଆମେ ସବୁ ଚୁପ୍ ରହିବୁ କିପରି ? ଜଗତସିଂହପୁରର ଜଣେ ଖଦଡ଼ ପିତା କର୍ମୀ ଆସି ଆମ କାନରେ ‘ଭାରତଚକ୍ର’ର ମନ୍ତ୍ର ପୁକି ଦେଲେ । ତେଣୁ ଆମେ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନେ ପରଦିନ ଡାକଦ୍ୱରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା, ଟେଲିଗ୍ରାମ ଓ ଟେଲିଫୋନ ତାର କାଟିଦେବା ଇତ୍ୟାଦି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲୁ । ଆମର ନେତା ହେଲେ ଦିନ ମାମୁଁ । (ଡଃ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ମଙ୍ଗରକ, ରସାୟନ ବିଭାଗର ଅଧ୍ୟାପକ, ଯେକି ରେଭେନସା କଲେଜ, କଟକ, ଶତ୍ରୁଗପୁର, କାନପୁର ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେରିକାରେ ଥିବାର ଶୁଣେ) । ସେ ସେତେବେଳେ ମୋର ସହପାଠୀ ଥାଆନ୍ତି, ପରେ ମଉଳା ଶୁଣୁର ହେଲେ । ଦିନ ମାମୁଁ ସଦୁମଣି ମଙ୍ଗରକଙ୍କ ନିଜ ପୃତ୍ତୁର । ତେଣୁ ସିଂହ-ଶାବକ । ପାଠକୁ ଯେମିତି ନେତାଗିରିରେ ତତୋଃପୁକ (ଅବଶ୍ୟ, ମାଇନର ସ୍କୁଲ ପରେ ସେ ଆଉ କେବେ ନେତା-ଗିରିରେ ମନ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି) । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ପରଦିନ ଗାଧୁଆ ବେଳକୁ ଆମେ ସବୁ ଶ୍ରେଣୀ ବର୍ଜନ କରି ‘ପଟ୍ଟାଭ-ବର’ରେ ଛୁଣ୍ଡି ହେଲୁ । ଦିନ ମାମୁଁ ଅତି ଭାବପ୍ରବଣ ଭାବରେ ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ । ଆମେ ସବୁ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠରେ କଣ୍ଠ ମିଳାଇ ସିଂହନାଦ (ପ୍ଲୋଗାନ) ଦେଲୁ ।

ବନ୍ଦେ ମାତରମ୍ (୩ ଥର)

ଇଂରେଜ ସରକାର୍...ଭାରତ ଗୁଡ଼ (୩ ଥର) ଇତ୍ୟାଦି ।

ଏତିକରେ ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଲ । ସ୍ଥାନୀୟ ଡାକଦ୍ୱର ପୋଡ଼ିବାକୁ ମସୂଧା କରି ଆମେ କେତେକ ଛୁପ ଡାକଦ୍ୱର ଏପଟ ସେପଟ ଦୂର ବୁଲିଲୁ । ବରଂଶୀ ବାବୁ କେଉଁଠି କେଜାଣି ଖବର ପାଇ ଆମଭଳି ନେତା, ଉପନେତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ପିଲାଙ୍କୁ ଡକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ଆଖି ଗରରେ ପାଚି ଉଠିଥାଏ । ଅଫିସ ଘରୁ ଶକ୍ତ ଏକ ଲମ୍ବାବେତ ଅଶାଇ ଶୁଖିଲାଭାଙ୍ଗ ଅପରାଧରେ ସେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ପାଞ୍ଚ, ପାଞ୍ଚ ପାହାର ବେତମାଡ଼ ଦେଲେ ।

ତଥାପି ଆମର ଦୁଃଖ ନଥାଏ । କାରଣ ମାଆର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ଆମଭଳି
ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡିଚା ମୁଖାମାନଙ୍କର ସେତକ ଦ୍ରବ୍ୟ ଥିଲା ସେ ବସ୍ତ୍ରର ଅବଦାନ ।

ତେଣୁ ବେତ ପାହାରର ନୋଲାଗୁଡ଼ିକୁ ମାତ୍ରର ଚନ୍ଦ୍ର ନ ବସୁରି
ଗୁଣ୍ଡିଚା ପିଠିରେ ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆର୍ତ୍ତପା ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ଭାବିବା ଠିକ୍ ହେବ ।
ଯାହାହେଉ ଏତକରେ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନର ଇତି ଘଟିଲା । ଆମେ ଯଥାଶକ୍ତ
ଶ୍ରେଣୀରେ ଯୋଗଦେଲୁ ।

॥ ଆଠ ॥

ପୁନେଇଁରେ ଅଛାର

ଯେତେବୃତ୍ତ ମନେପଡ଼େ, ୧୯୪୩ରେ ମୁଁ ମାଇନର ପାଖୁକଲି ।
କାରଣ ମୋ ମାଇନର ପାଖ ବେଳକୁ ଯୁଦ୍ଧର ଘନଘଟା ଆଉ ନଥାଏ ।
ଗାଁ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ାଜାହାଜର ଉଠି ଉଠି ଶବ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଆସିଥାଏ ।
ସରକାର ଜିତିଲେ ବୋଲି କେତେ ଜାଗାରେ ମିଠେଇ ବଣା ହେଲା । ଏହି
ସମୟରେ ଗାଁ ଗଣ୍ଡାର ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବୋମା ବିସ୍ଫୋରଣ କେତେ କେଜାଣି
ଅଜବ କାହାଣୀ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଥାଏ ।

ମୋ ଜେଜେମା' ଏତେବେଳକୁ ଶେଷ ଶଯ୍ୟାରେ । ଜେଜେବାପା
(ଅଜ୍ଞ) ତ ୬୭ ବର୍ଷ ଆଗରୁ ବାଟ କାଟିଥିଲେ । ମୋ ମାଇନର ପାଖ
ବେଳକୁ ବଞ୍ଚି ରହିଥିଲା ଜେଜେମା' । ମୋତେ ପାଠୁଆ କରାଇ ବଂଶର ନାଁ
ରଖିବାକୁ ତାହାର ଝୁଙ୍କ ଥିଲା ଅଧିକ । ହେଲେହେଁ ବୁଢ଼ୀ ଲୋକ । ତାହାର
କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରର ସୀମା ମଧ୍ୟ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ । ତାହା ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ କେତେବେଳେ
ମୋତେ ଧରମଛଡ଼ା ବୋଲି ଗାଳିଦେଇ ଅଥବା ମୋ ଫୁଟିକଂଠ ଚମୁଟି
ମୋତେ ପାହାନ୍ତାରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଉଠାଏ । ମୁଁ ରଗରେ ରଗର
ହୋଇ ତାକୁ ଓଲଟି ଚମୁଟା ଦେଲେ ସେ ହସି ହସି ଗଢ଼ିଯାଏ ସିନା, କନ୍ତୁ
କେବେହେଲେ ତା'ପାଟିରୁ 'ଧରମଛଡ଼ା' ବ୍ୟଗ୍ରତ ଅନ୍ୟ ଗାଳି ବାହାର
ନାହିଁ ।

ମୁଁ ବାପାଙ୍କର ବଡ଼ ପୁଅ ନହେଲେହେଁ ଖାଇ ବଞ୍ଚିରହିଥିବା ଏକ-
ମାସ ପୁଅ । ତେଣୁ ଫ' ବର୍ଷ ପୋଡ଼ୁଆଁ ଅଷ୍ଟେଇରେ (ପ୍ରଥମାଷ୍ଟମୀ)
ମାମୁଁଘର ଓ ଆମଘର ମୋତେ ପୋଡ଼ୁଆଁ କରନ୍ତି ।

କେବେ କୌଣସି ବର୍ଷ ମାମୁଁ ଘରୁ ପୋଡ଼ୁଆଁ ଲୁଗା ଆସିବାରେ
ଡେଇ ହୋଇଗଲେ ବା ଆମ ଘର ଲୁଗା ଆସିନଥିଲେ ବୁଢ଼ୀକୁ ଭାତ ରୁଚେ
ନାହିଁ । ତା'ମନ ଭ୍ରମର ଗୁମ୍ଫା ଧରିଯାଏ । ଗାଁର କେଉଁ କଲିକଣ୍ଠାକୁ
ଅମାରରୁ ଧାନ ମାପି ଦେଇ ସେ ମୋ' ପାଇଁ ୫/୭ ଡାଣ ଲୁଗା ଖଣ୍ଡିଏ
ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଆଣେ । ତହିଁରେ ହଳଦା ଚନ୍ଦନ ମାରି ତାହା ମୋତେ ପିନ୍ଧାଇ
ସାରିଲେ ତା'ମନର ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନସରେ । ଅଥଚ ଏଥିପାଇଁ ମୋ
ବାପା-ବଡ଼ ବାପାଙ୍କର ଆଦୌ ନିଦା ନ ଥାଏ ।

ମୋର ମାଇନର-ପାଣ୍ଟ ଖବର ପାଇବାର ଚାରି ଛ'ମାସ ଗୁଣ୍ଠ
ଜେଜେମା ବାଧୁକ ପଡ଼ିଥାଏ । ତଥାପି ତାହାର ମନ ଜାଗି ରହିଥାଏ ମୋ
ପାଣ୍ଟ-ଖବର ଶୁଣିବାକୁ । ତାହାର ଅନ୍ତମ ମୁହୂର୍ତ୍ତ କି ଅନ୍ତମ ମୁହୂର୍ତ୍ତର କିଛି-
ଦିନ ଆଗେ ସମ୍ଭାଦ ମିଳିଲା ଯେ ମୁଁ ପାଣ୍ଟ କରୁଛି । ଶୁଣାଶୁଣିରୁ ସେ
ଜାଣିଲା ଯେ ତା'ର ଶେଷ ଆଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛି । ତଥାପି ମନର ସନ୍ଦେହ
ମେଣ୍ଟାଇବାପାଇଁ ସେ ବାପାଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ କାଲିନୀ ମୋର ପାଣ୍ଟ କରନ୍ତିନା ?—

ବାପା ହଁ ଉଇଲେ । ତାହାର ରୋଗ ପାଣ୍ଟର ମୁହଁ ଓ ଶେତା ଶେତା
ଆଖି ଦୁଇଟି କିଛିପଥ ଲାଗି ଉଠିଲା ହୋଇ ଉଠିଲା । ତାହାପରେ ସେ ଆଉ
କାହାକୁ କିଛି ନକହି ଆନନ୍ଦରେ ଶୋଇଆସିଲା । ଏହାପରେ ଆଉ ସେ
ଶେଯରୁ ଉଠିଲାନାହିଁ । ଏ ସୁଖ ସମ୍ଭାଦର ପ୍ରମୋଦ ଚିତ୍ତରେ ଘୋଡ଼ି ଆସିଲା
ଅମେଇସାର ଅଂଧାର । ଆମଘରେ ଗୋଟିକପରେ ଗୋଟିଏର ମୃତ୍ୟୁ-ପାଞ୍ଚ-
ସାତ ବର୍ଷ ବ୍ୟବଧାନ ଭିତରେ ଘଟିଗଲା । ଅଜା ମଲବେଳକୁ ମୋ ବୟସ
ସାତ କି ଆଠ ହୋଇଥିବ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ବିଚାର ପାଖରେ ବସି
ଭାଗବତ ପଢ଼ୁଥାଏ । ପୁଷ ମାସର ହେମାଳ ରାତି । କାଠୁଆ ଜାତି ଦେହର
ମଞ୍ଜି ଅରାଇ ଦେଉଥାଏ । ହଠାତ୍ କଣ ହେଲା ସମସ୍ତେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ
ତାଙ୍କ ଶଯ୍ୟା ଚାରିପଟେ ଘେରିବସିଲେ । ପାଟିରେ କ'ଣ ହିକେ ପାଣ୍ଡିଦେଲେ ।
ତାହା ସେ ପାଖକୁ ଗଲାନାହିଁ, ଫେରିଆସିଲା । ତାହାପରେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦି-

ଉଠିଲେ । ମୋ ସାଆନ୍ତ ମା' ଧୁଳି ସାଉଁଟିଲ ପରି ହୋଇ 'ମୋ ରଜନ ରଜା' କହି ବାହାରି ଉଠିଲ । ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନଥାଏ । କେବଳ ଭୟରେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଯାଆଥାଏ । ମୋ ଜେଜେମା କାହିଁକି ଏପରି କାନ୍ଦୁଛି ଭବି ମୁଁ ତାକୁ ଚାହିଁ କରିବାକୁ ତା ପାଟିରେ ହାତ ଦେଇ "କାନ୍ଦେନା ବା" ବୋଲି ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲି ।

ସେ ମୋ ହାତ ଛୁଟାଇ ମୋତେ ଓ ଅଜାଙ୍କର ନିଗ୍ରହ ଦେହଟିକୁ ଧରି ଅଧିକ ବଳେ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଚାଲିଲା । ଦେଖଣାହାସୀ ଲୋକେ କହିଲେ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଯାଉଛି । କିନ୍ତୁ ମୃତ୍ୟୁ କଣ, ଚାଲି ଯାଉଛି ବୁଝିପାରୁ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିଲି ଯେ ଏ ନିଦ ଆଜି ଭାଙ୍ଗିବ ନାହିଁ । ଏହାପରେ ଜେଜେଙ୍କୁ ମଞ୍ଜାସାଙ୍ଗିଆ ମାନେ ଘରୁ କାଢ଼ିନେଇ ବେଳେ ମୁଁ ଭୟରେ ଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇ ଆସିଲି । ପୁଷ୍ପମାସର ସେ ଶୀତୁଆ ଋତୁରେ ସାଆନ୍ତମା ଓ ମୁଁ ନଈରେ ଗାଧୋଉଥିବା ବେଳେ ଦାଟକଲ ଆଡ଼, ଆମ ବଂଶର ମଣାଣୀ 'ସାହାଡ଼ା କୁଦ'ର ନିଆଁ କୁଆଡ଼େ ଦିଶୁଥାଏ । ସେ ନିଆଁ ମୁଁ ଦେଖିପାରୁ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଜିମା ତାହା ଦେଖି ବାୟାଣୀ ପରି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଝୁରି ପଡ଼ୁଥାଏ । ସେ ରାତି କି ଭୟଙ୍କର ଓ କି କରୁଣ ! ଏବେ ସୁଦ୍ଧା ଭାବିଲେ ମୋ ଦେହ ଶୀତେଇ ଉଠେ ।

ଯାହାହେଉ ସାଆନ୍ତ ମା ଥିବାରୁ ଅଜାଙ୍କର ମରଣର ଧକ୍କା ଆମେ ସମସ୍ତେ ସମ୍ଭାଳି ନେଇଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ସାଆନ୍ତ ବାପା ଯିବାର ୫/୬ ବର୍ଷ ପରେ ସେମିତି ଗୋଟାଏ ଶୀତୁଆ ରାତି (ମାଘମାସ) ରେ ଶେଷ ପ୍ରହରକୁ ବୁଢ଼ୀ (ସାଆନ୍ତମା) ଯେତେବେଳେ ଚାଲିଗଲା, ସେତେବେଳେ ଆମେ ଦେହଧରି ପାରିଲୁନାହିଁ । ଆମ ପରିବାରରେ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖର ଲହରୀ ଖେଳିଗଲା । ଏହାର କେତେବର୍ଷ ପରେ ମୋ ବୋଉର ମୃତ୍ୟୁ ଆଗରୁ ସମ୍ଭବିତ୍ । ବୋଉ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ବଡ଼ବାପାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ । ଏମିତି ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ମୃତ୍ୟୁର ଲାଳା, ମୋ ଛୁଟିତଳେ ଏମିତି ଦାଗ କାଟିଗଲା ଯେ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ଆମ ଘରେ କାହାରି ଦେହ ପା' ଖରାପ ହେଲେ ମୋ ଆଖିରେ ମୃତ୍ୟୁର କଳାହୁଇଁ ନାହିଁ; ଓ ଦେଶ ବିଦେଶରୁ ଫେରି ଗାଁ ଭୁଇଁକୁ ଗଲବେଳେ ମୁଁ ଆଗ ଦେଖିନିଏ ଆମ ମଣାଣୀ ଭୁଇଁକୁ । ଏମିତି ଦୁଃଖ ଶୋକର ଗୋଟାଏ ମଲା ମାଇଲା ଜୀବନ । ଦୁଃଖର ସୁଅରେ ଭସି ଚାଲିଛି ।

॥ ନଥ ॥

ପାଠପଢ଼ାରେ ଡୋର

ପୁଅରୁ କହିଛି, ମୋ ମାଇନର ପଢ଼ାବେଳେ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ଜାନୁଆରୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଡିସେମ୍ବରରେ ଶେଷ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପକ୍ଷେ ସରକାରୀ କଲେଜରୁ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେ ବର୍ଷ ଜାନୁଆରୀରୁ ଜୁନ୍‌ଯାଏ ୭ଟି ମାସକୁ ନେଇ ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଶିକ୍ଷା-ବର୍ଷ (Short Session) ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରାଯାଇଥିଲା । ମୁଁ ଓ ମୁରଲୀଭାଗ ଗେଇବର୍ଷ ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାଁ ଲେଖାଇ ଥିଲେ ୭ ମାସରେ ଗୋଟିଏ ଶ୍ରେଣୀ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥାନ୍ତୁ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନ-ଦେବତାର ଲଜ୍ଜା ଭଲ । ମାଇନର ପାଶ ପରେ ସେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଶିକ୍ଷା-ବର୍ଷକୁ ନେଇ ଦୁଇଟି ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ (ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଢ଼ୋଟି ବର୍ଷ) ଆମେ ଦୁହେଁ ଘରେ ବସିଲୁ । ଆଉ ଉପରକୁ ପାଠ ପଢ଼ିବାର-ଝୁଙ୍କିଥିଲେ ବି ଆମ ମୁରବିମାନଙ୍କର ସେ ଦରବର କୌଣସି ଉତ୍ସାହ ନଥିଲା । ଅପର ପକ୍ଷରେ ମୋତେ ଜମିବାଡ଼ି ଧନ୍ଦାରେ ଛନ୍ଦିଦେବାକୁ ବଡ଼ବାପାଙ୍କର ଏକାନ୍ତ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ତା' ସାଙ୍ଗକୁ କେଉଁଠି କେମିତି ଉପୁରି ଉଠିପାଇଯା ରେଜିଗାର କରିବାର ବାଟ ସେ ମୋତେ ବତାଇଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେତେବେଳେ 'ଉପୁରି'ର ଅର୍ଥ ଭଲ ଥିଲା । ଆଜିକାଲି ପରି ଲକ୍ଷ ମିଛ ବା ଅଶ୍ୱାଶୁଜ୍ଞା ଅର୍ଥରେ ଏହା ବ୍ୟବହୃତ ହେଉନଥିଲା ! ଶୁକ୍ଳ ବାଳକଙ୍କ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ସେଜଗାରକୁ ସେତେବେଳେ ଏହି ନାଁରେ ଡକାଯାଉଥିଲା ।

ଏହି ବାହାର ରେଜିଗାରର ନିଶା ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଭାରିବାର ପ୍ରୟୋଗ କାରଣ ଥିଲେହେଁ ସେ ଯେ ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିମୁଗ୍ଧ ଥିଲେ, ଏହା ଅସ୍ୱାକାର କରିହେବ ନାହିଁ । ମହାଜନି, ଲୋକେ ପଢ଼ି ଆସିବା-ବେଳେ ମୋ ବାପାବଡ଼ବାପାଙ୍କ ଭଲ ପିଣ୍ଡାବସା ଲୋକଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସ୍ୱଚ୍ଛଳତା ପ୍ରାୟ ଭୁଲୁଥିବା ସୁଯୋଗ ସେ ଏହା ଚାହୁଁଥିଲେ ।

ହେଲେହେଁ ଅର୍ଥନୀତିର ନିକଟ ଚକ୍ରରେ ମଣିଷ ଜୀବନର ସମ୍ଭାବନାକୁ ସେ ଏପରି ଆଖିବୁଜିଦେଇଥିଲେ ଯେ ଆମ ଗାଁରେ କିଛିଦିନ ଧରି ଗୁରୁଣୀ ପକାଇଥିବା ଏକ ଅମୀନ ଓ ଚେନ୍‌ମ୍ୟାନ ସଙ୍ଗରେ ପଦକାଧର, ଚେନ୍‌ଟାଣି ଦୁଇ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିବାଭଳି ଚୂଢ଼ିକୁ ସେ ମୋ ମାଇନର ପଡ଼ାର ଏକମାତ୍ର ଭବିଷ୍ୟତ ବୋଲି ଧରିନେଇଥିଲେ । ତା' ସଙ୍ଗକୁ, ମୋ ବାପାଙ୍କର ଶିଆଳା ମନ ଓ ସବୁଥିରେ କିପରି ଏକ ଉଦାସୀନତା ମୋ ପାଠ-ପଢ଼ାରେ ଡୋରି ବାନ୍ଧିଦେଲା । ତାହାଙ୍କର ପାନ ବଟୁଆ, ଗୁନ ପୁରାଣ-ବୋଲ ଓ ସଂସ୍କୃତ ଚର୍ଚ୍ଚା ଭଲକି ସେ ଭଲ । ସାକି ଘର ହେତୁ ବଡ଼-ବାପାଙ୍କର ମଜ୍ଜି ଉପରେ ସବୁ ଗୁଡ଼ିଦେଇ ସେ ନିରାଶ୍ରୟ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ସାକି ଚପ୍‌ହୋଇ ବସିପଡ଼ିଲେ ।

ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ବାପା, ବଡ଼ବାପା ଭିନ୍ନ ହେଲେ । ଭିନ୍ନ ଘରର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଳହ ଆମ ଘରେ ଦେଖାଯାଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ସନ୍ଦେହର ନିଆଁ ଯେ କୁହୁଳି ନଥିଲା, ଏହା କହିହେବ ନାହିଁ ।

ମୁରଲୀ ଭାଇଙ୍କ ସମସ୍ୟା ଟିକେ ଭିନ୍ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ସାନଭାଇ ସେତେ-ବେଳକୁ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାମ ଲେଖାଇ ପଢ଼ା ଆରମ୍ଭ କରିଥିବାରୁ ଦୁଇଟି ପୁଅଙ୍କୁ ଏକାବେଳେ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟୟ ଯୋଗାଇବାକୁ ସାନବାପାଙ୍କର ସାହସ ନଥିଲା । ଏତେ ଜମିବାଡ଼ି ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟିଏ ଦିଗୁଟି ପିଲାଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଆମ ଅଭିଭାବକମାନେ କାହିଁକି ପଛାଉଥିଲେ, ତାହା ଏ କାଳରେ ପ୍ରଶ୍ନର ବିଷୟ ହୋଇପାରେ । ତେଣୁ କଥାଟା ଟିକେ ବୁଝେଇ ଦେବା ଦରକାର । ଏ ଯୁଗରେ ଟଙ୍କା ପଇସା ଯେମିତି ଶସ୍ତାହୋଇ ଯାଇଛି ତାହା ସେ କାଳରେ ନଥିଲା । ପୁରୁଷ କହିଛି ଯେ ଗାଁ ଗହଳରେ ଖୁବ୍ ଥିଲା ଘର ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଫି'ବର୍ଷ ଚାରିଆଡ଼େ ବଣିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ଟଙ୍କା ଗଣୁନଥିଲେ । ଭୂଇଁ ବେଗ୍‌ ଉଦ୍‌ବାରା ଥିଲା । ପାଲେ ପକାଇଲେ ଗୋଟା ହେଉଥିଲା । ଆମ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ବାର ପାଞ୍ଚ ଭାଇଙ୍କରେ ଚାରିପାଞ୍ଚର ଉତ୍ପନ୍ନି କହିଲେ ନସରେ । ହେଲେହେଁ ଏସବୁର ବଜାରଦର ଏତେ କମ୍ ଥିଲା ଯେ ଏକା-ବେଳେ ଶଏଟା ଟଙ୍କାର ପାଞ୍ଚ ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପାରୁନଥିଲା । ମୋର ମନେ ଅଛି ଆମ ପିଲାଦିନେ ଭରଣେ ଦେଉଭରଣ (ପ୍ରାୟ ୬୭

କୃଷ୍ଣାଲ) ଗହମ, କୋଳଥ ବା ଚରିମୁଗ ବଳିବାକୁ ବାପା ବଡ଼ ବାପା
 ଯାନପୁର ବଳିଦିଆଁକୁ ଅନାଇ ରହୁଥିଲେ । ଧାନର ଦର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ।
 ଟଙ୍କାକୁ ସାତ ଆଠ ଗୋଣୀ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଧାନ ଓ ଟଙ୍କା ମହାଜନ ତଥା
 ଲଗ୍ଗରଜି ଆସୁ ପଡ଼ିଆସିବାବେଳେ ଗୁଣଧନକୁ ମୂଳକଣ ପିଲଙ୍କୁ ପାଠ
 ପଢ଼ାଇବା, ଆମ ଅଭିଭାବକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ କାଟିକର ପାଠ ଥିଲା । ଅଥଚ
 ଏ ସମୟର ପ୍ରାୟ ପଚାଶତିରଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ମୋ ଭଜ ଅଜା ତଳନ୍ତି ଅତଳନ୍ତି
 ସଂପତ୍ତିରେ ନିଜ ନିଜ ଅଂଶ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାପାଇଁ ପାଟଣା ହାଇକୋର୍ଟ ଯାଏ
 ଦୌଡ଼ି ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ବର୍ଷର ମୋକଦ୍ଦମାରେ ପାଞ୍ଚ ଦଶ ଗର ଟଙ୍କା (ଖାଣ୍ଟି
 ରୌପ୍ୟମୁଦ୍ରା) ଖର୍ଚ୍ଚ କରିଥିଲା । କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଜମିଦାର ଗ୍ରାଧାଣ୍ୟମ
 ନରେନ୍ଦ୍ର (କବି ଅଭିମନ୍ୟୁଙ୍କର ଶ୍ଵଶୁର ଘର) ବଂଶର ଅମିତ ଦାନ ଧର୍ମ
 ହେତୁ ଜମିଦାରୀର ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ସେତେବେଳକୁ ମଜ୍ଜିଲା ଆସିବାର ବେଳ । ଏହି
 କାଳରେ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଇଷ୍ଟେନ୍ଦ୍ର ମ୍ୟାନେଜର ରୂପେ କିଛି-
 ଦିନ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଆସିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନରେନ୍ଦ୍ର
 ବଂଶର ଜମିଦାରୀରୁ କିଛି ଅଂଶ କଣିବା ପାଇଁ ଏ ଟଙ୍କା ଗଢ଼ିତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ
 ଏହା ବ୍ୟସ୍ତିତ ହେଲା ଅନ୍ୟ ରୂପରେ । ମଧୁବାବୁ ଓ ଜାନକୀ ବାବୁ
 (ନେତାମାନଙ୍କ ପିତା)ଙ୍କର ଜୁନିଅର ଓକିଲମାନେ ଏମାନଙ୍କର ମୋକଦ୍ଦମା
 ବୁଝାବୁଝା କରୁଥିଲେ । ତଳତେଲେଙ୍ଗା ବଜାରର ଏକ ତେଲ୍‌ଶୀ ଘର ଏତିନି
 ଭାଇଙ୍କର ସ୍ଥାୟୀ ଉଡ଼ାଘର ଥିଲା । ଏମାନଙ୍କର ମୋକଦ୍ଦମା କରିବା ଓ
 ମୋକଦ୍ଦମାକୁ ଯିବା ଶୁଣି ମଧ୍ୟ ବିଚିତ୍ର ଥିଲା । ଜଗତପୁରଠାରୁ ମାର୍ଗାଘାଇ
 କେନାଲ କୁଲ କୁଲ ଲୋକନାଥପୁର, କେନ୍ଦ୍ରାପଟଣା ଓ ବାରବୋଡ଼ିଆ
 ପ୍ରଭୃତି ଲକରେ ଥିବା ପୁରୁଣା ପୁରୁଣା ଦୋକାନୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆଜିଯାଏ ସେ
 ତଳଭାଇଙ୍କର କାହାଣୀ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳେ । ଆଜି ଏହା କାହାଣୀ ପରି
 ଲାଗୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଥିଲା ସେ କାଳର ବାସ୍ତବିକତା । ଏଥିରେ ଲୋକଶିକ୍ଷାର
 ଖୋବେ କିଛି ଅଛି ବୋଲି ମୋର ଅନୁମାନ ।

ସେତେବେଳକୁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଗ୍ରାସ୍ତାରେ ସେମିତି ବସ୍ ବୁଲିନଥାଏ ।
 କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ବା ମାର୍ଗାଘାଇ ଆଉ କଟକ ଯିବା ପାଇଁ ଲକ୍ଷ୍ ବା ଶ୍ଵୀମ-
 ବୋଟ୍‌ର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ହେଉଥିଲା । ବସ୍ ଅପେକ୍ଷା ଏଥିରେ ଯାତାୟତ

ଖର୍ଚ୍ଚ ହୁଏ କମ୍ ଥିଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଲୋକମାନେ ଚାଲି ଚାଲି କଟକ ଯାଉଥିଲେ । ଚିନିଭାରିକା ମୋକଦ୍ଦମା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କଟକ ଯାତ୍ରାକାଳରେ ଏକାଠି ଏହି ବାହାରୁଥିଲେ । କେବେ ଦାନପୁରଠାରୁ ଚାଲିଚାଲି କଟକ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ଲୋକନାଥପୁର, କେନ୍ଦୁପାଟଣା ଇତ୍ୟାଦି ସେମାନଙ୍କ ରହଣି-ସ୍ଥଳ ଥିଲା ।

ମୋ ଅଜାଙ୍କର ସାନ ଦୁଇଭାଇ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ପ୍ରତିବାଦୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ରାମ ସ୍ଥଳରେ ତାଙ୍କୁ ସେବା ଶୁଣୁଣା କରିବା ଠାରୁ ବଡ଼ଭାଇ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଝୁଲି କରୁଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଉଥିଲେ । ବାଟଦାଟରେ କେହି ଏମାନଙ୍କୁ ମାଲି ମୋକଦ୍ଦମାର ବାଦୀ ପ୍ରତିବାଦୀ ବୋଲି ଭାବିପାରୁନଥିଲେ । କଟକ ବସାରେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ୱ୍ୟୁପ । କଟକ ବସାରେ ଖାଇପିଇ ସାରିବା ପରେ ସାନଭାଇ ଦୁହେଁ ବଡ଼-ଭାଇଙ୍କୁ ମୋଡ଼ି ଘଷି ଦେବାପରେ ଯେ ଯାହାର ଓକଲ ମୁକ୍ତାରକ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତି । ଏତେ ମାଲି ମୋକଦ୍ଦମା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆଜି-କାଲିପରି ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ଇଚ୍ଛାରପ୍ରକୃତ ଓହ୍ଲାଇଯିବାର କେହି ଦେଖିନାହାନ୍ତି । କଲେଜ୍ ପାଠରେ ପଢ଼ିଥିବା ଓ ପଢ଼ାଇଥିବା କା' ମାତର ଏ ଦେଲ୍ ଏକ ବିଚକ୍ଷଣ ଉଦାହରଣ । ଅଜିକାଲି ଏହା କେହି ମାନୁନାହାନ୍ତି ବା ମାନିବାର ଶକ୍ତି ଓ ସଂଯମ କାହାର ନାହିଁ । ଘେଣୁ ସମାଜ କୁଡ଼, ଶାସନ କୁଡ଼, ସବୁ ଭୁଷ୍ଟି ପଡ଼ୁଛି ଏ କା' ମତି ଅଭାବରୁ । କିନ୍ତୁ ଜୀବନ ସାରା ଏ କା' ମତି ବଞ୍ଚେଇ ଚାଲିଥିବାରୁ ମୋ ଚିନିଅଜାଙ୍କୁ ଲୋକମାନେ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହନ୍ତି ।

ହଁ' ମୁରଲୀଭାଇ ଓ ମୋ ପଡ଼ାରେ ଡୋର ବିଷୟରେ କହୁକହୁ ଏତେ ବାଟ ଚାଲି ଆସିଲି । ପୁଣି ମୂଳକଥାକୁ ଫେରିଯାଏ ।

ପରିସ୍ଥିତି ଚାପାରେ ପାଠ ପଢ଼ାରେ ଡୋର ବନ୍ଧାହେଲେ ସିନା, କିନ୍ତୁ ଆମ ଦୁର୍ଦ୍ଦିକ୍ ମନରୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ବାସନା ଲେପ ପାଇଲ ନାହିଁ । ଆମେ ବାଟ ଖୋଜିଲୁ କୌଣସି ନା କୌଣସି ବାଟରେ କେମିତି ହାଇସ୍କୁଲରେ ନାଁ ଲେଖାଇବୁ ।

କିଛି ବାଟ ମିଳିବାପୂର୍ବରୁ ମୁରଲୀ ଭାଇଙ୍କର ଟଙ୍କୀଘରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟ-ସାଧନା ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଶ୍ରୀରାମପୁର ବାଲି କାଗଜର ଏକ ଖାତାରେ ।

ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମକୁ ପସପତ୍ରିକା ବା ବହି କଣି ଯୋଗାଇବ କିଏ ? ବଣୀ-
ବାବୁଙ୍କ ବେଳେ ପୁରସ୍କାର-ବିତରଣ ଉତ୍ସବରୁ ପାଇଥିବା କେଇଖଣ୍ଡି ବହି
ଓ ବାପାଙ୍କର କପ୍ରାମରେ ଥିବା ବୈଦେହ୍ୟଶିଳାସ, ଲବଣ୍ୟବତୀ, ବିଦଗ୍ଧ
ଶିଳାମଣି ପ୍ରଭୃତିକୁ ନେଇ ଆମ ପୃଷ୍ଠି ସ୍ପର୍ଶର ମୂଳଦୁଆ ଗଢ଼ାହେଲା । କେବେ
କେମିତି ମୁରଲୀଭାଇ ଏଠୁ ସେଠୁ ପୁରୁଣା ପସପତ୍ରିକା ଖଣ୍ଡେ ବାଣ୍ଟି ଗାଇ-
ଗଲେ, ଆମେ ଦୁହେଁ ତାହାକୁ ମୂଳତୁଳ କରି ପଡ଼ି । ଏମିତି ଅଳ୍ପ ମାଲ୍-
ମସଲରେ ଆମର ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନର ଆରମ୍ଭ ।

ସଞ୍ଜିବେଳେ ଆମ ବୃନ୍ଦାବତୀ ପିଠି ତଳେ ବାପା ଆମକୁ ପାଖରେ
ବସାଇ ସାହିତ୍ୟ ଓ ବ୍ୟାକରଣରୁ ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରନ୍ତି । ମୁରଲୀଭାଇ ସେଗୁ-
ଡ଼ିକରୁ ଅଧିକାଂଶର ଉତ୍ତର ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଶ୍ରବଣରେ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ସେତେ ଭଲ
ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରେନା । ତେଣୁ ମୋର ଗୋଟାଏ ଭାସ୍ ଥିଲା ଯେ ମୁଁ କାଲ
କାଲକୁ ସାହିତ୍ୟ ବ୍ୟାକରଣରେ କଣ ରହିଯିବ । କିନ୍ତୁ ଭବିଷ୍ୟତକୁ ମୋର
ସେ ଭର ଅମୂଳକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ କବିତା ଓ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖୁଥିଲି ଓ ମୁରଲୀ
ଭାଇ ଗପ ଲେଖୁଥିଲେ । ପରେ ବେଣୁଧରର (ବର୍ତ୍ତମାନ ଡ. ବେଣୁଧର)
ଉପଦେଶରେ ଆମେ ଗପ ଲେଖିଲୁ । ଏ କାଳରେ ଲିଖିତ ଗଳ୍ପରୁ କେତୋଟି
ମୋର ପ୍ରଥମ ଗଳ୍ପପୁସ୍ତକ ‘ପଲ୍ଲୀପଥେ’ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ବହୁବର୍ଷ ପରେ ।

ଲେଖାଲେଖି ଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମ ସେବାରେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଦୁହେଁଙ୍କର କିଛି
କିଛି ବେଳ କଟୁଥିଲା । ଦଶଖଣ୍ଡି ଗାଁ’ରେ ନ୍ୟାୟ ନିଶାପ୍ ପାଇଁ ମୋ ସାଆନ୍ତ-
ବାପାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ନାଁ ଥିଲା । ସତ୍କୋହ୍ ଲୋକ ଭାବରେ କେଉଁ ପକ୍ଷରୁ
ପାନଖଣ୍ଡିଏ ନ ଧରି ସେ ଯେ କୌଣସି ବକାଦର ସମାଧାନ କରିଦେଉ-
ଥିଲେ । ଏହା ତାହାଙ୍କର ନିତାନ୍ତ ଶତ୍ରୁ ମଧ୍ୟ ଆଜିଯାଏ ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ।
କିନ୍ତୁ ସେ ଆଖି ବୁଜିବା ପରେ ଗାଁ’ ଭୂଇଁରେ ଯେଉଁ ଅସଜକତା ଘୋଟିଲା
କେତେକ ଗାଁ’ ଟାଉଟର ତାହାର ପୁରୁଷା ନେଇ କଲାକୁ ଧଳା କରିବାକୁ
ପଛାଇଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଜାତିଭେଦ, ଛୁଆଁ ଅଛୁଆଁ, ମାଛୁଆ ପାତକ
ଇତ୍ୟାଦି ଆଳରେ ସେମାନେ ଗୁଣ୍ଡି ଗରିବ, ଗଣ୍ଡଖଣ୍ଡି ଓ ନିଃସହାୟମାନଙ୍କ

ଉପରେ ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ। ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ଯେ ତାହା ମୂରଲୀଭାଇ ଓ ମୋ ବସୁସର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଡକ୍ଟୋରା କରିଦେଲା । ନ୍ୟାୟନିଶାପରେ ବସିବାର ବସୁସ ଆମର ହୋଇନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଲୁହ ଡମ୍ବି ତମାନଙ୍କର ଡାକରାରେ ଆମେ ନ୍ୟାୟ ଘରବାଇରେ ବସି ମୂର୍ଖ ଗାଁଟାଉଟରମାନଙ୍କ କବଳରୁ ଏମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲୁ ! ଏମାନଙ୍କର ମୁଖା ଖୋଲିଦେବାକୁ ମୋ ଲେଟମାରେ କ୍ୟଙ୍ଗ ବିଦ୍ୟୁତର ସ୍ଵର ଏହିକାଳରୁ ଦେଖାଦେଲା । ପରେ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବାଯାଏ ଏ ସ୍ଵର ମୋ ଗପ ଓ କବିତାରେ ଅବୁଟ ଥିଲା ।

ଜଣେ ଗାଁ ଟାଉଟରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ କାଳରେ ଲିଖିତ ଏକ କବିତାର କେତୋଟି ପଦ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରୁଛି । ଆଇ.ଏ. ପଢ଼ୁଥିବାବେଳେ (୧୯୧୬) ଏ କବିତାଟି ଲିଖିତ । ଏହାର ନାମ ଥିଲା “ନିଃସ୍ଵ-ନିବେଦନ” ।

ଦଳିତ ଭୂଇଁର ପଳିତ ସାଇଁ ହେ ନିବେଦେ ତୁମ୍ଭ ପୟରେ
ସଢ଼ିତ ଜନତା ପୀଡ଼ିତ ହୁଅନ୍ତୁ ନରନ୍ତର ଅନାହାରେ ॥
କାନ୍ଦେ କୁଳବଧୂ କାନ୍ଦେ ବାରବଧୂ ମଣିମାଙ୍କ ମଣିମାରେ
ସାଂଧ୍ୟ ସମୀରେ ବିଜନ ବେଳାରେ ଆପଣଙ୍କ କଥା ପଡ଼େ ॥
ଭୂଭୂତ ବାଟୀରେ ବିଧବା କୁଟୀରେ ନିଦ୍ରା ଆଉ ନାହିଁ ମାଡ଼େ
ଭବପାୟ ଆଜ୍ଞା ଅବଜ୍ଞା ନକରି ଗରଭଣୀ ବାଟ ଛୁଡ଼େ ॥
ପାହାନ୍ତି ପହରେ ଦଦରାୟାଳରେ ଅବଳା ବିଳପେ ଧୀରେ
ବେନାମ ସମ୍ପତ୍ତି ବିକ୍ରିହେବା ସୁଦ୍ଧା ଅସାବିତା ବୁକୁ ଚିରେ ॥

+

+

+

+

ସୁମନ ଶିଖାରେ	ସୁମନଶିଖାରେ(୧)	ବିତର ଯେବେ ଶାବୁଳ
ସ୍ପର୍ଶ ସୁଖ ଲଭି	ପତିତ ପ୍ରାନ୍ତର	ପ୍ରଶଂସେ ଧନ୍ୟ ମାତୁଳ ୧)

୧) ‘ସୁମନ’ ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲ ମନଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଶିଖାଇ ଖରପ କରିବାରେ

୨) ମାତୁଳ - ବାପାଙ୍କର ଶାଳକ (ବିଦ୍ୟୁତ୍-ତୁଳ ପ୍ରୟୋଗ)

ଆବାଜ୍ଞ ବାଚକ୍ୟ ଶ୍ରୀମଦ୍ଦେବଦାସ ଶ୍ରୀମଦ୍ଦେବଦାସ
ତାମସୀ ଆଗମେ ଶ୍ରୀମଦ୍ଦେବଦାସ (୩) ଦ୍ଵିତୀ ତମସା ଆଦୃତ ଧାମେ ॥
ବିଧି ପ୍ରଭାବେ ବିଧିର (୪) ପିତାର ବିଧିର ସନ୍ତାନ ହୋଇ
ଆଲୋକ କରୁଛ ଅନାଲୋକ ପଲ୍ଲୀ ଶିଶୀ ପଦବାଚ୍ୟ ପାଇଁ ॥

ଇତ୍ୟାଦି— ।

ମାଛନର ଝୁଲର ପୁରସ୍କାର ବିତରଣ ଉତ୍ସବରେ ମୋ ସହପାଠୀ
ରଜୁ ସାମଲ କଣ୍ଠରେ ଗଜପୁତ ଗୌରବ ଗୀତ—‘ସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଳାପୁଲ,
ଗରଭୁମି ଏ ମିବାଇ’ ବା “ଏହି ପର ବାରବାଟୀ ଗଢ଼ିଥିଲେ ଯହିଁ ଶ୍ରୀ ଅନଙ୍ଗ-
ଭୀମ ଦୁର୍ଗ ଏକ ପରପାଟୀରେ ଓଡ଼ିଆ” — କେବଳ ମୋ’ ପାଇଁ କଣ୍ଠ-
ରସାୟନ ନହୋଇ ସେ କାଳରେ ମୋ ହୃଦୟରେ ଗରଭର ଯେଉଁ ଶିତରଣ
ଆଶୁଥିଲା, ତାହା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅଛି ।

ତେଣୁ ପାଠପଢ଼ାରେ ଡୋର ବନ୍ଧା ହେଲେହେଁ ଏଇ କାଳଟି ଆମ
ପାଇଁ ନିତାନ୍ତ କର୍ମ-ବିହୀନ ସମୟ ନଥିଲା ।

॥ ଦଶ ॥

ବାଳିକା ସାଥରେ

ଆମେ ସବୁ ମାଛନର ଝୁଲରେ ପଢ଼ିଲବେଳେ ଘଡ଼ି ବା ଘଣ୍ଟା
ମଫସଲର ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଵପ୍ନ ଥିଲା । ପ୍ରଭାତ ମାପି ଠିକ୍ ସମୟରେ ଝୁଲକୁ
ଯିବା ଥିଲା ସେ ବେଳର ଚଳଣି । ଆପଣା ଆପଣା ପୁସ୍ତକ ପାଠରେ ମାପି
କେତେ ପାଠ ହେଲେ କେତେବେଳ ହେଲା, ତାହା ଆମ୍ଭେମାନେ ଠିକ୍ ଠିକ୍
କାଣି ପାରୁଥିଲୁ । ଆମ ଗାଁ ପାଖରେ ନଈ ପାରହୋଇ କରଲେପାଟଣା

(୩, ଗରବର ଶବ୍ଦ

(୪) ମୁଖ ।

ଯିବାକୁ ପଡ଼େ । ତେଣୁ କେତେବେଳେ ଡଙ୍ଗାରେ ଯିବ, ଓ କେତେବେଳେ ବାଟରେ ଯିବ ଏହା ଆନେମାନେ ପ୍ରତିଦିନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଜାଣିଥାନ୍ତି । ଏହାସତ୍ତ୍ୱେ ଅନେକ ସମୟରେ ଘରୁ ବାହାରିବାରେ କିମ୍ବା ଡଙ୍ଗା ପାରି-ହେବାରେ ଡେରି ହୋଇଯାଏ । ଡେରିରେ ଶ୍ରେଣୀଭିତରକୁ ଯାଇ ବାର ହେଙ୍ଗାମ୍ କରାବା, ଏବର ପିଲମାନଙ୍କର ଏକ ଜନ୍ମଗତ ଅଧିକାର ହୋଇ-ଗଲାଣି । କିନ୍ତୁ ଆମବେଳେ ଦେଶ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରୁ କେବେ କେମିତି ଡେରି ହୋଇଗଲେ ପ୍ରାଣଭୟରେ ଥରି ଥରି ଆନେମାନେ ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହର ଦ୍ୱାର ଦେଶରେ ଠିଆହୋଇ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଦୟା ଭିକ୍ଷା କରୁଥିଲୁ । ସେ କୌଣସି-ମତେ ଶ୍ରେଣୀ ଗୃହମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ, ଆନେ-ମାନେ କୃତ୍ୟ କୃତ୍ୟ ହେଉଥିଲୁ । ତେଣିକି ଯେତେ ଇଚ୍ଛା ସେତେ ବେତ ପାହାର ଆମ ପିଠି ଉପରେ ବର୍ଷଯାଉପଛେ, ଆମର ସେଥିରେ ପ୍ରତିବାଦ ନଥିଲା । ମାତ୍ରପରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ଛଲେଇ ଛଲେଇ ଯେତେ ନଆଁବାଣ ମାରୁଥିଲେ ତାହା ମାତ୍ରଠାରୁ ଅଧିକ ପୀଡ଼ା ଦେଉଥିଲା ।

ଏ ହେତୁ ଲଜ୍ଜା, ଅପମାନ ଓ ଗୁରୁଙ୍କ ନିସ୍ତୁକ୍ ପ୍ରହାରରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଲାଗି ବାଟରେ ଗଲାବେଳେ ଆମେ ତନିଭାଇ (ମୁରଲୀଭାଇ, ବେଣୁ ଓ ମୁଁ) ତଳଗାଁର କାଳିଆବୋଦା ଓ ବାଳସିଂଗିର ସାଆରେଇକୁ ଆମର ରକ୍ଷାକବଚ ବୋଲି ଧରିନେଇ ଥିଲୁ । ମାଇନର ପାର୍ଶ୍ୱଯାଏ ଆମେ ତନିହେଁ ଏ ଦେବତା ଦୁଇଟିକୁ ଯେତେ ଭୋଗଭଗ ଓ ଗଞ୍ଜେଇ ଲୁଣି ଯାଉଥିବୁ, ତାହା ଅଧିକ ଲୁଗାଲୁଗା କମ୍ ହେବନାହିଁ । ଲୁଣି ଯାଉ ସଦ୍ୟ ବିପଦରୁ ଲୁଚାଇ ପାଇଛୁ । ହେଲେହେଁ ହଠାତ୍ ମିଳିଲା ପରେ ‘ପୀର’କୁ ଠକିଦେଲା ପରି ଦିନେ ହେଲେ ଭୋଗଭଗ ବା ଗଞ୍ଜେଇ ଆଣି ତାଙ୍କ ପାଦରେ ଲାଗି (ଭୋଗ) କରି-ନାହିଁ । ଏହାର କାରଣ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଆମେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲୁ ତହିଁରେ ପଇସାଏ ଅଧିକ ଏ ଆମ ହାତରେ ବଞ୍ଚିବା କେବେ ସମ୍ଭବ ହେଉନଥିଲା । ତେଣୁ ଠକିବାର ମନୋଭାବରୁ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ସୁଧୁ ପରିସ୍ଥିତିର ଗୁପ୍ତରେ ଆନେମାନେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଭଣେଇ ଚାଲୁଥିଲୁ । କେବେ ଠାକୁର ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ଆମର ଏ ଅସୁବିଧା ଲାଗି ବିନା ଭୋଗଭଗ ଓ ଗଞ୍ଜେଇରେ ଆମର ସାହାଯ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ।

ଆଜି ଦରବୁଡ଼ା ବଞ୍ଚିପର ଡାଆଣିଆ ଖରରେ ସେସବୁ କଥା ବେଶି ବେଶି ମନେପଡ଼େ । ପିଲାଦିନକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ।

ହେଲେହେଁ ଆମ ଅନ୍ତରର ସାକ୍ଷୀ ତଳଗାଁ'ର ସେ କାଳିଆବୋଦା ଆଉ ନାହାନ୍ତି । ଭଙ୍ଗା ମନ୍ଦିରଟା ଠିଆ ହୋଇଛି ନିହାତି ପରିଷ୍କୃତ ଅବସ୍ଥାରେ । ସାଆରେଶଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ନିତାନ୍ତ ନିର୍ମାଣୀ । ତାଙ୍କର ସେ ପୁଅ ଗାନ୍ଧୀର୍ଥ ବା ପୁଅ ବୈଭବ ଆଉ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସାହାଡ଼ା ବଣତୁଳାକୁ ନେଇତାହାଙ୍କର ସାହାଡ଼େଇ (ଅପଭ୍ରଂଶ:ସାଆରେଶ) ନାମକରଣର ସାର୍ଥକତା, ତାହା ଆଜି ମଣିଷ ହାତର କାରସାଦରେ ପତଳା ହୋଇଆସିଲଣି । ଲଙ୍ଗଳ ମୁନର ଆଘାତରେ ଠାକୁରଣୀଙ୍କ ବେଢ଼ାଟା ଦିନକୁ ଦିନ ସଜୁଗିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । କେବେ କେମିତି ଗୋଟି ପାଲ ବା ବିବାହ ବ୍ରତରେ ସେଠି ଟିକେ ଜୀବନର ଚଢ଼ଲ ଉଠେ । ନଚେତ୍ ଅନ୍ୟ ସବୁ ସମୟରେ ନିସ୍ତରଙ୍ଗ ଶୂନ୍ୟତା ଏଠି ମାରବରେ ହାଇରୁଡ଼େ ।

ମଣିଷ ମନର କଳାପାହାଡ଼ୀ ଆହମଣରେ ଏହା ଆଉ କେତେଟା ବର୍ଷ ପରେ ହୁଏତ ପୂର୍ବ ଲେପ ପାଇଯାଇପାରେ—ଯେମିତି ଲେପ ପାଇଗଲ ଗାଁ'ଗାଁ'ରୁ ଭଗବତ ଭର ଏବଂ ହମେ ହମେ ଉଭେଇଯାଉଛି ଦିଅଁ ଦେବତାଙ୍କ ମଣ୍ଡପ ଓ ଦେଉଳ ଗହ୍ଵର ।

ତେବେ ଆମ ସ୍ମୃତିର କାଳିଆବୋଦା ଏବଂ ସାଆରେଶଙ୍କୁ ଇସ୍ତାତ-ସୁଗର କୌଣସି ସାନ୍ତ୍ବିକତା ବା ଜଡ଼ବାଦ ଆମ ମନରୁ କାଢ଼ି ନେଇପାରି ନାହିଁ । ପିଲାମନର ଏ ଶୁଦ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ବରଂ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ନାହାକାତେର ବାନ୍ଧୁଛନ୍ତି ଆସନ୍ନ ବାଉଁଶ୍ୟର ଏ ଅପନ୍ତର ଭୂଇଁରେ । ପିଲାଦିନର ସେ ରକ୍ଷାକବଚଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ଶକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମର ତୁଳାଭଣାରେ । ପୋଖର ମନର ଆଇନାରେ ପୁରୁଣା ଖିଅଗୁଡ଼ିକ ଦାଉ ଦାଉ ଦିଶୁଛନ୍ତି । ଏକ ସେତେବେଳେ ବହୁ ହେଉଥିଲେ । ଆଜି ବହୁ ପାଲଟୁଛନ୍ତି ଏକ — ଦଇ-ଚଣ୍ଡୀ (ଜୟଚଣ୍ଡୀ), ଜାଗୁଲେଇ, ମାଆଙ୍କ, କାଳିଆବୋଦା ଏବଂ ସାଆରେଶ ସବୁ ତେଣୁ ଭିନ୍ନତା ଭିତରେ ଏକତ୍ତର ଏକ ସ୍ଵର-ଝଙ୍କାର । ଜୀବନ ଓ ଜୀବ ପାଇଁ ଏକ ଅବଲମ୍ବନ । ଏ ଅବଲମ୍ବନ ଅଭାବରେ ବିଶ୍ଵର ଚୌଦ୍ଦିଗରେ

ଆଜି ଅସଦାୟତାର ନାଗର ବାଜିଉଠୁଛି । ତାହା ଆମକୁ ଛୁଇଁଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର କଲିଜା ଥରାଇପାରୁନି ଆଜି ଏ ବୟସରେ । ଜଣାପଡୁଛି କିଏ ଜଣେ ଆଗକୁ ମଛକୁ ଖିଜନ୍ତି । ଏ ଭାବଟା ଆମ ଶିକ୍ଷା, ଘାଷା କି ସତ୍ୟତା ଆମକୁ ଦେଇନି, ଦେଇଛି ଜୀବନ ଦେବତାଙ୍କର ଦୟା ଓ ପିଲାମାନର ସେହି ଠାକୁର-ଠାକୁରଣୀ ଆନୁଗତ୍ୟ । ଭୌତିକତାର ପରିଭ୍ରାଷାରେ ଏହାକୁ କୁସଂସ୍କାର ବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ନାଁ ଦିଆଯାଇପାରେ । ତଥାପି ଦାସପୁଲର ଯୁଦ୍ଧ ଜୀବନରେ ଏହାହିଁ ବଞ୍ଚିରହିବାର ପ୍ରମାଣ । ଏହା ବିଶ୍ୱାସ ଓ ପ୍ରେମମୂଳକ । ସରଳ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରେମ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ାକ ସଦାସର୍ବଦା ଅନ୍ଧ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ କହିବାରେ କୌଣସି ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ ।

॥ ଏଗାର ॥

ଡୋରୀଫିଟିଲ

ବଡ଼ବାପାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଅନୁଯାୟୀ ଖରବରରେ ତେନ୍ ଟାଣୁ ଟାଣୁ ମୁଁ ହୁଏତ ଦିନେ ଅମୀନ୍ ବନିଯାଇଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ମୋ ବାପାଙ୍କର ଅନିଚ୍ଛା ଓ ମୋର ଦୃଶ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଏହା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଭିନ୍ନେ ଘର ହେବାପରେ ବଡ଼ବାପାଙ୍କର ସେ ବିଷୟରେ ଆଜି ମୁଣ୍ଡ ଖୋଲାଇବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଘରେ ବସିବାର ଦେଢ଼ବର୍ଷ ପରେ ବାପାଙ୍କର ଉଦାସୀନତା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୁଁ ନୂଆକରି ଖୋଲୁଥିବା ଦୋହଳ ମଡେଲ୍ ହାଇସ୍କୁଲରେ ନାମ ଲେଖାଇଲି । ମୋ ସଙ୍ଗରେ ମୁରଲୀଭଦ୍ର ମଧ୍ୟ । ବାପାଙ୍କୁ ଲୁଚିଛୁପି ନାମ ଲେଖାଇବାକୁ ସ୍ଥିରକରି ଆସିବା ପରେ ବାପା ମାସକୁ ମାସ ଟଙ୍କା ଯୋଗାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ତେଣୁ ପଡ଼ା ଚାଲିଲା ।

୧୯୪୪-୪୫ରେ ଦୋହଳ ମଡେଲ୍ ହାଇସ୍କୁଲର ଅଧ୍ୟକ୍ଷାୟନ । ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟାନ୍ତ୍ରାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁପରିଚିତ ଶ୍ରୀ ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ (ନେତାଜୀଙ୍କ ସହପାଠୀ) ଓ ଶ୍ରୀ ବନମାଳୀ ବ୍ରହ୍ମଚାରୀଙ୍କ ନାମ ସର୍ବ

ପ୍ରଥମେ ମୁରଶୀୟ । ଏମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ପାଇ ମୋ ଜୀବନ ଧନ୍ୟ ହୋଇଛି । ଏ ଉଭୟ ମୋତେ ପୁଅଠାରୁ ଅଧିକ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ।

ହାଇସ୍କୁଲ ମାଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ମୋର ପ୍ରବାସୀ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଦୋହଳ ମୋ ଘରଠାରୁ ମାତ୍ର ନଅ ଦଶ କଲେମିଟର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଠିକା ଛୁଟାବାସରେ ରହଣୀକୁ ମୁଁ ପ୍ରବାସୀ ଜୀବନ ନକହି ଆଉ କିଛି କହିପାରିବି ନାହିଁ । କାରଣ କରିଲେପାଟଣା ଏମ୍.ଇ.ସ୍କୁଲ ଘର ପାଖ ହୋଇଥିବାରୁ ନିଜ ଯା'ଆସ କରି ସେଠି ଆମେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲୁ । ବାପ ମା' ଛୁଡ଼ି ଛୁଟାବାସରେ ରହିବା ପ୍ରାୟ ମୋର ଅଭ୍ୟାସ ନଥିଲା । ନିହାତି ବାଧ୍ୟହେଲେ କେବେ କେମିତି ପଶ୍ଚିମାବେଳେ କେଉଁ ବର୍ଷ ଘରେ କେଇ ଶୁଣି ବତ ମନ ଦୁଃଖରେ କଟାଇଦିଏ । କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦୂରତା ଯୋଗୁଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲଛୁଟାବାସରେ ରହିବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ହେଲି ।

ଅଧ୍ୟୋୟା ଜାଗା ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ମଣାମାନଙ୍କର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ଖୁବ୍ ବେଶୀ । ସ୍କୁଲରେ ନାଁ ଲେଖାଇବାର କେଇଦିନ ପରେ ମେଲେରିଆ ମୋର ସହଚର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଫି'ବର୍ସ କୁଇନାଇନ୍ ଗିଲ ମଲ୍‌ମାଇଲ୍ ଡେହେରରେ ଚାରିବର୍ଷ ଏଠି ଦୁଃଖେକଷ୍ଟେ କଟାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଶୁଣୁକ ବ୍ରହ୍ମରୁଷ ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ 'ପଣ୍ଡିତେ' ଭାବରେ ପରିଚିତ । ମୋ' ରୋଗଶଯ୍ୟାରେ ବାପ ମା' ଭଲ ସେ ମୋର ଯତ୍ନ ନିଅନ୍ତି-ଓଷଦ ଗିଳାନ୍ତି, ଶୀର ପିଆନ୍ତି, ବହୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଅଣାଇ ରୋଗଟିକେ କମିଲା ମାତ୍ରେ ପଥ ଖୁଆନ୍ତି ।

ଏସବୁରେ ତାଙ୍କର ମୋଟେ ସ୍ଵାର୍ଥ ନଥିଲା ବୋଲି କହି ଦେବନାହିଁ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଵାର୍ଥ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ବୃହତ୍ ସ୍ଵାର୍ଥ ଓ ସମ୍ପର୍କ-ମାୟା ଏଥିରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲା । ପୁରୀ ଯେଉଁ ଛୋଟାମାଷ୍ଟୁକ କଥା କହିଛି, ସମ୍ପର୍କରେ ପଣ୍ଡିତ ହେବେ ତାହାଙ୍କର ଶ୍ରୀମଣି ଜୋର୍ । ତେଣୁ ମୋ ନାମଲେଖା ଦିନୁ ବାପାଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ସେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ତାରିଦ୍ କରି କହିଥିଲେ—“ବୁଝିଲ ବନମାଳୀ, ପୀତାମ୍ବରକୁ ତୁମେ ମୋ ପିଲା ବୋଲି ଭାବି ତାର ସବୁ ଯତ୍ନ ନେବ । ଧନ-

ଦୌଳତ ଘରେ ତାହାର ଜନ୍ମ । ଘରୁଆ ଘରର ପିଲା । ଆଜିଯାଏ ବିଦେଶ କଣ ଜାଣିନଥିଲା । ତା' ବାପଅଜାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ଖୁବ୍ ଦୂରଷ୍ଠ ।”

ଏ ହେଲ ସମ୍ପର୍କ-ମାୟା, ଯାହା ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ହୃଦୟରେ ମୋ' ପାଇଁ ଏକ ନିରୁପିତ ସ୍ଥାନ ରଖାଇଥିବା ଆଦୌ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହାଭିନ୍ନ ପଣ୍ଡିତେ, ଅକ୍ଷୟ ବାବୁ ଓ ତାଙ୍କ ଭଳି ଆଉ କେତେକ ଉଦ୍ୟୋଗୀମାନଙ୍କର ଆମେ ଥିଲୁ ଆଶାଭରସାର ସ୍ଥଳ । ଆମକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଲେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବଞ୍ଚିବ । ଆମେ ମଲେ ଗଲେ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ମରି ଶୋଇବ ।

ଏ କଥାର ଅସଲ ରହସ୍ୟ ଏଠି ଫେଡ଼ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦୋହଲ ଠାରୁ ୪୫ କଲେମିଟର ଦୂରରେ ଅସୁରେଶ୍ଵର । ସେଠି ଦୋହଲ ପରି ଏକ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟ ନୁଆ ହୋଇ ଖୋଲିଥାଏ । ସେତେବେଳକାର ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏତେ ପାଖାପାଖି ଦୁଇଟି ଅନୁଷ୍ଠାନ ମଞ୍ଜୁର କରିବାକୁ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଟାଲଟଲ୍ ମାତ ଧରିଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ଆମ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣାଯାଉଥାଏ ଯେ ଅସୁରେଶ୍ଵର ବାଲ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ମଞ୍ଜୁର କରିବା ନିତେବା ଲାଗି ପ୍ରାଣପଣେ ଲାଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏହା ସତ କି ମିଛ ମୁଁ କହିପାରିବି ନାହିଁ । ତେବେ ଏତିକି ସତ ଯେ ଆମେ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିବାଯାଏ ଆମ ଷ୍ଟୁଲକୁ ମଞ୍ଜୁର ମିଳିନଥିଲା । ତେଣୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ନାଁ ଲେଖାଇଥିବା ଅନେକ ପିଲା ଏ ଷ୍ଟୁଲରୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ପଳାଇଲେ । ମୁରଲୀଭାଇ, ମୁଁ ବୈକୁଣ୍ଠ (ହୋତା), ମୋ ସଙ୍ଗତ ବଳରାମ ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ପିଲା କର୍ମକୁ ଆଦର ଏଠି ପଡ଼ିରହିଲୁ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ପିଲା ଏଣେତେଣେ ଚାଲିଯିବାରୁ ଷ୍ଟୁଲର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଭଲନଥାଏ । ପ୍ରତି ମାସରେ ଶିକ୍ଷକ ବଦଳି ହୁଅନ୍ତି । ଏ ଯୋଗୁଁ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରୁ ଏକାଦଶଯାଏ ହର୍-ଘଡ଼ି ଅପସ୍ତନାଲ୍ ବଦଳି ଚାଲିଥାଏ । ମାଷ୍ଟରୁ ଚାହିଁ ପିଲାଏ ଅପସ୍ତନାଲ୍ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥାନ୍ତି । ମୋର ମନେଅଛି ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ‘ମାଥ୍‌ମେଟିକ୍‌ସ୍’ (ଗଣିତ), ତାପରେ ଫିଜିକ୍‌ସ୍‌ଲେଜ୍‌ ହାଇଜନ୍ (ଗରୀର ବିଜ୍ଞାନ ଓ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା) ଓ ସବାଶେଷରେ ଫ୍ଲ୍ୟୁକ୍ଟ ଅପସ୍ତନାଲ୍, ନେଇ ପରୀକ୍ଷା ଦେଲି ।

ପାଠପଢ଼ାଇବାରେ ଯୋଗ୍ୟତା ବିରୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଗୌଣ ଥାଏ । ମାଲ-
ନରୁ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକମାନେ ହାଇସ୍କୁଲ୍ରେ ବରବର କ୍ଲାସ ନିଅନ୍ତି । ଆଉ
ଯେଉଁ ପଢ଼ାଟା ହେଉନା କାହିଁକି ମୋର ଯେତେଦୂର ମନେହୁଏ ଭୁଗୋଳ,
ସଂସ୍କୃତ ଓ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ାଟା ବେଶ୍ ଜୋର୍ ଚାଲିଥାଏ । ନବ ବାବୁ, ସୁର
ବାବୁ, ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ଓ ମୁରଲୀ ବାବୁ ତ୍ରିଭୁଜ ଯୋଗ ଦେବାପରେ ଇଂରାଜୀ
ଜ୍ୟାମିତି, ସାହିତ୍ୟ ଓ ପୃଥିବୀ ଇତିହାସ ପଢ଼ାପାଇଁ ବାଟ ଫିଟିଲା । ଆମ
ମ୍ୟାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାପୂର୍ବରୁ ପୂର୍ବବର୍ଗର ଜଣେ ଆଶ୍ରୟପ୍ରାପ୍ତି ବଙ୍ଗାଳୀ ଶିକ୍ଷକ
କହିଦିନ ପାଇଁ ଦେଖାଦେଇଥିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ତମକାର ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ାଉ-
ଥିଲେ ।

ମୁକ୍ତ ରଜମଞ୍ଚର ଯାସା (ଅପେର)ଦେଖାଳି ଯେ କୌଣସି ଦର୍ଶକଙ୍କର
ମନେଥିବ ଯେ ଯାସାବାଲା ଠିକ୍ ସମୟରେ ବେଶପଟା ହୋଇପାରିନଥିଲେ
ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କୁ ବସାଇରଖିବା ପାଇଁ ଯାସା ଓସ୍ତାଦ୍ ଯେପରି ମଝିରେ ମଝିରେ
ନାଚଟିଏ ଖଞ୍ଜି ଦିଅନ୍ତି, ସେମିତି ଆମ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତେ (ସ୍ବର୍ଗତ ଭବଗ୍ରାହୀ-
ବାବୁ) ସବୁଦିନେ ଦଶଟାଠାରୁ ଚାରିଟାଯାଏ କୌଣସି ସମୟରେ ସମାଜ
ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିବାକୁ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷକ ଅଭାବରୁ କୌଣସି ପିରିଅଡ୍ ଖାଲି
ପଡ଼ୁଥିଲେ ସେ ବେଶପଟା ଭିଡ଼ ବାହାର ଆସନ୍ତି । ଆମ ପାଠ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ି ପାଠ୍ୟ
ବହିଭର୍ତ୍ତି ରଘୁବଂଶ, କୁମାରସମ୍ଭବ, ମାଦ, ନେତ୍ରଧୀ ଓ ଭକ୍ତି ଇତ୍ୟାଦିର
ଚର୍ଚ୍ଚା ଚାଲେ । ସହଜେ ତ ଆମପିଲାଙ୍କୁ ସଂସ୍କୃତ ପାଠ ଗରାଏ, ଅନ୍ତତଃ
ଇଂରାଜୀ ପରି ମହମତ୍ତ କାସେନା । ତହିଁରେ ପୁଣି ହାଇସ୍କୁଲିଆ କୁଆମାନଙ୍କ
ଆଗରେ ସଂସ୍କୃତ କାବ୍ୟରାଜ୍ୟର ଦିଗ୍ଗଜମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଥୋଇବାବେଳେ
ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ଆତ୍ମବିହ୍ବଳ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ପିଲାଙ୍କ-
ଉପରେ ଏହାର କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼େନାହିଁ । ତେଣୁ ବୈକୁଣ୍ଠ ଓ ମୋ'ଭଳି
କେତୋଟି ପିଲାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ (ଆମର ଟିକେ ସଂସ୍କୃତ ଭଲ ହେଉଥିବାରୁ
ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଏହା କାଲି ଆଗରେ ମୂଳା ଚୋରାଇବା ପରି ବୋଧହୁଏ ।

ସେ ଯାହାହେଉ ଏଇଭଳି ଶକ୍ତିରେ ପାଠପଢ଼ା ଚାଲିଥିବାବେଳେ
କେତେବେଳେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଓ କେତେବେଳେ ମୁଁ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହେଉ ।
ମୋର ଇଂରାଜୀ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତ, ବଙ୍ଗଳା ଭଲ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ

ବୈକୁଣ୍ଠ ମୋ ଠାରୁ ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭଲ କରୁଥିଲା । ମୋଟକଥା, ସ୍କୁଲର ନାଁ ପାଣି ରଖିବା ପାଇଁ ଆମ ଗୁରୁଜନମାନେ ଆମଉପରେ ଯେଉଁ ଆଶା-ଭରସା ରଖିଥିଲେ, ତହିଁରେ ଆମେ ଖିଲପ କରନଥିଲୁ । ପ୍ରଥମ ବର୍ଷର ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଯେଉଁ ୧୦ଟି ଜଣ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବୈକୁଣ୍ଠ ଓ ମୁଁ ଉଚ୍ଚ ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ (ହାୟର ସେକେଣ୍ଡ ଡିଭିଜନ)ର ନଂବର ରଖିଥିଲୁ । ଆମ୍ଭେ ଉପରେ ସ୍କୁଲର ଅସ୍ଥାୟୀ ମଞ୍ଜୁଷୁ ପରେ ସ୍ଥାୟୀ କରାଯାଇଥିଲା ।

ପୁରୁଷ ବନମାଳୀ ବାବୁଙ୍କର ଯେଉଁ ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା କଥା କହିଛି ତାହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଥିଲା ସ୍କୁଲର ସେକେଟେଲର ଟଲମଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଆମର ଭୂମିକା—ଆମ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହିବାର ଶକ୍ତି, ବହୁ ଉଦ୍‌ବେଗ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଆମର ଯୈର୍ଯ୍ୟ, ତ୍ୟାଗ ଓ ନିଷ୍ଠା । କୌଣସି ଗୁଜବ (ସ୍କୁଲ ଗ୍ରାଣ୍ଟ-ପିବାର ଗୁଜବ) ରେ ନଭୁଲ ଅଜଗର ପରି କର୍ମକୁ ଆଦରି ଏଠି ପଡ଼ି ରହିବାକୁ ଉଦ୍ୟୋଗମାନେ ଖବ୍ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ ।

ସ୍କୁଲଟି ଗଢ଼ି ଥୋଇବାକୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ କମ୍ ତ୍ୟାଗ ନଥିଲା । ମାଇନର ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ସାଙ୍ଗକୁ ପାଠୁଲ୍ୟ ଅଧିକ୍ଷକ ଅଧିକାରଦେଇ ଖରେଣ୍ଡର ବାବୁ, ଶଶୀ ବାବୁ, ରାଧାମୋହନ ବାବୁ ଓ ବାଞ୍ଛାନିଧି ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ହାଇସ୍କୁଲ ପାଇଁ ଯେତେ ଖଟୁଥିଲେ, ତାହା ଆଜି-କାଲି ଯୁଗରେ ସ୍ଵପ୍ନ । ଏମିତି ଆମ ସଭିଙ୍କ ତ୍ୟାଗରେ ଦୋହଲି ମଞ୍ଜୁଳ୍ ହାଇସ୍କୁଲର ସଠିକ୍‌ର କାମ ବଢ଼ିଲା । ଆଜିର ବେବର୍ତ୍ତମାନେ ଏକଥା ବୁଝିନାହାନ୍ତି । ଶସ୍ତା ବାହାବାହା ନେବାକୁ କିଛି ଗୋଟାଏ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଇ ତାହାପରେ ଲଗାଇଛନ୍ତି ସବୁଲଢ଼େଇ । ଶ୍ରେକଲ କୁକୁର ପରି ଶୁଖିଲା ହାତ ଖଣ୍ଡିକ ପାଇଁ ଟଣାଓଟଣା । କିଛିନହେଲେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ବହାନାରେ କୃତ୍ରିକ ରାଜନୀତିର ବାମ୍ଫା-ପାଲ ଲଗାଇ ନିଜମନକୁ ନିଜେ ଗୋଟାଗୋଟା ନେତା ଓ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ବନିଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ପଞ୍ଚାଏ ଅପଦାର୍ଥକୁ ମଡ଼ାଇ ଦେଶସାରା ହରି-ଲୁଟ୍ ତଳାଇଛନ୍ତି । ଏ ଭେଗ ଆମ ହାଇସ୍କୁଲ, ଜୀବନରେ ଦେଖା ନଥିଲା । କାମ କରିବା ପାଇଁ ଲୋକେ କାମ କରୁଥିଲେ । କର୍ମଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ

ଆନନ୍ଦ । ଏ ଆନନ୍ଦ ନଥିଲେ ଭାବଗ୍ରାସ୍ତ ବାବୁ (ଆମ ସଂସ୍କୃତ ପଣ୍ଡିତେ) ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ବେଶି ଖଟି କମ ପାଇ [ବେତନ] ଆତ୍ମମହଲ ହୋଇ ପାରୁନଥାନ୍ତେ ।

ଆଜି ସବୁ କେମିତି ଯାନ୍ତିକ, ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । କର୍ମରେ ଆତ୍ମ-ବିସ୍ମୃତିର ପ୍ରଶ୍ନନାହିଁ । ତେଣୁ ଆମର କୌଣସି କର୍ମ ଅନ୍ୟତ୍ରୁଦୟକୁ ନୁହେଁ ପାରୁନାହିଁ । ଝାଳନାଳ ହୋଇ ଆମକୁ ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ାଇବା ବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ଯେଉଁ ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତି ହାଇସ୍କୁଲରୁ ମୋ ଭିତରେ ଗଜାମାରିଥିଲା, ତାହା ଭାଳିପ୍ରସ ମେଲିଲ କଲେଜ ଜୀବନରେ ଓ ପରେ ଶିକ୍ଷକ ଜୀବନରେ । ଏ ନିଷ୍ଠା ଅଭାବରୁ ଆଜି ଶିକ୍ଷକ, ଛାତ୍ରଭିତରେ ବାଜ-ପାସ ସଂବନ୍ଧ ଦେଖା-ଦେଇଛି ଓ ଶିକ୍ଷକର କୌଣସି ଛୁପା ଛୁପି ଇପରେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । କା'ରାଁ କେତେଜଣ ନିଷ୍ଠାପର ଶିକ୍ଷକକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଏବର ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକରେ ଜାଲିଆ, ଟାଉଟର ଓ ପାଠ ନାମରେ ଅପାଠ ବେପାରୀଙ୍କ ଭିଡ଼ ବଢ଼ିଛି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା କହିଲବେଳେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନାହାନ୍ତି ବା ନିଜକୁ ମୁଁ ଏଥିରୁ ଅଲଗା କରୁନାହିଁ ।

ମଫସଲିଆ ହାଇସ୍କୁଲଟିରେ ବହୁ ମଡ଼ାମକର ଖାଇ ପାଠପଢ଼ି ଥିବା-ବେଳେ ସେ ପରିବେଶର ସୁଦିଗ ଓ କୁଦିଗ ମୋତେ କିପରି ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ତାହାପରେ ବଖାଣିବି ।

॥ ବାର ॥

ଆଉଗୋଟିଏ ଫଇ

ନିହାତି ଖାମଶିଆଳୀ ନୀତିରେ ଦୋହଲ ମଡ଼େଲ୍ ହାଇସ୍କୁଲର ନାମକରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ନୂତନ ମଡ଼େଲରେ ପକାଇ ଆକର୍ଷିତ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ କରିବାର ବାସନା ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଆରମ୍ଭରୁ କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ଆଜିକାଲି ପରି ସ୍କୁଲ ବା

କଲେଜରେ ସେତେବେଳେ ଏନ୍. ପି. ପି ବା ଏନ୍. ଏସ. ଏସ ଭଳି ସଂସ୍ଥାର
 ଛାତ୍ର ଉଠିନିଆଏ ତଥାପି ବହୁଳ ଗଠନ ମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଆମ
 ଶିକ୍ଷକମାନେ ଆମକୁ କର୍ମଠି, ଚରିତ୍ରବାନ ଓ ଦେଶସେବା କରିବାକୁ ମୂଳରୁ
 ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ।

ବନମାଳା ବାବୁ ସ୍କୁଲର ମଜୁରୀ ପାଇଁ ଆତ୍ମମାନଙ୍କର ପୋଥିଗତ
 ଉପରେ ଅଧିକ ଜୋର୍ ଦେଉଥିଲେହେଁ ପାଠ ସମୟେ ସମୟେ ସେ ଆମ
 ଆଗରେ ଗାଁ, ଢଳକ ଓ ଦୟାନନ୍ଦ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ଜୀବନୀ କହି ଆତ୍ମ-
 ମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଚରିତ୍ର ଗଠନ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲେ ।
 ଏହାଭଳି ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରେ କେଉଁଠି କିଛି ଦେଶ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିଲେ ଆମକୁ
 ସଂଗରେ ନେଇ ଗ୍ରାମବାସୀମାନଙ୍କୁ ବିପଦ ମୁଖରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ।

ଆମ ନୈତିକ ଚରିତ୍ର ଦୃଢ଼କରିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷୟ ବାବୁଙ୍କର ପନ୍ଥା
 କିନ୍ତୁ ଭଲ ଥିଲା । ସେତେବେଳେ କଂଗ୍ରେସ ଏକ ଦେଶସେବୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ
 ଥିବାରୁ ସେ ଆତ୍ମମାନଙ୍କୁ ଚାରିଆଡ଼ିଆ [ଏବର ପରିଶି ପଇସା] କଂଗ୍ରେସ
 ସଭ୍ୟ କରିବା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶ୍ରେଣୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ସୁରୁତର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧ-
 ଯିବା ପାଇଁ କଡ଼ା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଥିଲେ ।

ଅରକର କଥା । ଆମ ସହପାଠିନୀ ଦୁଇଜଣ ଝିଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ
 ଶଶି ପତଳା ଶାଢ଼ୀ (ଅବଶ୍ୟ ଆଜିଉଳି ନଗ୍ନ ରୁଚିର ନୁହେଁ) ପିନ୍ଧି କ୍ଲାସକୁ
 ଆସିଥିଲେ । ଅକ୍ଷୟ ବାବୁଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ତାହା ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ସେ ମନ୍ଦଗନ୍ଧାର
 କଣ୍ଠରେ ସେ ଝିଅଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାହା ସତର୍କ ବାଣୀ ଶୁଣାଇଥିଲେ ତାହା
 ଏବେ ମଧ୍ୟ ମୋ ଛାତି ତଳେ ଲେଖା ରହିଛି—

—“Don't come to the class in such undesirable robes” (ଏଭଳି ଅବାଂଛିତ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି କ୍ଲାସକୁ ଆସନାହିଁ) । ଝିଅଟି
 ସେଦିନ ଲଜରେ ଆଉ କ୍ଲାସରେ ବସିପାରିଲେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେହିଦିନୁ ସେ
 ଧଳା ମୋଟାଶାଢ଼ୀ ବ୍ୟଗତ ରଂଗଡଂଗିଆ ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧି କେବେ କ୍ଲାସକୁ
 ଆସନ୍ତିନାହିଁ ।

ଆଜି ଗୋଟିଏ ଘଟଣା । ଦିନେ ଭୁବୋଳ ପଡ଼ାଉଥିବା ବେଳେ ଅନ୍ଧକାରକୁ ଅନ୍ଧକାର କରାଯିବା ଥିବାର ଦେଖାଗଲା । ଏପିଆ ମହାଦେବର ମାନବିକ ଉପରେ ଦୁରବୁଲୁଥିବା ତାଙ୍କ ହାତର ପଦ୍ମରାଜା ମଧ୍ୟ ଅଭିଭାବିତ । ତାହାପରେ ସେ ଶୋକ ଗଦ୍ ଗଦ୍ କଣ୍ଠରେ କହି ଉଠିଲେ “ଦେଖ ପିଲାମାନେ, ମୋର ପତ୍ନୀ ପୁଷ୍ପବତୀଙ୍କ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ ତୁମମାନଙ୍କୁ ସଂବଳ କରି ମୁଁ ଏ ବୃତ୍ତ ବୟସରେ ଆଗେଇ ଚାଲିଥିଲି । ମୋର ନିଃସ୍ୱତାକୁ ଭୁଲିଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲି । କିନ୍ତୁ ତୁମେମାନେ ଆଜି ମୋର ସେ ଆତ୍ମା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷକୁ ଧୂଳି-ସାତ୍ କରିଦେଇଛ । ତୁମମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି କେହି ଛୁଟି ଅଛି ଯେ କି ଛୁଟିରେ ହାତଦେଇ କହିପାରିବ ଯେ ମୋର କନ୍ୟାସମା ଏ ଚରୁଣୀ ଝିଅ ମଧ୍ୟରୁ (ଆମ ସହପାଠିନୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି) କୌଣସିଟିକୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ନିରାପଦରେ ମୋ ଘରେ ପହଞ୍ଚାଇଦେବ । ନା, ମୁଁ ଜାଣେ ସେ ସତ୍ତ୍ୱାନ୍ତର ତୁମମାନଙ୍କର ନାହିଁ ।”

ଏହାପରେ ସେ କାନ୍ଦି ପକାଇଲେ : ଆମ ଭିତରୁ କେତେକ ତାଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀରେ ହିଁ ମାରିବାକୁ ମନେ ମନେ ପ୍ରାଞ୍ଜିତ୍ୱେ ବ ଆର୍ଯ୍ୟରେ ସଦୃଶ ଗାନ୍ଧୀମାନ ସେ ପୁରୁଷ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ କାହାର ସାହସ ହେଲାନାହିଁ । ଘଟଣାଟି କେବଳ ଭୁଲାଇ ଭୁଲାଇ ଆମ ମନରେ ପ୍ରଶ୍ନ-ବାଚକ ସୃଷ୍ଟି କଲ । ସ୍କୁଲ୍ ଛୁଟିପରେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲୁ ଯେ ଆମର ଜଣେ ସହପାଠୀ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ପଢୁଥିବା ସେ ଦୁଇଟି ଝିଅ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକପାଇଁ କଣ ପସ ଦେଇଥିବାରୁ ସାର୍ବଜ୍ଞ ମନରେ ତାହା ଏପରି ବଡ଼ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ତାହାପରେ ହସତାମସାରେ ଅନେକ ସେ କଥାଟିକୁ ଉଚ୍ଚାରିଦେଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସାର୍ବଜ୍ଞ ଆଖିର ସେ ଗଙ୍ଗାଧମୁନା ମୋ ଛୁଟି ତଳେ ଚାନ୍ଦିନି ପାଇଁ ବଞ୍ଚିରହିଲା । ଭବିଷ୍ୟତର ଚଳଣିରେ ସେ ପବନ ଧାରଦୁଇଟି ମୋତେ ସଙ୍କେତ ଦେଇଗଲି ଶୋଳପଣି ଚରିତ୍ରବାନ୍ ହେବାକୁ । ତେଣୁ ବାପାଙ୍କ ଲୁହ ପରେ ସାର୍ବଜ୍ଞ ଆଖି ଲୁହରେ ମୋ ଜୀବନ ସେହିଦିନୁ ଧୂଆଁହେଲା । ନୈତିକ ଜୀବନର ଏ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନରୁ ଯେତେ ଫଳ ପାଇଲ ତାହା ବୋଧହୁଏ ବାସ୍ତବ ଗଙ୍ଗାସ୍ନାନରୁ ମିଳିନଥାନ୍ତା ।

ମୋଟାମୋଟି କହିଲେ ଅକ୍ଷୟବାବୁ ଅତି ବଚସଣ ଭାବରେ ଶବ୍ଦ-
ବୃନ୍ତକୁ ଦୋହଲାଇ ପାରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆବେଦନରେ ଥିଲା ମର୍ମକୁ ଛୁଇଁବାର
ସୂକ୍ଷ୍ମ କଳା-କୌଶଳ । ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ନାଁ ଲେଖାଇବା ଦିନର ଗୋଟିଏ
ଶ୍ରେଣିଆ କଥାରୁ ଏହା ଅନୁଭବ କରାଯାଇପାରିବ । ନାମ ଲେଖାଇସାରିବା
ପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣାମ କରି ଗାଁକୁ ଫେରିବାକୁ ବ୍ୟବ୍ରଥା ଥାଏ । ତାଙ୍କ
ହୃଦିରୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଆସିଲା—“Die Young” । (ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମୃତ୍ୟୁ-
ବରଣ କର) । ଏଭଳି ଆଶୀର୍ବାଦ ମୋତେ କମିତି କମିତି ଲାଗିଲା । ମନଟା
ମରିଆସିଲା ଦୁଃଖରେ । ସେ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ପାଖକୁ ଡାକି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ବୁଝାଇଦେଲେ — “Whom God loves, dies young” । (କିଶୁର
ଯାହାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ସେ ଶୀଘ୍ର ତାକୁ ପାଖକୁ ନେଇଯାନ୍ତି) । “ତେଣୁ ପ୍ରଭୁ
ତୁମକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତୁ, ଏହାହିଁ ମୋ କଲ୍ୟାଣର ଲକ୍ଷିତ ।”

ଏତେ ଗଲ ଅକ୍ଷୟବାବୁଙ୍କ ବସୟ । ଆମ ପଣ୍ଡିତ ଆପଣ (ଭାବଗ୍ରାସୀ
ବାବୁ) ପୂରପୂରି ସ୍ନେହପ୍ରେମର ଏକ ଭାବପ୍ରବଣ ଗ୍ରନ୍ଥ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ମନ
ତଟିଗଲେ ଗାଳିରେ ବାଡ଼ିବତା ନଥାଏ । ସେ ସବୁ ସେହି ଗଣ୍ଡର ପ୍ରେମର
ନିଦର୍ଶନ । ଏଥିରେ କୌଣସି ଛନ୍ଦ କପଟ ବା ଈର୍ଷା ନଥାଏ ।

ଆମ ଦଶମ କି ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀ ବର୍ଷ । ଡଃ ମାୟାଧର ମାନସିଂହ
ପରିଦର୍ଶକ ଭାବରେ ଆମ ସ୍କୁଲକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ଆମ ଶ୍ରେଣୀ ପରିଦର୍ଶନ
କଲବେଳେ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ସଂସ୍କୃତ ପଢ଼ାଉଥାଆନ୍ତି । “ଆଜି କିଏ ସ୍କୁଲକୁ
ଆସିଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ସଂସ୍କୃତରେ କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ
କହନ୍ତୁ”—କହି ସେ ସିଂହ ଠାଣିରେ ଆମ କ୍ଲାସ୍‌ରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ।
ପ୍ରବୋକ୍ତ ବୈକୁଣ୍ଠ ଓ ମୁଁ ସଂସ୍କୃତରେ ଯେତେ ଦୋରସ୍ତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ
ଟୋଲ୍ ରୀତିରେ ସଂସ୍କୃତରେ କଥୋପକଥନ କରିବାକୁ ଆଦୌ ଅଭ୍ୟସ୍ତ
ନଥିଲୁ । ତେଣୁ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଟିକେ ଅଙ୍ଗେଇଲୁ । ବୈକୁଣ୍ଠ ବ୍ରାହ୍ମଣିଆ
ପିଲା । କୌଣସିମତେ ତଳାଇନେଲା । ହେଲେହେଁ ତାହାର ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର
ଦେବାକୁ ଯାଇ ସଂସ୍କୃତରେ ମୁଁ ଯାହା ସ୍ଥିରକଲି ‘ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର’ ଶବ୍ଦର
ତର୍ଜମା (ପରିଦର୍ଶକ) ମନେ ନପଡ଼ିବାରୁ କିଛିକ୍ଷଣ ପାଇଁ ମୁଁ ବଡ଼ ହଠ-
ବଜେଇ ଗଲି । ମାନସିଂହ ମହାଶୟ ମୋତେ ପଚାରିଲେ—‘କି, ତାଙ୍କ

ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦିଅ ।” ମୁଁ ଉତ୍ତରଦେଲି — ‘ଗୁରୁଜି’ । ସେ ମହାଶୟ ପଟ୍ଟା କରି କହିଲେ, “ପରୀକ୍ଷା ହଲ୍‌ରେ ବସି ସେମିତି ଗୁରୁଥିବ ।”

ଏହାପରେ ସେ ଆମ ଶ୍ରେଣୀ ଛାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଶ୍ରେଣୀ ପରିଦର୍ଶନରେ ଗଲେ । ଏତେବେଳକୁ ଶ୍ରବଣାଞ୍ଜଳିବାବୁଙ୍କ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ହୋଧରେ ଆରକ୍ତ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ମାନସିଂହ ସ୍କୁଲ ଛାତ୍ରଥିବେ କି ନାହିଁ ସେ ଆମକୁ ଯା’ଇଚ୍ଛା ତାହା ବଳି ସଂସ୍କୃତ ବହି ପିଞ୍ଜି ଝିଡି ପରି କ୍ଲାସ୍ ଛାଡି ପଳାଇଗଲେ । ସେଦିନୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇତିନି ଦିନ ସେ ଆମ କ୍ଲାସକୁ ଆସିଲେ ନାହିଁ । କ୍ଲାସକୁ ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ମୋତେ ଆଠ ଦଶଦିନ ଧରି ରାମ୍ କି କୁଷ୍ଠ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ବାରୁଣୀର ଆଖଡ଼ାଶାଳାରେ ଅକ୍ଟୁନର ସାମାନ୍ୟ ହଠିରେ ଦ୍ରୋଣ-ଭୂଷି ହୁଏତ ଏତିକି ମାନ ଅଭିମାନ କରିଥିବେ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ।

ତେବେ ଏ ଅଭିମାନରୁ ମୁଁ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ଗର୍ଭର ପ୍ରୀତିର ସନ୍ତାନ ପାଇଥିଲି । ତେଣୁ ୧୯୪୯ରେ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ୍‌ରେ ନାମ ଲେଖାଇ ସାରିବାପରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯେଉଁ ଠିକି ଲେଖିଥିଲି, ତହିଁରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲି — ‘ସାର୍, ଏଠି ଦୋମହଲ ଘରେ ବଜୁଲୀ ପଟ୍ଟାତଳେ ବସି ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କଠାରୁ “ଲେଡିଜ୍ ଏଣ୍ଡ ଜେଣ୍ଟଲ୍ ମେନ୍” ଶୁଣିଲବେଳେ ଆପଣ ମନେ ପଡ଼ନ୍ତି । ମନେପଡ଼େ ଆପଣଙ୍କର ଶୋଧା, ଗାଳି ଓ ଅଭିମାନ ଯାହାର ଅଭାବରୁ ଜୀବନଟା ଏଠି ବଡ଼ ମାରସ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ।”

ଏକ ଗଲ ଶ୍ରବଣାଞ୍ଜଳିବାବୁଙ୍କ କଥା । ଆମ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୀବନରେ ସେ ଆମର (ମୁରଲୀଭାଇ ଓ ମୋର) ସବୁଠି ଅଧିକ ଆପଣାର ହୋଇ ରହିଗଲେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ନବବାବୁ — ଆମ ପଢ଼ାଣୀ ଗାଁ ସଠିଲେର ଶ୍ରୀ ନବକିଶୋର ମହାନ୍ତ, ଏମ୍.ଏ. । ସେତେବେଳେ ସେ କଲିକତାରୁ “ବି.କମ୍” ଫେଲ୍ ହୋଇ ଆମ ସ୍କୁଲ୍‌ରେ ଯୋଗଦେଇଥାଆନ୍ତି । ସେ ବର୍ଷ ବୋଧହୁଏ ଆମର ନବମ ଶ୍ରେଣୀ । ସେ ଇଂରେଜୀ, ଓଡ଼ିଆ, ପୁସ୍ତକ ଇତିହାସ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ-ଇତିହାସ ପଢ଼ାନ୍ତି । ସେ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁଦିନ ଆମ କ୍ଲାସ୍ ନେଲେ ସେଦିନ “Lead Kindlly light” କବିତାଟି ଅତି ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ଭାବରେ ପଢ଼ାଇଥିଲେ । ମୁଁ ମେଲେରିଆ ନାଡ଼ିରେ କୁଇନାଇନ୍ ଗିଲି ସେଦିନ କ୍ଲାସକୁ ଯାଇଥାଏ ।

ମୁରଲୀଭାଇ ଗାଁକୁ ଆସିଥାଆନ୍ତି । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳକୁ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ୁଥିବା କଣି ପଢ଼ାହେଲା ବୋଲି ମୋତେ ପଚାରିଲେ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ସଞ୍ଜବୁଲରେ ବାହାରି ସ୍କୁଲଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ତିନି କଲେମିଟର ବାଟ ଲୁଣା ବନ୍ଦେ ବନ୍ଦେ ପୁଅକୁ ଚାଲି ଓ ସେହି ବୁଲତଳ ସମୟରେ ନବବାବୁ କଣି ପଢ଼ାଇଥିଲେ ଅବକଳ ତାଙ୍କ ଇଂରାଜୀରେ ମୁରଲୀଭାଇଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାରେ ଲାଗିଲି । ଗୁଡ଼ାଏ ଗପିବା ଫଳରେ ଛୁଟାବାସକୁ ଫେରିଲାବେଳକୁ ମୋର ଆଉ ବାହ୍ୟଜ୍ଞାନ ନଥିଲା । ମୁଁ ପାଗଳଙ୍କ ପରି ଇଂରାଜୀରେ ଡ୍ରାମା କରି ଚାଲିଥିଲି ବୋଲି ତାହା ପରଦିନ ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନେ କହିଲେ ।

ଏତଗଲା ପ୍ରଥମ ଦିନର ଅନୁଭୂତି । ସତକୁ ସତ ନବବାବୁ ଆମମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଆଦର୍ଶରେ ପାଗଳ କରିଦେଲେ । ଏ ଆଦର୍ଶର ବ୍ୟଧନ ସମେ ଆମ ଦୁଇଭାଇଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପରିବାରରେ ମିଶାଇନେଲା । ତେଣୁ ଆମ ନିକଟରେ ତାଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖର କୌଣସି କଥା ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ ।

॥ ତେର ॥

‘ନବ’ ପିଲାଗୁଡ଼ାଂକୁ ବିଗାଡ଼ିଦେଲା

ନବବାବୁ ଆମମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେବଳ ଶିକ୍ଷକ ନଥିଲେ । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ-ସ୍ୱାଦିରେ ତାଙ୍କୁ ଆମର ପ୍ରେମ, ଫିଲୋସୋଫର ଓ ଗାଇଡ଼୍ ବୋଲିଲେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ହେବନାହିଁ । ବୟସ୍କ ସେ ଥିଲେ ହର୍ଷ, କର୍ଷ ଓ ଦଇବ ବିଧାତା । କଲିକତା ପୃଥିବୀ ଗାଁଧୀ ଯୁଗର ଆନ୍ଦୋଳନ, ସେବା ଓ ସଙ୍ଗଠନର ସ୍ୱପ୍ନ ତଥା ସଜ୍ଜା ଅଧ୍ୟାତ୍ମବାଦର ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଦେଇ ସେ ଓଡ଼ିଶା ମାଟିରେ ପାଦ ପକାଇଥିଲେ, ତହିଁରେ ଆମକୁ ଚନ୍ଦ୍ରପୁ କଣିଦେବାକୁ ସେ ଅଧୀର ହୋଇ-ଉଠୁଥିଲେ । ପାଠକେଲେ ପାଠ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ସମାଜ-ସେବା ଓ ବିଭିନ୍ନ ସାଙ୍ଗଠନିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେ ଆମକୁ ସର୍ବଦା ବ୍ୟସ୍ତ ରଖୁଥିଲେ । ଛୋଟ ହେଉ, ବଡ଼ ହେଉ, ମଣିଷର ଅମର୍ଯ୍ୟାଦା ସେ କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସହିପାରୁ-

ନଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଅହିଂସା ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଅନେନ ସାହା-
ଯ୍ୟରେ ସେ ଅନ୍ୟାୟର ରୋକ୍‌ଠୋକ୍ ଜବାବ ଦେଉଥିଲେ ।

ଆମ ପଢ଼ିଲାବେଳକୁ ସଠିଲେ ମହାନ୍ତ ବଂଶର ଆର୍ଥିକ ସୁଜ୍ଞାନତା ବଢ଼ି,
ମରୁଡ଼ି ଓ ଜମିବାଡ଼ି ବାଲୁର ହୋଇଯିବା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାକୃତିକ ବିପଦ ଯୋଗୁଁ
ପ୍ରାୟ ଭୁଷୁଡ଼ି ଆସିଥାଏ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଗ୍ରହଗ୍ରାସୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସାର୍‌ଙ୍କର
ଘର ଥିଲା ସଦାବର୍ତ୍ତୀ ମଠ । ସାର୍‌ଙ୍କର ଧର୍ମପରାୟଣା ଜନମା ପିଲାମାନଙ୍କୁ
ସ୍ନେହ ସମାଦର ଓ ଚର୍ଚ୍ଚାବର୍ଚ୍ଚାରେ କଣି ନେଉଥିଲେ । ଏ ହେତୁ ନବବାବୁ
ଗ୍ରହ ସମାଜରେ ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରିୟ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ତାଙ୍କ ଉପରେ
ଅନେକ ସମୟରେ ବିରକ୍ତ ହେଉଥିଲେ ଓ ‘ନବ’ ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ଶିଖାଉଛି
ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କରୁଥିଲେ ।

ସତକଥା କହିଲେ ସେ ଆମକୁ କେବେ ବୁଣିଷା ଦେଉନଥିଲେ ।
ତାଙ୍କ ସୁଶିକ୍ଷାରେ ଆମେ ବାଟଦାଟରେ ମରି ପଡ଼ିଥିବା କେତେ ଅଜଣା ଶବର
ସଂସ୍କାର କରନ୍ତୁ, ବଢ଼ି ବର୍ଷା ଓ ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାକୁ ଖାତିର ନକରି ଗାଁଗଣ୍ଡା ବୁଲି
ବନ୍ୟା ସାହାଯ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତୁ ଏବଂ ହାରହାର ସୁଅ କାଟି ଲକଲକଆ
ବିଜୁଳୀ ଓ ଘଡ଼ଘଡ଼ିତଳେ ବନ୍ୟାବିପନ୍ନଙ୍କ ପାଖରେ ତାହା ପହଞ୍ଚାଇଛୁ ।
କେଉଁଠି ଭାଇ ଭାଇରେ ଭିନ୍ନେ ଘରହେଲେ ବା କଳି ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ଘଟିଲେ ଗତି-
ରାତି ଅନଶନ କରି ତାହା ମେଣ୍ଟାଇଛୁ ଓ ପ୍ରକୃତ ବୁଝାମଣା ପାଇଁ ବାଟ
ଫିଟାଇଛୁ ।

ଚରୁଣ ବୟସର ଆରମ୍ଭରେ ଏସବୁ ଗୋଟାଏ ନିଶାପରି ଆମକୁ
ବୁଝାଇ ରଖିଥିଲା । ଏ ନିଶାରୁ ଆଉ ଅଧିକ ଚାଟିବା ଲାଗି ଆମେ (ବିଶେଷତଃ
ମୁରଲୀଭାଇ ଓ ମୁଁ) ସ୍କୁଲ ଛୁଟିହେବା ମାତ୍ରେ ପ୍ରତିଦିନ ସାର୍‌ଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଠିଲେ
ଘାଟଯାଏ ବୁଲି ବୁଲି ଯାଉଥିଲୁ ଏବଂ ସାର୍‌ଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଗାଁ ସିଧାରେ ଗୁଡ଼ି
ହାଇସ୍କୁଲ୍ ଗ୍ରହବାସକୁ ଫେରି ଆସୁଥିଲୁ । ଗ୍ରହବାସରେ ପଢ଼ୁଥିଲାବେଳକୁ
ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ଗତି ଟା ହୋଇଯାଉଥିଲା । ତେଣୁ ପ୍ରତିଦିନ ଏ ଅସମୟରେ
ଗ୍ରହବାସକୁ ଫେରୁଥିବା ଶବର କାହାକାହା ମନରେ ନବବାବୁଙ୍କ ଝିଣ୍ଟା-
କଳାପ ନେଇ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଇପାରେ ।

ତେବେ ସେ ଯାହାହେଉ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟପାଇଁ ସାର୍, ଆମକୁ ମତା-
ଇଲ୍ଲ ପରି ମତାଉଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ସତକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ସେ ଶାଲି କଣ୍ଠରେ
ମନ୍ତ୍ର ପଂକ୍ତି ପରି ଟିକେ ସୂତ୍ର (କ୍ଳା) ବଢାଇଦେଇ ପଳାପଳକୁ ଅପେକ୍ଷା
କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ସବୁ ସ୍ଥଳରେ ଗୁଳିଟା ଠିକ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ବାଜୁଥିଲା । ସେ
ଭରତ-ବାଟୁଳ କେବେ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ହେଉନଥାଏ ।

ଦାନପୁର ସାହେବ ଗୋଦାମରେ ବସୁବ, ଆମ ସେ କାଳର ବସୁବ-
ଜୀବନର ଏକ ସ୍ମରଣୀୟ ଦଟଣା । ସ୍କୁଲଠାରୁ କେଇ ପଲ୍‌ଙ୍ଗ ଦୁରରେ
'ସିଂ କେୟାର୍ ମରେ' କମ୍ପାନୀର ଏକ ବଡ଼ ଧରଣର ଝୋଟ ଗୋଦାମ
ଥାଏ । କମ୍ପାନୀ ଭରପୁରୁ ଏଠି ଯେଉଁ କର୍ମଚାରୀ ଜଣକ ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳନା
କରୁଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକେ ଆରାଧ୍ୟନ୍ ସାହେବ ବୋଲି ଡାକନ୍ତି ।
ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଗରିବ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ମେହେରବାନ କହିଲେ ନସରେ ।
ତାଙ୍କୁ, ତାଙ୍କ ବୁକୁରକୁ ଓ ପ୍ରି'ମସରେ ସେ କଲିକତା ବା ମାଦ୍ରାଜରୁ
ଉଡାଇ ଆଣୁଥିବା ତାଙ୍କର ଅସ୍ଥାୟୀ ମେମ୍ ସାହେବାଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଭକ୍ତି
କାହିଁରେ କ'ଣ । ତେଣୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ବା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିବାର ବର୍ଷକ
ପୂର୍ବେ ସେ ଓଡ଼ିଆଗୁଣ୍ଡାଙ୍କୁ ମଣିଷ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ ।

ଦିନେ ଝୋଟ ଓଜନ ବେଳେ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରମିକର ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲ୍
ଯୋଗୁ ସେ ତାକୁ କଷିକରି ଦୁଇ ଗୁପ୍ତ ବସାଇଲେ । ସାହେବ୍ ହାତର ମାଡ଼
ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅଙ୍କୁ ସେତେ ବାଧୁନଥିଲା । ନ ବାଧୁବାର କଥା, ସାହେବ୍
ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର “ଅନ୍ନଦାତା” । ସାର୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଏକଥା ଶୁଣିବା
ମାତ୍ରେ ଆମ ରକ୍ତ ଟଳମଳ ହୋଇ ପୁଟିଉଠିଲା ଓ ପରଦିନ ଆମେ ଶ୍ରମିକ-
ମାନଙ୍କୁ ମତାଇ ସାହେବ ଗୋଦାମରେ ପୂର୍ବପୁର ହରତାଳ କରାଇଦେଲୁ ।
ସେତେବେଳକୁ ବ୍ୟବସାୟ-ବର୍ଷର ଶେଷ ବେଳ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ରକ୍ତ ପିଇ
ଆଗାମୀ ବର୍ଷକୁ ଆହୁରି ତାଜାରକ୍ତ ପିଇବାକୁ ସାହେବ ପକ୍ଷରୁ ବେଶ୍ ନାଚ
ତାମସାର ଆୟୋଜନ ଗୁଲିଥାଏ । କଟକରୁ ନା ପୁରୀରୁ ଅନ୍ନପୂର୍ଣ୍ଣାଧିବଟର୍
ଦଳ ଆଣାଯାଇଥାନ୍ତି । ନିର୍ଲଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ତଥାପି ଭିକ୍ତ ବାନ୍ଧିଥାନ୍ତି ଅଭି-
ନୟ ଦେଖିବାକୁ । ସାହେବ୍ ମନ ଭୁଲ୍ ପାଇଁ ଆମ ସ୍କୁଲରୁ ବନା ଆପଣ୍ଡିରେ

ତେସ୍ବାର୍ ବେଷ୍ଟ୍ ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । ନବବାବୁଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ରତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଶିକ୍ଷକ ଏ ଘଟଣାରେ ବିଚଳିତ ଥିଲେପରି ଜଣାପଡ଼ିନଥିଲେ ।

ସଂଧ୍ୟାବେଳକୁ ଆମ ବାନରସେନା ସାହେବ୍ ଗୋଦାମ ନିକଟରେ ରୁଣ୍ଡି ହେଲେ । ଅସୁରେଶ୍ବର ପିଲାଏ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଅଭିନୟ ବନ୍ଦ୍ ରଖିବା ଲାଗି ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରେକ୍ଷାଗୃହର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ସ୍ଥୋଗନ୍ଦେଲୁ । ସାହେବ ପ୍ରଥମେ ହଠାତ୍ ମନେ ଦେଖାଇଲେ ମଧ୍ୟ ଶେଷକୁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଅଭିନୟ ବନ୍ଦ କରାଇଲେ କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଣ୍ଡକୁଆଁଇବା ପାଇଁ ରାଜି ହେଲେନାହିଁ ।

ବିଜୟ ରାତ୍ରିର ଅବସ୍ଥା ତାହାହେଲା । ଚନ୍ଦ୍ରଶ୍ୟାମ୍ବର ରାତ୍ରିରେ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦଳ ଫେରିଗଲେ ବୋଲି ପ୍ରବୁର କରି ଦିଆଗଲା । ତାହାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ବରୂପ ଆମ ସ୍କୁଲର ବେଷ୍ଟ୍ ତେସ୍ବାର ମଧ୍ୟ ଦିନ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଫେରିଲେ ଦିଆଗଲା । ‘ଜାଇନାମୋ’ର ଧପ୍ ଧପ୍ ଶବ୍ଦ ସ୍କୁଲ ଆଡ଼କୁ ନ ଶୁଭିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ହାଇସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଖକୁ କଥା ଚିଠି ଆସିଲା ଆମ ମାନଙ୍କୁ ଜବତ କରିବା ପାଇଁ । ସବୁଠୁଁ ବଳି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ପୁଏ ଏ ଘଟଣାରେ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅଙ୍କର ତେର କାଟିବାକୁ ପଛାଇଲେନି । ଅବଶ୍ୟ ଇତିହାସରେ ବିଦ୍ୟୁତ୍ରେ ବହୁଥର ଏହା ଘଟିଛି ଓ ଘଟୁଛି । ଓଡ଼ିଆ, ଓଡ଼ିଆର ବଡ଼ ଶତ୍ରୁ । ଏଣୁ ଅଣ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଆଖି ମିଟିକା ମାରି ଲାଭ କଣ ?

ସାହେବ୍ ଏ ଗୁଲବାଜି ଆମକୁ ଅଛପା ରହିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚନ ଗର୍ଜନ ସତ୍ତ୍ବେ ଆମେ ପୁଣି ସାହେବ ଗୋଦାମରେ ରୁଣ୍ଡି ହେଲୁ । ଥିଏଟର ସେତେବେଳକୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି । ପ୍ରେକ୍ଷାଗୃହର ଟିକା କାନ୍ଥରେ ହାତ ବାଡ଼େଇ ଆମ୍ଭମାନେ ଅଭିନୟ ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲୁ । ଆଗ ତେସ୍ବାର୍ରେ ବସି ଅଭିନୟ ଦେଖିବାକୁ ଆମକୁ ପ୍ରଲେଭିତ କରାଗଲା । ତଥାପି ଆମ ଜଡ଼ ଉପରେ ଆମେ ଅଟଳ ରହିବାରୁ ସାହେବ୍ ବହୁଳ ଦେଖାଇ ଆମ ଆଡ଼କୁ ଚୁଟି ଆସିଲେ । ଆମେ ଅଟଳ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ଛୁଡ଼ାହୋଇ ରହିଲୁ ।

“ଆସୁଥୁନୁ.....ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ି
 ଶ୍ରମିକ ଶକ୍ତି.....ଏକଜୁଟ୍ ହୁଅ—”

ଇତ୍ୟାଦି ଓଡ଼ିଆ ଓ ଇଂରାଜୀ ସ୍ଥାନାନ୍ତରେ ଆକାଶ କମ୍ପିଲା ।
 ଫଳତଃ ସେ ରାତିରେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ।

ପରଦିନ ଅଳ୍ପପୂର୍ଣ୍ଣି ଥିବାର ଦଳ ବିଦା ହୋଇଗଲେ । ଓଡ଼ିଆ
 ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସର୍ବସମ୍ପର୍କରେ ଶ୍ରମ ମାଗିବାକୁ ସାହେବ୍ ରାଜ
 ହେଲେ ।

ତା’ ପରଦିନ ସ୍କୁଲଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଥିବା ‘ହୃଦ ପଡ଼ିଆ’ରେ
 (ହୃଦପଡ଼ିଆ) ସାଧାରଣ ସଭା ବସିଲା । ଆଗପାଶ ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକର ହଜାର
 ହଜାର ଲୋକ ଏ ସଭାରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଅତି ଦୟାମୟ ଭାବରେ ସାହେବ୍,
 ସଭା ପାଖରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇଲେ ଓ ପରଦିନ ଠାରୁ ସାହେବ୍ ଗୋଦାମରେ
 ସ୍ଥାପନାକ୍ଷର ପରିଚ୍ଛିନ୍ନ ଫେରିଆସିଲା ।

ଏ ଘଟଣା ଆମକୁ କମ୍ ମନବଳ ଦେଇ ନଥିଲା । ହେଲେହେଁ
 ସେଇଦିନୁ ନବବାବୁ ସ୍କୁଲର ଉଦ୍ୟୋଗମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବିଷୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ
 ପଡ଼ିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେଥିପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଶାନ୍ତିର ନଥାଏ । ବରଂ ଅଧିକ
 ଉତ୍ସାହରେ ସେ ଆନ୍ଧ୍ରମାନଙ୍କୁ ନେଇ ତାହାଙ୍କର ସମ୍ମାନ କାମରେ ଲାଗି
 ପଡ଼ିଲେ ।

ସାରାଜ୍ଞ ଗାଁ ସଂଲୋ, ଦୋହଳଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ କିଲୋମିଟର
 ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସ୍କୁଲ ଛୁଟିପରେ ଆମେ ସାରାଜ୍ଞ ସଙ୍ଗେ ସଂଲୋ ଯାଇ
 ନଅଟା ଦଶଟା ଯାଏ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଥମ ମୌଳିକ ବିଦ୍ୟାଳୟପାଇଁ ମାଟି
 ହାଣ୍ଡୁ, ଇଟା ବୋହୁ । ଜମି ମାଲିକ ମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଜମି ଭଡ଼ାକର ।
 ବିନୋବାଂକର ଭୂଦାନ ଯଜ୍ଞ ପୂର୍ବରୁ ଏ ବୋଧହୁଏ ଥିଲା ଆମମାନଙ୍କର
 ଗ୍ରେଟକାଟିଆ ଭୂଦାନ ବିପ୍ଳବର ଆଦ୍ୟ ଅଧିବାସୀ । ଏଥିରୁ ବହୁ ଭଲ ବାହା
 ଲାଭ । ଭେଲ ବି ବାହାରିଲା । ଜଣେ ଜମିଦାର ତାଙ୍କ ଜମି ନଦେବାକୁ ଜଦ୍
 ଧରିବାରୁ ତାଙ୍କ ଜମି ଉପରେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ଅନଗନ ଓ ଧାରଣା ଆରମ୍ଭ
 କରଗଲା । ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଏସବୁ କାମରେ ଆମେ ଆଗକୁ ଆସି ପାରିଲୁ
 ନାହିଁ । କଣ ଗୋଟାଏ ଛୁଟିଥିବାରୁ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଯେ ଯାହାର ଗାଁରେ
 ଥାଉ ।

ଖୋଦ ସାର୍ 'ଶ୍ରାବତ ବାବୁ (ବର୍ତ୍ତମାନ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ାର ନାମଜାଦା ଆଡ଼୍‌ବେକେଟ୍) ଓ ଶିଶୁର ବାବୁ (ମୌଳିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଶିକ୍ଷକ) ପ୍ରଭୃତି ଏ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜମିଦାରଙ୍କର ରକ୍ତମୁଖା ବାହମାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ଜମିଉପରେ ଶୋଇରହିଥିବାବେଳେ ଜମିଦାରଙ୍କର ହଜୁଆ ଓ ଭଡ଼ାଟିଆ ଗୁଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ି ଓ ପାଞ୍ଚଶ ମାଡ଼ରେ ଶିଶୁରବାବୁ ଓ ଶ୍ରାବତ ବାବୁଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଂଭାବିକ ହୋଇଉଠିଥିଲା ।

ସେମାନଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନିଆଯିବାପରେ ଆନ୍ଦେ-ମାନେ ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ବଡ଼ ବ୍ୟଥିତ ହେଲୁ ଏବଂ ଆନ୍ଦମାନଙ୍କର ଏକ ଅବଗୋଷ୍ଠ ରହିଗଲା ଯେ ଏପରି ଏକ ବିପ୍ଳବରେ ଆନ୍ଦେମାନେ ଯୋଗଦେଇ-ପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ଏତେ କାଣ୍ଡ ପରେ ଜମିଦାର ହାର୍ ମାନିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଜମି ଉପରେ ମୌଳିକ ବିଦ୍ୟାଳୟର ମୂଳଦୁଆ ପଡ଼ିଲା । 'ମହାତ୍ମା-କଷଣ' ଅକାରଣ ହେଲା ନାହିଁ ।

ଦାସପୁଲର ନିଜକଥାରେ ଏ ସବୁର ଏତେ ବିବରଣୀ ଦେବାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭୂମିକା ରହିଛି । ଯେଉଁ ମାଟି, ପାଣିପବନକୁ ନେଇ ଏ ଦାସ-ପୁଲଟା ପୁଟିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଲା ସେସବୁକୁ ବାଦ୍‌ଦେଇ ତା ଜୀବନ କାହାଣୀ କୁହାଯାଇପାରେ କି ?

ଉତ୍କଳା ବୟସର ଖସଡ଼ା ଭୂଠରେ ଏଭଳି ଶିକ୍ଷକ ଓ ଉପଦେଷ୍ଟା ନପାଇଥିଲେ ଜୀବନଟା ହୁଏତ ଅନ୍ୟ ରାହା ଧରିଥାଆନ୍ତା । ହାଇସ୍କୁଲ୍ ମାଡ଼ବା ମାସେ କୁସଙ୍ଗ ପ୍ରଶ୍ନବନ୍ତୁ ବଡ଼ି, ଗୁଡ଼ାଖୁ ତ ଧରିଥିଲା । ଆଗରୁ ପାନ ଅଭ୍ୟାସଟା ମୋତେ ପ୍ରାୟ କାବୁ କରିନେଇଥିଲା । ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାବେଳେ ସିଗାରେଟ୍ କେମିତି ଲାଗେ, ଏ କୌତୁହଳରୁ ସିଗାରେଟ୍ ଟାଣିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲି । ସୁତରାଂ, ନବବାବୁଙ୍କର କର୍ମମୁଖର ଆଦର୍ଶ ଓ ଧର୍ମ ଧାରଣା ଏତିକି-ବେଳୁ ମୋ ଭିତରେ ତେର ମେଲି ନଥିଲେ ଜୀବନଟା ନିଶ୍ଚୟ ଅମଡ଼ା ମାଡ଼ି ଚାଲିଥାଆନ୍ତା । ମୋ ବାପାବୋଉ ଏବଂ ଆଜିମା'ଙ୍କର ଧର୍ମଭୟ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଅସର ପଥରେ ପାଦ ପକାଇବାକୁ ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ସମୟକୁ ଓ ଜୀବନ ଦେବତାଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ କୋଟି କୋଟି ନମସ୍କାର ।



॥ ଚଉଦ ॥

ଆମ ଅର୍ଦ୍ଧାଶନ

ପଣ୍ଡିତେ (ବନମାଳୀ ବାବୁ) ଗୁଣାବାସର ଚତୁର୍ବାସାରକ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁଣାବାସର ରେଷେୟା ବଳିଆ ନନାଙ୍କୁ ଆମେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଡରୁଥିଲୁ । କାରଣ ସେ କାଳରେ ସେ ମାଲନର୍ ପାଶ୍ କରିଥିଲେ ଓ ନିୟମିତ ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ି ପୃଥିବୀର ସମ୍ବାଦ, ଜିଦ୍ ଅଗରେ ରଖିଥିଲେ । ରେଡ଼ିଓ ତ ସେ କାଳରେ ସ୍ବପ୍ନ ।

ପୃଥିବୀର କେତୋଟି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭିତରୁ ଆମପାଇଁ ତାହା ଏକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଝୋଟ ଗୋଦାମର କର୍ମଗୁଣ ଅନାଥ ବାବୁଙ୍କର ଖଣ୍ଡିଏ ରେଡ଼ିଓ ଥାଏ । ବାପୁଜୀଙ୍କର ହତ୍ୟା ଓ ତାହାଙ୍କର ଅନ୍ତମ ଫିସ୍ତା ଇତ୍ୟାଦିର ତାଜା ସମ୍ବାଦ ଶୁଣିବାଲାଗି ଆମେ ସ୍କୁଲରୁ ବୁଲି ବୁଲି ଝୋଟ ଗୋଦାମଯାଏ ଯାଉଥିଲୁ ।

ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ଚଳନ୍ତି ଏନ୍‌ସାଇକ୍ଲୋପିଡ଼ିଆ କ୍ଲବରେ ବଳିଆ ନନାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ନାଁ ଥିଲା ଅମ ଗୁପ୍ତ ମହଲରେ । ତାଙ୍କୁ ଆମେ ରେଷେୟା ସ୍ବଲଭ ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଉନଥିଲୁ । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସେ ଆମର ଖୁଣ୍ଟି ନାଶ୍ଟି ପୋଡ଼ି ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ହାତବାର୍ତ୍ତା ଦେବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଖାଦ୍ୟ ପରିବେଷଣ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ ପିଲା ପିଲା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତରପାତର ଦେଖାଇଲେ । କେତେଜଣ ଧୋବପାଉଳିଆ ପିଲାଙ୍କଠାରୁ ଅକାଳେସକାଳେ ଅଣ୍ଟାଗୁଞ୍ଜା ପାଇ ସେ ଆମ ପରି ମଳମୁଣ୍ଡି ଆଙ୍କୁ (ମୁରଲୀ ଭାଇ ଓ ମୋ ପରି) ନଗଣ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ । ଏହା ଏକ ସମୟରେ ଏତେ ଡ଼କ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ ଘରୁ କୋଡ଼ିଂ ପାଇଁ ଯାଉଥିବା ମାସିକ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କୁ ବାରେ ସାମାନ୍ୟ ବଳମ୍ବ ଦର୍ଶିଲେ ଆଗେ ମୁରଲୀ ଭାଇ ଓ ମୋର ମିଲ୍ ବଦ୍ ହେଉଥିଲା । ପଣ୍ଡିତେ ଅବଶ୍ୟ ମୋ ମିଲ୍ ବଦ୍ କରିବାକୁ ଆନ୍ତରିକ ଭଲ ପାଉନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବଳିଆନନାର ପ୍ରଭେଦନାରେ ବିଭବଗତ ସମ୍ଭାର ଦାହି

ଦେବାକୁ ସେସବୁ ମଳମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋ ମିଲ୍ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଦ୍ କରୁଥିଲେ ! ଅଥଚ ବହୁ ଧୋବ ଧାଉଁଳିଆଙ୍କ ପ୍ରତି ଏ ମାତି ଖାଟୁନଥିଲା । ଜଣେ ବେଷେ-ସ୍ତାର ପ୍ରବେତନାରେ ଚାଲି ଯିବା ମନମୁଖୀ ଶାସନର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଥରେ ମିଲ୍ ବନ୍ଦ୍ ମାଗେ ମୁଁ ଓ ମୁରଲୀଭାଇ ଗୁମାସ୍ତା ନଗ୍ରୁଡ଼ି ୫୭ ଦିନ ଅର୍ଦ୍ଧାଗନ କଲୁ । ଅର୍ଦ୍ଧାଗନ ଅର୍ଥ ପ୍ରଥମ ଦିନେ ଅଧେ ମାଲେଇ ଉପବାସ ରହିବାପରେ ଆଉ ତିନି ଚାରି ଦିନ ମୁଁ ମୁଁ ଚାଲି ଖାଇ ବଂଚି ରହିଲୁ ।

ଶେଷଦିନ ପ୍ରବଳ ମେଘପବନ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ମାଠିଆରେ ପାଣି ଢାଳିଲ ପରି ବର୍ଷା ବର୍ଷା ଚାଲିଥାଏ । ଜୀବନ ପଣକରି ଆମେ ଦୁଇଭାଇ ଗାଁକୁ ଯିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଖୋଲ ଆକାଶ ତଳକୁ ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇଦେଲୁ ।

ମୁଣ୍ଡରୁ ଥପ୍ ଥପ୍ ପାଣି ନିଗୁଡୁଥାଏ ଓ ଦଡ଼ଦଡ଼ ଶବ୍ଦରେ କଲିଙ୍ଗା ଥରଯାଉଥାଏ । ତଥାପି ଆମ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟକୁ ନିରାଶ ପରିତ୍ରାସ କରି ଆମ ଦିଶାଇ ଚାଲିଯାଉ ତିନିକୋଶରୁ ଅଧିକ ବାଟ । ଆମ ଗାଁ ଘାଟକୁଳରେ ପହଂଚିଲୁ । ଦି'ଶର ଡଙ୍ଗା ନପାଇ ନଦୀରେ ପହଂଚିଲୁ । ତଥାପି ମଲ୍ ନାହିଁ, କୌଣସି ମତେ ପ୍ରାଣ ଧରି ଆମ ଗାଁରେ ପହଂଚିଲୁ । ଆମ ଘରଲୋକେ ଏ ବାଆ ବଚା ସରେ ଆମକୁ ଏପରି ଅଭାବ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖି ଗୋଟିପଣ ତାଟଙ୍ଗା ହେଲେହେଁ ପରେ ସେମାନେ ବୁଝିଲେ କାହିଁକି ଜୀବନ ପଣ କରି ଆମେ ଆଜି ଧାଇଁ ଆସିଲୁ ଗାଁକୁ ।

ଏମିତିକା ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଘଟଣାମାନଙ୍କରୁ ଯେଉଁ ସଙ୍କଳ୍ପ ଆମଘରରେ ଗଢି ଉଠିଥିଲା, ତାହା ମୋତେ ଓ ମୁରଲୀଭାଇଙ୍କୁ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନରେ । ତେବେ ନବବାବୁଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ବାପୁଜୀଙ୍କର ଏଭଳି କେତେକ ଆଦର୍ଶକୁ ଯେ ପିଲାଦିନୁ ଆମେ ସାଧନାକରୁଥିଲୁ ଏହା ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ନବମ ଦଶମ ଶ୍ରେଣୀର ସନ୍ଧ୍ୟା ସ୍ଥଳରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ତ ଚାଲିଗଲେ ବରଲା ଭବନର ପ୍ରାର୍ଥନା ସଭାରେ । ମୁଁ ଓ ମୁରଲୀଭାଇ ତାଙ୍କ ତଳତପଣ କରି ଖିଅରବାଆର ହେଲୁ ଆମ ଗାଁ ନଈ ତୁଠରେ । ଏହା ଦେଖି ମୋ ବଡ଼ବାପା ଆମକୁ ସେଦିନ ‘ବାଲୁଙ୍ଗା’ ବୋଲି କହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆମେ ତିଳେମାସ ଶଂକ

ନଥିଲୁ ତାହାଙ୍କର ସେ ମରହଟ୍ଟିଆ କଥାରେ । କାରଣ ନବବାବୁଙ୍କର ସୁସ୍ଥିର ଆଦର୍ଶର କାର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ଆମକୁ ସବୁ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଓ ବାଧାବିଘ୍ନ ମଧ୍ୟରେ ମରଣଭୁଲ ମନ୍ତ୍ର ଦେଉଥାଏ ।



॥ ପନ୍ଦର ॥

କଟକଦେଖା ଓ ସାଇକେଲ୍ ଶିଖା

କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପରୀକ୍ଷାଦେବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ପ୍ରଥମେ କଟକ ଦେଖିଲି ଓ ତେଇଶି ବର୍ଷ ବୟସରେ ବାହା ହୋଇଯାଇ କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନରେ ସାଇକେଲ ଶିଖିଲି । ଏହା ଶୁଣି ଆଜିକାଲିର ପିଲାଏ ନିଶ୍ଚୟ ହସି ଉଠାଇଦେବେ । ତେବେ ଲୋକତ୍ରସ୍ତା ହେବା ଭୟରେ ସତକୁ ମିଛ କରି ବା ମିଛକୁ ସତ କରି ଗପିବ କିମିତି ?

ଏତେ ଡେରିରେ କଟକ ଦେଖିବାର କାରଣ, ମୁଁ ପିଲାଦିନୁଁ ବାପ-ମା'ଙ୍କର ଆଖି ଥିବାରୁ ମୋତେ ସେମାନେ ଗାଁ' ଏମୁଣୁରୁ ସେମୁଣୁକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଉନଥିଲେ । ତେଣୁ କଟକ ତ ଦୂରର କଥା, ଯାନଯାତ୍ରା ଦେଖିବାକୁ ଘର ଠାରୁ ଦୁଇତିନି କଲେମିଟର ବାଟ ମୁଁ ସୁଫଳରେ ଯାଇପାରୁନଥିଲି । ପର-ବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ମୁଣ୍ଡକୁ ହାତ ପାଇଲବେଳେ ମଧ୍ୟ ବାପା ମୋତେ ଦୂରଦୂର-ନ୍ତକୁ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଆଦୌ ଭଲ ପାଉନଥିଲେ । ଏହି କାରଣରୁ ବି.ଏ. ପାଶ କରବା ପରେ “ଶାନ୍ତିନିକେତନ”ରେ ଏମ୍.ଏ. ପଢ଼ିବାର ଆଶା ମୋର ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । କୋଡ଼ିଏ ଏକୋଇଶି ବର୍ଷର ସରକାରୀ ଚାକିରୀରେ ପ୍ରତି ଛୁଟିରେ ଖାସ୍ ଏଥିପାଇଁ ପିଲାକବଳ ଧରି ଗାଁ'କୁ ଆସିବାକୁ ହେଉଥିଲା ।

ସାଇକେଲ୍ ଶିଖିଲେ କାଳେ ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ମୋର ଓ ବାପାଙ୍କର ଭାବ ଭୟ ଥିଲା । ମାଲନରୁ ସ୍କୁଲ୍ ରେ ଥରେ ଖାରଜ ଦେଖାଇ ଫକୀରବର ନଈ ଅତଡ଼ରେ ‘ହାଇଜମ୍’କରି ମୁଁ ଖବର ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତି । ସେ ଭୟଟା ମୋ ଅବଚେତନରେ ଆଜିଯାଏ ରହିଯାଇଛି । ବିଶେଷତଃ ସାଆନ୍ତି ମା, ବାପା ଏବଂ ବୋଉ ପିଲାଦିନୁଁ ମୋ ଚୌଦିଗରେ ଭୟର ଯେଉଁ ପାତେର

ତୋଳିଦେଲେ ତାହା ମୋତେ ଡରକୁଳା କରିଦେଲା । ପ୍ରେୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପାଇଁ ଏ ଡର ହିମେ ଚରପ୍ପାୟା ଆଶଙ୍କାରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହର ଏ କୁଫଳଟା ମୁଁ ଯେମିତି ଭୋଗିଥିଲି, ମୋର ଏକମାତ୍ର ଝିଅ ‘ଶେଲ୍’ ମଧ୍ୟ ତହିଁରୁ ଥୋଡ଼ା ଥୋଡ଼ା ଉତ୍ତରାଧିକାର ସ୍ୱରୂପେ ଭୋଗକଲା । ଆମ ସଙ୍ଗରେ ବୁଲି ଓଡ଼ିଶାର କେତେ ମୂଲ୍ୟ ସେବା ସେ ଦେଖିଲା, କିନ୍ତୁ ଦିନେ ଦେଲେ ମୁଁ ତାକୁ ତାହାର ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନଙ୍କ ଗହଣରେ କେଉଁଠି ବଣଭୋଜୀ ବା ଦେଶବିଦେଶ କରିବାକୁ ଗୁଡ଼ିଲି ନାହିଁ । ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ିବା ଭିତରେ ଦୁଇଟି ବର୍ଷ ଯାହା ସେ ଆମ ପାଖଛଡ଼ା ହୋଇଥିଲା । ଏ ଭିତରେ ଦିନେ ଅଧେ ଛୁଟି ପାଇଲେ ପୋଷା ଶୁଆଣାଣ ପରି ସେ ବସା (ହଷ୍ଟେଲ) ଗୁଡ଼ି ସେ ଆମ ବସାରେ ତାଙ୍କର ହୁଏ । ଅନ୍ଧର ଅଧେ କେବେ କେମିତି ସାଙ୍ଗରେ ଜଣେ ଦି’କଣ ଧରି ପୁଣି ଯାଇଥିବ ଦିଅଁ ଦଶନ କରିବାକୁ । ଏଇଟା ଭଲଗୁଣ ବୋଲି ମୁଁ କହୁନି । ପରିସ୍ଥିତି ଶୁଣିଲେ ଆମେ ବାପାଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଏମିତି ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲୁ । ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ମୋହମାୟା ଓ ତତ୍ତ୍ୱନିତ ଆଶଙ୍କା କେବଳ ଅଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ନୁହେଁ, ଅପାତ୍ର କ୍ରେୟ ମଧ୍ୟ । ଏହା ବୁଝିଥିଲେ ହେଁ ସୁଭାବଟା ଗୁଡ଼ିବା ବଡ଼ କ’ଠକର ପାଠ । ତାକୁ ଯେତେ ଗୁଡ଼ିବାକୁ ବସିଲେ ମତ ଗଞ୍ଜେଇ ନିଶାପରି ସେ ତୁମକୁ ଗୁଡ଼ିବାକୁ କେବେ ଗଳିନଥାଏ !



॥ ଶୋଳ ॥

ଅରଣ୍ୟ ଅକରର ପ୍ରାୟେ

ପୁଅରୁ କହିଛି, ମୁଁ ନବମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଥିବାବେଳେ ବୋଉ ଚାଲିଗଲା । ଘରେ ସାନଭଉଣୀ ମାଳ ଓ ବାପା । ମୋର ଏ କଅଁଳ ବୟସରୁ ଘରଟା ମଠ ପାଲଟିଗଲା । ଦୋହଳ ସ୍ୱରୁ ଗାଁକୁ ଆସିଲେ ମୁଁ ଓଳ-ବାଡ଼ି ଧରି କାହାକୁ ଖୋଜିଲା ପରି ଭାବୁଥିଲି । ବାପା ବୁଝନ୍ତି ମୋର ମନର ବେଦନା । ସେ କାନ୍ଦନ୍ତି, ମୁଁ କାନ୍ଦେ । ମାଳଗାଟା ଅଙ୍ଗବ ପିଲା । ସେ ଜୁଲୁ-ଜୁଲୁ କରି ଅନାଇ ରହିଥାଏ ।

ପିଲାଦିନରୁ ଏ ପରିବେଶ ମୋଳେ ମନମଗ୍ନ କରିଦେଲା । ଗାଁ ଅବ-
ଧାନମାନେ (ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା) ଯୋଡ଼ ବରଷ ଦେଖି (ବାଇଶି, ବତିଶି ଇତ୍ୟାଦି)
କିଛି ନା କିଛି ଗୋଟାଏ ଶିଶୁ ଖଞ୍ଜି ଦେଇଥାନ୍ତି ଜାତକରେ । ବାଇଶି ନା
ବତିଶରେ ମୋର କୁଆଡ଼େ ରଜଦଣ୍ଡ ଥିଲା ବୋଲି ଗାଁ ଜ୍ୟୋତିଷେ ମୋ
ବାପା ବୋଉ ଓ ସାଆନ୍ତ ମା'ଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ସତର୍କ କରାଇଦେଉଥିଲେ ।
ମୋର କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା । ବାପମା'ଙ୍କର ଦୁଃଖ କିନ୍ତୁ ଏ ଯୋଗୁଁ
ଅନ୍ୟସଳିଳା ହୋଇ ବନ୍ଧି ଚାଲିଥାଏ । ଏ ହେତୁ ହସଖସି ଓ ଚପଳ ଉନ୍ମା-
ଦନାର ବୟସଗୁଡ଼ା ପିଲାଦିନୁ ମୋର ଗୁରୁଗମ୍ଭୀର ହୋଇଉଠିଲା ଆଶଙ୍କା
ଆଉ ସନ୍ତୁଷ୍ଟରେ । କଅଁଳ ପ୍ରଜାପତିର ନୂଆହୋଇ ଗଜରୁଥିବା ଡେଣାରେ
ଶକ୍ତ ଶକ୍ତ ବୋହୂଗୁଡ଼ାଏ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଲଦି ହୋଇଗଲା ଅବେ-
ଳରେ । ତେଣୁ ଅତି ସୁକୁମାର ବୟସରୁ ଭାଗ୍ୟ ଛଟା ପଥ ନାହିଁ ବୋଲି
ନିର୍ବିବାଦରେ ମାନିନେଲି । ଏହା ମୋତେ କାଳକ୍ରମେ ବିଷାଦବାସୀ ଓ ଭାଗ୍ୟ-
ସଚେତନ କରାଇଦେଲା ।

ତାହା ବୋଲି କେଉଁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଦ୍ୟମରେ ଯେ ମୁଁ ହେଲା କରିଛି
ତାହା ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୋ ଉଦ୍ୟମ ମୋ ପାଇଁ କିଛି ଫଳ ଆଣିନି ।

ଶିଶୁରେକ୍ଷାରେ, ମୁଁ ଭାସିଚାଲିଛି—ଏ କୁଳରୁ ସେକୁଳ ଓ ଏ ଘାଟରୁ
ସେ ଘାଟଯାଏ । ସେ ଯେତେବେଳେ କୁଳରେ ଲଗାଇଛନ୍ତି ମୁଁ କୁଳରେ
ଲଗିଛି । ନଚେତ୍ ଭାସିଚାଲିଛି ମଝି ଦରିଆରେ । ମୋ ଚେଷ୍ଟା ଚରିତ୍ର ମୋ
ପାଇଁ କିଛି କରିପାରିନି—ଏହା ପିଲାଦିନୁ ଶହ ଶହ ଥର ବଢ଼ିଛି ଏବଂ ବଢ଼ୁ-
ଥିବ ଶେଷନିଶ୍ଚୟ ମାରିବାଯାଏ ।

‘ଭବଭୂତ’ ମୋର ରସଚେତନାର ଗୁରୁ ଏବଂ ‘କରୁଣା ମୋ ଲାଗି
ଏକମାତ୍ର ରସ’ । ଇଂରେଜ କବି ଲେଙ୍କର ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ା ସେହେତୁ ମୋ
ମନକୁ ଭାସି ଭଲପାଏ । ତାଙ୍କ ପରି କରୁଣାରେ ଗହଳି ମୁଁ । ଦୁଃଖଶୋକର
ଝଙ୍କାରରେ ମୁଁ ବାସ୍ତବ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟର ସନ୍ତାନ ପାଏ, ଏବଂ ଆମର ମନଶୋଲ
କେଉଁ ମିଠାହସରେ ଦୁଃଖ-ଯନ୍ତ୍ରଣାର ମୋଟେ ଛୁଟା ନାହିଁ ବୋଲି ମୁଁ କେବେ

ବିଶ୍ୱାସ କରେନାହିଁ । ଏହେତୁ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ମୁଁ ପ୍ରୀତିପଦ ଯନ୍ତ୍ରଣା [Pleasant suffering] ନାଁ ଦେଇ ଡାକେ ।

ସେ ଯାହାହେଉ, ଘରଟା ମଠ ବନ୍ଦିଦିବା ପରେ ଘରକୁ ବୋହୂଟିଏ ଆଣିବାର ସ୍ୱପ୍ନ, ମୋତେ ପ୍ରହର ଖୋଲ ବର୍ଷ ହେଲବେଳକୁ ବାପାଙ୍କୁ ଅଥୟ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ମୋ ମାଟିକୁ ପଶ୍ୟା ଫଳ ବାହାରିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସାର୍ (ନବବାବୁ) ବାହାଘର ପ୍ରସ୍ତାବଟିଏ ଧରି ଆମ ଘରକୁ ଆସିଲେ । ଆଗରୁ ଚାଲୁଥିବା ଫୁସ୍‌ଫାସ୍ ଏଥର ପ୍ରକାଶ୍ୟ ରୂପ ଧରି ମୋ ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲା ।

ମୋର ଏତେ କମ୍ ବୟସରେ ଖୋଦ୍ 'ସାର୍' ଗୋଟିଏ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବ ଧରିଆସିବା, ମୋତେ କପରି ଅଖାଡ଼ୁଆ ଲଗୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ ମୂଳରେ ମୋର ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି, ତାହାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ପରେ ସେ ପ୍ରକାଶ କଲେ ।

ବାପା ଏ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ବିବାହ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡାୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ 'କ', 'ଖ', 'ଗ', ଏମିତି ଶ୍ରେଣୀବିଭାଗ କରି ମୋ ମଉଲା ବଂଶ ସେ ବିବାହ-ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଅମଙ୍ଗ ହେଲେ ।

ତେଣୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ନିଜକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଖଣ୍ଡାୟତ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଆମ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଲୋକେ ବେଶ୍ ଆମ୍ଭପ୍ରସାଦ ଲଭିକଲେ । ସାମାଜିକ ମାନ୍ୟତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକମତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଯେତେ ଗୀତା, ଭଗବତ ପଢ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ସମାଜରୁ ଆଜିଯାଏ ଜାତିଆଣ ସମ୍ପର୍କ-ତାର ଏ ବ୍ୟାଧି ଅପସରି ଗଲନାହିଁ । ବରଂ ଧର୍ମର ଦାବି ଦେଇ ଏମିତି କେତେ କଣ ନୁଆ ନୁଆ ସାମାଜିକ କଳଙ୍କଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ଆମ ଭିତରେ ଓ ବାହାରେ ଆଜି ସୁଦ୍ଧା ବଢ଼ାଇରଖିଛେ । ଆମ ବଡ଼ ପଣ୍ଡାମାନଙ୍କର ତେଣିକି-ନଜର ବା ନିଦା ନାହିଁ । ସମାଜ ଓ ସାମାଜିକତା ନାମରେ ଆମେ ଆଦମ ତାର କେଉଁ ମହାରଣ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁରୁଲିଛେ । ସତେ ଯେମିତି ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ନରକର ଏ ଦୁରନ୍ତ ଅଭିସାରରୁ ।



॥ ସତର ॥

ସଂଗ୍ରାମର ଇତି ନାହିଁ

ସନ ଉଣେଇଶ ଅଶ୍ବରୂପ ମସିହା । ମୋତେ ସେତେବେଳକୁ କୋଡ଼ିଏ
ରୁଲିଆଏ । ଆଜିକାଲି ଯେଉଁ ବୟସରେ ପିଲାଏ ବି.ଏ. ପାଶ୍ କରୁଛନ୍ତି, ସେ
ବୟସରେ ମୁଁ ଆଇ.ଏ. ରେ ନାଁ ଲେଖାଇଲି । ଅବଶ୍ୟ ମୋ ବୟସର
ଅନେକ ପିଲା ମୋର ସହପାଠୀ ଥିଲେ । ସାଧାରଣତଃ ବହୁ ପିଲା ସେ
ସମୟରେ ପାଳି ବୟସରେ ଜଇଁଶିଆ ଆରମ୍ଭ କରୁଥିଲେ । କଲେଜ୍ ତ
କଲେଜ୍, ମୁଁ ମାଇନର୍ ପଢ଼ିଲାବେଳକୁ କୋଡ଼ିଏ ଏକୋଇଶି ବର୍ଷିଆ ଅନେକ
ପିଲା ମୋ ସାଥରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିଲେ । ମାଇନର୍ ପଢ଼ାଷା ନସରୁଣୁଁ
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ବାହାସାଞ୍ଜ ହୋଇ ସଂସାର ଧନ୍ଦାରେ ପଶିଲେ ।
ତେଣୁ ଡେଇଁରେ ପାଠପଢ଼ିବା, ଅଥଚ ଅଠର ଉଣେଇଶି ନ ପୁରୁଣୁଁ ଗୃହ-
ସଂସାର କରିବା, ଆମବେଳର ଏକ ବିଚିତ୍ର ସାମାଜିକ ଘଟ ଥିଲା ।
ମୋଟକଥା, ପାଠପଢ଼ାଟାକୁ ଘରସଂସାର କରିବା ପରି ସେତେ ଗୁରୁତ୍ବ
ଦିଆଯାଉନଥିଲା ସେତେବେଳର ସମାଜରେ ।

ଆମ ବେଳର କଲେଜ୍ କହିଲେ ରେଭେନ୍ସାକୁ ବୁଝାଯାଉଥିଲା ।
ଆଜିକାଲି ଭଲ ଘୋଡ଼ାଶାଳ ଓ ଭୂତଶାଳାକୁ ସେତେବେଳେ କଲେଜ୍
କୁହାଯାଉନଥିଲା । ଟେରି କାଟିବା, ହିପୀ ଗୁଡ଼ିବା ବା ‘ବେଲ୍’ ପିନ୍ଧି ବାହା
ବଜାରରେ ମୂଲ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେ ବେଳରେ କେହି କଲେଜ୍ ଯାଉ-
ନଥିଲେ । ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ରୁଟିର ପିଲମାନେ ବାସ୍ତବ ଶିକ୍ଷାଘାଟା ନିମିତ୍ତ କଲେଜ୍ରେ
ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ ଓ ବହୁଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ସହି ଏକଲବ୍ୟର ବ୍ରତ ଆଚରଣ
କରୁଥିଲେ । ଜୀବନ-ସାଧନା ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟଥିବାରୁ ବୁଦ୍ଧ, ଗାନ୍ଧୀ,
ଜବାହର, ସୁବାସ, ଟଲ୍‌ଷ୍ଟୌୟ, ଲେନିନ୍ ଓ ସ୍ଟାଲିନ୍ ଭଳି ତୁଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବକୁ
ସମ୍ମୁଖରେ ରଖି ସେମାନେ ଯାହାପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିଲେ । ତେଣୁ
ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାୟୀ ଜୀବନ ତଥା ଅଧ୍ୟାପନାରେ ବାସ୍ତବ ଶାନ୍ତି ଓ ପବିତ୍ରତା

ବରଜୁଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ଅଧ୍ୟାପିକାମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କର ବେଶବାସ, ବୁରୁଚ ଓ ‘ବୋଲି-ବାଣୀ’କୁ ଅନୁକରଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରିୟ ହେବାକୁ ଅପ-
 ଶେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଓଲଟି ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ କଥାକଥାକେ ଅନୁସରଣ
 କରିବା, ସେ ଯୁଗର ଗୁପ୍ତ ଗୁପ୍ତୀମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଶକ୍ତି ଥିଲା । ତାହାବୋଲି
 କାଁ, ଶ୍ରୀ ଦୁଷ୍ଟ ପିଲା ବା ବଦରସିକ ଯେ ସେତେବେଳେ କଲେଜରେ ନଥିଲେ,
 ଏହା କହି ହେବନାହିଁ । ହେଲେହେଁ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଷ୍ଟାମି ଓ ବଦରସିକତା
 ଆଜିଜାଲି ପରି ସାଂଘାତିକ ନଥିଲା । ଗଜା ବସୁସର ଚପଳ ଉନ୍ନାଦନା
 ଭାବରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅବହେଳା କରାଯାଇ ପାରୁଥିଲା । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ସେଥି-
 ପାଇଁ ପୋଲିସ ସାଜ ଗୁମାସ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଚରଦିନ ଦାଗୀ ଆସାମୀ ବା ସଂଦେହ
 ଦାଗୀ ତାଲିକାରେ ରଖିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଗୁମାସ୍ତା ବେଶ୍
 ଶାନ୍ତିରେ ଜୀବନ କାଟୁଥିଲେ । ଏବର ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ଭଳି ହାଣ୍ଡିକଳା
 ନପଡ଼ୁଣୁଁ ସେ କାଳର ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ବାଉଦାର ଶୁଣିପିଣ୍ଡା ହେବାକୁ
 ହେଉନଥିଲା ।

ମୋର ପୁଷ୍ଟ ମନେଅଛି ଯେ ମୁଁ ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ପାଠ
 ଦେବା ମାତ୍ରେ ଉଦ୍‌ବିଷ୍ଣୁତରେ କିଛି ବୃତ୍ତି ଧରିଲେ, ଅଧ୍ୟାପନା ବୃତ୍ତି ଧରିବ
 ବୋଲି ସଙ୍କଳ୍ପ ନେଇଥିଲି । କାରଣ ଏ ସମ୍ମାନଜନକ ପେଷା ଓ ଏହାର
 ଭବ୍ୟ ପରିବେଶ ସତକୁ ସତ ମୋତେ ସେତେବେଳେ ବିଶେଷ ପ୍ରଭୁତ୍ଵ
 କରିଥିଲା । ହେଲେହେଁ ସେ ସ୍ଵପ୍ନିତ ବଡ଼ ଦୁରରେ । କଷ୍ଟେ ମଷ୍ଟେ ନାମ
 ଲେଖାଇ ସାରିବା ପରେ କେଉଁଠି ରହିବ, ଏ ଚିନ୍ତା ମୋତେ ଅବରତ
 ଦାଉଥିଲା ।

ପୂର୍ବ ପଣ୍ଡିତ ଗୁମାସ୍ତାବାସରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଆମଠାରୁ ଅଧିକ ନମ୍ବର
 ରଖିଥିବା ପିଲାମାନେ ସେତେବେଳକୁ ଗଗନରେ ଉଡ଼ୁଆନ୍ତି । ତେଣୁ ଆମଭଳି
 ଶିମ୍ବୁଳ ତୁଳାକୁ ପଚାରେ କିଏ ? ବସାଘର, ମେସ୍ ଓ ଲଜିଙ୍ଗ୍‌ର ସମ୍ମାନ
 ମିଳେ, କନ୍ତ୍ର ଘର ମିଳେନା । କଟକ ପରିହମା ସାରାହୁଏ । ସବୁଠି ‘ନାହିଁ’,
 ‘ନାହିଁ’, ‘ନାହିଁ’ । ଏ ଘର ପାଇଁ ଅମୃତ ଏଡ଼ିଗ୍‌ସ୍‌ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି, ଏ
 ଘରର ଇଟା, ସିମେଣ୍ଟ କଣା ହୋଇଛି ଅମୃତ ବାବୁଙ୍କ ବଢ଼ିନା ଟଙ୍କାରେ ।

ଆଗରେ ଦେଖନ୍ତୁ—ସେଠିଥିବ, ଥାଇପାରେ, ଲେଖାଦି ନାନା କଥା । ଏହି ଅବସ୍ଥାର ଯନ୍ତ୍ରଣା ସନ୍ତୁଳା ଅନ୍ତରୁଚ୍ଛନ୍ନ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ‘ଘର’ ଗଳ୍ପ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲା ।

ଜନ୍ମରୁ ଦୁଃଖ, ଜୀବନରେ ଦୁଃଖ । ହାତସ୍ଥୁଲର ଦୁଃଖ ଯାକଛି କି ନାହିଁ, ପୁଣି କଲେଜ ସୋପାନର ଦୁଃଖ । “ଏକସ୍ୟ ଦୁଃଖସ୍ୟ ନ ଯାବ-ଦନ୍ତଃ.....” ପୁଣି ଆକାଶ ତଳେ ଛୁଟି ଶୁଣି ଏ ଖୋଜିବାର କି ଯାତନା ! କି ସ୍ୱର ପ୍ରବେଶନା ଏ ନିଷ୍ଠୁର ସମ୍ପର୍କ ! !—ଏହା ଭାବୁ ଭାବୁ ଦୁଃଖର ଦିନଗୁଡ଼ିକ ଅସରା ଜଣାପଡ଼େ । ଲମ୍ବି ଲମ୍ବି ଆସୁଥିବା ବିଷାଦର ଛାଇତଳେ ଜୀବନଟା ସ୍ଥାନପ୍ରଭୁ ବୋଧହୁଏ । ଅନ୍ତତଃ ପକ୍ଷେ ଟୁଙ୍ଗ ଶ୍ରେକ ଓ ଚିତ୍କଣା ପକ୍ଷେ ହ’ଣ୍ଡି କେଉଁଠି ଥୋଇଦେବାକୁ ସ୍ଥାନ ମିଳିଲେ ଧାନ୍ତି ପାଆନ୍ତି । ଶତ ଶତ ଚେଷ୍ଟା ପରେ ସେତକ ମଧ୍ୟ ଜୁଟିଲା ନାହିଁ ।

ଦିନେ ଜଣେ ସାଙ୍ଗପିଲା ଠାରୁ ଖବର ପାଇଲି ଯେ କଲେଜ ପଛ ପାଖରେ (ଗ୍ୟାସ-ଟାଙ୍କ ପୂର୍ବକୁ) ସେ ଏକ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ‘ଆଉଟ୍ ହାଉସ୍’ର ସଂଧାନ ପାଇଛି, ଯାହା ଆଡ଼ିଗାର୍ଡରେ ୪୫୭ଫୁଟ ହେବ । ସେଠି ସେ ଓ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ଟୁଙ୍ଗ ପକ୍ଷ ରଖି କେତୋଟି ଗତି କଟାଇଦେଇ ପାରିବୁ । ଏଥିପାଇଁ ଭେଦିଆ ପିଅନକୁ ମାସିକ ଚାନ୍ଦି ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ହେବ । କାରଣ ଏ ‘ଡେନ୍’ର (ମୋ ଗ୍ରନ୍ଥାରେ) ଚାନ୍ଦି କୁଆଡ଼େ ତା’ ହାତରେ ଥାଏ ।

ଏ ପୁଣ ସଂବାଦରେ ମୁଁ ଆତୁହର ହୋଇ ଉଠିଲି । ବର୍ଷା କାଳର ଓ ପାଣି ପବନରୁ ରକ୍ଷାପାଇବା ପାଇଁ ଆକାଶତଳେ ଛୁଟି ଶୁଣି ଏ—ଏତେ ପାଖରେ ଏବଂ ଏତେ ପୂର୍ବପାରେ । ଏଥିରେ ଆଉ ଭବିଷ୍ୟତ କ’ଣ ଅଛି ? ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମେ ଦୁଇ ବଂଧୁ ଟୁଙ୍ଗ୍ ପକ୍ଷ ଉଠାଇନେଇ ସେଠି ଆସ୍ଥାନ ଜମାଇ ଦେଲୁ ।

ଘର ଖୋଜା ସମସ୍ୟାର ସାମୟିକ ସମାଧାନ ହେଲା ବୋଲି ଆମେ ପୁଣର ପୁପ୍ପ ଦେଖୁଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଦିନାକେତେ ପରେ ସେ ପିଅନଟି ଆସି ଆମକୁ ଜଣାଇଦେଲା ଯେ ଆମେ ସେଠି ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ରହିପାରିବୁ ନାହିଁ । କଥାଟା ବାର କାନ ହୋଇ ଅଧକ୍ଷକ ଯାଏ ଯାଇଛି । ଏ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଡେନ୍ ପାଇଁ ଆତୁର ପାଞ୍ଚ ଟଙ୍କା ପ୍ରାର୍ଥୀ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଆପଣି ଜଣାଇଛନ୍ତି ।

ଅଗତ୍ୟା ଆମର ସେ ଅତିଥି ସ୍ବ 'ଡେନ୍'ରୁ ଦିନେ ରବିବାର ଆସିବା ପକାଳେ ବଦାସ୍ ନେଲୁ । ମୋର ସେ ସାଙ୍ଗଟି ଶୁଣି ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ-ପାରେ । ସେ ବଦ୍ୟା କଳରେ ତାହାର କେଉଁ ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ଯୋଡ଼ି, ସେ ଏଠି ଯାଇ ସତର କାଳରେ ହେଉଥିବା ସେ ବନ୍ଧୁ ଘରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲୁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯିବି କୁଆଡ଼େ ? ଏତେବତ ପୃଥିବୀଟା ମୋତେ ସଖା ସହୋଦର ହାନି ଦେଇ ଦେଉଥିବା । ଶୁଣିବାକୁ ପାଲଟି, ତଳେ ତଳେ ବଜାରର ଗୋଟିଏ ହୋଟେଲରେ କେତେଜଣ ସେମେଟାସ-ଏଟ୍, ଶୁଣିବା ରହୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେତେକ ଆମ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଆଡ଼ର । ତେଣୁ ଆଶା ହେଲା ସେଠି ଅଳ୍ପକ୍ଷଣରେ ଆଶ୍ୱାନ ଖଣ୍ଡିଏ ମିଳିଯାଇ ପାରେ । ଚିନ୍ତା ଖଣ୍ଡିଏ ଧରି ତଳେତଳେ ବଜାର ଆଡ଼େ ଚାଲିଲି ।

ସେ ହୋଟେଲବାଲା ଭରସା ଦେଲେ, କିନ୍ତୁ ପୂର୍ଣ୍ଣଆଶ୍ରା ଦେଇ-ପାରିଲେନାହିଁ । ତାଙ୍କ ହୋଟେଲରେ ମାସିକ ଆଶ୍ରା ଦେବାକୁ ରାଜି ହେବାରୁ ସେ ଦୟାକରି ଅଳ୍ପ ଓ ଆବର୍ଜନାଭର ତାଙ୍କ ଗେଷ୍ଟ ଘରେ ମୋ ଟୁକଟି ରଖାଇଲେ । ପାଖରେ ସମ୍ପର୍କ ନଥିବା ବଡ଼ାସ୍ତ୍ର (ବର୍ତ୍ତମାନ କଟକ, 'ଆନାଗବାଣୀ'ର ନଥିବା ବାବୁ) ଘର । ଉପର ମହଲାରେ ସେ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାର ରହୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଗୋଟିଏ ବଖରା ଗୋଟେ ବସ୍ତୁକୁ କମ୍ପାନୀକୁ ଭଡ଼ା ଦିଆଯାଇ ଥାଏ । ବଖରାଟିକୁ ଲାଗି ୩ । ୪ ଫୁଟ ଓସାରର ଗ୍ରେଟ ବାରଣ୍ଡା ଖାଣ୍ଡି । ବସ୍ତୁଟି କମ୍ପାନୀକୁ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ସେଠି ଶୁଆବସା କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇଲି ।

ଜୁଲାଇ ଶେଷ । ଶୁଆବସା ପାଗ ଓ ଲଗାୟତ୍ ବର୍ଷାରେ ମୋ ବସିବା ସମସ୍ତ ବାରପଣ ଚିନ୍ତିତାଏ । ବାରଣ୍ଡାକୁ ଲାଗି ରହୁଥିବା କୁଅ ସେପଟୁ ବର୍ଷାଓଜା ପାତଖାନାର ନାକପଟା ଗର ଶୁଣି ଆସେ । ନାକ ଚିପିଧରି ମୁଁ 'ସେନ୍ ଏଣ୍ଡ ଦାସ' (ଅର୍ଥମାତ) କିମ୍ବା 'ଡିଡ଼ଲିଷ୍ଟାମ୍' (ଭୁଗୋଳ) ମଧ୍ୟରେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନ କରୁଥାଏ ।

ଏକ କଲେଜରେ ପଢ଼ୁଥିବା ହେତୁ ନଥିବା ବାବୁଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର ସମ୍ପର୍କ କହିଲୁ । ନଚେତ୍ ସେ ଆଇ. ଏସ୍. ସି. ପଢ଼ିଲା ବେଳକୁ ମୁଁ ଆଇ. ଏ.

ହେଥାଏ । ସାଙ୍ଗ ହୋଇ କଲେଜ ଯିବାଆସିବା ଫଳରେ ଚିହ୍ନାପରିଚୟ
ଘଟେ ଓ ହସେ ଏହା ମାମୁଲି ବର୍ତ୍ତମାନରେ ପରିଣତ ହୁଏ ।

କେବେ କେମିତି ଟାଉନବସ ନଭୁବା ଅଧିକାଂଶ ଦିନ ଶୁଳି ଶୁଳି
କଲେଜ ଯାଏ । ଝୁସୁରୁ ଝୁସୁରୁ ବର୍ଷା ଏବଂ କଟକା ଗସ୍ତର ପାଣିକାଦୁଆ
ଭିତରେ ମୁଁ ହାଲିଆ ହୋଇପଡ଼େ । ଲୁଗାପଟା ଦରଜନ୍ତା ହୋଇଯାଇଥାଏ ।
କମନ୍‌ରୁମ୍‌ରେ ପଞ୍ଜା ଖୋଲିଦେଇ ଖବରକାଗଜ ମେଲୁ ମେଲୁ ନିଦ ଆସିଯାଏ ।
ପାଠପଢ଼ାରେ ମୋଠାରୁ ପିନିପୁର ବେଣୁ (ମୁଲେଶ୍ଵରଙ୍କ ସାନଭାଇ)
ବେଳେ ବେଳେ କମନ୍‌ରୁମ୍‌କୁ ଆସି ମୋ ନିଦ ଭାଙ୍ଗେ । ଦିନେ ଅତି
ହତାଶ ହୋଇ ମୁଁ ତାକୁ କହିବାର ମନେ ପଡ଼େ — “The news of
my death will reach your ear very soon.” ।

ବେଣୁ ମୋତେ ଆଶ୍ଵାସନା ଦେଇ ଭାଙ୍ଗି ନପଡ଼ିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ
ଦିଏ । ହେଲେ ତାହାର ସେ ଉପଦେଶ ମୁଁ ସେତେ ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରି-
ପାରେନା । ସେ ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କବୋକୁ ସେ ମଧ୍ୟ ନିରୁପାୟ ।
କଲେଜ ପାଖ ମିନିର୍କା ମେସିନ୍‌ର ସେ କୌଣସିମତେ ନିଜପାଇଁ ଶୁଖଣ୍ଡେ ଥାନ
ବାଛି ନେଇଥାଏ ।

ତଳ ତେଲେଙ୍ଗା ବଜାରର ସେ ହୋଟେଲରେ ମଧ୍ୟ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ ।
ସେଠି ହୋଟେଲ ମାଲିକଙ୍କ ଝିଅ ନ ଝିଆସାର ଚିକାଡ଼ ବସପୁରେ ମୋତେ ମୂଳ
କରି ଗୋଟାଏ ଫୁର୍ ପାସ୍ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ବୁଝିବାରେ ଜଣାଗଲା ଯେ
ମାଟ୍ରିକ ପାଶ୍ ପରେ ଯେଉଁ ଉତ୍ତୁଲ୍ଲକ ନବ ବାବୁଙ୍କ ହାତରେ ପ୍ରସ୍ତାବ
ପଠାଇଥିଲେ ଏ ହୋଟେଲ ମାଲିକ ହେଉଛନ୍ତି ତାହାଙ୍କର ଭାଇବନ୍ଧବ ।
ଏହାଙ୍କ କବଳରୁ ଶୀଘ୍ର ମୁକ୍ତ ନ ହେଲେ ସାଧନାରେ ଡୋସ୍ତ ବାନ୍ଧିବାକୁ
ହେବ—ଏହା ଭାବି ତା’ ପରଦିନ ହୋଟେଲର ଦେୟ ବୁଝାଇ ଦେଇ ମୁଁ
ରିକ୍‌ସା ଧରିଲି ମିନିର୍କା ମେସିନ୍‌କୁ ।

ପୂର୍ବରୁ ପଢ଼ିଲି ଯେ କଲେଜ ପାଖରେ ଏ ମେସିନ୍‌ରେ ବେଣୁ
ରହୁଥାଏ । ତା’ ସନ୍ନିଧି ଆଗରୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ କରି ମୁଁ ହଠାତ୍ ସେଠି
ପହଞ୍ଚିଯିବା, ହୁଏତ ସାଧାରଣ ଆଶ୍ଵର କଣ୍ଠେସୀ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ

ଏକାନ୍ତ ନିରୁପାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଲକ୍ଷ୍ମର ଡାକ ମୋତେ ସେତେବେଳେ ତା' ପାଖରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଥିଲା କହିଲେ ଅସଫଳ ହେବନାହିଁ ।

ମୋତେ ଦେଖି ବେଶୁ ପ୍ରଥମେ ଟିକେ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ରହୁଥିବା ଗୁଣ୍ଡେ ପୁରୁ ମୋତେ ଅଧେ ଗୁଡ଼ିଦେବା ବ୍ୟଗ୍ରତା ତାହାର ଅନ୍ୟ ଫଳା ନଥିଲା । ସେ ମୋର ଅନ୍ୟ ବନ୍ଧୁ ମନେ ମୋର ଏ ଅବୁଦ୍ଧ ପ୍ରବେଶରେ ଆଦୌ ସୁଖୀ ନଥିଲେ । ମୋତେ ନ କହି ସେମାନେ ବେଶୁ ଜଗତର ବିରକ୍ତ ହେଉଥିବାର ସୂଚନା ପାଇବାକୁ ମୋତେ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ 'ମିନକ୍ସ'ର ଦିନଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ଏହାର ପରିସମାପ୍ତି ଲାଗି ମୁଁ ଛଟପଟ ହୋଇ ଉଠିଥିଲି । ଯୋଗକୁ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କ ଗୁଡ଼ିକକଲ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ମେସ୍ ଖୋଲିଲା । ସେଥିରେ ଜାଗା ଖଣ୍ଡିଏ ମିଳିବାର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପାଇବାରାମ୍ଭେ ମୁଁ 'ମିନକ୍ସ' ଗୁଡ଼ିକ ଏବଂ ବେଶୁ ମୋ ଚନ୍ଦ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲା ।

ସେଠୁ ପୁଣି ଅବସ୍ଥା ଚନ୍ଦ୍ରରେ ମେଡ଼ିକାଲ ପାଖ 'ନେଟେରୁ ମୋ'କୁ ଆସ୍ଥାନ ଉଠାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ହେଲେହେଁ ଭାଗ୍ୟ ବିଡ଼ମ୍ବନାରେ ଶେଷ କାହିଁ ?

॥ ଅଠର ॥

ତୁମର ଲକ୍ଷ୍ମା ହେଉ ହେ ପୁଣି

ବାପାଙ୍କର ପିଲା ପିଲି ବଞ୍ଚୁ ନଥିଲେ ବୋଲି ମୁଁ ଜନ୍ମ ହେବା ମାତ୍ରେ ମୋତେ ଫୁଲନାଡ଼ ସହ ଆମ ଗାଁ ଡରିଜନ ସାହିର ମାନସେନା ଭାସିବାକୁ ଟେକି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ପୁରୁଷାକ୍ତ ସାନବାପା ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପୁଅବରି ନେଇ ଥିଲେ । ମୁଁ ଆମ ଘରଗୁଡ଼ିକ କେଉଁଠିକି ଯାଇନଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେବଳ ଜାଲ ବାନ୍ତି ରହିବାକୁ ମୋତେ ବହୁ ଲୋକଙ୍କ ନାଁରେ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଦେଇ ମୋ ବାପା ବୋଉ ଭାଗ୍ୟ ଦେବତାର କରୁଣା ଭିକା କରୁଥିଲେ । ହେଲେହେଁ ଭାଗ୍ୟ ଦେବତା ଯେ ମୋ ପାଇଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଲସଂସ୍ଥାନ, ଏକଥା ବୁଝିବାକୁ

ସେମାନଙ୍କର ବାଣୀ ରହିଥିଲା । ଦରିଦ୍ର ବସ୍ତ୍ରରେ ସେ ଲୋକମାନେ ମତ୍ତମୁଣ୍ଡି
ପୁଲନାଡ଼ ପହଞ୍ଚିଲେ ତୋଳି ନେଇ ବେଳୁ ଅଜଣାଏ ଦେଖି ପ୍ରଶଂସାର
ବସତି ନାହିଁ । ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ଚଳଚ୍ଚିତ୍ର ଗଳ୍ପରେ ଗଡ଼ି ଚାଲିଛି ।
ସତେ ଯେମିତି ଉଚ୍ଚ ନାହିଁ ଏହାର ।

ଆଉ. ଏ.ରେ ନାମ ଲେଖା ପରେ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି କଥାବଦଳ, ଗଣ୍ଡର
ମର୍ମପ୍ରୀତି ଓ ଖାଇବା ପିଇବାରେ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ହେତୁ ମୋ ପତ୍ନୀଙ୍କର
ବିଶେଷ କାମା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ । ଅବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ବହୁଗୁରୁ ମଧ୍ୟରୁ ବୁଦ୍ଧିଆଣୀକୁ
ମୁଁ ମୋର ଅଜ୍ଞତରେ ଗୁରୁକାଳି ମନ ନେଇଥିଲି । ୧୯୭୩ ମସିହା
ଡିସେମ୍ବର ୨୧ ତାରିଖ ପାହାନ୍ତି ପହରେ ଏ ନିଜକଥାର ଯୋଜନା କରିବାକୁ
କହିଲେ ବେଳେ ମୋର ସେହି ଗୁରୁଟି ବୁଦ୍ଧିଆଳୟ ତଳମୁହାଁ ହୋଇ ଆଠଟି
ଗୋଡ଼ ମେଲାଇ ବସିଥିବାର ଦେଖିଲି । ଏହି ‘ଅଷ୍ଟପଦ୍ୟ’ର ଅନ୍ତରାଳରେ
ବାଇଁବାର ବ୍ୟର୍ଥ କାମ ରବର୍ଟ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଅମର ମୁଣ୍ଡ ମୋ ଆଗରେ ଆସି
ଠିଆ ହେଲା । ଆବାଳରୁ ନଠାପକା ଖାଦ୍ୟର ଚିତ୍ତ ରଖିଥୋଇଲେ
ଲଢ଼ୁ ଲୁହାଣ ହୋଇ ମାଡ଼ି ଚାଲିଥିବା ଅଷ୍ଟପଦ୍ୟ ଘରରେ ମୁଁ ମୋର ପରାବର୍ତ୍ତ
ପାଇଲି ସେହିଦିନ । ଆଉ. ଏ. ବେଳର ସଂଗ୍ରାମ-କ୍ଷତ ପଞ୍ଜିରେ
ସେହି ଅଷ୍ଟପଦ୍ୟର ଇତିହାସ ଯେ ବହୁଦୂର ଲେଖା ଚାଲିଥିଲା ତାହା ମୁଁ
ସେଦିନ ଅନୁଭବ କଲି । ଆଜିଯାଏ କେବଳ ମାଡ଼ି ଚାଲିଥିଲା—ହେଉ
ହେଲେ ବି ବହୁ ସଂଗ୍ରାମର ରକ୍ତ ସ୍ବାସର ଘେନି । ଏହେତୁ କଲକତ୍ତା-ପ୍ରବେଶ
ମାସେ ବୁଦ୍ଧିଆଣୀ ଥିଲା ମୋ ପାଇଁ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ସଂଘାତ ଓ ସଂଘର୍ଷର
ପ୍ରସଙ୍ଗ । ତାହା ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଇ ଏକ ଦୁରନ୍ତ ଲଜ୍ଜା ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ
କଲି ବହୁ ବଳମ୍ବରେ । ଝିଲିମିଲି ଜାଲଟିଏ ବୁଣିବା, ତାହାର ସୃଷ୍ଟି-ଶକ୍ତିର
ଅପୂର୍ବ ତମତ୍କାରିତା—ହେଉପରେ ଏହା ପ୍ରାକଟିକ ଧରିବା ପାଇଁ ।
ଏଥିପାଇଁ କି ସଂକଳ୍ପ ତାହାର !! ଯେତେ କାମ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ସେ
ତାହାର ସୃଷ୍ଟି ପଥରେ ଅବଚଳିତ ।

ଏ ଶ୍ରବଣ ଆଉ. ଏ. ବେଳକୁ ମୋର ଅବଚେତନର ବିଷୟ
ହୋଇ ଥାଇପାରେ । ହେଲେହେଁ ଏହା ଚେତନ ପ୍ରଭରେ ରୂପନେଲା

୧୯୭୩ରେ । ୨୭ । ୧ । ୨୫ ର ବଳିପାତ୍ର ସକାଳ ହେଲ ବେଳକୁ (ଅର୍ଥାତ୍ ୨୭ ତାରିଖର ବାହୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ) ସ୍ବପ୍ନରେ କିଏ ମୋତେ କହିଲେ—
“କୌଣସି ଆଶା ବା ଆଶଙ୍କା ରଖି କର୍ମ କଲେ ସାଂସାରର ଫଳପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ନରଖି କର୍ମରେ ମନ ଦେଲେ ଜୀବନ ସାହିବ ହୁଏ” । ଏ ବାଣୀ ଆଇ. ଏ. ବେଳକୁ ମାଉସ ଗଣ୍ଡାରେ ମୋ ଭିତର ଲେଖା ଦେଖିଥିଲ କି କଣ, କର୍ମ ପ୍ରତି ବଂଶେଷ ଅସକ୍ତି ନରଖି ମୁଁ କର୍ମ କରିଯାଇଥିଲ ଅତି ଇତାସୀନ ଭାବରେ ।

ଆଇ. ଏ. ପଞ୍ଚମୀ ପୂର୍ବରୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ବିଜୟନା ବଡ଼ଟ ହୋଇ ଲଠିଲ । ବାପା ଶକ୍ତ ବେମାରରେ ପଡ଼ିଲେ । ଭବବାଡ଼ ସବୁ ଅଧା ପଡ଼ିଆ ଅଧା ଉଠିଆ । ହୋଇଥିବା ଫସଲ ଭଲରେ ଉଠୁଥିଲା । ବାପାଙ୍କର କଳ୍ପ ଲେଖନୀକାକୁ ଏବେ ମାଲଗା ଭଲ ଆଉ କେହି ନ ଥାନ୍ତି । ଏହି ଚିଠିଟି ଏ ସାତ ସପ୍ତମ ହେଲା । ତେଣୁ ଟଙ୍କା ଟୋକର କଥା ପଚାରେ କିଏ ? ଦୁଇ ତିନି ମାସରେ ଥରେ ଟଙ୍କା ମିଳେ । ତାହା ପୁଣି ଖେଳୁ ଖୁଣି ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ । ତେଣୁ ମଝିରେ ମଝିରେ ମୋତେ ଉପାସ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଆଇ. ଏ. ଟେଣ୍ଟ ପଞ୍ଚମୀ ଓ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ ପଞ୍ଚମୀରେ ଅନେକ ଥର ଶେକ ଉପାସରେ ମୁଁ ପଞ୍ଚମୀ ଦେଇଛି । ବିଶେଷତଃ ଇଂରାଜୀ ପଞ୍ଚମୀ ଅନୁମାନକରେ ଗ୍ରାମ୍ୟର ଏ ପରିହାସ ମୋତେ ବେଶୀ ସହିବାକୁ ପଡ଼େ । ପଞ୍ଚମୀ ପାଇଁ ଗତି ଅନୁସାରେ ପାଠ ପଢ଼ା, ଓ ତା ସଙ୍ଗକୁ ଏ ଶେକ ଉପାସ ଫଳରେ ପଞ୍ଚମୀ ହଲରେ ବସିଥିବା ସମୟରେ ପେଟ ବାରେ । ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅସ୍ଥିର ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପେଟକୁ ଚିପି ଧରି ମୁଁ କୌଣସି ମଞ୍ଚ ପ୍ରଶ୍ନରୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦିଏ ।

ଏ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପଞ୍ଚମୀ-ସଂକଟଟା ପାର ହୋଇଲେ । ଫଳ ସାଦା ହେବାର କଥା, ହେଲା । ତୃଣାୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ଆଇ. ଏ. ଟା ପାଶ୍ କଲ । କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟ ପଞ୍ଚମୀ ପୂର୍ବରୁ ଆଇ ଏକ ଦଟଣା ଦଟିଲେ, ସାଦା ନ କହିଲେ ସତ୍ୟର ଅପଳାପ ଦଟିବ । ପୂର୍ବ କଥିତ ନିଅର୍ଥୀଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୋର ଜଣେ ସାଙ୍ଗଙ୍କ ଠାରୁ ପଚାରି ଭରଣି ଟଙ୍କା ଧାର ଅଣିଥିଲ । ପରିଶୋଧ କରିବାର ବେଳ ରହିଯିବାରୁ ଉନେ ସେ ମୋତେ ଅପମାନନକ ଭାଷାରେ

ଭଲକରି ଦୁଇପଦ ଶୁଣାଇଦେଲେ । ଯଦୁ ବଦଳରେ ଯେଉଁ ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟଦା ବଢ଼ିବ ଶେଷା ଲାଗି ମୁଁ ଅକ୍ଷୟାଏ ଉଦ୍ୟମ କରି ଆସିଥିଲି, ତହିଁରେ ଆଶ୍ଚ ଆସିଥିବା ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ସେଦିନ ଭଗବାନଙ୍କ ନାମରେ ଜୀବନ-ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଲିଭାଇ ଦେବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସଂକଳ୍ପ ନେଲି ।

ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବର ଅନୁଭୂତି କିଭଳି ମର୍ମହତ ଏବଂ କଢ଼ିଳି, କରୁଣ, ତାହାମୁଁ ସେଥର ଖୋର ଛବେ ଉପଲବ୍ଧ କରି । ସତ୍ୟା ହେବା ଆଗରୁ ମେସ ରୁଡ଼ି ମୁଁ ସିଧା ସିଧା କଲେଜ ପରୀକ୍ଷାର ମଧ୍ୟକୁ ଗଲି । ଜୀବନର ଶେଷ ଦିନ ହେତୁ ଆଖିରେ କେତେ କେଜାଣି ଅମାନ୍ୟତା ଲେଖକ କମି ଯାଉଥାଏ । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ପ୍ରଧାନ ପାଠକରୁ ଅସଂସ୍ତ ଯାଏ ଲମ୍ବି ଯାଇଥିବା ପିଚୁଲୋ ଗ୍ରୋର କଠେକତେ ଯେଉଁ ଅନାମୀ ଗଛଗୁଡ଼ା ମୁଣ୍ଡଟେକି ଉଠି ହୋଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକ ସେତେବେଳକୁ ପେନ୍ଥା ପେନ୍ଥା ହଳଦିଆ ପୂଲରେ ଗଭୀରଶୁଣି କରୁଥିଲା । “ସାସଂତ୍ୟଦ୍ୟ ଶକୁନ୍ତଳେଟ” — କହିଲ ବେଳେ କଣ୍ଠମୁନିଙ୍କର ପୁର ଯେତେ ବାସ୍ତବ ଛନ୍ଦ ହୋଇଥିବ, ତାହା ଠାରୁ ଅଧିକ ବାସ୍ତବ ଛନ୍ଦ କଣ୍ଠେ ମୁଁ ସେ ବୃଷ ଲତାମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ବଦାୟ ନେଲି । ବୁଝିଲିଆଖି ଡାକଦର ଆଗକୁ ପୂର୍ବ ଯେଉଁଠି ଉଜ୍ଜଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଥିଲା, ତାହାର ଖୁବ୍ ପାଖରେ ବେଶୁଧର ରହୁଥାଏ । ଶେଷ ଦେଖା କରିବାକୁ ମୁଁ ତାହା ମେସ୍ କୁ ଗଲି । ତାକୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଘୋ’ ଘୋ’ ହୋଇ କାନ୍ଦି ପକାଇଲି । ସେ ମୋ ଆଖିରୁ ଲୁହ ପୋଛି ବୋଧ ଦେଲା । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଏ ଅଥୟ ଅଶ୍ରୁର କାରଣ ନ କହି ମୁଁ ଏକମୁହାଁ ହୋଇ ପୂର୍ବ ଛୁଟିଯାଏ କଠେକତେ ଶ୍ଳେଷନ ଆଡ଼େ ଛୁଟିଲି ।

ସଂଧ୍ୟା ସେତେବେଳକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାୟ । କଳା ଘୁମୁରୁ ଅଂଧକାର ଗାଡ଼ି ଗାଡ଼ିତର ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ‘ତାଳଚେର ପାସେଞ୍ଜର’ ଆସିବାକୁ ଆଉ ଅଳ୍ପ ସମୟ ବାକୀ । ‘ତାହାର ଦୃଷ୍ଟିପୁମାନ ଚନ୍ଦ୍ରତଳେ ଆଉ ଦୃଢ଼କ ପରେ ବୁଝିହୋଇଯିବ ଏବଂ ଚନ୍ଦ୍ରଦିନ ପାଇଁ ଲିଭିଯିବ ଏ ଅଲୋଡ଼ା ଜୀବନର ଯେତେ କିଛି ଦହନ । ଏ ଚନ୍ଦ୍ରାରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ପାଦ ପରେ ପାଦ ପକାଇ ମୁଁ ବୁଲିଥାଏ ରେଳବାଇ ପାର୍କ ଆଡ଼େ । ସେ ବାଟ ଦେଇ ଶ୍ଳେଷନ୍ ଗଲେ ମୋତେ କେହି ଦେଖିବେ ନାହିଁ—ଏହାହିଁ ଥିଲା ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଦୂରରୁ ରେଳଗାଡ଼ର ଡୁଇସେଲ୍ ଶୁଭ୍ରଲ । ମୋ ଗୁଡ଼ିର ସ୍ତନ୍ନ ଅସମ୍ଭବ
ଗଡ଼ରେ ବଢ଼ି ଖୁଲିଲ । ତଥାପି ଶୁଷ୍କ-ସଂକଳ୍ପରେ ମୁଁ ଆଗେଇ ବୁଲିଥାଏ
ମନେ ମନେ ଶିଶୁରକୁ ‘ବୁଲେଂଜ୍’ କରି ।

ପାର୍କ-ଗେଟ ପାଖ ହୋଇ ଆସିଲଣି । ଆଗରେ କିଏ ଜଣେ ମୋତେ
ଆଗୁଳି କରି ରଖିଲ ପରି ବୋଧହେଲା । ମୁଁ ତାକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ବୁଲି-
ଯିବାକୁ ସବୁବଳ ଏକାଠି କଲି । କିନ୍ତୁ ପାରିଲି ନାହିଁ । ସବାଙ୍ଗ ଅବଶ
ହୋଇ ଆସିଲ । ଠିଆହେବା ଜାଗାରୁ ପାଦେ ସୁଆ ଡୁଇସେଲର ଶକ୍ତି
ନଥିଲା ମୋର ।

ତାକୁ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦର କୋଡ଼ିଏ ମିନିଟ ସେଠି ଠିଆ ହେଲି ।
ଦେହ ମୁଣ୍ଡରୁ ଘଟ୍ ଘଟ୍ ଝାଲ ବୋହି ଯାଉଥାଏ । ତାଳଚେରଟେନ୍ ଡୁଇ-
ସେଲ ବଜାଇ ଶ୍ରେୟନ୍ ଗୁଡ଼ିଲ । ବମ୍ବେର ଟିଣ ଗୁଡ଼ିଆ ଗୋଡ଼ାମରେ
ନଜକୁ ନଜେ ଗୁଳିଟିପି ବ୍ୟର୍ଥକାମ ହୋଇଥିବା କ୍ଲାଉଙ୍କ ପରି ମୁଁ ଭୁଲି
ରହିଲି ମୋ ନଜ ଆଡ଼େ ।

—“ପ୍ରଭୁ, ତୁମେ କିତରଲ । ମୁଁ ହାରିଲି । କିନ୍ତୁ ତେ ଜୀବନ-
ଦେବତା ! ବୁଝିପାରିଲି ନାହିଁ ତୁମର ଏ ରହସ୍ୟ । ସତେ କ’ଣ ତୁମର କିଛି
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଛି ଅଲୋଡ଼ା ଜୀବନର ଏ ନିରା ପରିହାସରେ ? ତା’ ଯଦି
ହୋଇଥାଏ ମୁଁ ଫେରିଯାଉଛି ପ୍ରଭୁ ! ତୁମର ଇଚ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉ ।”—

ଅଗତ୍ୟା ମୁଁ ଫେରିଲି । ଶିଶୁର ଦୁଃସ୍ବତ ରଖିଲେ ବୋଲି ଏ
ଘଟଣାରୁ ଏକ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା ହେଲା ।

॥ ଉଣେଇଶି ॥

ପୁଣି ପରୀକ୍ଷା

ବ: ଏ: ପଡ଼ାବେଳକୁ ବାପାଙ୍କର ଦେହ ସେତେ ଭଲ ହୋଇ
ନଥିବାରୁ ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିନଥାଏ ।
ମାଣିଯାଉ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ପସନ୍ଦ କରୁନଥିଲି । ଥରେ ହାତ

ପାତଳେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଭିକ୍ଷା କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ସମେ ବଢ଼ିଗଲେ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ଟିକସନ୍ ଇତ୍ୟାଦି କରି ପଡ଼ାଖର୍ଚ୍ଚଟା ତୁଲାଇବାର କୌଣସି ଆଶା ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରିଲି ନାହିଁ ।

ତେବେ ଏହି ସମୟରେ କଟକର ବର୍ଣ୍ଣିଷ୍ଟ ଆଇନଜୀବୀ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି ଆର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନିକଟକୁ କବିତାରେ ପ୍ରସ ଖଣ୍ଡିଏ ଲେଖିଥିଲି । ତହିଁରେ ସାହାଯ୍ୟର ବିଷୟ କୌଣସି ସ୍ଥଳରେ ଉଲ୍ଲେଖ ନଥିଲା । ମୋ ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମର ସୁଦ୍ଧାମାତ୍ର ତହିଁରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ତାହାପାଇଁ ଦାନ-ବସ୍ତ୍ର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଆର୍ଯ୍ୟ ୨୯ । ୮ । ୫୨ରେ ମୋ ନିକଟକୁ ଲେଖିଥିଲେ—

ଆଶୀର୍ବାଦ —

ତୁମର କବିତାରେ ଲିଖିତ ପ୍ରସ ପାଇଲି । ତୁମେ ମୋ ସଙ୍ଗେ ତା ୧ । ୨ ଶିଖ (ଏକତାରିଖ କିମ୍ବା ଦୁଇତାରିଖ) ଫେଲକୁ ଦେଖା କରିବ । ମୁଁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ଦେବି । x x x

ଯଥା ସମୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିଥିଲି । ସେ ମୋତେ ଦଶଟଙ୍କା ଦେଇ ପ୍ରତିମାସରେ ଏତିକି ଲେଖାଏ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ । ହେଲେ ହେଁ ସେହି ଦଶଟଙ୍କା ଆଣିବା ପରେ ମୁଁ ଆଉ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲିନାହିଁ । କାରଣ ଦାନ-ଖେତରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ମୋର ପ୍ରବୃତ୍ତି-ବିରୁଦ୍ଧ ଥିଲା । ତେଣୁ ଦେବାରେ ମୁଁ ଯେତିକି ଆନନ୍ଦ ପାଏ, ଆଣିବାରେ ତହିଁରୁ କଡ଼ାକର ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିଲେ ମୋର ସେତେବେଳର ଅବସ୍ଥାରେ ହାତ ପାତ ବହୁଜାଗାରୁ ଧନ ଆଣି ପାରିଥାନ୍ତୁ ।

ଏ ସୃଷ୍ଟିକ୍ଷଡ଼ା ପ୍ରକୃତ ହେତୁ ଆର୍ଥ ଲଭର ଶେଷଯାଏ ଓଡ଼ିଆ ଅନସ ଓ ଅର୍ଥମାତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ଖଣ୍ଡିଏ ସୂକ୍ଷ୍ମ ବହି କଣାପାଇ ପାରିନଥାଏ ।

ମାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷାବେଳକୁ ବିବାହର ବ୍ୟୟ ଏଡ଼ାଇ ଆସୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆର୍ଥ ଲଭର ଶେଷରେ ସେ ବ୍ୟୟରେ ଆବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ହେଲା । କରିଲେ-ପାଟଣାର ପ୍ରମୁଖ ଦାସଗୋ ବଂଶର ଶ୍ରୀ ଉପଚରଣ ଦାସଙ୍କର କନ୍ୟା ଶ୍ରୀମତୀ-

ମନୋରମାଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବିବାହ ଦେଲ ୧୯୫୩ ମସିହାର ପ୍ରକୃଳ ବସନ୍ତରେ । ଦେଲେହଁ ଜୀବନ-ବସନ୍ତର କୌଣସି ଉନ୍ନାଦନା ନଥିଲା ଆମ ବିବାହରେ । ଆମଦରକୁ ବୁଝି ମନୋରମା ସୁଗୁହଣୀ ବନିଲେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଦାୟବଦତା ଆମଦୁହିଁକୁ ଅକାଳରେ ଲୁହାରମଣିଷ କରିଦେଲା । ବିବାହର ସ୍ୱପ୍ନରଞ୍ଜିତ ମାଦକତା ଅପେକ୍ଷା ବ. ଏ. ପ୍ରଶ୍ନା ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ସଂଗ୍ରହ ଏ କାଳରେ ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ଥିଲା ।

କୌଣସି ମତ ବିବାହ କାମଟା ବଢିବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ କଟକ ଚାଲିଲି । ଦାରୁଣ ଅର୍ଥାଭାବର ପ୍ରେରଣା ମୋ ଆଗେ ଆଗେ ମାଡି ଚାଲିଥାଏ । ଗୋଡ଼ରୁ ଅଳତା ପାଟି ନ ଲିଭୁଣି ଏହାହିଁ ବଧୂ ମନୋରମାକୁ ଗୁହଣୀ ମନୋରମାରେ ପରିଣତ କରିଥିଲା । ଫଳତଃ ଜୀବନ ଝଡ଼ର ତାଳେ ତାଳେ ତାଙ୍କ ତାରୁଣ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନ ସବୁ ଝଳିଗଲା । ତାଙ୍କ ପାରୁ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ମୋତେ ବ. ଏ. ପ୍ରଶ୍ନାକୁ ବାଟ କଟି ଇନେଲେ ।

କଷ୍ଟେମକ୍ଷ୍ଟେ ବ. ଏ. ପ୍ରଶ୍ନା ଦେଲି ଓ ଅନର୍ଥ ସହିତ ବ. ଏ. ପାରି କଲି । ଏ ସମୟକୁ ବାପାଙ୍କର ଦେହ ପା' ଓ ମନର ଅବସ୍ଥା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ ନଥାଏ । ତେଣୁ ଶାନ୍ତି ନିକେତନରେ ଏମ୍. ଏ. ପଡିବାର ଆଶାହିଁ ଆଶାରେ ରହିଗଲା । ଆଖିରେ ଆଖିଏ ଲାଗାଏ ଲୁହଧରି ବ ହୃଦ ଆସିଲ ଗାଁକୁ ।

॥ କୋଡ଼ିଏ ॥

ରାହାନାହିଁ

କଲେଜ ପଢ଼ାରେ ଡୋରି ବାନ୍ଧ ଶାନ୍ତି ଫେରିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଲବିଷ୍ୟତର ରାହା କାହିଁ ? ଘରେ ବାହାରେ ଏକ ନିଷ୍ଠୁର ପୃଥିବୀ, ନିଜରସୀ ଜୀବନ । ଦୁଇନିଜର ଏକ ସହାନୁଭୂତିହୀନ ମେଢ ମେଦୁରତା ମୋର ରୋଷିଆ ମଂସାଭକୁ ଚୋଦିଗରୁ କାନ୍ଦୁ କରି ରଖିଥାଏ । ବାମା' ଚର୍ଚ୍ଚିରେ ବ୍ୟଥିତ ହୁଅନ୍ତି । ସେ ବ୍ୟଥାର ନାଦ ବାଜେ ମୋର ଧର୍ମସ୍ଥଳରେ ।

‘ଆଲେ ମଉସା, ମୁଲ ପଇସା’— ଏ ଉକ୍ତିଟା ଏ ଜଗତରେ ଏତେ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପୁରୁଷ ଜାଣିନଥିଲି । ଧୋବଧାଉଳିଆର ଏ ପୃଥ୍ବୀ— ଦୁର୍ଗତ ମୁଣ୍ଡର ସବୁ ଖାନ୍ଦାନି ଏବଂ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ହସଟାହୁଲିର ବିଷୟ, ଏହା ସେ କାଳରେ ମୋର ଅନୁଭୂତିକୁ ଆସିଲା । ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ମୋ ଶରୀରର ଲୋକେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ନ୍ୟୁନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ ।

ମୋଟା ମୋଟି, ମୋ ଜୀବନର ଏ ଭଙ୍ଗାଗଢ଼ା ପ୍ରୟୋଗଟି ବଡ଼ କରୁଣ । ଭୁବ୍ଧ ପଡ଼ୁଥିବା ସଂସାରଟାକୁ ମହାଜନକାଳରେ ମୋତେ କମ୍ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିନଥାଏ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ସାହିତ୍ୟ-ସେବାକୁ ଅବ୍ୟହତ ଲଖିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇଥାଏ । ଏମ୍. ଏ. ପଡ଼ି ଅଧ୍ୟାପକ ହେବାର ମୋର ଉପକୃତ ତଳର ଅଗ୍ନି ପରି ମୋତେ ସମୟର ଉଦ୍ଧୂକୁ ଉଠିବାର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇଥାଏ ।

ମୁଁ ଯେଉଁ ମଧ୍ୟଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପଢ଼ୁଥିଲି, ତାହା ଏତେବେଳକୁ ଉଚ୍ଚଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାଏ । କଟକର ଆଇନ୍-ବ୍ୟବ-ସାୟା ଶ୍ରୀ କାଶୀନାଥ ଦାସ (ସଂପ୍ରତି ସ୍ୱର୍ଗତ) ତାହାର ସମ୍ପାଦକ ଥାଆନ୍ତି । ହିସାବରେ ସେ ମୋର ଅଜାଣୁର ହୁଅନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନାମରେ ନାମିତ ଉକ୍ତ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ କିଛିଦିନ ଶିକ୍ଷକତା କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଡାକରା ଆସିଲା । ସାକ୍ଷାତରେ ବୁଝିଲି ଇଂରାଜୀ, ଓଡ଼ିଆ ଏବଂ ଭୂଗୋଳ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେଠି କେନ୍ଦ୍ର ଶିକ୍ଷକ ନଥିବାରୁ ତାହାଙ୍କର ଏ ଜରୁରୀ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ।

ଏତକବେଳେ ବଢ଼ିଣୀ ବାବୁଙ୍କ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଆମକୁ ଅନେକ ସମୟରେ କହୁଥିଲେ— “ଏଠୁ (ମାଇନର ସ୍କୁଲରୁ) ନେଇଥିବା ଋଣ ଶୁଦ୍ଧିକାର ବାଟ ହେଲେ ଉଦ୍ଧୃଷ୍ଟରେ ଏଠି ଶିକ୍ଷକତା କରିବା” । ଗୁରୁ-ବଚନର ମଧୁର ସ୍ମୃତି ଏବଂ କାଶୀ ବାବୁଙ୍କର ସେତେବେଳର ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା (ପରେ ଅବଶ୍ୟ ଏହା ରହିଲା ନାହିଁ) ମୋତେ ଏ ଅଭିନବ ନିୟୁତ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲା । ନଚେତ୍ ହାଇସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ମୁଁ ଆଦୌ ରାଜନଥିଲି । ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଥିଲା ମଫସଲ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟଟିରେ ଶିକ୍ଷକତା କରୁ କରୁ କାଳକ୍ରମେ ମୋର ଏମ୍. ଏ. ପଡ଼ିବାର ବାସନା ଲେପ

ପାଇଯିବ । ବିଶେଷତଃ, ଶଶୁରଘର ଓଲ ଚଳେ କୌଣସି ବୃତ୍ତି ଧରିବାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରୁ ନଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ମୋ ପସନ୍ଦ, ଅପସନ୍ଦରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେନା । ଯେଉଁ ଜୀବନ-ଦେବତାଙ୍କ ହାତରେ ମୁଁ ଆଜିଯାଏ ପେଣ୍ଡୁଟି ପରି ନାହିଁ ଆସିଥିଲି ତାହାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ମୁଁ ଏ ନିୟୁକ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲି ।

॥ ଏକୋଇଶି ॥

ତେପନରୁ ଅଣଷଠି

ବର୍ଷେ ଅଧେ ପାଇଁ ଯାଇ ବହୁଦିନ ଅଟକି ଗଲି । ଉକ୍ତେଇଶ ତେପନରୁ ଅଣଷଠି । ପୁରୁ ଛୁଟି ବର୍ଷ । ମାଷ୍ଟର ଜୀନରେ ଜଟିଗଲା । ଫେରିବା ପାଇଁ କେତେଥର ଗୋଡ଼ କାଢ଼ିଛି ! ପିଲାମାନଙ୍କର ସ୍ନେହ ଆଶୁନି କରେ । ମୋହ-ମାୟା ପଛକୁ ଟାଣେ । ଫେରିବା, ଫେରିବା ହୋଇ ଫେରିପାରେନା । କର୍ମର ନିଶା କୁହୁକ ଲଗାଏ । ସେଜଗାଘର ଝୁଙ୍କ ସ୍ବପ୍ନ ବାହାରେ । ଯେତେଦୂର ମନେ ପଡ଼େ, ମାସିକ ଶଏ ଟଙ୍କାରୁ ଶିଶିକତା ଆରମ୍ଭ କରି, ବୋଧହୁଏ, ଦେଉଣି ଟଙ୍କାଯାଏ ଯାଇଥିଲି ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ । ମୋର ଘନଷ୍ଟ ବନ୍ଧୁ ଓ ସହକର୍ମୀ ଶ୍ରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟନାଥପୁର ପାଣି ଏବଂ ଶ୍ରୀ ରମାନାଥ ପ୍ରହଳାଦଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା ହୁଏ । ଆମ ତିନିଜଣ ବଡ଼ବଡ଼ ପିଲାଏ ‘ସ୍ବପ୍ନୀ’ (Trio) ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ସତ କହିଲେ, ଟଙ୍କା ପଇସା ଅପେକ୍ଷା ନୂଆ ନୂଆ ପରୀକ୍ଷା ନିସ୍ବସାର ଲଳିଷା ଆମ ତିନିଜଣ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଥିଲେ ।

ସ୍କୁଲର ଗୁରୁଗାର ଓ କ୍ରିଡ଼ା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲସ ପାଇଁ ରମାନାଥ-ବାବୁ ଏବଂ ମୋ ଅପେକ୍ଷା ସୂର୍ଯ୍ୟନାଥପୁର ବାବୁଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଥିଲା ଅଧିକ । ଆମେ ଦୁହେଁ ମାଗେଲି କଲାମ୍ବକ ଦିଗରୁଡ଼ିକର ବିକାଶରେ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲୁ । ସ୍କୁଲତଃ, ଶାଳମତ ପଡ଼ାଶୁଣା ବ୍ୟତୀତ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚେଷ୍ଟାରେ ମଞ୍ଜୁସଲ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିରେ ପ୍ରତି ଶନିବାର ‘ସଙ୍ଗୀତ-ଚକ୍ର’ ଓ ବର୍ଷିକ ଉପରେ କଲା-ପଞ୍ଚକ (ପାଞ୍ଚଦିନ ବ୍ୟାପୀ ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ) ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରୁଥିଲା । ଜୟସମ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟର ବର୍ଷିକ ମୁଖପତ୍ର ‘ସ୍ବପ୍ନୀ’ ଏହିକାଳରେ (୧୯୫୪) ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲା । ମୁଁ ଏହାର ସମ୍ପାଦକ ଥିଲି ।

ପାଟ୍ଟିମାଟ୍ଟିର ଉଦ୍ୟମରେ ‘ପୋଷକମ ଲଭବେଶ୍’ ଏହି ବେଳର ସୃଷ୍ଟି । ସ୍କୁଲ, କଲେଜ ଉପଯୋଗୀ ଓଡ଼ିଆ, ଇଂରାଜୀ ଏବଂ ସାମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପୁସ୍ତକରେ ଏହା ସମୃଦ୍ଧ ଥିଲା । ମୁଁ ଏହି ସମୟରେ ଏକାକୀ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଏମ୍. ଏ.-ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହିଭଳି ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥାଗାରର ଅବଦାନ ମୋ ନିମନ୍ତେ ଅମୂଲ୍ୟ ଥିଲା ।

ଜୟରାମ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏ ଯୁଗକୁ କେହି କେହି ‘ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗ’ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଅନୁଷ୍ଠାନଟିର ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଉନ୍ନତି ଓ ପିଲାମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ ଆନ୍ତରାତ୍ମକ ମନେ ପାଶେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥିବାରୁ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣକାରୀ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିଥିଲା । ବିଶେଷତଃ କଳା-ପଞ୍ଚଳ ଭଳି ସାମ୍ବନ୍ଧୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଜରିଆରେ ଗୁପ୍ତଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆନ୍ତରାତ୍ମକ ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଅଭିନୟ, ସଙ୍ଗୀତ, ନୃତ୍ୟ ଓ ବସ୍ତ୍ର ନିର୍ମାଣ ଇତ୍ୟାଦିକୁ ଲୋକ-ଲୋଚନକୁ ଆକର୍ଷିତ କରି ସମୟ ହୋଇଥିଲା ।

ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟର ପରିଦର୍ଶକଗଣ ଅନୁମାନଙ୍କର ଏ ଉଦ୍ୟମକୁ ଭୁଲି ଭୁଲି ପ୍ରଶଂସା କରିଥିଲେ, ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ ପ୍ରଦାନ କରି JRC. (ଜର୍ଣ୍ଣାଲ୍-ରେଡ଼ିଂ-କଲେଜର) ନାମର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଣ୍ଠି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବାନ କରିଥିଲେ । ଆଜିପୁରୀ ପିଲାମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହା ଆଦାୟ କରିହୋଇଥିବାର ମୁଁ ଶୁଣେ । କିନ୍ତୁ ‘ଝରଣା’ ଓ କଳାମଞ୍ଚର ସେ ନିରାଶ୍ରୟ ପ୍ରାଣ-ହରାଦ ଆଜି ଫୁଟିବି ହୋଇଆସିଛି ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ।

ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକା-ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ‘ଝରଣା’ର ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ସ୍ଥାନ ରହିଛି । ଏହାର ଲେଖାଲେଖି ନିର୍ବାଚନ ଓ ସମ୍ପାଦନା-ପଦ୍ଧତିର ସରମତା, ଏପରିକି ଗୋଦାବରୀ ମିଶ୍ରଙ୍କର ନିୟମିତ ପଞ୍ଚମ୍ଭିତ ଅନୁମେୟ :—

ଭୁବନେଶ୍ୱର

୨୨ । ୧୦ । ୫୫

ଶ୍ରଦ୍ଧେୟ ବନ୍ଧୁ,

ଆପଣଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପାଦିତ ‘ଝରଣା’ ପତ୍ରିକାର ଦ୍ୱିତୀୟତ୍ରୟ ଦ୍ୱିତୀୟ-ଖଣ୍ଡ ଆପଣ ମୋ ନିକଟକୁ ପଠାଇଥିବାରୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି । ବିଷୟ

ନିବାରଣ ଓ ଲେଖା ଭଳି ହୋଇଛି । ଲେଖା ଲମ୍ବା ନୋହୁଥିବା ଯୋଗେ ପଢ଼ିବାରେ କ୍ଳାନ୍ତି ଆସୁନାହିଁ । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ‘ସପ୍ତକୌତୁକ’ ଯେପରି ଭାବରେ ପଢ଼ିଦେଖିବା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ମୌଳିକତା ଜଣାଯାଇଛି । ମୋର ସ୍ମରଣ ହେଉଛି ଯେଉଁ ବୟସର ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ ମାନେ ଏଥିରେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ସେ ବୟସକୁ ମୁଁ ଏପରି ଲେଖି ପାରୁନଥିଲି । ଏହା ଆମ ସମାଜର ମାନସିକ ଅଗ୍ରଗତି ସ୍ପଷ୍ଟରୁ । କିନ୍ତୁ ଭାଷାରେ ଟିକିଏ ଶୈଳୀର ଅଭାବ ରହିଯାଇଥିଲା- ପରି ମନେ ହେଉଛି । ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାଷାରେ ଗୋଟାଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସୁଛି । ତାହା ଭାଷାର ଧୃଷ୍ଟି ପାଇଁ କି ନୁହେଁ, ସେ କଥା ବିଚାରର ବିଷୟ ।

x

x

x

ଆପଣଙ୍କର

ଗୋଦାବରୀ ମିଶ୍ର

ଏସବୁ ବାହାରେ ଏଠି ଆଖପାଖ ମିଳିତାରେ କୌଣସି କଳିକବରକ ବା ସଂପ୍ରଦାୟିକ ଦଙ୍ଗାହଙ୍ଗାମ୍ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆନେମାନେ ତାହାର ସୁସମାଧାନ ପାଇଁ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲୁ । କଲିକପାଟଣା ‘ଯଜ୍ଞ’ରେ ପଣାପାଲି ବନ୍ଦ କରିବାକୁ ଯାଇ ଆମେ ତିନିଜଣ କହୁ ତାମସାଖୀର ଲେକକ ବିଷଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଥିଲୁ । ଆମକୁ ଅପଦସ୍ଥ କରିବା ଲାଗି ଆମ ପଛରେ ଗୁଣ୍ଡା ଲଗାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆମର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍ତ୍ୱ ଥିବାରୁ କେହି ଆମର କିଛି କ୍ଷତି କରି ପାରିନଥିଲେ । ଆମ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ସାହିତ୍ୟିକ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟରେ ଯାଗଯଜ୍ଞ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ।

୧୯୫୭ ମସିହାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରଥମ ହୋଇ ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଏମ୍. ଏ. ପାଶ୍ କଲି । ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ ପ୍ରାୟ ମାସକ ପୂର୍ବରୁ ଏପରି ଏକ ଦୈନିକ ଦୁର୍ଭଟଣା ଦୃଷ୍ଟି, ଯହିଁରେ ମୁଁ ଆଉ ଏମ୍. ଏ. ପ୍ରଶ୍ନା ଦେଇପାରିବି ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା ।

ଦଶଶାଠି ହେଲା ଏହି ଯେ ମୁଁ ଶିକ୍ଷକ ଥିବାରୁ ଏମ୍. ଏ. ପ୍ରଶ୍ନା ଦେବାପାଇଁ ମୋର ଚୁଡ଼ାନ୍ତ ଆବେଦନ ପସଟି (ଫାଇନାଲ୍ ଆପ୍ଲିକେସନ୍) ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍କୁଲ୍ ବିଭାଗୀୟ ପରିଦର୍ଶକଙ୍କ ଜରିଆରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଯାଇଥିଲା । ଏହା ସହିତ ମୋର ଫଟୋ, ବି. ଏ. ଯାଏ ସମସ୍ତ

ଯୋଗ୍ୟତା ପ୍ରସ, ଏବଂ ପରୀକ୍ଷା ପୂର୍ବକ ଦେଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ସ୍ୱରୂପ ବ୍ୟାକ୍-
ରସିଦ୍ ପ୍ରଭୃତି ଯୋଡ଼ା ଯାଇଥାଏ ।

ହାଇସ୍କୁଲ ମାଡ଼ଲ ଦିନୁ ସବୁ ବିଷୟରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ମପାଗୁଣା ଓ
ସତର୍କ ଥିବାରୁ ନିର୍ଦ୍ଦାତେ ସମୟର ବହୁପ୍ରସାର ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ ଡାକରେ ଉକ୍ତ
ଆବେଦନ ପତ୍ରଟି ପଠାଇଦେଇ ମୁଁ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥାଏ । ସ୍କୁଲରୁ ଦୁଇମାସ କୁଟି
ନେଇ ପ୍ରଫେସରପଡ଼ାର ଏକ ମେସ୍‌ରେ (ଡଃ: ସିପାଠୀଙ୍କ ଘର ପଛ) ରହି
ଜୋରସୋରରେ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଚଳାଇଥାଏ । କେତେକ ଦୁଷପ୍ରାପ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ମୋଟେ
ଦେଖି ନଥିବାରୁ କନିକା ଗ୍ରନ୍ଥାଗାର ଓ ରେଭେନ୍‌ସା କଲେଜ ଓଡ଼ିଆ
ସେମିନାରକୁ ଯାଇ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ‘ଶୁଣି’ ବେଦ) ଶୁଣିରେ ମନରେ ଧରି
ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ ।

ପଢ଼ିଲି ରଜ ହେବ କି କଣ । ସକାଳୁ ମନଟା ଫୁର୍ତ୍ତି ଲଗୁଥାଏ ।
ପରୀକ୍ଷା-ପ୍ରସ୍ତୁତି ସନ୍ତୋଷଜନକ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀଟା ମିଳିଯିବ
ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଥାଏ । ପୁର ନିଧାର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ ପରୀକ୍ଷା ଆଉ ସାତ-
ଆଠଦିନ ବାକୀ ।

ମେଡ଼ିକାଲ୍ ପାଖ ପୁରୁଣା କୋଠାରେ ସେତେବେଳକୁ ଉତ୍କଳ
ବିଶ୍ୱ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଫିସ୍ ଥାଏ । ହଠାତ୍ ଡେପୁଟି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାର୍‌ଙ୍କ ଠାରୁ ଟି
ପାଇଲି ଯେ ମୋର ପ୍ରାଥମିକ ଆବେଦନ ପତ୍ର (ପ୍ରାଥମିକ ଆର୍ଥିକେସନ୍)
ହମେ ମୋତେ ଏକ ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷା (Whole M. A.
Examination) ଦେବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରୂଡ଼ାନ୍ତ ଆବେଦନ
ପତ୍ର ଅଭାବରୁ ମୁଁ ସେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବନାହିଁ ।

ମଥା ଉପରେ ଚଢ଼କ ପଡ଼ିଲି ପରି ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ବୁଦ୍ଧିବାଟ ଦଶିଲା
ନାହିଁ । ବସିବା ଜାଗାରୁ ଉଠିବାର ଶକ୍ତି ହରାଇ ବସିଥାଏ । ବନ୍ଧୁ ଗୁରୁଚରଣ
ଚୌଧୁରୀ ଏବଂ ଆଶାମୁକୁଲ୍ ମିତ୍ରଙ୍କ ଠେଲପେଲରେ ରିକ୍‌ସା ଶୁଣିଏ ଧରି
ଗୁରୁମାର୍ତ୍ତିକ ଡାକଘରକୁ ବାହାରିଲା । ବହୁ ଅନୁନୟ ଦିନସ୍ଥ ପରେ ସେଠିକା
ଡାକବାବୁ (ପ୍ରୋଫେସର) ଶୁଣିଏ ସାଟିଫିକେଟ୍ ଦେଲେ ଯେ ସୂଚକ
ରେଜିଷ୍ଟ୍ରୀ ଡାକଟି ପରିଦର୍ଶକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ହେଡ଼ କ୍ଲର୍କ ଶ୍ରୀ ବିଦ୍ୟନାଥ-

ଜେନାଙ୍କର ପୁଷ୍ପ ସ୍ୱାସରରେ ଗୁଲୁକ ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ତାହା ହଜିଯିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ ।

ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁ ବିଡ଼ାନାସୀ ଆଖପାଖରେ ଲହୁଆଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବସାକୁ ଦୌଡ଼ିଲି । ଡାକବାବୁଙ୍କର ଏଭଳି ସାଟିଫିକେଟ୍ ଓ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପତ୍ର ଦେଖିବାପରେ ସେ ହତଭୟ ହୋଇ ବସିପଡ଼ିଲେ ।

କାଠଯୋଡି ସେ ପାଖରେ ଆସନ୍ତୁ ସଂଧ୍ୟାର ସୂଚନା ଖେଳଗଲଣି । ତାଙ୍କଠାରୁ “କାଳିକି ଆନ୍ତେ, ଦେଖିବା” ଶୁଣିବା ପରେ ମୁଁ ଫେଲି ମେସକୁ । ମନ ଦୁଃଖରେ ଦିନସାରା ଅଖିଆ ଅପିଆ । ବଡ଼ରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଖାଇଲି ନାହିଁ । ସକାଳେ ଯାହାଟିକେ ଜଳଖିଆ ଖାଇଥିଲି । ସେତିକିରେ ବଡ଼ ବଢ଼ିଗଲା ।

ପରଦିନ ସକାଳ । ଉନ୍ନତ ଧରଣ ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଘରକୁ । ସେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ଇନସପେକ୍ଟର ଅଫିସକୁ ଆସିଲେ । ବଡ଼ ଖୋଜାଖୋଜି ପରେ ପୁରୋକ୍ତ ଆବେଦନ ପତ୍ରର କୌଣସି ଚିହ୍ନବର୍ଣ୍ଣ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ଅଫିସ ଏହା ଜଣାଇ ସେତେବେଳେକାର ଅସ୍ଥାୟୀ ଡେପୁଟି ରେଜିଷ୍ଟ୍ରାରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲି ଲେଖିଲେ । ମୁଁ ବସୁଦେ ଆପିଡେବଟ୍ କଣ ମୋର ହଜି ଯାଇଥିବା ଯୋଗ୍ୟତା ପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକର ନକଲ ଆଣିଲି । ଏଥିରେ ପ୍ରାୟ ଚାରିଦିନ କଟିଗଲା । ପରଷା ଆଉ ତିନି ଚାରିଦିନ ଆସ । ପରଷାବେଳ ଯେତେ ପାଖେଇ ଆସୁଥାଏ, ମୋ ପରଷା ଦେବାର ସମ୍ଭାବନା ସେତେ କ୍ଷୀଣ ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ତଥାପି ଇନ୍ସପେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ଠିକି ଓ ବୈଦ୍ୟନାଥ ବାବୁଙ୍କ ଉପସାପରେ ଅସମ୍ଭବ ସମ୍ଭବ ହେବାର ଅଶା ଧରି ମୁଁ ଚତୁର୍ଥଦିନ ସଞ୍ଜରେ ବସାକୁ ଫେରୁଥାଏ ।

ଡଃ ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶଙ୍କ ବାସଭବନ (ବୁକୁରିଆପଦା, କଡ଼ଦେଇ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି ଚାଲିଥିଲାବେଳେ ଦେଖିଲି ଯେ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରାୟ ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଛି । ତିନିବର୍ଷର ବ୍ୟବଧାନ (୧୯୫୩-୫୭) ପରେ ପରମାବଧି ଗୁରୁଦେବଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ମୋ ଦୁଃଖ ଜଣାଇବାର ଲୋଭ ସଂବରଣ କରି ପାରିଲିନାହିଁ ।

ସାର୍ ମୋଠାରୁ ସବୁ ଡାଲ୍ ହଜିବୁଁ ଶୁଣି ସାରିବା ଶୁଣିବୁଁ ମୁଁ ଆଜି ଏବର୍ଷ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ବେକଠୋକ୍ ଜଣାଇଦେଲେନି ଭଲ ସମ୍ବେଦର । ଅପିସ୍ତର ଚିଠି ମଧ୍ୟ କିଛି କାମ ଦେବନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଠାରୁ ଖବର ଶୁଣିଲି । ବୁଝି ଯାଉଥିବା ଲୋକ କୁଟାଖିଅକୁ ଆଶ୍ରା କରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରେ । ମୁଁ ତେଣୁ ସମ୍ଭବତଃ ମହାବ୍ରାହ୍ମଣକୁ ପାଇ-ଛୁଡ଼ିଲୁ କିପରି ? ଏ ସଙ୍ଗୀନ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଗୋ ପାଇବା ଲାଗି ତାଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କଲି । ଦୃଢ଼କପରେ ସ୍ଥିତ ହସିବୁଁ ହସି ସେ ମୋତେ ଭଲପା ଦେଲେ ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ସେ ଓ ମୁଁ ଚିଣ୍ଡିବିଦ୍ୟାଳୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ଗଲୁ । ସତକୁ ସତ ଭଲ ସମ୍ବେଦର ଅପିସ୍ତରୁ ଯାଇଥିବା ଚିଠି ତଳମହଲରେ ଡାଇଣ୍ଟ ଡୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖିଲୁ । ଓଡ଼ିଆ ଏମ୍. ଏ. ର କଣ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନପତ୍ର ଆସି ପାରିନଥିବାରୁ ପରୀକ୍ଷା ପଦର କୋଡିଏ ଦିନ ଧରି ଶୁଣିଲି ବୋଲି ସେଦିନ ଶୁଣିଲୁ । ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ଡାକ କରୁଥିବା ସାହେବଙ୍କୁ (ଡ. ପି. ବରୁଣ) ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ତାଙ୍କୁ ମୋର ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଜଣାଇବା ପରେ ଡଃ ଦାଶଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପ୍ରଶ୍ନକାରୀ ଯୋଗୁଁ ଏତେ ସୋଚା ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଅନ୍ୟାୟମୟରେ ମୁଁ ମୋର ଆଡ଼ମିଟ୍ କାର୍ଡ ପାଇଲି । ଗୁରୁଦେବଙ୍କର ଆଶ୍ରା ଓ ଭଗବାନଙ୍କର ସୁଦୃଷ୍ଟି ପାଇନଥିଲେ ମୁଁ ହୁଏତ ସେବର୍ଷ ପରୀକ୍ଷା-ବୈତରଣୀଟା ପାଇ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତି ।

ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷାରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଘଟିଯାଇଥାଏ । ତାହା ହେଲା ମୋର ଏକମାତ୍ର ସନ୍ତାନ ଶରଣର ବିପ୍ଳବ । ବିବାହର ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ପରେ ଏ ପିଲାଟି ଜନ୍ମ ହୋଇ ଛ'ମାସ ପରେ ବାହୁଡ଼ିଗଲା । ଜାଗର ଅମେଇସା ଦିନ ମା'କୁ କିଛି କଷ୍ଟ ଦେଇ ସେ ଆସିଥିଲା ଗର୍ଭବେଳେ ମଧ୍ୟ ମା'କୁ ତାହାର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖ ଦେଇ ମାମୁ ଘରେ ସେ ଆରପୁରକୁ ଲେଉଟିଗଲା । ତାକୁ ଥରଟିଏ କୋଲରେ ଧରିବାକୁ ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର ଘଟିନଥିଲା । ଆଜିକାଲି ବାହାଘରର ବର୍ଷକ ପରେ ବା ବର୍ଷ ନପୁରୁଷ ପିଲାଏ ପୁଅଟିଏର ବାପ ମା' ହୋଇ ଗୁରୁଜନଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କୁ ଯେମିତି ଧେଇ ଧେଇ କରି ନଈକୂଳକୁ, ଆମ ବେଳେ ଲଜ୍ଜାବଶତଃ ଆମେ ତାହା କରିପାରୁନଥିଲୁ ।

ପୁଣି ମରବାର ଖବର ଆମ ଗାଁରେ ଯତ୍ନ ସକାଳୁ ସାତଟା କ ଆଠଟାବେଳେ । ମୋ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଝରିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦାନ୍ତଦଣ୍ଡିବା ମାଗାରେ ବାପା ଏ ଖବର ପାଇ ଲେଟିଣି ପାଗ ଉଲ ଧୁଳିରେ ଲେଟିଗଲେ । ଭାଙ୍ଗାକର କୁରୁରାବିଳାପ ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ଧରି ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ରବିର ରାସ୍ତାଗ ତାଙ୍କୁ ମୁଖେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖୀ କରିଦେଇଗଲା ।

ରବିର ମୃତ୍ୟୁ-ସଂହାତ ପାଇବା ପରେ କିଛି ନ ଘଟିଥିଲା ପରି ମୁଁ ଛୁମା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରିବାକୁ ତା' ମାମୁଁଘର ପାଖ ଦେଇ ସ୍କୁଲରେ ପ୍ରବେଶିଲି । ରୁଟିନ ବରା ନିୟମରେ ତଳ ଶ୍ରେଣୀରେ ଇଂରାଜୀ ପଢ଼ାଇପାରିବା ପରେ ଏକାତଶ ଶ୍ରେଣୀର ସାହଚ୍ୟ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଶ୍ରେଣୀକଣ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲି । ସ୍ପେସନ ପାଠ୍ୟ ଆଏ ତ୍ୟାଗୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ । ଅବଚେତନର ସବୁ କୋଡ଼କୁ ବୁଝିପି ବୁଝିପି ବସପୁଟି ପଢ଼ାଇଦେଲି । ବ୍ୟାଖ୍ୟାସ୍ଥାନୀୟ ପଂକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ବୁଝାବୁଝା ବୁଝାଉ—“ଦୁଃଖକଷ୍ଟର ଅଗ୍ନିଦାହ ମଧ୍ୟରେ ମହାପୁରୁଷ-ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଶୁଭ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ତୁଲ୍ୟ ଜାତୁଲ୍ୟମାନ ହୁଏ”—ଅଶଂକି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ମଧ୍ୟରେ ଆସିଲା । ଏହାର ପୂର୍ବାପର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କର ପୁସ୍ତକ-ସୂଚକର ସୂଚନା ଦେଉଦେଉ ମୋର ବାକ୍ସେଧ ଘଟିଲା ଓ ଶ୍ରେଣୀକଣ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ କାନ୍ଦି ପକାଇଲି । ଏହାପରେ ସଂକ୍ଷେପରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏ କ୍ଷୟନର କାରଣ ଜଣାଇ ମୁଁ ଶ୍ରେଣୀଗୁଡ଼ିରୁ ବଦାସୁ ନେଲି ।

ପାଠିକ ବସପୁ ମନ୍ତବ୍ୟ ଏକାନ୍ତତା ଓ ଭାବ-ସାମ୍ୟ (Association of ideas) ହେଉ ଏହା ଘଟିଲା ବୋଲି ମୁଁ ପରେ ଅନୁଭବ କଲି । ଯାହା ଦେଖି ଭଗବାନଙ୍କ ଦୟାହୁ କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ ଏ ଦୁଃଖର ଦାଉକୁ ମୁଁ ଭୁଲିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି । ଏହି ସମୟରୁ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ପ୍ରଥମେ ମୋର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଭୁଲି ଆସିଲା ଓ ମୁଁ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ଜପାସକ ହୋଇ ଉଠିଲି । ଗାଉଁଲ ସମାଜରେ ଲୋକମାନେ ଏହେପାଇଁ ହେଥମେ ହେଥମେ ମୋତେ ସଫେଦ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ପୂଜାସ୍ତବ ଧର୍ମଗୁରୁ ମୋତେ ଏହେପାଇଁ ଖୁବ୍ ତାପେ କଲେ ।

ଏହାପରେ ଆସିଲା ସାମା-ଆନ୍ଦୋଳନ । ପୁଣି, କଟକ ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଇତ୍ୟାଦିରେ ବଡ଼ ଧରଣର ହଇଚଇ ଏବଂ ଗୁଳିକାଣ୍ଡ ଘଟିଗଲା । ମଫସଲ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିରେ ଏହା ମୋ ଗୁଳିରେ ଚାରି ଚାରି ହୋଇ ବାଜିଥାଏ । ନବ

ବାବୁଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ କାଳରେ କଲେଜ ଦରମା ମାସିକ ଆଠଅଣା ବଢ଼ାଇ ବିଆଯାଇଥିବାରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଗୋଟାଏ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଉତ୍ପତ୍ତିଥିଲା । ପୁଲିସ୍, ଜୁଲମ୍, ଲଠିଚୁକନା ଏବଂ ଗୁଳିଗୁଳାର ଉତ୍ପତ୍ତିରେ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦବାଇବା ସମ୍ଭବ ନ ହେବାରୁ ପ୍ରବାଞ୍ଚିକର ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀକୁ ଡକାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାୟ ମାସେ ଦୁଇମାସଧରି ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ହତା ସୈନ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକାରେ ପରିଣତ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ଆମ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ବ ନେଇଥିଲେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଜି ଓଡ଼ିଶାରେ ସୁଡ଼ିଙ୍ଗିଲେ । ଏ ଯୁଗରେ ଭଡ଼ାଝିଆ ମୌମାନେ ଗଛପା ଲେଉଟେ ଶବ୍ଦ ନେତା ଫେରଦେଲ କରି ପାରୁଛନ୍ତି, ଏବଂ ଆବେଶକ ପଡ଼ିଲେ ଏକ ନେତା ବୁକୁରେ ଛୁବୁଛୁଣି ଆଜି ଏକ ନେତାର ବାନାତଲେ ଆଶ୍ରୟ ନେଉଛନ୍ତି । ଆମ ସମୟରେ ଏହା କୃଷିର ଦେଶାପାତ୍ତ ଥିଲା । ଦଳମତ ନିର୍ବିଶେଷରେ ଆମେ ଆମର ଚକ୍ରକାଳୀନ ନେତା ସବୁ ଶାନ୍ତରୁ ପ୍ରସାଦ ଦାସ, ଅଖିଳ ମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ, ପ୍ରବୀର ପାଲିତ ଓ ନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ନନ୍ଦିନୀ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନ ଆନୁଗତ୍ୟ ଦେଖାଉଥିଲୁ । ଲଠିଚୁକିରେ ନନ୍ଦିନୀ ଦେଶଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଲା ପରେ ଓ ଶାନ୍ତରୁ ବାବୁ, ଅଖିଳବାବୁ ତଥା ଫିରଦେଲ ବାବୁଙ୍କୁ ଜେଲଭ୍ୟାନ୍ରେ ସୋଇ ନରୁଦ୍ଧିଷ୍ଟ କରିଦିବା ପରେ ଆନ୍ଦୋଳନର ଜୀବନ ପଣ କରି ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲୁ । ମୋର କେତେକ ସହପାଠୀ ଜେଲ ଭୋଗିଲେ ।

ସେ ସୌଭାଗ୍ୟ ମୋର ଜୁଟିଲା ନାହିଁ । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜରେ ଥିବା ଅସେମ୍ବଲିହଲ ସାମନାରେ ଅନୁମାନଙ୍କୁ ଦଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ହୋସ୍ ପାଇପରେ ପାଣି ଛଡ଼ାଗଲା । ତାହାପରେ ଲଠି ଚୁକନା ଓ ତାହାପରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ‘କ୍ବାକ ଫାୟାର’ । ଆମେ ସବୁ ଛୁନୁଛୁର ହୋଇ ଦୋଡ଼ୁଥିବା କାଳରେ ମୋ ପିଉସାପୁଅ ଭଲ କଟକ ଆସିଥିବାର ଦେଖିଲି । ତାଙ୍କୁ ମୁହଁଲୁରୁ ଦେଇ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଧିକ ବାଟ ଅଟେଇବାକୁ ମୁଁ ଗାଁକୁ ଗଲା ନାହିଁ । ଗୁପ୍ତସମାଜର ଦାଶ ଦାସଲ କଟକ ଲାଗି ଯେ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ଆମେ ସବୁ ଚ୍ୟୁତ ଥାଉ ।

ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନର ଗୋଟାଏ ସନ୍ତୋଷଜନକ ସମାଧାନ ହୋଇଗଲା । ସାଙ୍ଗ ସାଥୀମାନଙ୍କ ପରି ଜେଲପିତା ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ସ୍ୱାର୍ଥ ସକାଶେ

ଆହୁରି ଅଧିକ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହିବା, ମୋ କପାଳରେ ଦଟିଲ ନାହିଁ । ତେଣୁ ମନଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଅବଶୋଷ ଛୁଇଁଲି ।

ସୀମା-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସେ ଅବଶୋଷ ମେଣ୍ଟାଇବା ପାଇଁ ମୁଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଡାକ୍ତର ପଡ଼ିଆରେ ବେଶ ଗରମାଗରମ ବକ୍ସୁଡ଼ା ଦେଲି । ରମାନାଥ ବାବୁ ମୋତେ ସମର୍ଥନ କରୁଥାନ୍ତି । ମୋର ଅଜାଣୁର କାଶିବାବୁକୁ ଏହା ଚଷ୍ମାକୁ ଦେବାକୁ ମୁଁ ଓ ରମାନାଥ ବାବୁ ଚଢ଼ିଷତାକୁ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷକ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଲୁ ! ଆନ୍ଦୋଳନର ଡାକ୍ତର କମିଟିର ସଭାରେ ଆମେ ଆଉ ସ୍କୁଲକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାକୁ ବକ୍ସୁଲବନ ଡାକ୍ତରୀରେ ଗୋଟିଏ ଅଦର୍ଶ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗଢ଼ିବା ଆଶାରେ ଏତିକାର ଆବେଶ ଆଞ୍ଚଳିକର ଦୂର ବୁଲିଲୁ । ମୋ ବାପାଙ୍କଠାରୁ ଏଥିନିମନ୍ତେ ସମ୍ମତ ମିଳିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରମାନାଥ ବାବୁଙ୍କର ଅଭିଶପ୍ତକମାନେ ଏ ଦିଗରେ ଆମକୁ ଆଗାଧି ପ୍ରମର୍ଥନ କଲେ ନାହିଁ । ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆମ ଇସ୍ତଫାପତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିନେବା ପାଇଁ ସ୍କୁଲର ‘ପରିଷଦନାମାସିକ’ ଆମ ଉପରେ ବେଶ ବନ୍ଦୁକପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରୂପ ପକାଇଲେ । ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ଅନୁଜ୍ଞା ସମ୍ମାନ ପୁଣି ଆମେ ଆମର ପୁରତନ କର୍ମଭୂମିକୁ ଫେରିଆସିଲୁ ।

ଏତିଥାରେ ଅବସ୍ଥାରେ ବିନୋବାଙ୍କର ଭୂତାନ ବିପ୍ଳବରେ ମୁଁ ମାତ୍ର ଅଧେ କର୍ମୀ ହେବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିଲି । ଏଥିରୁ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ମିଳିଲା, ତାହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜୀବନରେ କମ୍ ସହାୟକ ଦେଲ ନାହିଁ ।

ଆମ ସପ୍ତମ ମଧ୍ୟରୁ ପାଠୀ ବାବୁ ଏ ସମୟରେ B. Ed. ପାଇଁ ଆମକୁ ଛାଡ଼ି କଟକ ବୁଲିଲେ । ଫଳତଃ, ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ପଦ ଖାଲି ପଡ଼ିଲା । ମୋତେ ଚର୍ଚ୍ଚିତରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବାକୁ ବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂପାଦକ ତଥା ମୋର ଅଜାଣୁର କାଶି ବାବୁ ଶ୍ରୀ ବ୍. ବେଣୀ ଆଗ୍ରହ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ‘କ୍ଷମତା’କୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ଦୂରରୁ ଛୁଡ଼ାଇ କରୁଥିବାରୁ ଗଲୁଆଇଲବେଳେ (ଅଧ୍ୟାପକ ହେବାର ବେଳ ପାଖେଇ ଆସୁଥିବାରୁ) ଏ ବାସ୍ତବିକ ନେବାକୁ ଅମଙ୍ଗ ହେଲି । ଉପରନ୍ତୁ, ଆସନ ଓ ଆସନରେ ବସୁଥିବା ଲୋକର ଭଲ ଭଲ କା’ ବିଷୟରେ ଏ ଦେଶର ଲୋକେ ଅଜଣୁତା ଅବସ୍ଥିତ ନଥିବାରୁ ମୁଁ ଜାଣିଶୁଣି କଣ୍ଠାର ସେ ମୁକ୍ତ ପିନ୍ଧିବାକୁ ଛୋଟ କରୁନଥିଲି । ଏହାଦ୍ୱାରା କାଶିବାବୁ ଓ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପର୍କ କାଳକ୍ରମେ ତିକ୍ତ

ହେବାର ଦେଉଁ ଆଶଙ୍କା ବସପୁରେ ମୁଁ ତାକୁ ସତର୍କ କରି ଦେଇଥିଲି, ତାହା ବାସ୍ତବରେ ଦଃିଲ ବେଳେ ସେ ମୋର ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀର ଅର୍ଥ ବୁଝିଲେ ।

ଯାହାହେଉ ଅବସ୍ଥା ହେଉ ପଡ଼ି ମୁଁ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକର ଦାୟିତ୍ବ ନେଲି । କିନ୍ତୁ ଏ ଦାୟିତ୍ବରେ ରହିବାକୁ କିଛି ଦିନପରେ 'ମୁଁ ଲକ୍ଷକଳ'ରେ ମୋର ଅନୁଜନକୁ ରମାନାଥ ଓ ମୋ ଭିତରେ ବ୍ୟବଧାନର ପ୍ରାରୀର ଗଢ଼ି-ଉଠୁଛି । ସଂପାଦକଙ୍କର ମନମୁଖୀ କାରବାରେ ବଦ୍ୟାଳୟର ଅଧିକ ପରିସ୍ଥିତି ଦିନକୁ ଦିନ ଟଳମଳ ହେଉଛି । ପାଠୀ ବାବୁଙ୍କ ବେଳେ ଦଃିଥିବା ବହୁ ଅସଙ୍ଗତି, ଦେନପୁର ଓ ଅଧିକ ବିଶୁଦ୍ଧତାକୁ ମୁଁ କାଗଜପତ୍ରରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଲି । ସଂପାଦକଙ୍କ ଅଜ୍ଞାତରେ ଯେ ଧୃତି ଦଃିନାହିଁ, ତାହାର ଭୁଲ ଭୁଲ ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଦାୟିତ୍ବ ନେବା ମାତ୍ରେ ଜାଣିପାରିଲି । ବିଶେଷତଃ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ଏକ ପୈତୃକ ମାତାଙ୍କ ବା ରଜଗାମୀ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ କାଶୀବାବୁଙ୍କର ଯେଉଁ କାରସାଦି, ତାହା ମୋତେ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ତାଙ୍କ ଚିତ୍ତରେ ପୁର 'ଉତ୍ତୋଳନ' କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟକଲ । ସ୍କୁଲଟିକୁ ସରକାରୀ ପରିଚାଳନାକୁ ଗ୍ରହଣଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେହେଁ ସେ ଓ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ାଣିଆ ଅଳ୍ପକେତେଜଣ ମୁନାପାଟୋର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଶତ୍ରୁତା ଯୋଗୁଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିନାହିଁ ।

ସଂସାଧାରଣ ସଂପତ୍ତିର ଏ ମନମୁଖୀ ବ୍ୟବହାର ମୋତେ ବଡ଼ ବାଧ୍ୟ । ତେଣୁ ପରିଚାଳନା କମିଟିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ମିତ୍ରରେ ମୁଁ ଏ ବସପୁରେ ପ୍ରଶ୍ନକରି ତାଙ୍କର ଅସଲ ମୁଖା ଖୋଲି ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଲି । ମୋ ପଛରେ ପରିଚାଳନାର ନବେକ୍ଷଣ ସମର୍ଥନ ଘଟିଥିବାରୁ ସେ ଶେଷକୁ ଯେଉଁ ଅସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ମୋତେ ଏହି ଉଦ୍ୟମ ଦେବାପାଇଁ ଦିଲେ ନିଶ୍ଚୟର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମୋ ପଛରେ ଲଗାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ତହିଁରେ କିଛି ଫଳ ନହେବାରୁ, ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ଆସନ ଗ୍ରହଣଦେବାକୁ ସେ ଦିନେ ଅତି ଅସହାୟ ଭାବରେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଆସନ ବାହାରେ ମୁଁ ଏଯାବତ୍ ତାଙ୍କୁ ଅଜାଣୁର ସମ୍ମାନ ଦେଇ ଆସୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ମୋର ପୂର୍ବବାଣୀ ସ୍ମରଣ

କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ, ଓ ମୁଁ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଉଚ୍ଚତମ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ଶୁଭ ଶିଳ୍ପ
ସମ୍ପର୍କିତ ନିକଟତା ବୋଲି ଶୁଣାଇଦେଲି ।

ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ କ୍ଳାନ୍ତ ସଂଧ୍ୟାରେ ମୁଁ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଛାଡ଼ିଲି । ମୋ
ପରେପରେ ଏହାର ପରିଚ୍ଛେଦନାରେ ଘୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖିଲି । ବହୁତ,
ଏହା ଆଜି ମୋ ଅଜାଣୁ ବଂଶର ଜୀବନର ବା ଜମିଦାରୀ ନଦୋତ ଏକ
ସିଦ୍ଧିପାଥୀର ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ପରିଣତ ହେଲା, ଏବଂ ଯେ କେହି ବ୍ୟକ୍ତି ଏହାର
ସଂପାଦକ ହୋଇପାରିଲେ । ସୁଲଭ, ଆଦର୍ଶର ଦୂର ପକାଇବା ଓ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂପର୍କ ଭୁଲି ଆଦର୍ଶ ପାଳନ କରିବା, କେତେ କଷ୍ଟକର ତାହା
ଏହାକିଲରେ ମୁଁ ମୋ ମୋ ଅନୁଭବ କଲି ।

॥ ବାଇଶି ॥

ନୂଆ ଜୀବନର ଡାକରା

ଜୟସମ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ମାସେ ଅଧେ ମୁଁ ଶାରେ
ରହିଲି । ଶା' ରହଣି ପୂର୍ବରୁ କଟକର ଶ୍ରୀଷ୍ଟକଲେଜ ଓ ଡେକାନାଲ
କଲେଜରେ ଉଚ୍ଚତମ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦ ପାଇଁ ଦରକାର ପକାଇଥାଏ ।
ଡେକାନାଲ କଲେଜର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଥାଏ । କୁଆଡ଼ୁ କିନ୍ତୁ ନିଆସି-
ଥିବାରୁ ମନଟା ଗୋଲେଇ ଭାଣ୍ଡି ହେଉଥାଏ । ବାପା କିନ୍ତୁ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟ ।
ସେ ଟୋ ପିତୃପୁତ୍ର ଅନେକ କଥା କହିଦିଅନ୍ତି ଯାହା ସତକୁ ସତ ବାଳ-
କାଙ୍କୁ ଏ ମୋର ବିମତ୍ତା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସେ ଆଶ୍ୱାସନା ଦିଅନ୍ତି—“ଜିନା
କାହିଁକି କରୁଛୁ ବାପ । ଏତେଆଡ଼ୁ ଏକାଦେକେ ଶୁକ୍ଳ ପାଇଁ ଡାକରା
ଆସିବ ଯେତେବେଳେ ଡିଗ୍ରୀ କିଛି ଠିକ କରାଯାଉ ନାହିଁ ।”

ତାହାହିଁ ହେଲା । ଡେକାନାଲ କଲେଜରେ ଯୋଗଦେବାପାଇଁ
ଜୁଲାଇ ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଏକ ତାରକାଖି ଓ ପଥ ପାଇଲି । ଏହାର ମାସକ
କ୍ଷରେ ଶ୍ରୀଷ୍ଟ କଲେଜରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ପଥ । ଡେକାନାଲ କଲେଜରୁ ଡିଗ୍ରୀ
ମାସିକ ଆଗରୁ କୌଣସିକାରୁ ସେଠି ଯୋଗଦେଲି ।

ଡେକାନାଲରେ ବରଦ୍ଧ ପଞ୍ଚାୟତ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଆଇନଜୀବୀ ମାନଙ୍କର
ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟରେ ୧୯୫୯ ମସିହାରେ ଏ କଲେଜ ନୂଆକରି ଖୋଲି-

ଥାଏ । ଏ କଲେଜର ଏକମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ପଦଲଗି କଟକର ଏକ ବର୍ଷତାତ୍ପର ଅପରାଧରେ ଟାଙ୍ଗଣ ପ୍ରାର୍ଥୀ ମେଳରେ ମୋତେ ଇଞ୍ଜରଭିଜ ଦେବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଏହା ପାଠକାର ଆଶା ମୋର ଆତ୍ମା ନଥିଲା । କାରଣ କଲେଜ ସେନ୍ଟେଟାଣ୍ଟଙ୍କର ମନୋମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥୀ ଆମ ସଙ୍ଗରେ ଇଞ୍ଜରଭିଜରେ ଯୋଗ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଭୁବନେଶ୍ୱର ଡି. ପି. ଆଇ. ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାମାଚରଣ ଦାସଙ୍କର ଅଧ୍ୟକ୍ଷତାରେ ତାହାଙ୍କର ସରକାରୀ ବାସ ଭବନରେ ଏ ଇଞ୍ଜରଭିଜ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଜୟରାମ ଭଜ ବିଦ୍ୟା-ଲୟର ଭବିଷ୍ୟତ ନିଷ୍ପତ୍ତିକ କରିବାକୁ ଯାଇ ମୁଁ ଏହାର ବାହାର ଭିତର ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗର ତଦାନନ୍ତନ ସମସ୍ତ ଭଜ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ଗୋପମାୟ (Confidential) ପ୍ରଥମ ମାଧ୍ୟମରେ ଜଣାଇ ଦେଇଥିଲି । ସେ ଜଗିଆରେ ବାମା ବାବୁ ମୋତେ ମନେ ରଖିଥିବାର ପରିଚୟ ମୁଁ ପରେ ପାଇଲି ।

ପୂର୍ବରୁ କହିଛୁ ଡେକାନାଲ କଲେଜ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ପ୍ରକଳ ଉତ୍ସାହ ଓ ତଦ୍‌ବିପନା ମଧ୍ୟରେ । ଅଧ୍ୟାପକ ମାନେ କଲେଜରେ ଯୋଗ ଦେବାକୁ ଆସିଲାବେଳେ ଅନୁରକ ସଂବର୍ଦ୍ଧନା ସହ ସେମାନଙ୍କୁ ରେଳ ଷ୍ଟେସନରୁ ପାଣ୍ଡେଟି ନିଆଯାଉଥିଲା । କଲେଜ ତରଫରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଗୃହରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ସଂପାଦକ ସୁରବାବୁ (ସ୍ଥାନୀୟ ବିଶ୍ୱାସୀ ଆଇନଜୀବୀ) ସଞ୍ଜେ ସକାଳେ ସେମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧାର ଖବର ନେଉଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଅଗ୍ରୀମ ବେତନ ଦେବାର ସୌଜନ୍ୟରେ ଡେକାନାଲ କଲେଜ ହୁଏତ ଅତି ଖାସ୍ । ଏହା ଭିନ୍ନ, ମୌସୁମୀ ଆରମ୍ଭରେ ଭୁବୁ ଭୁବୁ ଗରଭର, ମାଲିଙ୍ଗ-ନିବଡ଼ ଡେକାନାଲ ରେଳ ଷ୍ଟେସନର ମନ ମତାଣିଆ ପରିବେଶ, ‘କୁଞ୍ଜିକାନ୍ତ’ର ଆକର୍ଷଣ ଏବଂ ଡେକାନାଲ ସହରର ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମହଲର ଆତିଥେୟତା ଓ ଛୁସ ଛୁସୀ ମାନଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ, ଆନୁରକତା ତଥା ସ୍ନେହ-ସଂପ୍ରୀତି ମୋତେ ଉକ୍ତ କଲେଜ ସହିତ ଏକାମ୍ର କରିଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ମାତ୍ର ଅଣତରିଖିକ ଦିନ ଅବସ୍ଥାନ (୨୭-୭-୫୯ ରୁ ୨୮-୮-୫୯ ମଧ୍ୟରେ ସରକାରୀ ବୁକରୀ ପାଇ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଉକ୍ତ କଲେଜ ଛାଡ଼ିବାକୁ ରାଜି ନଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ସେ କଲେଜରୁ ବିଦାୟ ନେବାର ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ମାସ ପରେ ଏ ପରିସ୍ଥିତି ବଦଳିଗଲା ଓ ଆଜିକାଲିର ଘରୋଇ

କଲେଜରେ ଦେଖାଯାଉଥିବା ଭୟଙ୍କର ବାୟୁମଣ୍ଡଳ ଏବଂ ବୃକ୍ଷିତ
ରାଜନୀତିର ପଶାପାଳି ସେଠି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ଅଳ୍ପ ଦିନର ସଂପର୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁରକ୍ଷାକୁ ଆନ୍ତ-
ମାନଙ୍କର ଅନ୍ତରାଳ ପ୍ରାୟ ହୋଇଉଠିଥିଲା । ଦିନେ ସାଂଧ୍ୟାତ୍ରୟ ସମୟରେ
ସେ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଇନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜନ ମୋ ନେଇ ବୋର୍ଡ଼ରେ ହୋଇଥିବା
ଗୋପନୀୟ ଆଲୋଚନାର ସମସ୍ତ ବିଷୟ ମୋ ଆଗରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେଲେ ।
ଏଥିରୁ ମୁଁ ସାହା ଜାଣିଲି, ବାମାକାକୁ ମୋତେ ପରାଣିଥିବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନ
ଗୁଡ଼ିକର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରରୁ ସୁରକ୍ଷାକୁ ଓ ତେଜାନାଳ ଜିଲ୍ଲାପାଳଙ୍କର ମୋ
ବିଷୟରେ ଏକ କଂଭୁଚକମାକାର ଧାରଣା ଜନ୍ମିଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ
ସାକ୍ଷାତକାର-କଷ ଗୁଡ଼ିକ ପରେ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ମହୋଦୟ ଡି. ପି. ଆଇ.କୁ
ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ “Why that youngman is so frustrated ?”
(ସେ ସୁରକ୍ଷିତ କାହିଁକି ଏତେ ବ୍ୟର୍ଥମନା ?) ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ ।
ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଦାସ (ଡି. ପି. ଆଇ.) ପରୋକ୍ତ ପଦ୍ଧତି (Confidential)
ମୋର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନର ପରିଚୟ ପାଇଥିବାରୁ ତତ୍ତ୍ୱରେ ଉତ୍ତର ଦେ-
ଇଲେ—“No, No, you do not know him. He is a highly
prospective youngman.” ଇତ୍ୟାଦି । ଏହା ଭିତରେ ମୋର
ଅଜାଣୁର ସଂପର୍କୀୟ ଜଣେ ସଂପାଦକ ନିକଟ ଅତ୍ୟନ୍ତରେ ମୋତେ କପରି
ଧୋକା ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଗତ ଛଅଟି ବର୍ଷର କର୍ମ-ନିଷ୍ଠାର କରୁନ
ପୁରସ୍କାର ମୁଁ ପାଇଛି ପ୍ରଭୃତିର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ସେ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେବା
ପରେ ସାକ୍ଷାତକାର କାଳରେ ଦେଇଥିବା ଉତ୍ତରର ଅସଲ ଲିଖିତ ସେ
ଦୁହେଁ (ସୁରକ୍ଷାକୁ ଓ ଜିଲ୍ଲାପାଳ) ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଉଭୟେ
ମୋତେ ମନୋମତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ (ଡି.ପି.ଆଇ. ମହୋଦୟ)
ସୁରକ୍ଷାକୁ ପତକବାଣୀ ଶୁଣାଇ କହିଥିଲେ—“Please see that
the bitter chapter he has gone through at Karilopatana,
is not repeated in your institution.”

ତେଜାନାଳ କଲେଜରେ ଅଗତିଶୀଘ୍ର ରହଣି, ସେଥିରେ ଯୁକ୍ତି
ଏକ ସାକ୍ଷାତକାରର ଅଭିଜ୍ଞତା, ଏ ସ୍ଥଳରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବା ପରେ
ମୋର ଯେଉଁ ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ସେଦିନ ଇନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ବୋର୍ଡ଼ର ଦୁର୍ଲ୍ଲଭାପୁଂଗ

ସଭ୍ୟଙ୍କ ମନରେ ମୋ ନେଇ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା, ତାହା ଜାଣିବାକୁ ମୋର ପାଠକପାଠିକାମାନେ କୌତୂହଳୀ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ସେମାନଙ୍କର ଅବଗତ ପାଇଁ ସ୍ମୃତିର ସେ ଫର୍ଦ୍ଦଟି ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରୁଛି :—

ଡଃ ପି: ଆଇ: ମହାଶୟ ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ—

“Well, yeungman, I think you are a Headmaster in some high school ?”

ମୋର ଉତ୍ତର : “No Sir, I was. Now I have relinquished that chair.”

ଡଃ ପି: ଆଇ: : “Relinquished ! Why ? Are you sure of getting this job ?”

ମୋର ଉତ୍ତର : “Not at all. Still I think it is better to die once than to die in grains.”

ଏଠାରେ ଏ ସବୁର ବିସ୍ତୃତ ସୂଚନା ଦେବାରୁ ଏକ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି । କର୍ମନିଷ୍ଠାର ମୂଲ୍ୟ କେଉଁ ବାଟେନା କେଉଁ ବାଟେ ଆସେ—ଏ ଘଟଣାରୁ ଏଭଳି ଏକ ଧାରଣା ମୋ ମନରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲା । ଅଧିକନ୍ତୁ, ମୋ ସ୍ମୃତିର ତ୍ରେକାନାଳ ଓ ଏବର ବେଡ୍ ଦେଇ କଲେଜ ମଧ୍ୟରେ ଆକାଶ ପାତାଳର କି ପାର୍ଥକ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ, ତାହା ଦର୍ଶାଇବା ମଧ୍ୟ ଏ ସୂଚନାର ଲକ୍ଷ୍ୟ । କର୍ମନିଷ୍ଠା କଥା କହିଲେ ଆଜିର ଏମ୍: ଏଃ, ଏମ୍: ଏସ୍: ପି: ପାଗକର ଯୁବକ-ଯୁବତୀମାନେ ହସି ଉଠାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଆଜିଠି ବାଇଶି/ତେଇଶି ବର୍ଷ ତଳେ ସଜାଗଜୁଡ଼ା ଶାସନରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତକ, ତଥାକଥିତ ଅନ୍ଧାରିମୁଲକ ତ୍ରେକାନାଳର ଏକ ଶିଶୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଯାହା ମୋତେ ସଭ୍ୟଙ୍କ ନିକଟରେ ଅତି ଆପଣାତ କରିଦେଇଥିଲା, ତାହା କେବଳ କର୍ମ-ଚନ୍ଦ୍ରପୂତା ବ୍ୟଙ୍ଗତ ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ ଏ ଯୁଗରେ ତାହା ସ୍ୱପ୍ନ ହେଉଣି । ସରକାରୀ ଶୁକରି ଗୁଡ଼ିବାପରେ ମୋ ଅଞ୍ଚଳର ଏକ ଦେବେଇ କଲେଜରେ ଛ’, ସାତମାସ ଅଧ୍ୟାପତା କରି ଯେଉଁ ବିଚିତ୍ର ସ୍ମୃତି ନେଇ ଫେରିଲି, ସେ କଥା ଯଥା ସ୍ଥାନରେ କହିବି ।

॥ ଭେଦଶ ॥

ଯାଯାବରର ଭାଇରୀ

ସତେଇଶି - ଆଠ - ଉଣେଇଶ ଅଶଷଠୀରେ ମୁଁ ସରକାଶ
ରୁକିରିରେ ଯୋଗଦେଲି । ଇଂରେଜ ଅମଲର ପ୍ରତାପଶାଳୀ ସ୍ନେହ୍ ମୟୁର-
ଭଞ୍ଜର ବାରିପଦାରେ ମୁଁ ସରକାଶ ଚକମା ପିନ୍ଧିଲି । ବସୁସ ସେତେ-
ବେଳକୁ ଡରିଣି । ମନଟା ବେଶ୍ ଭାବପ୍ରବଣ ଥାଏ । ଡେକାନାଲ କଲେଜର
ବଡ଼ ସ୍ନେହାଦ୍ରୁ ଅନୁଭୂତି, ଡେକାନାଲ ସ୍ନେହନରେ ବର୍ଷାଭିଜ୍ଞା ମାଳତୀର
କେତେ କେଜାଣି ରୋମାଞ୍ଚକର ସ୍ମୃତି ଓ ବାପାଙ୍କର ଲୁହବତୁର ଆଖି ଭୁଢ଼ାଇ
ଭୁଢ଼ାଇ ମୋର ମନେପଡ଼ୁଥାଏ । ବାରିପଦାରେ ଯୋଗଦେବାର ମାସକ
ପରେ ବାପା ଜାଣିଲେ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେ ମୋତେ ଡେକାନାଲ
ଗୁଡ଼ିଥିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ନଜଣାଇ ବାପେଦା ରୁକିଆପିଥିଲି ।
ଜାଣିଥିଲେ ଏବେ ଦୂରକୁ ସେ ମୋତେ ଗୁଡ଼ି ନଥାନ୍ତେ । ଆଗରୁ କହିଛି,
ବୋଉ ମରିଯିବାପରେ ସେ ମୋର ବାପାବୋଉର ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିଥିବାରୁ
ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖିଥିଲି । ଏ ହେତୁ ତାଙ୍କ ଚକ୍ରା ବିରୁଦ୍ଧରେ
କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା, ମୋ ପକ୍ଷେ ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନଥିଲା ।

କେତେ ବୁଝାଇ ସୁଝାଇ ଡେକାନାଲ ଯିବା ସମୟରେ ସେ ତାଙ୍କର
ସ୍ବାଭାବିକ ଶକ୍ତିରେ ଆମ ଗାଁର ଉତ୍ତରରେ ଥିବା ଲୁଣାନଦୀର ବର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ମୋତେ ବଳେଇ ଦେବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ରୁକିଶ ଅନୁରୋଧରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ
ଠାରୁ ଦୂରକୁ ରୁକିଯାଉଥିବାରୁ ସେ କି ମର୍ମହତ ଯନ୍ତ୍ରଣା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା
ଅତି ନିଛଳ ଭାବରେ ସେ ମୋ ନିକଟରେ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ‘ଯେଉଁଠିକି
ଯାଏ ସେ ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିଲ ବେଳେ ସଭିଜ ଆଖିରୁ ମୋ ଲାଗି ସୋହାଗର ଲୁହ
ଝରିବା ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଉପଦେଶ
ଦେଇଥିଲେ । ରୁକିଶ ଜୀବନ ଶେଷଯାଏ ମୁଁ ତାଙ୍କର ସେ ଉପଦେଶରେ
ଶିଳପ କରିନାହିଁ ନୋଲି ମୋର ଧାରଣା । ହେଲେହେଁ ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ
ଜୀବନଟା ଯାଏ ସେ ରମାୟଣର ଦଶରଥ ଓ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ରମଚନ୍ଦ୍ର (?)

ହୋଇ ରହିଗଲା । “ହା’ରାମ” ଶବ୍ଦ ତାଙ୍କ ଭୂତରୁ କେବେ ଛୁଟିଗଲା ନାହିଁ । ମୋର ‘ଜୀବନ-ସମୁଦାରେ’ କିନ୍ତୁ କଲ୍ଲର ଅନ୍ତଃସ୍ଵରରେ ତାହା-ଙ୍କର ଅଶ୍ରୁଜର୍ଜର ଜୀବନର ପ୍ରବଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ।

ମୋ ସ୍ଵୀକୃତି ଅନୁଯାୟୀ ଅନ୍ୟ କେଳି ଗୁଣରେ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ବାପାଙ୍କର ସଦାସର୍ବଦା ଚିନ୍ତାର କାରଣ ହେବାରେ ମୁଁ ସମରତକୁ ଟପିଗଲି ଓ ଆଦ୍ୟରୁ ପ୍ରାନ୍ତଯାଏ ମୋ ଜୀବନଟା ସମ୍ପର୍କ ଭୁଲ ଅଶ୍ରୁପ୍ରଶଳା ହୋଇଗଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଅଶ୍ରୁ ମୋତେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଲା, ମତ୍ୟ ଲାଗି ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ଶକ୍ତି ଦେଲା । ମୋ ଲେଖନୀରେ ଏହା ଚଳୁ, ନାଟକର ରୂପନେତ୍ର ଫୁଟି ଉଠିଲା । ବଂଶବଂଶ, ମୋ ପରି ଶତ୍ରୁ ମଣିଷଟିଏ ଆଜିଯୁଦ୍ଧା ଜୀବନର ଶରଣାଗତ ଯାହାକୁ ନେଇ ବଞ୍ଚିପାରିଲା, ଲାହା ଏକ ଅଶ୍ରୁ-ଜଉଳା ପୂରଣ ଭଲ ଆଳ କିଛି ନୁହେଁ ।

ରବି ରାଜପିବାପରେ ତା’ ମା’ ବୁକୁ ପଟାଇ କାନ୍ଦିଲା; କିନ୍ତୁ ମୋର ଅବ୍ୟକ୍ତ ଅଶ୍ରୁ ଝରିଲା ମୋ ଲେଖନୀରେ । ‘ଗଲ୍‌ସୁଅ ବାହୁଡ଼ି ନଲେ’ (ଗଲ୍) ଓ ‘କଳିଙ୍ଗ କର’ (କାବ୍ୟ-ନାଟିକା ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଯଥାପୂର୍ବ ସୃଷ୍ଟି, ଯୋଗଦେବଲେକି ଶକ୍ତି ହୃଦୟରେ ମୁଁ ସାହିତ୍ୟକୁ ବଞ୍ଚିବାର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ଭବ ରୂପ ଧରି ନେଇଥିଲି ।

ଏ ଦୁଃଖ ଦୂର କରିବାକୁ ମୋ ପୁଅ ମରବାର ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ବର୍ଷ ପରେ ଭଗବାନ ‘ଶେଲି’କୁ (ଶେଫାଳୀ) ଆମ ସଂସାରକୁ ଫେରିଲେ । ମୋ ଅଧ୍ୟାପକ ଜୀବନର ଦଶ ଏଗାର ମାସ ପୂର୍ବରୁ ସେ ଏ ଧରଣକୁ ଆସିଲା । ଆମପାଇଁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସେ ଦିବାନୁଗ୍ରହର ଫଳ । ମୋର ଏକମାତ୍ର ଭଗବାନର ବହାଦ୍ର ପରେ ଜାଗର ମେଳାକୁ ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମୁଁ କପିଳାସ ଯାଇଥିଲି । ଯେତେ ଶିଳ୍ପ ଶିଳ୍ପରେ ବେଳପରି ଓ ପଲ୍ଲୀପୁଲ ଚଢ଼ାଉ ଚଢ଼ାଇ ମୋ ମନକୁ କାନ୍ଦିଲା ଆସିଲା— “ପ୍ରଭୁ ମହାକାଳ ! ମୋତେ ଭାଣିଗାଟିଏ ଦିଅ ।”

ଯଥା ସମୟରେ ମୋର ବାଞ୍ଛା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ଜନ୍ମର ଦ୍ଵିତୀୟ ପରେ ଶେଲି ତା’ ମା’ ସଙ୍ଗରେ ଆମ ଘରକୁ ଆସି ଆମର ଦ୍ଵିଅ, ଭାଣିଗା ଓ ସବୁକିଛି ହୋଇ ରହିଗଲା । ତା’ ଜନ୍ମ ପରେ ମୁଁ ମୋର ବହୁ ଚେପିଟି ଅଧ୍ୟାପନା ବୃତ୍ତିରେ ଯୁବକ କଲି । ଲାହାର ଆଗମନର ଅମେ ଶେ-ବିଶେ ଚେ ଶୂନ୍ୟତା ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ପ୍ରାୟ ଭୁଲିଗଲ୍ କହିଲେ ଚଳେ ।

ଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଂଗତ ଗୁଡ଼ିକ ମାଗେଲ ଶୁକଳ ଖବର କଥା କହି-
ବସିଲେ, ପଢ଼ିଲେ ପଢ଼ିଲେ ଏ ବୃତ୍ତିଟି। ଭାଷା ପ୍ରାୟଶ୍ଚୟ କରୁଥିଲ ।
ଗୁମ-ଗୁମୀ ଓ ବନ୍ଦ, ଗହଣରେ ବୃତ୍ତିଯିବାର ପ୍ରବର ଜପାଦାନ ଥିଲା ଏ
ପେଷାରେ । ଜପରନ୍ତ ଗୁମାସ୍ତାର ତା ମାତାଗାରକୁ ପଶିଗଲା କେଳେ ପ୍ରାଣ
ପରି ଜଠୁଥିଲା । ଆକାଶ ପରି ଆଡ଼ବକ, ଯେକେଣ୍ଡ, ଇଂଲିମେଣ୍ଡ, ଇ.ବି.,
ଗଡ଼ରମିପ୍ ଓ ଜନପୁର, ମିନିଆରର ଭୂତ ଏତେ ଦାରୁ ନଥିଲା ଅଧ୍ୟାପକ
ମାନଙ୍କୁ । ଗୁମ-ଗୁମୀମାନେ ‘ବେକାର’ ‘ବେକାର’ ଚିତ୍କାର କରି ପାଠଶାଳା
ଏବଂ ପୂଜ୍ୟ ପୂଜାରେ ବ୍ୟତିଷ୍ଟ କରୁନଥିଲେ । କେଣ୍ଡ କଲେଜ ପରିସର,
ଶେଳପଡ଼ିଆ, ସରସମିତି ଓ କଲେଜ-ମଠ, ସବୁ ଯେମିତି ଥିଲା ତାରୁଣ୍ୟରେ
ଭରପୂର ।

ସରକାରଙ୍କର ବଦଳ-ମାତରେ ‘ମାଗିନେଇଥିବେ ମହାପାତ୍ର,
ଗୁମ୍ମି ଶ୍ରେୟସେ ଜଳକା’ ମୋତେ ଯାହାକିଛି ଅସୁବିଧାରେ ପକାସେ ।
ଏହା ଭଲ ମୋ ଅଧ୍ୟାପନାରେ ପ୍ରଥମ ଦକେଟି ଅଜ ସବୁ ଦିଗରୁ କେଣ୍ଡ
ସୁଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ମାସକୁ ମାସ ଓଡ଼ିଶାର ଗଜକୋରେ ନେଇଥିବା ଅର୍ଥରୁ
ଦେଶର ତରୁଣ ସମାଜକୁ ମୁଁ କିଛି ଅଧ୍ୟାପନା ଦେଉଛି, ଏ ଧାରଣା
ସେତେବେଳେ ମୋର ଅନେକ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ଜନ୍ମିଥିବା ।

କିନ୍ତୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଦଶକଟି ବାସ୍ତବରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାମୟ । “ଲଣ୍ଡନ ବିଜ୍ଞାନ
ପାଠ, ପାଠ”ର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସ୍ଵର ସଙ୍ଗକୁ ଧୂସର (ଡେକାନିଜନସ) ଭୁଲୁଟି
ମୋତେ ଚୌଦ୍ଵାରରେ ଶାସ୍ତ୍ରବାଧ ଦେଲା । ଶାନ୍ତି କାହିଁ, ସତ୍ୟ କାହିଁ, ଶକ୍ତି
କାହିଁ ? — ଏ ଭାବନା ମୋତେ ଅହତେ ଅସ୍ଥିତ କଲା । ପ୍ରତ୍ୟାପୀତି
ତୋଷଣ, ତୋଷାମୟ ଓ ବ୍ୟଭିଚାର ଏତେବେଳକୁ କର୍ମନିଷ୍ଠାର ସ୍ଥାନ ଦେଲା
କରିଗଲାଣି ।

ପ୍ରଥମ ଦଶକରେ ଏହା ଯେ ଆତ୍ମା ନଥିଲା କହିବା ମୁଷ୍ଟିଲ ।
ସରକାରୀ ଶୁକଳ ଆରମ୍ଭର ମାତ୍ର ଦୁଇବର୍ଷ ଭିତରେ ମୁଁ ନିଜେ ଏହାର
ଶିକାର ହୋଇ ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ପ୍ରାନ୍ତରୁ (ବାରିପଦା) ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତକୁ
(ପାରଳାଖିମୁଣ୍ଡ) ଯାତ୍ରା କରିଥିଲ । ଶୁକଳରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ
ଏଭଳି ବଦଳର ପ୍ରତିବଦ୍ଧ ସ୍ଵରୂପ କୁଟିରେ ଶୁଣିବାପାଇଁ ମୋତେ ପରାମର୍ଶ
ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏହା ଜଗତ ମନେକଳିନାହିଁ । ଶଗଡ଼ ଗୁଳା ଗୁଡ଼ି

ନିଆଗ୍ରସ୍ତା ଫିଟାକବା, ମୋ ରୁଗକୁ ବେଶ୍ ସୁଫାଜଥିଲା । ମାନ୍ଦୁଛି, ଏଥିପାଇଁ ବହୁମନ୍ଥ୍ୟ ଦେଇ ଚାଲିଛି ଆଜିଯାଏ । ଗୁଲୀଧର ଚାଲିଥିଲେ ମଣମଲର ପାହାଡ଼ ଉପରେ ଜୀବନଟା ବେଶ୍ ଗଢ଼ି ଗଢ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତା ସୁଖର ସମ୍ବନ୍ଧରେ । ମୋ ସ୍ୱପ୍ନକ୍ଷିତ୍ରା ସୁସ୍ୱାଦ, ଏହା କରାଇଦେଇ ନଥିଲା । ଅଧିକନ୍ତୁ, ମୋ ଅଲକ୍ଷ୍ୟରେ ମୋର ବାସ୍ତବ ହିତକାମୀ ଏବଂ ଗୁଣଗ୍ରାସ୍ତା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବ ମାତଲଣ ଦ ସ (ତତ୍କାଳୀନ ଡଃ ପି: ଆର୍:) ଚାକିରି ଜୀବନରେ ଅବସ୍ଥା ସହିତ ସାମିଲ ବା ‘ଆଡ଼ଜଷ୍ଟମେଣ୍ଟ’ ଖୁବ୍ ତାରିଫ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବାପାଇଁ ନନ୍ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହାଙ୍କର ଏହି ଆଦର୍ଶର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଁ ବରଷ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲି ।

ଡ଼େକାନାଲ କଲେଜ ଇଣ୍ଟରମିଡ଼ କାଳରୁ ଆଜିଯାଏ ତାଙ୍କ ସହିତ କେବେ କେଉଁଠି ଦେଖା ହୋଇଗଲେ ସେ ତାଙ୍କର ପରିଚିତ ସ୍ୱରରେ “How are you, youngman” ? ବୋଲି ମୋତେ ପ୍ରଶ୍ନ କରନ୍ତି । ମୁଁ ନିଉର ଦିଏ -- “Not yet out of the woods” — “That is life, enjoy” — ଏ ହୁଏ ମୋ ପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ଅମର ଉପଦେଶ ।

ଏ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସାମାନ୍ୟ ବଦଳିତାରେ ଦୃଢ଼ିବାକୁ ମୁଁ ମୋର ଅସଂଯତା ବୋଲି ବିଚାର କଲି । ଦୂର ପଥର ମୋପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆକର୍ଷଣ ଥିଲା । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଦୁଇ ତିନି ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ସମୟ ରହିଗଲେ ଜୀବନଟା ମୋତେ ଚଟଳ ଓ ଗତିହୀନ ବୋଧହେଉଥିଲା । ସୁତରାଂ ଏ ବଦଳକୁ (ଡେଜେପରେ ଏହା କୌଣସି ବିଶ୍ରାମ କଂପ୍ୟୁଟର ବହୁ ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ର ଫଳ ମୁଁ ଅନେକାଂଶରେ ସ୍ୱାଗତ କଲି । ଡେକାନାଲ-ନିଜକଟ ଅମୂଲ୍ୟ ଉପ-ଦେଶ ମଧ୍ୟ (* ଭାଗ୍ୟଦେବତା ଲେମ୍ବୁଟିଏ ଧରାଇଲେ ତାହାକୁ ଲେମୋନେଡ଼ରେ ପଣେତ କେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ଫିର୍ମାତ ନଦାତ ଖରପ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ଭଲ ବାହାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ହୁଅ ।) ମୋତେ ଦକ୍ଷିଣା ପଥକୁ ବାଟ କଢ଼ାଇବାରେ ସହାୟକ ହେଲା ।

“When fate hands us a lemon, let's try to make a lemonade”
—Dalecaracgie

ଦକ୍ଷିଣା ପଥରେ ପାରଳାଖମୁଣ୍ଡି ଓ ଜୟପୁରକୁ ସେତେବେଳେ ନିବାସନର ସ୍ଥଳ ବୋଲି ମନେକରାଯାଉଥିଲା । ଆଜିପୁରୀ ସମ୍ବଲପୁର, ବଲଙ୍ଗୀର, କଳାହାଣ୍ଡି, ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସମେତ ଏ କଲେଜ ଦୁଇଟିକୁ ଗୁଜରାଟୀମାନେ ଆଦୌ ଶୁଭାଳୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । କଟକ, ଭୁବନେଶ୍ୱର ଗୁଡ଼ିଲେ କାଲେଶ୍ୱର, ବାଗିପଦା, ଭଦ୍ରା, ପୁଷ୍ପ ଏବଂ ଯାଜପୁର ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଆମ୍ଭତା ଫଳ । କିନ୍ତୁ ସରକାରୀ କଲର କାର୍ଯ୍ୟାଦି ବା ଗୋପବେତାକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୋଡେ ଯେତେବେଳେ ସେହିପରି ଆମ୍ଭତା ଫଳଟିଏ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା, ମୁଁ ତହିଁରୁ ଖଟା ଝିକିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲି ।

୧୯୨୧ରୁ ୨୨ ଯାଏ ମୋତେ ପାରଳାରେ ରହିବାକୁ ହେଲା । ପାରଳା, ଜୟପୁର ଓ ବଲଙ୍ଗୀର ଏହାଛଡ଼ା ରୂପକଥାର ସେହି ବିଚିତ୍ର ପ୍ରୋଖ୍ୟା—ଯେଉଁଠି କେବଳ ଯିବା ପାଦ ଚିହ୍ନ ଆଖିରେ ପଡ଼େ, କିନ୍ତୁ ଫେରିବା ପାଦଚିହ୍ନର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠେ ନାହିଁ । ଅର୍ଥ୍ୟ-ଦ୍ରାବିଡ଼ ସଂସ୍କୃତିର ମିଳନ ପୀଠ ଏ ଉପାନ୍ତକୁ ଗୁଣି ଗବେଷଣାର ବିଷୟବସ୍ତୁଟିଏ ସ୍ଥିର କରାନେଲା—
THE INFLUENCE OF DRAVIDIAN ESPECIALLY
TELUGU ON THE (ODIA LANGUAGE-- ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା
ଉପରେ ଦ୍ରାବିଡ଼, ବିଶେଷତଃ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ) । ଏହାର ଫଳାଫଳ କଣ ହେଲା ପରେ କହିବି ।

ପାରଳା-ଅବସ୍ଥାନର ପ୍ରଥମ ଦୁଇବର୍ଷ ବର୍ଷ ମୋ ପାଇଁ ଖୁବ୍ ସୁଖ-କରଥିଲା । ହେଲେହେଁ ଥୋଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କୁ କଟକ, ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ରଖାଇବା ଲାଗି ତାଙ୍କଠାରୁ ଯୋଗ୍ୟତର ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବର୍ଷବର୍ଷର ଶ୍ରମଶାଳିନରେ ନିବାସିତ କରାଯିବା ମାତର ମୁଁ ଖବୁ ବସେଥା ଥିଲି । ନାଲି-ଫିତାର ଏ କାରସାଦର ପ୍ରତିବାଦ କରି ୧୯୨୪ରୁ ୨୨ଯାଏ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କୁ ବହୁ ଆବେଦନ ନିବେଦନ କରିଥିଲି । ତହିଁରେ କିଛି ଫଳ ନ ହେବାରୁ ୧୯୨୬ରେ ମୁଁ ଗୁଜରାଟ ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ରାଜମାତି କରିବାକୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଲି । ଏ ବିଷୟରେ ତା: ମହତାବଙ୍କ ସହିତ ମୋର ପସାଳାପ ହୋଇଥିଲା ।

ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ଠିକ୍ ପଦ୍ଧତି ଅର୍ଥାତ୍ ୧୫ । ୨ । ୫୭ରେ ମୋତେ ପୁଣି ବଦଳି କରାଯାଇଥିବାର ଆଦେଶ ଆସିଲା । ଆଦେଶ ମିଳିଲା ସିନା, କିନ୍ତୁ ପାଇପାଇଁ କିପରି ? ପୁଣି କଲେଜରେ ଥିବା ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁଗଣୀଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ ଭାବେ କରକର୍ମୀପଣିଆର ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀରେ ମୋତେ ପ୍ରାୟ ଆଦେଶ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଇଲାରେ ବ୍ୟାଘ୍ରଦେଲେ । ଦଶିଶା ଓ ପଶ୍ଚିମାପସର ବଡ଼ ନିବାସିତଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସେଥିର ମୋପରି ହୋଇଥିଲା ।

ଏ ଯିଶକୁ ଅବସ୍ଥାରେ ତିନି ସପ୍ତାହ ବସିବା ପରେ ୮ । ୮ । ୫୭ରେ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟକୁ ମୁଁ ମୋର ଚରମପତ୍ର ପଠାଇଥିଲି । ତତ୍ପରାନ୍ତର ୧୫ । ୮ । ୫୭ରେ ଏ କଲେଜ ପରିଦର୍ଶନକୁ ଆସିଥିଲବେଳେ ଏଭଳି ଏକ ପତ୍ରର ଆଗାମୀ ସୂଚନା ମୋଠାରୁ ପାଇଥିଲେ । ଏ ପତ୍ରର ଶ୍ରୀ ପରକାରୀ ଶୁକ୍ତିର ଆର ବ୍ୟବହାର-କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ କେତେକ ଶ୍ରେଣୀର ଶିକ୍ଷକ ନିଜର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗୁ ଏହାକୁ ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଭାବେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ପଠାଇବାକୁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶ୍ରୀୟୁକ୍ତ ପିଲାଙ୍କ ଦ୍ଵିଧାଗ୍ରସ୍ତ ଥିଲେ । ଉପରିକି ତଥା ଶୁଭେଚ୍ଛୁସ୍ତୁଲଭ ଭଙ୍ଗୀରେ ପତ୍ରର ଯେଉଁ ଛନ୍ଦଟିକୁ ବଦଳାଇ ଦେବାକୁ ସେ ମୋତେ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ତାହା ହେଉଛି :— × × ×

But I regret to mention that even after a five years of service in a place like Paralakhemundi, my representations made on grounds of health and research facility have been ignored due to the capricious and apathetic attitude of the Government, and I have been left to mourn over my sad fate at the desolate corner of Orissa.

ପିଲାଙ୍କ ସାହେବଙ୍କର ବରୁଣପୁର୍ଣ୍ଣ ଅନୁରୋଧର ପ୍ରତ୍ୟାନୁରୋଧରେ ପତ୍ରଟି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ଭାବେ ବର୍ତ୍ତୁପକ ନିକଟକୁ ପଠାଇଦେବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲି, ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ତାହା ହେଲା ।

୩। ୮। ୬୭ରେ ଏ କଲେଜ ପରୀକ୍ଷାଦିନ କାଳରେ ମୁଁ ଓ ମୋର ସମଦଶାପଲ ସମସ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ମିଳିତ ଭାବରେ ଡିରେକ୍ଟର ମହାଶୟକୁ ଆନୁମାନକର ଅସନ୍ତୋଷ ଜଣାଇଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ୱାଭାବିକ ଶକ୍ତିରେ ଆନୁମାନକୁ ଦବାଇ ଦେଇ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଏଥିରୁ ଏତିକି ଭଲ ଫଳ ବାହାରିଲାଣି ଯେ ଶେଷ ବର୍ଷ ଧରି ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ପରୋପଦ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟାକରାଗରତ ହେଉଥିବା ସନ୍ତୋଷଜନକ ଭାବରେ ସେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ମୋଠାରୁ ପାଇଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କ ଗହଣରେ ଆସିଥିବା ଗଞ୍ଜାମର କଲପାଳ, ବ୍ୟାଧାନସରା ସଦସ୍ୟ ଓ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରମୁଖ ବହୁ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ତାହାଙ୍କର ଏ ସ୍ୱୀକୃତିରେ କିଛିଟା ଆନୁରାଗିତା ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମୁଁ ୧୯୮୮। ୬୭ରେ ପାଇଲି; ଯେଉଁ ଦିନକ ତାହାଙ୍କର ଜରୁରୀ ଆଦେଶ ହେଲେ ମୋ ଶାଲିଭର ପାଇଲା-ଶେମୁଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋତେ ଶାଲିଭ କରବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛୁ ଚାଲିଲେ ।

ସ୍ଥାନାନ୍ତରକାଳୀନ ଏହିଭଳି କେତେକ ଧସ୍ତୁରର ଅନୁଭୂତିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶକର ସନ୍ତୋଷ-ଦଶ୍ୟ ଶୂନ୍ୟତା ପ୍ରଥମ ଦଶକରେ ପ୍ରାୟ ନଥିଲା କହିଲେ ଚଳେ ।

ପାଇଲାରୁ ପୁଣି ଆସିଲା । ପୁଣିର ପାଞ୍ଚୋଟି ବର୍ଷ ରହିବା ଭାବରେ ହିପପି-ସଭ୍ୟତା ପୁଣିର ବେଳାଭୂମିରେ ଚରିବୁଲୁଥାଏ । ଅନୁଶାସନ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଏବଂ ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ବେଶାନ୍ତର କରିବାର ଜୟଶ୍ରବଣ ଏତେକେଳକୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ ଲଭି କଲଣି । ପ୍ରଭୁଙ୍କ ଦୟାରୁ ବୃକ୍ଷଶାବନ ଶେଷଯାଏ ଗୁପ୍ତ ସମାଜର ସ୍ନେହ, ସୌଜନ୍ୟ ଓ ବାଧ୍ୟତାରୁ ମୁଁ କେତେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋ ସମାଜର ବାରପଣକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଏହା ଜୁଟୁନଥିବାରୁ କାଳହୀନ ଶିଶୁ-ବୃଦ୍ଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାବଧାନ ଓ ନାରାଜ୍ୟ ହୋଇ ଉଠୁଛି ।

ଏଥିପାଇଁ ସମସ୍ତ ବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଦୋଷ ଦିଆଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମୋର ଯାହା ହୃଦୟଶ୍ୱାସ ହୋଇଛି, ଏ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ

ଶିକ୍ଷକ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ । ଏହା କହିଲାବେଳେ ଯାଯାବରର ଏ ଡାଇଗ୍ରାମରେ କେତେକ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସତ୍ୟ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବ, ଯେଉଁଥିପାଇଁ ମୋର ସମ୍ପର୍କ ଓ ସମ୍ପର୍କମାନଙ୍କଠାରୁ ମୁଁ ଆଶୁଆ ଶମାଭିଷା କରିନେଉଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଏକାଧିକ ସାହିତ୍ୟିକ ସମାବେଶରେ ମୁଁ ଏହି ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଏ ଦେଶର ଗୁରୁକୁଳର ଚେତାବନୀ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିଛି । ଏଠାରେ ତାହା ମଧ୍ୟ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ୟୟୁତ । ସତ୍ୟକୁ ସତ୍ୟ ଭାବରେ (ହେଉପକ୍ଷେ ତାହା ନଷ୍ଟ) ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯାଇ ମୋ ଜାତିର କୌଣସି ଶିକ୍ଷକପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ବୋଧରେ ମୁଁ ସ୍ୱୀକୃତି କରୁଛି ଯୋଲି ମୋର ବଶ୍ୱାସ ନୁହେଁ । ତଥାପି ତାହାର ସ୍ୱର ଚର ନିର୍ମମ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହା ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ କେତେକଙ୍କୁ ପ୍ରୀତିଦ ଯୁକ୍ତ ବୋଧ ହୋଇପାରେ ।

ସ୍ଥଳ-ଶିକ୍ଷକ ସଂପର୍କର ଅବନତି ଦେଖାଯିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଲା ଶିକ୍ଷା-ବୃତ୍ତିକୁ ଭଲ ନପାଠ୍ୟୁବା ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନର ବହୁ ଦାଟରେ ନିରାଶ ହୋଇ ଏଠି ଭିତ୍ତି ଜମାଉଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷକ-ସୁଲଭ ସଂକଳ୍ପ, ତ୍ୟାଗ, ନୈତିକତା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ, ସହୃଦ୍ୱତା ଏବଂ ଅଧ୍ୟୟନ, ଅଧ୍ୟାପନ ଅଭାବରୁ ସେମାନେ ତମତ୍କାର ଶିକ୍ଷା-ସୌଦାଗର ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ କୌଣସି ଯୋଗ୍ୟତା ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କର । ତେଣୁ ମୋର ଜଣେ ବଶିଷ୍ଠ ସାହିତ୍ୟିକ ବରଂ ଓ ଜଣେ ପୂର୍ବତନ ଡି.ପି.ଆଇ.ଙ୍କ ଭାଷାରେ ‘ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ କର୍ମରୂପର ଅଭାବ ନାହିଁ, ଅଭାବ ରହିଛି କର୍ମୀର; ଶିକ୍ଷା-ବ୍ୟବସାୟୀର ଅଭାବ ନାହିଁ, ଅଭାବ ରହିଛି ସୁ ଶିକ୍ଷକର ।’ ଏଭଳି ଶିକ୍ଷା ବଶିଷ୍ଠଙ୍କଠାରୁ ସ୍ଥଳ-ସ୍ଥଳୀ କିଛି ଆଦର୍ଶ ନପାଇ କେଉଁ ଚନ୍ଦ୍ର-ତାରକା, କେଉଁ ଗଜନୈତିକ ଧପପାବାଜ୍, କେଉଁ ଡାକୁ-ସଙ୍ଗୀତ ଅଥବା କେଉଁ ନରହନ୍ତାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଧନତା ବଢ଼ୁଥିବା ଆଦୌ ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ । ସୁଲଭ, ଶିକ୍ଷାପୁରନଗୁଡ଼ିକରେ ସ୍ଥଳମାନଙ୍କର ଆଗରେ କେହି ନାହିଁ ନା ପଛରେ କେହି ନାହିଁ । ନଭରସୀ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେତେବେଳେ ଯାହାକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ସେମାନେ ଯାଇତାଳ ବଞ୍ଚି ପାରିବେ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ସାମୟିକ ନେତା ବା ଆଦର୍ଶ ।

କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ପରାୟଣତା, ନୈତିକ ଦୃଢ଼ତା ଓ ଶୀଳ, ସୌଜନ୍ୟରେ ଗୁଣ-ଗୁଣୀମାନଙ୍କର ହୃଦୟ ଜୟ କରି ନପାକ ସେମାନଙ୍କର ବେଶଭୂଷା, ବାଣୀ-ବୋଲି, କୃତଜ୍ଞ ଏବଂ କଦାବରଗୁଡ଼ିକୁ ହନୁକରଣ କରି ଏ ଦେଶର ବହୁ ଶିକ୍ଷକ ଗୁଣ-ଗୁଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଫଳତଃ, ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକରେ ଗୁଣ-ଗୁଣ-ଏବଂ ଗୁଣ-ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭେଦ-ପୃଷ୍ଠାର ମୂଳ କାରଣ ହେଲେ ଏହି ଶିକ୍ଷା-ବ୍ୟବସାୟୀଗଣ । ଏଥିରୁ ବେଶ ପାଇତା ଉଠାଇଥାନ୍ତି ସେମାନେ । ଦଳରେ ଭାବରେ କାହାକୁ ଚଢ଼ାଇ କରିବା, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ-ସୂଚିକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା, ଶିକ୍ଷକ ଗୁଣ ଏକସ ମତ୍ୟ-ପାନ କରିବା, ବଦଳି ବଦ ବା ବଦଳି ରଦ କରାଇବା ଲାଗି ଗୁଣମାନଙ୍କୁ ମନ୍ଦୀ କମ୍ପା ବ୍ୟାଧାନସହ ପ୍ରତିନିଧିକ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ାଇବା ଇତ୍ୟାଦି ସାବଣ୍ଟାସୁ ଅସାମାଜିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଏଭଳି ହାତବାନ୍ଧସିଗୁଡ଼ିକୁ ଲଗାଇ ଦଳସଦ୍ଦାର୍ଥମାନେ ପାରିଲବାଲର ଗୌରବ ନେଇଥାନ୍ତି ।

ଏହାର ପ୍ରତିଦାନ ସ୍ୱରୂପ ପରୀକ୍ଷା ହଲରେ ନିଜ ଦଳର ପିଲାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପୁରସ୍କାର ଜାଗାରେ ସିଂହଟିଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେବା, ଉତ୍ତର ଯୋଗାଇବା ଏବଂ ପରୀକ୍ଷକଙ୍କ ଦୁଆରେ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ନମ୍ରର ବଢ଼ାଇବା ପ୍ରଭୃତି ମାତ କର୍ମରେ ଏମାନଙ୍କର ପୌରୁଷର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟେ । ଏମାନେ ଯାହାକଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ପଛରେ ରାଜିମତ ଗୋଟାଏ ଦଳ ଥିବାରୁ ସତରଂରେ କେହି କିଛି କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ଏମାନଙ୍କର । ଧୂଆମୂଳା ଓ ଅଧୂଆମୂଳା ସମାନ ଯୁଗରେ ଏମାନେ ତେଣୁ ବେଶ୍ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଗଢ଼ିତ କରନ୍ତି ।

ଏହାଛଡ଼ା, ଶଶିଖାଦାନ ଓ ଶିଳ୍ପଶାଳାର ‘ହେଡ଼ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର’ ମନୋବୃତ୍ତି ଆକର୍ଷଣ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରକୁ କଳ୍ପିତ କରିଦେଇଛି । ଏହା କହିଲେବେଳେ ମୋର କେହି ଶିକ୍ଷକ ବନ୍ଧୁ ଭୁଲରେ ଭାବିବେ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ମୁନିଷି ଦେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଛି । ଭୌତିକ ଆବଶ୍ୟକତା ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଧବ ହିଁ ଉଦ୍ଧବ । କାଞ୍ଚିନ-ମୁକ୍ତି ସଞ୍ଚାର ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ କେହି ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରୁନାହିଁ । ଦେବେଦେ

ସେବାଦାୟ ଓ ଶିକ୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ରହିଆସିଥିବା ମୌଳିକ ପାର୍ଥକ୍ୟକୁ ଯେ କୌଣସି ଅବସ୍ଥାରେ ବା ଯେ କୌଣସି କାଳରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରିଦେବାନାହିଁ ।

କଲର ଗଳରେ ଏହା ଦର୍ଶୁଛି କହି ଶିକ୍ଷକକୁଳ ସେମାନଙ୍କର ନୈତିକ ସଚ୍ଚିକୁ ଯେତେ ଦୃଢ଼ ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ବା ଲଞ୍ଚମିଛର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ସେ ସପକ୍ଷରେ ଯେତେ ମନଚଢ଼ା ମାଡ଼ ବଢ଼ାନ୍ତି କଲ ମଧ୍ୟ କାଳର ଢେଙ୍କୁ ଗତିକରିବା ଓ କରାଇବା ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଏହା ସେମାନେ ପ୍ରାକି ଦେଇ ପାରିବେକି ? ପୃଥ୍ବୀ ତତ୍ତ୍ୱାସରେ ଯେ କୌଣସି ବିପ୍ଳବର ଏହାହିଁ ଧ୍ୟେୟ । ସୂକ୍ଷ୍ମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାରକଲ ପ୍ରାତ୍ୟକ୍ ବିପ୍ଳବ ଯେ କଲ ଜଣେ ସୁ ଶିକ୍ଷକ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ହଁ’ କେଉଁଠି ଆସି କେଉଁଠି ମହଙ୍ଗିଲିଣି । ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶକର ପନ୍ଦଶ-ଦଶ ପରିବେଶ କଥା କହୁ କହୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହମେ ମୋ ଦେଶର ଶିକ୍ଷକ-କୁଳର ଅନ୍ଧାରପତନ ବିଷୟରେ କ’ଣ କହିଦେଲି । ମୋ ମତରେ ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତଳକୁ ଅସ୍ଥାୟୀ ଆତ୍ମଚଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁମନ୍ତେ ସାଧନା କରିବାକୁ ହେବ । ନଚେତ୍ ଦେଶ ଭାଗ୍ୟରେ ଯେଉଁ କିଛିମିଛି ଅଭିକାର ଘୋଟି ଆସୁଛି, ଶିକ୍ଷକ ଭଲ କେନ୍ଦ୍ର ଏ ଦେଶକୁ ତହିଁରୁ ରକ୍ଷା କରିପାରିବେ ନାହିଁ ।

ପୁରୀରୁ ପୁଣି ବାରିପଦା, ବାରିପଦାରୁ ଗଢ଼ର ଗ୍ରାମରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁରରୁ ଯାଜପୁର, ଏମିତି ଦ୍ୱିତୀୟ ଦଶକଟି କଟିଗଲା । ବାରିପଦାରେ ମୁଁ ଦିବାନେକ ଟେଣିଥିଲି । ଏଥର ଗ୍ରୀଷ୍ମ କଲେଜକୁ ଯାଇ ପାଠାନ୍ତରକ ଦେଖିଲି ।

ଦ୍ୱିତୀୟଥର ବାରିପଦା ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ପୁଣି କଲେଜର ଓଡ଼ିଆ ଅନର୍ସ ପିଲାଙ୍କ ଅନୁଗୋଷ୍ଠରେ “କଥାକାର ସ୍ୱରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି” ଲେଖିଥିଲି । ସ୍ୱରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଗଳ୍ପଗୁଡ଼ିକରେ ଚିହ୍ନିତ ଏକାନ୍ତ ଈଶ୍ୱର ମଣିଷ ଓ ତାହାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ବିଭିନ୍ନ ପୃଥ୍ବୀକୁ ଶାନ୍ତ ଗ୍ରାମରେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଏହି ସମୟର କେତେକାନ୍ତି ଦିଶିବା ବିଶେଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ସତ୍ୟାବକ ହୋଇଥିଲା । ତନୟରୁ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଦିଶିବା ମୁଁ ଏ ଘୁଲରେ ଲାଲିଷ କରୁଛି ।

ପୁଣି ‘ବ୍ରାହ୍ମଣ ସମିତି’ ଦ୍ଵାରା ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ସଭାର ଆୟୋଜନ ହୋଇଥାଏ ବେଶ ଜାକସମକରେ । ଅରବିନ୍ଦ ଓ ଶ୍ରୀମା’ଙ୍କର ପଟ୍ଟୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଯଥେଷ୍ଟ ମାଲ ଆଲୁଅ ଓ ଘରର ଅଗର-ବଣା ଲଗା ଯାଇଥାଏ । ମୁଁ ଓ ଆଜି କେତେକ ବକ୍ତା ଖୁବ କମରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଭାଷଣ ଶେଷ କଲୁ । କିନ୍ତୁ ସ୍ଵେତ, ରୋମାଞ୍ଚ, ବେପଥ, ସୁରଭିକା ଓ ପ୍ରାୟ ଦୁର୍ଘାବସ୍ଥାରେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ବିଶେଷ ଅରବିନ୍ଦପ୍ରେମୀ ସେଠି ସେମାନଙ୍କର ‘ଅତିମାନସ’ ଚତୁ ବଖାଣିଗଲେ, ସଭା ସାଙ୍ଗ ହେବା ମାତ୍ରେ ସେ ବେଳେ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ମୋ ସଙ୍ଗରେ ମୋ ବମାକୁ ଆସିଲେ । ‘ଅତିମାନସ’ର ଉତ୍ତର ସେତେବେଳକୁ ତାଙ୍କ ଦେହରୁ ଜମି ନଥାଏ । ସେ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ଏକ ଭୁଲ୍ ସ୍ଵାଧୀ ପାଇଁ ସେ ସେ ମୋ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇଛନ୍ତି, ଏହା ଚିନ୍ତା କରିବା ମୋର କଳ୍ପନା ବନ୍ଧୁରୁଁ ଥିଲା ।

ଯାହାହେଉ ଅତି ନିଃସଂକୋଚ ଭାବରେ ସେ ତାଙ୍କର ଅନୁବେଦନା ବାଢ଼ିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଟ୍ୟୁଟୋରୀୟାଲରେ ଶତକଡ଼ା ସାଫିଏରୁ ଜମ ଉପସ୍ଥାନ ରଖିଥିବା । ତାଙ୍କର ଜଣେ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କର ରୁଗିପାମୋଟି ଉପସ୍ଥାନ ବଢ଼ାଇ ଦେବା, ତାଙ୍କ ଅନୁବେଦର ବିଷୟଥିଲା । ମତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ମୁଁ କେତେ କରେ ନାହିଁ ବୋଲି ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲି ଓ ମୋର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ଲାଗି ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଶମା ଭାଷା କଲି । ହେଲେ ଏ ସବୁରେ କିଛି ଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଶେଷରେ ଶୋକାତୁର ଜଣରେ ମୋତେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା—“ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ମୋତେ ରୁହାନ୍ତିନା, ଯେନକେନ ଉପାୟରେ ଆପଣଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ହାସଲ କରିବାକୁ ରୁହାନ୍ତି ?

“ଉତ୍ତର”—ସେ ବନ୍ଧୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ । ମୁଁ ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ଚେତାଇ ଦେଲି—“ଏ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିକୁ ଆପଣଙ୍କୁ ବାଛନ୍ତେବାକୁ ହେବ ଥରେ ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ମୋର ହସ୍ତକୁ କଲକ୍ତିକ କରି ସାରିବା ପରେ ଆପଣ ଆଜି ମୋର ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରହିପାରିବେ ନାହିଁ ।”

ସେ ମାରବ ଇନ୍ତିଲେ । ରାତି ସେତେବେଳକୁ ବାରଟା ବାଜିଲାଣି । —“ଆଜ୍ଞା ଯାଆନ୍ତୁ । କାଳିକେବଳ ଆପଣଙ୍କ ପିଲର କାହିଁକି, ମୋ ଟ୍ୟୁଟୋରିଆଲରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଉପସ୍ଥାନ ନଥିବା ପିଲଙ୍କର ଉପସ୍ଥାନ ବଡ଼ାଇ ଦେବ । କାରଣ ଆପଣଙ୍କ ମରି ଅନ୍ୟାୟ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ନ ଆସିବା କଣ ସେମାନଙ୍କର ଅପରାଧ ?”—ଏତିକି ଶୁଣିବା ପରେ ବରଜୁଣୀଙ୍କ ଚିତାୟୁ ନେଲେ । ହେଲେହେଁ ରଜିସ୍ତାର ମୋତେ ନିଦ ହେଲ ନାହିଁ । ବିଲ୍‌ଶାରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି, ଏତେ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱରେ ଆଜି କେଡ଼େ ସାଥୀ-ସହାୟୀମାନ ମୁଁ । ମୋ ମାନସିକ ସଂଘାତ ବୁଝିବାକୁ ମୋ' ଗୌରବରେ କେହି ନାହାନ୍ତି । ମୋ ଭାବରାଜ୍ୟରେ ମୋର ଯୁଦ୍ଧ ପରିବାର ଠାରୁ ବି ମୁଁ ନିର୍ବାସିତ । ମୋ କଲ୍ୟାଣର ଦ୍ୱୀପ ମୋ ଭିତରେ କି ଯନ୍ତ୍ରଣାପିଣ୍ଡିତ ହୋଇ ଗଢ଼ି ଉଠୁଛି ?

ସେହିସମୟ ପୁଣିରେ ନାନାବିଗରୁ ନାନା କଷମର ଲୋକ-ମାନଙ୍କର ମେଲତୁଏ । ଧର୍ମ, କର୍ମ, ସଭାସମିତି, ଦାନଶେଷକ, ପ୍ରେମ ଓ ବନ୍ଧୁତା, ସବୁଥିରେ ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ୱଳନାତକା ଶୂନ୍ୟତା, ମୋତେ କ୍ଷମେ ସିନେକ ସଜାଉଥିବାବ ମୁଁ ଅନୁଭବ କଲି । ମହାମାନବର ସାଗର-ଞ୍ଚରରେ ରଜବେରଜ ବହୁଜାତିର ପକ୍ଷୀର କାକଳି ଶୁଣିଲି । ହେଲେହେଁ ସେଥିରେ ପାଣକ ପରଶ ନଥିଲା, ସଙ୍ଗୀତ ବା ପ୍ରେମର ଆତ୍ମା ନଥିଲା । ମାନବର ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଚପଟକି ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଥିଲା ଶରଧାବାଲର ଧୂ ଧୂ ଅପମୁଗ୍ଧ ମଧ୍ୟରେ । ମହାମାନବର ଶୁଣାନୁମିରେ ମାତସ୍ୱାର୍ଥର ଗଳିତ ଶବ ପାଇଁ କାମୁଡ଼ାକାମୁଡ଼ି ହେଉଥିବା ଅସଂଖ୍ୟ ଭଲୁଆ, କୁକୁର, ଶାଗୁଣା ଓ କାଉମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଦେଖିଲି ମଣିଷର ଭେଳରେ । ସବୁଠି ବିରସ ଭାରତ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଗଳିକନ୍ଦରୁ ଆସିଥିବା ଏ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ ଜୀବଜନ୍ତୁଗୁଡ଼ିକ ବହୁମଣ ଏବଂ ବହୁ ରଙ୍ଗର ଏକ ଏକ କମ୍ବୁର କମାଜାର ସୃଷ୍ଟି । ଦିଶାୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଏହିପରି ଦଳେ ଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ମନାଷୀ ଟେଣ୍ଟା ଟସେଲ, ଭଲଭର ଏକ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟରେ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଆଜି ସେ ବିଶ୍ୱସାର ବିଶେଷକଃ ଓଡ଼ିଶା ଓ ଭାରତର ପ୍ରତି ଗଳିକନ୍ଦରେ ସଭ୍ୟ, ଶିକିତ, ବଦାନ୍ୟ ଓ ବିଚସର ମୁଖାପିଣ୍ଡ ଦୂରକୁଲୁନନ୍ତି, ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ମୁଁ ଅସ୍ପୃହ ମଧ୍ୟରେ

ପଢ଼ିଉଛୁଲିଲି । ଏହାଠାରୁ ଅଧିକ ଶାବଦବାଧ ହେଲା ଏ ସ୍ଵାର୍ଥଲେଖୀ ଜୀବ-
ମାନଙ୍କର ନିତ୍ୟନୂତନ କଳିକଳା ଧ୍ବଜ ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରାଣର ସ୍ଵପ୍ନ ଓ
ସତ୍ୟର ଝଲକ ନଥିବାରୁ ଜଳନାର ପାରମ୍ପରିକ ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡ଼ିଂ ଭଳି
ନିତାନ୍ତ ଅନବ, ଅସବ ଓ ଅପ୍ରାପ୍ତିକର ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସ୍ଵରୂପ । ମାନବର
ଦୋଷ-ଯାହାର ଏ କ୍ଳାନ୍ତିର ଧାରାବଦନଶୀ, କେବଳ ପୁଷ୍ପଠାରେ କାର୍ତ୍ତିକ
ଦ୍ଵିତୀୟ ଦଶକର ଶୁକ୍ଳାଷ୍ଟମୀରେ ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବତ୍ର ଶୁଣିବାକୁ ପାଲେ ।
ସ୍ଵୀକାର କରୁଛି, ଯେ ମହାସୁଦୋଷର ବଶରେ ଏହା ଏକ ସାଧାରଣ
କଥା । ଜୀବନର ‘ବେହାରା, ଶୁଣାନେ’ ଏହା ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ସହିତ
ସାଲିଷ୍ କରବା ବ୍ୟଗ୍ର ଅନ୍ୟପକ୍ଷ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର କାର୍ତ୍ତିକ ଧାରଣା
ହେଲା ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର ଉତ୍ତର ଶିଶୁଶେଷରେ ଏହାଟି ରୂପ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ଗଭୀର ଓ ବଳିଷ୍ଠ । ମଣିଷ ମନର ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟାନରେ ଉଚ୍ଚବେଗରେ ଶ୍ରେଣୀ
ମାଳୀମାନଙ୍କର ଗହଣରେ ଏ ବ୍ୟଭିଚାରର ମାରକ ଦ୍ରଷ୍ଟା ହେବାକୁ ମୁଁ
ପସନ୍ଦ କଲିନାହିଁ । ତେଣୁ ଦିନାକେତେ ଏହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ଵର ଉତ୍ତେଜନ
କଲି । ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲି ଗୌନପ୍ରାଣିକ ଆଦିମତାର ଏ ନରକ
ଗ୍ରାସରୁ ମୋ ଶୁଷ୍କପ୍ରାଣୀକୁ ବା ମୋର ବନ୍ଧୁମୁଖକୁ ଧୂଳି କରୁନାହିଁ ମୁଁ
ଅସମର୍ଥ, ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ଲୁହଲୁହର ସ୍ଵରକୋଷରୁ ମାସକୁ
ମାସ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କା ବେତନ ଆକାଶରେ ନେବାର ନୈତିକ
ଅଧିକାର ମୋର ଅଛି ବୋଲି ମୁଁ ଚିନ୍ତା କରୁପାରୁଲି ନାହିଁ । ଏହି
ଅବସ୍ଥାରେ ସ୍ଵେଚ୍ଛାକୃତ ଅବସର ପାଇଁ ବାଉମ୍ବାର ମୋ ମନରେ ସଂକଳ୍ପ
ଜାଣିଉଠିଲା ଓ ୧୯୭୯ ମସିହା ମହାବିଷ୍ଣୁ ସଂହାର ଭିତ ପ୍ରାୟ ୧୭ଟି
ବେଳେ ଏହା ପୃଷ୍ଠା ପିଛାନ୍ତର ରୂପ ନେଲା । ଏ ପିଛାନ୍ତ ନ ନେବା ଗର୍ବ୍ୟ
ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ମୁଁ ମୋ ଭିତରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାଣରେ ରହିପାରୁଲି ନାହିଁ । ଅପର
ପକ୍ଷରେ ମୋଟା ବେତନ ଲେଉଟେ ମାଲିଆ ଯାତ୍ରୀଙ୍କର ସାଥୀକର ଯନ୍ତ୍ରଣ
ହସତସିଦ୍ଧି ମୋତେ କଉଳି ଅବସ୍ଥା ବୋଧ ହେଲା ।

ସୁଲଭ ଯାଯାବର ତାଲିକା ଏ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପୃଷ୍ଠାଟି କେବଳ ଯନ୍ତ୍ରଣା-
ଗଣିତୁଡ଼ି; ଗୁଡ଼ର ସଂକ୍ଷିପ୍ତରେ ଏହା ଲଢ଼ୁଲୁହାଣ ମଧ୍ୟ ।

॥ ଚବିଶ ॥

ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, ହିଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟଦେଉ

ଗୋ + ଏଷଣା = ଗବେଷଣା । ବୈଦିକ କାଳରେ ଗୋ-ସଂପଦ ସମ୍ବଳ ଆର୍ଯ୍ୟ ଦଳଯାଇଥିବା ଗୋରୁର ଅନୁସଂଧାନ ବା ଅନ୍ୱେଷଣ କରୁକରୁ ଏଭଳି ଏକ ଶବ୍ଦ ଯୁଷ୍ଟ ହୋଇଥାଇପାରେ । ଏହାର ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିକାଶ-କ୍ରମ ଯାହା ହୋଇଥାଉନା କାହିଁକି ମୋର ପରମପ୍ରିୟ ସ୍ମରଣ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ହୋତା ଓ ମୁଁ ଗବେଷଣାକୁ ମଜାରେ ‘ଗୋରୁଖୋଜା’ ନାଁ ଦେଇ ଡାକୁ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋ ଗବେଷଣାର ଶୋଚନୀୟ ଇତିହାସକୁ ‘ଗୋରୁଖୋଜା’ର ଯନ୍ତ୍ରଣାଜର୍ଜର ଅଧ୍ୟାୟ କହିବା, ଅଧିକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ । ଦେଶରେ ଜରୁରୀକାଳୀନ ମରଣୋକ୍ତି ଜାଣି କରାଯାଇଥିବାବେଳେ ମୁଁ ଏ ସଂହାରରେ ଓଡ଼ିଶା ହାଇକୋର୍ଟରୁ ବିରୁଦ୍ଧ ରୁହୁଥିଲି (ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ : ୫ । ୭ । ୭୭ର ‘ସମାଜ’) । ସେହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ ଓ ପୂର୍ବ, ଧର୍ମେଶ୍ୱର ଅଗଣିତ ବନ୍ଧୁ ଏ ବିଷୟରେ ବାସ୍ତବ ତଥ୍ୟ ଜାଣିବାପାଇଁ କୌତୂହଳୀ ହୋଇଉଠି-ଥିଲେ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହିଁ ସେ ତଥ୍ୟର ଉଦ୍‌ଘାଟକ ହେଉ—ଏ ଲକ୍ଷ୍ୟଭାଗି ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋ ତରଫରୁ କୌଣସି ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିନଥିଲି । ଆଜି କିନ୍ତୁ ପ୍ରସଙ୍ଗ କ୍ରମେ ସେଥିରୁ ପଦେ ଅଧେ କହିବାକୁ ମନ ବଢ଼ୁଛି ।

ଆଗରୁ କହିଛୁ ପାଠକ-ଅବସ୍ଥାନକୁ ସଫଳ କରିବା ଲାଗି ମୁଁ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନ ଓ ଏହାର ମିଶ୍ର ସଂସ୍କୃତିକୁ ରୁହୁଁ ଗବେଷଣାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ଛିରି କରିଥିଲି । ଏହିଠି ଆଉ ଟିକେ ପରିଷ୍କାର କରିଦେବାର କଥା ଏହି ଯେ, ପାଠକା ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ‘ଓଡ଼ିଶା ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମରେ ଦ୍ୱୈତାଦ୍ୱୈତବାଦ’ ଉପରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ମୋର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାରକ (Guide) ହେବା ପାଇଁ ସ୍ମରଣ ଡଃ ଆର୍ତ୍ତକଲଭ ମହାନ୍ତି ଓ ପଣ୍ଡିତ ମାଳକଣ୍ଠ ଦାସଙ୍କୁ ଅନୁବେଧ ଜଣାଇଥିଲି । ସେ ଦୁହଁଙ୍କ ଠାରୁ ନାସ୍ତିବାଣୀ ପାଇବା ପରେ ମୁଁ ମୋର ପୂଜାସ୍ତବ ଗୁରୁ ଡଃ କୁଞ୍ଜବିହାରୀ ସିଂହାଠୀଙ୍କୁ ଏ ଦିଗରେ ସହାୟତା କରିବାକୁ ଅନୁଯୋଗ କଲି ।

ସେ ମହାଶୟ ଦୁଇଟି ସର୍ତ୍ତରେ ସମ୍ମତ ଦେଲେ :—

(୧) ‘Parallelism between Dravidian and Odia Language.’ ବା ‘The Influence of Dravidian especially Telugu on the Odia Language’ ଉପରେ ଗବେଷଣା କଲେ ସେ ମୋର ଗାଇଡ୍ ହୋଇପାରିବେ ।

(୨) ଯେ କୌଣସି ଏକ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଶ୍ରାବ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଓ ‘ଆ’କାର ‘ଇ’କାର ଇତ୍ୟାଦି ଶିଶି ତର୍କରେ ଅନ୍ତତଃ ମୋ ନାମ ଲେଖିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ହାସଲ କଲେ ସେ ମୋତେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଲାଗି ଜର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ସମ୍ମତ ପତ୍ର ଦେବେ ।

ମୁଁ ବିନା ଆପତ୍ତିରେ ଏ ସର୍ତ୍ତ ଦୁଇଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଲି ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟୋକ୍ତ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇ ରତାରତ ତେଲୁଗୁ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ଓ ‘ଆ’କାର ‘ଇ’କାର ଇତ୍ୟାଦି ଶିଶି-ପକାଇଲି । ତର୍କରେ ନାଁ ଲେଖିବାର ଦକ୍ଷତା ହାସଲକରି ପାରୁନାହିଁ କଟକ ଆସିଲି । ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଫେସର ରୁମ୍‌ରେ ସେ ତାଙ୍କ ସାମ୍ନାରେ ମୋତେ ତେଲୁଗୁରେ ମୋର ପୁର ନାଁ ଲେଖିବାକୁ କହିଲେ ଓ ମୁଁ ତାହା କରି ସାରିବାପରେ ସେ ମୋତେ ଆବଶ୍ୟକ ସମ୍ମତ ପତ୍ର ଦେଲେ । ଏହାପରେ ତାମିଲ୍, ମାଲୟାଲମ୍, କାନ୍ନଡା ଇତ୍ୟାଦି ଶ୍ରାବ୍ୟରେ ପ୍ରାଥମିକ ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନକଲି ।

ସ୍କୁଲତଃ, ମୋ ‘ଗୋରୁଗୋଜା’ ଆରମ୍ଭରୁ ଶତମତ ଦ୍ରୋଣପୁରୁଷର କଠିନ ପରୀକ୍ଷାରେ ମୋତେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହ ଓ ଆଗ୍ରହ ଥିବାରୁ ମୋତେ ଏହା ଦୁଃଖଦାୟକ ବୋଧ ହେଲାନାହିଁ । ଜାଣିଶୁଣି କଟିମିଟିଆ ବିଷୟ ବସ୍ତୁଟି ବାଛି ନେଇଥିବାରୁ ଏଭଳି ଗୁରୁକୁଳୀୟ ପରୀକ୍ଷା ମୋ ପାଇଁ ଯେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଏହାକ୍ରମେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି ।

ମୋର କେତେକ ସୃଷ୍ଟିଛଡ଼ା ସୁଗ୍ରବ ବିଷୟ ପୂର୍ବେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ତା ସାଙ୍ଗକୁ ମୋର ଆଉ ଏକ ବଦ୍ଧଗୁଣ ହେଉଛି, ଯାହାକୁ ଅଧିକାଂଶ କଷ୍ଟକର

ବା ଦୁର୍ଗମ କହନ୍ତି, ତାହାକୁ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବରେ ବାଛିନେବା ଓ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ତାହା ପାଇଁ ପ୍ରାଣପାତ କରିବା; ନଚେତ୍ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା-ଗୋଷ୍ଠୀଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଏକ ଭାଷା ପରିବାରର କ, ଖ, ଗ, ଘ, ଙ ଆରମ୍ଭ କରି ତାହାର ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ରହସ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ଗବେଷଣା ସ୍ୱଦର୍ଶି ଲେଖିବାର ଦୁଃସାହସ ମୁଁ କରିନଥାନ୍ତି । ଅପରନ୍ତ୍ର ଏମ୍. ଏ. ପରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଏଭଳି ଏକ କଠିନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୋର ଶକ୍ତିପରୀକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରିଥିଲି ।

୧୯୭୧/୭୨ ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଗବେଷଣା-କ୍ଷେତ୍ର ଆଜିଠାରୁ ଅଧିକ ସଂକୃତିତ । ଗବେଷଣା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ଗୁଡ଼ି ମାସେ ଅଧିକ ବାହାରେ ରହିବା, ବାପାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ମୋ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଏଭଳି ଏକ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବହୁ ଦୂରନ୍ତ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବି, ଏ ଚିନ୍ତା ମୋ ମନକୁ ଆସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ମୁଁ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇନଥିଲି ।

ଭାରତ ଏବଂ ଭାରତ ବାହାରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ତୁଳନା-ମୂଳ ଅଧ୍ୟୟନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ପ୍ରଥମ କୃତ୍ତା ହୋଇଥିବାରୁ ମୋ ମାତୃଭାଷାର ସ୍ୱରୂପକୁ ଦେଖି ତଥା ବିଦେଶୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ଓ ଟାଇପ୍‌ହ୍‌ପାର ସୁବିଧା ଲାଗି ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟି କରିବାକୁ ମୁଁ ମନସ୍ଥ କଲି । ଏହା ମୋ ଦେଶର ଚାରି/ପାଞ୍ଚଜଣ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷଯାଏ ମୋର ଶତ୍ରୁ ସଜାଇଲା । କାର୍ଯ୍ୟଟି ସୁରୁଖୁରୁରେ ସରିଗଲେ ମୁଁ କାଳେ ଭାରତସାଗରୀ କମେଇ ସେ ଅଯୋଗ୍ୟମାନଙ୍କର ଦାନା ଜନାରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ-ଠିଆ ହେବି, ଏ ଆଶଙ୍କାରେ ସେମାନେ ଆରମ୍ଭରୁ ଶିର୍ଷାକାତର ହୋଇ-ଉଠିଲେ । ଉକ୍ତ ଶିର୍ଷାକ୍ରମେ ସ୍ଥାନ ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମୋ ନିଜ ସ୍ୱଭାବ ବଶତଃ ଓ ମୋ ଗାଈତ୍ୱ ଉଲ୍ଲସଗୁରୁଙ୍କର ଧାରବାହିକ ବିଷମ ପରୀକ୍ଷା ଏବଂ ରାଜଧାନୀଠାରୁ ମୋର ଦୂର ଅବସ୍ଥାନ ହେତୁ ଯଥା ସମୟରେ ମୁଁ ଏହାର ସଜ୍ଜା ସମ୍ପନ୍ନ ପାଇପାରିଲି ନାହିଁ । ଏହାର ଭୀଷଣ ସ୍ୱରୂପ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସିଲାବେଳକୁ ଏ ଚନ୍ଦ୍ରବ୍ୟୁତର ପରିସର ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନ ଥିଲା । ହେଲେହେଁ ମୋ ଗବେଷଣାର ସତ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଓ ମୋ

ସଦର୍ଦ୍ଧକୁ ଦିବାଲେକ ଦେଖାଇ ନଦେବା ପାଇଁ . ସେହିମାନେ ଘାଣ୍ଟି ଚଉଦବର୍ଷ ଧରି (୧୯୭୩-୭୭) ମିଳିତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ ସେମାନେ କେନ୍ଦ୍ର ଅଣଓଡ଼ିଆ ନୁହଁନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିର । ବଙ୍ଗ ମୋ ସଦର୍ଦ୍ଧର ବାଚନିକ ଓ ଲିଖିତ ପ୍ରଣାସାରେ ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ତତଃ ମୋ ଶ୍ରମକୁ ସାର୍ଥକ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଣଓଡ଼ିଆ । ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଇତିହାସରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଏ ଗୋଷ୍ଠିମତ ଗୀତି ଆଦୌ ନୁଆ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଇତିହାସର ଏ ପୁନରବୃତ୍ତି ଲଜ୍ଜାଜନକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ବିଚଳ ନୁହେଁ ।

ତେବେ ସେ ସାହାଯ୍ୟକ ପାଇଲା ପିକାମାତ୍ରେ ଏ ଦିଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏହାର ରେକର୍ଡ୍‌ସ୍‌ସେ ହେଉ ହେଲେ ତେଷାଁ ମସିହା ହୋଇଗଲା । ଦ୍ରାବିଡ଼, ପ୍ରାକ-ଦ୍ରାବିଡ଼ (ଶବର : ଅସ୍ତ୍ରିକ୍), ଓଡ଼ିଆର ଦକ୍ଷିଣୀ ଉପଭାଷା (dialect) ଏବଂ ଭେଲି, ମେଦି ଭୂତ ବହୁ ଜାତିଆଣ ଉପଭାଷା (caste-dialect) ଦାଣ୍ଡିବା ପାଇଁ ଗୁଡ଼ିଏ ପୋଥିପତ୍ର, ସଂଗ୍ରହକାଗ୍ନି ଓ ଶିକ୍ଷକ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲେ । ଏହେତୁ ମୋର ବ୍ୟୟ ମୋ ହାତ ପାଆନ୍ତାରେ ରହିଲା ନାହିଁ । ମୋ ଗାଇଡ଼ଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ଉତ୍କଳ-ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ‘ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ମନ୍ତ୍ରଣାଳୟ’ ପକ୍ଷରୁ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବା ଲାଗି ଗବେଷଣାର ଧାରସଂକ୍ଷେପ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ଉପାଦାନର ଟିକି-ନିଶି ବକରଣୀ ସହ ଯଥା ସମୟରେ ଆବେଦନପତ୍ର ପଠାଇଲି । ମୋ ଗାଇଡ଼ ସେ ପରିଷଦର ଚେୟାରମେନ । ଗବେଷଣା ନିମନ୍ତେ ଏଠି ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ମୋଟେ କାର୍ଯ୍ୟ ନକରି ଅର୍ଥ ଗଫଲତ୍ କରିଥିବାର ନଜର ମଧ୍ୟ ଏଠି ଦିଆଯାଇ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ମୋ କପାଳକୁ ମୋ ସାରସଂକ୍ଷେପ (Synopsis) ଓ ଆବଶ୍ୟକ ଉପାଦାନର ତାଲିକା ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କର ମତପାଇଁ ପୁନଃ ପଠାଗଲା । ସଂକ୍ଷିପ୍ତାତ୍ମା ଫେରିନି ଶୁଣି ଜାନ ତାବତା ହୋଇଗଲା; ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

‘ଶ୍ରେୟାଂସି ବହୁ ବିଦ୍ୱାନଃ’—ଏ ଶାସ୍ତ୍ର ଚେତନକୁ ଅଶ୍ରାସନାର କବଚ କରି ମୁଁ କର୍ମ ପଥରେ ଆଗରଇ ଚାଲିଲି । ଏଠାରେ ଏହା ସ୍ମରଣୀୟ ଯେ ମୋ

ଗନ୍ଧବେଣାର ବସୟ ବସୁଟି ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର (ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ) ପି. ଏଚ. ଡ. ସନ୍ଦର୍ଭଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଲାଗି ମୋ ନାମ ରେଜିଷ୍ଟ୍ରିଭୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱରେ ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ନଥିବାରୁ ସେମାନେ ନିଶ୍ଚଳ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ସଂବଧୀୟ ସନ୍ଦର୍ଭ ଉପରେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଡିଗ୍ରୀ ଦେବାକୁ ଯେ ଅକ୍ଷମ, ଏହା ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଏ ଦେଶର ତଥାକଥିତ କୃତ-ବିଦ୍ୟାକୁ ମୋ ସନ୍ଦର୍ଭର ଜଣେ ବହିର୍ଭାଷିକ ତାଙ୍କ ଚିପୋର୍ଟରେ ବୁଝାଇ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଏହାର ସୂକ୍ଷ୍ମ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେନାହିଁ । ଦୁଇଟି ‘କମିଟିପାଣୀ’ର ଉପାଦେୟ ଅବସ୍ଥାକୁ ଲେଖି ୧୯୭୦ ଓ ୧୯୭୫ ମସିହାରେ ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟକୁ ଅତି ନିର୍ମମ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନ-ଦେବତାଙ୍କର ଅମିତ ଦୟାରୁ ଅର୍ଥ ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରାୟ ଦଶ ବର୍ଷର କୃତ୍ତି ସାଧନା ଓ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀର ମାନସିକ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ମୋତେ ବହୁତ କରି ପାରି ନଥିଲା । ତେଣୁ ୧୯୭୦ରେ ମୋତେ ଡକ୍ଟରେଟ୍ ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଅତି କ୍ଷମରେ ନିଷେପ କରାଗଲା, ଏହାର ଆର୍ତ୍ତସିକ ସଂବାଦ ମୁଁ ପାଇଲି ପୁଣି କଲେଜରେ ଦିନ ପ୍ରାୟ ୧୨ଟା ବେଳେ । ଗୁଡ଼ିକରେ ସାମାନ୍ୟ ନିକଟତର କଥା ଲାଗିଲି ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ୍ ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ପରେ ଯେ କିଛି ଘଟିଥିଲା ପରି ମୁଁ ମୋର ସେବନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କଲି । ପ୍ରାୟ ଏକ ସପ୍ତାହ ଧରି ମୋର ବର୍ତ୍ତମାନେ ଏ ଧକ୍କାରେ କୌଣସି ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ପାଇ ନ ଥିଲେ । ମୋ ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଭାବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ନଥିଲେ ବୋଲି ସେମାନେ ପରେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଏହା ମୋ ପାଇଁ ପ୍ରଭୁଙ୍କର ନିଶ୍ଚିତ ଆଶୀର୍ବାଦ । ଦୁଃଖରେ ଯାହାର ଜୀବନ ଚାହା, ତା’ପାଇଁ ଆଉ ଅଧିକ ଦୁଃଖ କଣ ?—ଏହାର ଗତିମତ ଗୋଟାଏ ପଶ୍ୟା ଦୋଳ-ଗଲା ଏହି ସମୟରେ । ତେଣୁ ମୁଁ ଦବି ନ ଥିଲି । ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବାର ତ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁନାହିଁ । ବରଂ ଏ ସମ୍ଭାବନା ମିଳିବାର ପରଦିନ ମୁଁ ମୋର ସର୍ବସମ୍ପତ୍ତିକୁ କୃପା ‘କଥାକାର ସୁନ୍ଦର ମହାନ୍ତି’ର ଶୁଭ ଦେଇଥିଲି ବେଶ୍ ଆଗ୍ରହ ଓ ଉତ୍ସାହ ମଧ୍ୟରେ ।

ପାଠକ ପାଠିକାମାନଙ୍କର ଅବଗତ ପାଇଁ ମୋ ଗବେଷଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହିର୍ବିଶେଷକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ୧୯୭୦ରେ ପ୍ରକାଶିତ ରିପୋର୍ଟରୁ କିଛି ଅଂଶ ଏଠାରେ ଉଦ୍ଧାର କରୁଛି—

ଡଃ ସୁକୁମାର ସେନ୍, ଅବସର ପ୍ରାପ୍ତ ପ୍ରଫେସର, କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ—

x

x

x

x

(୧) The Pavallelism between Oriya and Dravidian (Telugu), is thus studied in a systematic manner. The Bibliography is adequate and the index giving the List of Dravidian and Indo-Aryan vocables in the thesis have been given under Language heads.

The thesis embodies neat and careful research work, and I recommend that the thesis be accepted for the award of the degree of Ph. D.

I also recommend publication of the thesis by the university.

ଡଃ ଏ. ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର, ପ୍ରଫେସର, ଦିଲ୍ଲୀ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ---

(୨) x x x it is not fit for the Ph. D. degree in the field of Linguistics by any standard. But since the degree is sought in the field of Oriya Language and Literature. I recommend that the degree may be granted. x x x

ନିଜ ଜଣିଆ ପ୍ରଶ୍ନର ବୋଉର (ଗାଲଡ଼ଙ୍କ ସମେତ) ଟେପ୍‌ରମେନ୍ ମୋର ଗାଲଡ଼ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ରିପୋର୍ଟରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ଚିନ୍ତା ପାଇଁ ସୁପାରିଶ କରୁଥିଲେ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ।

ଏ ରିପୋର୍ଟଗୁଡ଼ିକରେ ମୋତେ ଡିଗ୍ରୀ ଦେବାରେ କେଉଁଠି ବାଧା ରହିଲା ତାହା ଏ ଦେଶର ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ବୁଝି କରନ୍ତେ । ତେବେ ସେ ଯାହାଦେଉ ଏ ଅନୁକୃଷ୍ଟର ଅସଲ ରୂପ ସଂପ୍ରସ୍ତୁତ ରିପୋର୍ଟ ଅଭାବରୁ ମୁଁ ବା ମୋର ଗାଲଡ଼ ୧୯୭୦ରୁ ୭୫ ଯାଏ ଜାଣିପାରିଲି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଦିବାନେକ ଭଲ ପୁସ୍ତକ, ସତ୍ୟ ଓ ବାସ୍ତବର ଚୋଟି ଚପା ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଓ ସରଳ ବୁଝାସରେ ମୋ ଗାଲଡ଼ ମୋତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରି ଆଜି ଟିକେ ମଜା ଦେବା କରି ପୁନର୍ଦ୍ଦୀକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ବାରମ୍ବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ।

ଭାଲ ପ୍ରସ୍ତାବମାନଙ୍କରେ ୧୯୭୦ରୁ ୭୫ ଯାଏ ପୁଣି ଅଜ୍ଞାନ ପରିଶ୍ରମ କରି ୭୩୭୫ ମୋର ମାର୍ଜିତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଦାଖଲ କଲି । କିନ୍ତୁ ଏଥର ସଂଗଠିତ ଶତ୍ରୁପଣ ଆଜି ଓଡ଼ିଶା ଭୂମିରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଲା ନାହିଁ । ଏହା ଅନ୍ୟ ଭୂମି ବାଟ ଦେଇ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ତେଣୁ ମାର୍ଜିତ ସନ୍ତୁଷ୍ଟି ଉପରେ ମତ ଆସିଲା—

ପ୍ରଫେସର ଡଃ ସେନ୍ (ଭୁଲମୟ ପୂର୍ବପ୍ରଦତ୍ତ ଅଭିମତ)—

The Candidate has neither proved nor shown any thing which can be remotely called original x x x
I donot recommed that the thesis be accepted for the award of the degree.

ପ୍ରଫେସର, ଡଃ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର—

The thesis is substantially the same as it was when it was first submitted. x x x

In view of the fact that the candidate has put in considerable work and has, no doubt, made out a case for establishing the fact of influence of Dravidian (Telugu) on Odia, I recommend that he be awarded the Ph. D. Degree.

ମୋ ଚକ୍ରାବଧାରକଙ୍କ ଅଭିମତ—

×

×

×

×

He has improved upon the thesis originally submitted.

The thesis embodies the result of sustained research and forms a valuable contribution to the meagre Literature on the subject.

I recommend that the degree of Ph. D. be awarded. x x

ଡ : ସେନଙ୍କ ଉପୋକ୍ତ ଉତ୍ତରେ ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମୋ ସଂଦର୍ଭ ଗୁପ୍ତତ ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ମୋତେ ଓ ବୋର୍ଡ଼ର ଚେୟାରମେନ ଡ : ସିପାଠୀଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ଡ : ସିପାଠୀ ପୂର୍ବପରି ଆଉ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ପ୍ରତାପେ ହେବା ଭବିଷ୍ୟତ ମନେ ନ କରି ୧୯୭୦ ଓ ୭୫ର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଉପୋକ୍ତ ମଗାଇଲେ । ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉପୋକ୍ତଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାୟ ପରେ ୧୯୭୦ରୁ Ph. D. ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବାକୁ ମୁଁ ଯେ ହକଦାର ଏହା ତାଙ୍କୁ ଅବଦତ ରହିଲ ନାହିଁ । ଏକ ଓ ଅଭିଳାଷ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ଡ . ସେନଙ୍କର ପୂର୍ବମତ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ ମତ ତାହାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରହସ୍ୟଜନକ ବୋଧହେବାରୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟଙ୍କ ଜ୍ଞାପକରେ ଚେୟାରମେନର ଅଧିକାର ନେଇ ସେ, ଡ : ସେନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପସି ଲେଖିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପସି ପାଇବା ମାତ୍ରେ ଡ : ସେନ ମୋ ପ୍ରେସ୍‌ଙ୍କୁ ଅନୁମୋଦନ କରିଥିଲେ ଓ ତାହାଙ୍କର ପରିବର୍ତ୍ତିତ ମତ ଡ : ସିପାଠୀଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପ୍ରଶାସକ (ଆଡ୍‌ମିନିଷ୍ଟ୍ରେଟର) ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରାୟ ସର୍ବୋପରୀ ଥିବାରୁ ଡ : ସେନଙ୍କର ଅନୁମୋଦନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋତେ ଜଣାଇଦେଇଥିବା ଫଳାଫଳର ପୁନର୍ବିଚାର କରିବାକୁ ମୁଁ ଓ ମୋର ଗାଇଡ୍ ତାହାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲି । ସଂପୃକ୍ତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏଭଳି ନିଜର ବିରଳ ନୁହେଁ ବୋଲି ଦର୍ଶାଇ ମୁଁ ଓ ଡ : ସିପାଠୀ ନିକଟ

ଅଞ୍ଚଳର ଦୁଇଟି ଜୁଲିନ୍ ଦୁଷ୍ଟାନକୁ (ଗୋଟିଏ ଅର୍ଥନୀତି ବିଭାଗ ଓ ଅନ୍ୟଟି ଦର୍ଶନ ବିଭାଗରେ) ତାହାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହାଙ୍କର ମତ ଉପରେ ଅଟଳ ରହିବାରୁ ୧୯୭୦ରୁ ୭୫ ଯାଏ ମୋ ଉପରେ କରାହୋଇ ଆସୁଥିବା ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିରୋଧ ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ମାନ୍ୟବର ହାଇକୋର୍ଟଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲି । ଡିଗ୍ରୀ ବା ଉଚ୍ଚାଧିକାରର ପ୍ରଲୋଭନ ତ ମୋର କେବେ ନଥିଲା ବା ଆଜି ନାହିଁ । ଏହା କହିବାବେଳେ ମୁଁ ମୋର ଆତ୍ମପ୍ରଶସ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ସତ୍ୟ-କଥନ ଉପରେ ଅଧିକ ଆସ୍ଥାବାନ ବୋଲି ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ।

ତେଣୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତାରେ ଏଭଳି ଅନ୍ୟାୟର ଯୁନଗବୁଡ଼ି ନହେଉ ଏହାହିଁ ଥିଲା ମୋର ଆଇନ୍ ଅଦାଲତକୁ ଦୌଡ଼ିବାର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ତାହା ପୂରଣ ହେଲାକି ନାହିଁ ସେ ଜବାବ୍ ମୁଁ ନଦେଇ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତା ହିଁ ତାହାର ଜବାବ୍ ଦେଉ ।

ମୋଟାମୋଟି ଏହାହିଁ ହେଉଛି ମୋ ଗବେଷଣାର ନିର୍ଭୁଲ ଆତ୍ମଲିପି । ଉଚ୍ଚନ୍ୟାୟାଳୟରେ ମୋ ନିଜ ସ୍ୱୀକୃତିଭିନ୍ନ ମୋର ଚିନ୍ତନମ୍ବର ବପକ୍ଷବାଦୀ (Opposite Party No. 3.) ପ୍ରଫେସର ଡଃ ସିପାଠୀଙ୍କର ନିମ୍ନାଙ୍କିତ ସ୍ୱୀକୃତିରୁ ଏହାର ସତ୍ୟତା ଅନୁମେୟ :—

On perusal of the reports of the examiners (in 1970 and 1975) this deponent found out that all the three examiners had in 1970 recommended award of the degree to the petitioner, but the Syndicate without convening a meeting of the Board of Examiners, published an incorrect result of the petitioner.

X X X X X

The thesis had been prepared under the deponent's guidance and supervision and it was his right to find out why the reports of the same examiner differed.

Dr. Sen in reply approved the thesis and his approval and reply were delivered by the deponent to the Deputy Registrar on I.9.1975. x x x x

x x x

Finally as the guide of the candidate and as the chairman of the Board of Examiners of the thesis of the petitioner, the deponent feels that justice has not been done either to the candidate or to his guide as is apparent on the facts of the record. X X X

॥ ପରିଶି ॥

ଏଥିଭିତରେ ଓ ଏହାପରେ

ଏଥି ଭିତରେ ଓ ଏହାପରେ ଜାତନର ବହୁ ଦହନ ଓ ଜ୍ୱାଳା ମଧ୍ୟରେ ଯାହା ମୋତେ ଆଜିଯାଏ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି ତାହା ହେଉଛି ସାହିତ୍ୟ । ସେ ବସ୍ତୁରେ ଏଠି କିଛି କହିବା ଅସଂଭବ ହେବ ନାହିଁ । ମୋତେ ୧୫ ବର୍ଷ ହେଲବେଳକୁ ମୁରଲୀଭାଇଙ୍କ ଟୁଙ୍ଗୀଦରେ କରଳ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅଧିକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନର ସାହିତ୍ୟ-ସେବା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦରେ କୁହାଯାଇଛି । ୧୯୪୩-୪୪ରୁ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମିତି ସାହିତ୍ୟସେବକ ହୋଇ ରହିଯାଇଛି । ନିଜକୁ ସାହିତ୍ୟିକ କହିବାର ଦମ୍ଭ ମୋର ଆସିନାହିଁ । ଶ୍ରୀମତୀ ବାଲିକାଗଜର ସେ ଚୂଟିବନ୍ଧା ଖାତା, ଅଳ୍ପକି ମୋତେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ଆଗେଇଯିବାକୁ—ଦୁଃଖସୁଖର ଯାହା କାହାଣୀ, କାଳକଳମରେ ଗଢ଼ି ଯିବାକୁ ।

ସନ ୧୯୪୮ ମସିହା । ମୋର ସେତେବେଳକୁ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀ । କ'ଣ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ 'ଚତୁରଙ୍ଗ'ରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ବଲାଙ୍ଗୀର ପଠାଇ-ଥିଲା ।

ମାସ ମାସ ଧରି ଅପେକ୍ଷା କରିବାପରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରକାଶ ନପାଇବାରୁ ମୁଖ୍ୟ ସଂପାଦକଙ୍କ ନିକଟକୁ ମୁଁ ଏକ ଅଭିମାନୀ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲି । ଏ ଅଭିମାନ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁଲେଖକ ଲେଖିକା ଓ ସାହିତ୍ୟସେବକର ଥାଏ । ଯାହାଦେଇ ଚିଠିଟି ପଠାଇଦେଇ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନିର ନିଃଶ୍ୱାସ ମାରିଲି । ଉତ୍ତର ପାଇବି ବୋଲି ଆଶା ନଥାଏ ।

କିନ୍ତୁ ସେ ଯୁଗର କଥା ଭଲ । ଆକାଶ କେତେକ ପ୍ରସ-ପ୍ରସିଦ୍ଧିର ସଂପାଦକ ଉତ୍ତର ନଦେବାକୁ ଯେପରି ବଡ଼ପଣିଆ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ତାହା ପ୍ରାୟ ସେତେବେଳେ ନଥିଲା । ‘ଚତୁରଙ୍ଗ’ ଭଲ ନାଁ କମେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସୌଜନ୍ୟକୁ ଏହାର ପରିଚ୍ଛଳନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ମହତ୍ତ୍ୱର ମାନଦଣ୍ଡ ଶ୍ରବଣେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ନାଁ ବାଳକ ଗୁଡ଼ିନଥିବା ଲେଖକ ଲେଖିକାଠାରୁ ପୋଷକ ଲେଖକ ଲେଖିକା ଯାଏ ସବୁକୁ ସାହିତ୍ୟସେବାର ସମ୍ମାନ ଦିଆଯାଉଥିଲା ଓ ସେମାନଙ୍କର ସଂବେଦନାମୋଚନ ପାଇଁ ସଂପାଦକମାନେ ସଦାସର୍ବଦା ଜାଗରତ ଥିଲେ । ଏହି ଦାୟବତ୍ତାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶମାନ ‘ଚତୁରଙ୍ଗ’ର ମୁଖ୍ୟସଂପାଦକଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଶ୍ରୀ ଜୟବିହାରୀ ମିଶ୍ର ୨୦ । ୭ । ୪୮ରେ ମୋ ଚିଠିର ବେଶ୍ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତରଟିଏ ପଠାଇଥିଲେ :—

“ପ୍ରିୟ ମହାଶୟ,

ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ର ପାଇଁ ଆନନ୍ଦିକ ଧନ୍ୟବାଦ । ପ୍ରବନ୍ଧଦ୍ୱୟ ବିଷୟ କଲେବେଳେ ଉପାଧି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ—ଦୃଷ୍ଟିଦିଆଯାଏ ପ୍ରବନ୍ଧର ଗୁରୁତ୍ୱ ପ୍ରତି । ଗୁରୁ ସାଧାରଣଙ୍କୁ ‘ଚତୁରଙ୍ଗ’ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଅସିଛି, ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତାର ସାହିତ୍ୟିକ ଗଠନ କରିବାକୁ ।”

X

X

X

X

X

ଏଭଳି ସ୍ନେହ ସୌଜନ୍ୟ ଓ ଦାୟବତ୍ତା ଏ ଯୁଗରେ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ହୋଇ ଆସିଲାଣି । ଏହାର ଅଭାବରୁ କେବଳ ପ୍ରସ-ପ୍ରସିଦ୍ଧିର ସଂପାଦକ ଓ ଲେଖକ କ’ଣ, ଲେଖକ ଓ ପ୍ରକାଶକ, ଲେଖକ ଓ ଲେଖକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହ-ଶ୍ରଦ୍ଧା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚିକ୍ତ ରାଶି ଧନ୍ଦୋଳ ଦେଖାଯାଉଛି । ଏହେତୁ ସାହିତ୍ୟ-

ଆଖଡ଼ାଗୁଡ଼ିକରେ ଗୋଷ୍ଠୀବିବାଦ, ଜାତି ବିବାଦ ଓ ଚିହ୍ନା ଅଚିହ୍ନା ଭେଦ କୁହିଁକି ରାଜନୀତିର ବେଶପଟା ଭିତ୍ତି ମାଙ୍କଡ଼ ନାଚ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲଣି ।

ଏହା ସମୟେ ସମୟେ ଅତି ଉତ୍କଟ ଓ ନିଃଶ୍ୱାସରୁଚା ହୋଇ-
ଉଠୁଛି । ଅନ୍ତତରେ ‘ବଜୁଲୀ’ ଏବଂ ‘ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ’ର ସଂଘର୍ଷ କାଳରେ ଏହି
ଭଳି ଏକ ଅନ୍ୟାୟାଦାକର ପରିସ୍ଥିତି ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ଏହାର
ଫଳଶ୍ରୁତି ମସି-ଯୁକ୍ତରୁ ଅସି-ଯୁକ୍ତରେ ପରିଣତ ହୋଇନଥିଲା ବା ସାହିତ୍ୟର
ସିଂହାସନ ତଳେ ଗୁଣ୍ଡାମି, ଜଳାପୋଡ଼ା ଓ ଚାପାଚାପିର କଳକଟି
ଇତିହାସକୁ କେହି କେବେ ସାହିତ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଉନଥିଲେ ।

ବେଶୀ ଦିନ ତଳର କଥା ନୁହେଁ, ଆଜକୁ ପଚାଶି ସତେଇଶି ବର୍ଷ
ତଳେ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଦିବ୍ୟ ହୃଦୟବନ୍ଧୁ, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ-
ସେବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରେରଣାପ୍ରଦ ହେଉଥିଲା, ତାହା ଆଜି ସ୍ୱପ୍ନ ହୋଇଛି ; ମୋ
ସାହିତ୍ୟସେବାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱସଂକଟ କାଳରେ ଏ ଦେଶର ଅନେକ ସାହିତ୍ୟିକ
ବନ୍ଧୁ ଓ ଶୁଭକାମୀଙ୍କଠାରୁ କଭଳି ଉତ୍ସାହ ଓ ପ୍ରେରଣା ପାଇଛି, ତାହା
ନିନ୍ଦୋଗୁଡ଼ିକ କେତୋଟି ପସାଂରେ ସହଜରେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ।

ସାଗର ସେପାରିରୁ ଫେରିବାପରେ ୮ । ୫ । ୧୨ରେ ଗଞ୍ଜେଇତଡ଼ରୁ
ଲେଖିଥିଲେ ସ୍ୱର୍ଗତ ଶ୍ରୀ ଗୋଲେକ ବିହାରୀ ଧଳ—

ପ୍ରିୟ ପୀତାମ୍ବର,

ପର୍ଯ୍ୟଟକଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପୂଜା ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଇଛି, ସେ ତାର ଯୋଗ୍ୟ କି
ନୁହଁନ୍ତି, ନିଜେ ବି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ତମର ଏହି ସମ୍ମେଦ ଦୟାପାଇଁ
ମୁଁ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଉଛି X X X X ସୁଦେଶକୁ ଯେଉଁ
ନିଜ ଲୋକଙ୍କର ଅନାଗ୍ରହ, ଅନିଚ୍ଛା, ଅକର୍ମପ୍ରବଣତା ଦେଖି ମଣିଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ
ହୁଏସେ ଏହି ଦେଶର ଭବିଷ୍ୟତ କଣ ? ଏହାର ଭବିଷ୍ୟତ ତମମାନଙ୍କ ଭଳି
ଉତ୍ସାହୀ ତରୁଣମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଦେଶକୁ ଉଠାଇ ଦେବା-

ଲଗି ଏକମାତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ବନ୍ଧୁ । ସେଥିପାଇଁ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ସବୁବେଳେ ସମ୍ମାନ ଦେଇଥାଏ । ତମକୁ ବି ସେହି ସମ୍ମାନ ଦେଉଛି, ନେବ ।

ତମର ଚେର,

ଗୋଲେକ

ଆଉ ଦୁଇଟି ପତ୍ରାଂଶରେ କାନୁ କବିଙ୍କର ସୋର୍ୟତମ ଦାୟାଦ ଶ୍ରୀ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ଦେଉଛି—

କଟକ

୨୫ । ୭ । ୫୭

X X X X ଆପଣ ଗୋଟାଏ ମୋଫସଲରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ବୋଲି ଦୁଃଖ କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ; ମାତ୍ର ସହରରେ ମଧ୍ୟ ପଲ୍ଲର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କ ଜାନେରେ ଟକକା ଯେତେ ମୋର ଉଠା ନୁହେଁ । X X X ଆପଣ ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଲେଖିଯାନ୍ତୁ । ଲେଖୁଁ ଲେଖୁଁ ଏକ ନୂତନ ଆଲୋକ ମିଳିବ । ଲେଖିଯିବା ଗୋଟାଏ ସାଧନା । ମନ୍ତ୍ର ଜପ ପରି । X X X ଆମେ ସବୁ ଭୂପାନ୍ତରେ ଭ୍ରମ । ଆମର ପୁଣି ହେଲ ନହେଲରେ କି ଯାଏ ଆସେ ?

କଟକ/୨୫ । ୭ । ୫୮

ସ୍ନେହର ଚେର,

ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ର ପାଇ ବସ୍ତିତ ହେଲି । କାରଣ ସାହିତ୍ୟରୁ କେହି ବିଦାୟ ନିଏନାହିଁ । ବରଂ ଠିକ୍ ଓଲଟାଟା ହୁଏ--ଯାହା ମୋର ହୋଇଛି— ଅର୍ଥାତ୍ ସାହିତ୍ୟ ମୋଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇଯାଇଛି । କାରଣ ସାହିତ୍ୟ ବଡ଼ jealous wife. ସେ ଅନ୍ୟ ଆଦୃତ୍ୟେ ରୁହେଁନା । X X X ଆପଣ ଯଦି ଦେଖୁଥାନ୍ତି ଫେରିଲି କିଛି ଦିନ ଧରି be more sincere to her. ଦେଖିବେ ସବୁ ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ । X X X

ଆଉ ଦୁଇଟି ପତ୍ରାଂଶରେ ସ୍ୱର୍ଗତ ବିଚ୍ଛେଦଚରଣ ମହନାୟକଙ୍କର ସ୍ନେହସିକ୍ତସ୍ୱର ଆହୁରି ପ୍ରାଣଶ୍ଳୀ ।

୩ । ୧ । ୫୭

ପରମ କଲ୍ୟାଣୀୟେଷୁ !

ନୂଆ ରଜଧାନୀ ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଆୟୁଷ୍ମାନ ଶ୍ରୀମାନ୍ ପୀତାମ୍ବର ।

X X X X X

ତୁମ୍ଭ ସାଧନାର ପଦ୍ମ ପଲ X X X କଳିଙ୍ଗ

କବି X Xର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ବିଶେଷ ଆଗ୍ରହ । X X X

ଭଞ୍ଜ ପ୍ରତିଭାର ତୁମ୍ଭଭଳି ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ଉପାସକ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଲୋକଲୋଚନର ଅଗୋଚରରେ କପରି ରହିଲେ ଶବ୍ଦ ମୁଁ ବସ୍ତୁତ
ହେଉଛି । X X X X X

“କଲ୍ୟାଣୀୟେଷୁ,

୧୩ । ୨ ୫୮

ଆୟୁଷ୍ମାନ ଶ୍ରୀ ପୀତାମ୍ବର ବାବୁ—

କଟକ

ତୁମ୍ଭର ପସପାଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟଥିତ ହେଲି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଏ ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ
ବହୁତ ବାଧୁଅଛି । ସଂସାରଟା ନାନା ବାଧାବିଘ୍ନ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟୟର ସ୍ଥାନ ।
ପୈର୍ଯ୍ୟାସର ବାଟ କାଟିବାକୁ ହେବ । X

X X X X

X X ତୁମ୍ଭେ ଯୋଗ୍ୟହୋଇ ଅଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନରେ ଏତେ
ଦୂର ମୁହ୍ୟମାନ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । ମଫସଲରେ ରହିଥିବାରୁ ଅଧିକ
ଅସହାୟ ବୋଧ କରୁଛ । ସହରରେ ଥିଲେ ପ୍ରଥମଥାନର ଅବଶ୍ୟ
ପାଇଥାନ୍ତ । X X

X X ଏତିକିବେଳୁ ଚେଷ୍ଟାରେ ଜୋର ବାନ୍ଧିଦେଇ ନୈରାଶ୍ୟ
ସାଗର ମଝିକୁ ଡେଇଁପଡ଼ିବା ଉଚିତ ହେବନାହିଁ । X X ବ୍ୟର୍ଥତାର
କଣ୍ଠକ ବନ ମଧ୍ୟରେ ପଦକୁ ଧରି ବସିବ ଓ ରୁଧିରକ୍ରମ କରୁଁ ସେମାନେ (ବଡ଼
ଲୋକମାନେ) ସିଦ୍ଧି ମନ୍ଦିରକୁ ଗତି କରିଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପାଇଁ କେହି
ମଶମଲର ପାତାପା ପାରି ଦେଇନଥିଲେ ।

X X X

ଆଶା ତୁମ୍ଭର ପାଥେୟ ହେଉ । ହତାଶା ବିଷବତ୍ ପରିବର୍ଜିତ ହେଉ ।” XX

ଏମିତି ବହୁପକ୍ଷ, ବହୁ ଆଶା ଓ ଉନ୍ନତମାନର ଝଙ୍କାର—
ଶୁଣାଛନ୍ତି ମୋର ପରମାବଧି ମହତାବ ବାବୁ, କାଳିନ୍ଦୀ ବାବୁ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର
ବାବୁ (ମହାନ୍ତି), ଗୋପାଳ ବାବୁ, ଜେଜିଶୋର ବାବୁ (ସେ ,
ରାଧାମୋହନ ବାବୁ (ଚନ୍ଦ୍ରନାୟକ) ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ପୋଖର ସାହିତ୍ୟିକ
ବନ୍ଧୁ । ସେସବୁକୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ବସିଲେ ମୋ ପାଠକ ପାଠକାମାନଙ୍କର
ପୈତୃକ୍ୟର ଦଃକାର ଅଶଂକା ରହିଛି । ତେଣୁ ଟିକ୍ଟରେ କହିଲେ ମୋର
ନିଜାନ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ, ଛାତ୍ର ମାନସିକ ସଂହାରରେ ଏହା କେବଳ ମୋତେ
ରକ୍ଷା କରିନାହିଁ, ବରଂ ଆଶାମୀ ସାହିତ୍ୟସେବା ପାଇଁ ଏହା ମୋତେ
ପଥେଷ୍ଟ ବଳ ଦେଇଛି । ଚରୁଣ ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ସମ୍ବେଦନା
ଓ ସଂପ୍ରୀତିର ଅଭାବ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଆଜିର ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ସବୁଆଡ଼ୁ
କମିତି ଦିଗନ୍ତୀନ ସାହାର ପରି ଧୁ, ଧୁ ହୋଇ ଜଳିଉଠୁଛି ।

ମୋ ସାହିତ୍ୟିକ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଚମ୍ପକ୍ ସୂଚନା ଦେବାକୁଯାଇ କୁହା-
ଯାଇପାରେ ଯେ, ହାତ୍ସଲ ପୁସ୍ତକ ଓ ମ୍ୟାଟ୍ରିକ ପରୀକ୍ଷା ପରେ ଲିଖିତ
'ପଲୀପଥେ' ବହୁତ ଡେସରେ ଲେକଲେଚନକୁ ଆଦିଲ ମୁଁ ବ: ଏ:
ପଢ଼ୁଥିବାବେଳେ (୧୯୫୩) । ଏହା ମୋତେ କିଛିଟା ଆତ୍ମପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇ-
ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ୧୯୫୮ ଯାଏ ମୋର ସାହିତ୍ୟ-ସେବା କପରି କଟକର ପ୍ରୟାସୀ,
ଚାହା ମୋର ହିତୈର୍ଷୀମାନଙ୍କର ପକ୍ଷରୁ ସୁପ୍ତଷ୍ଟ । ତେବେ ସେ ଯାହାହେଉ
କଲମରୁଷ ମୁଁ ବନ୍ଦକରିନଥାଏ । କାବ୍ୟ-ନାଟିକା 'କଳିଙ୍ଗକବି' ଏହି
ବେଳର (୧୯୫୭) ସୃଷ୍ଟି । ୧୯୬୧-୬୨ ମଧ୍ୟରେ ଏହା 'ନବଗୀତନ'ର
ଧାରବାହିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଛଦ୍ମାକାରରେ ଏହା
ପ୍ରକାଶ ପାଇ ପଡ଼ି ୧୯୬୭ ହୋଇଗଲା । ୧୯୫୭ରୁ ୭୭ ଯାଏ ଏହା ବହୁ
ପ୍ରକଳ୍ପପରେ ଏହାର ରାଜ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ସବୁଠି ନିରାଶ ହୋଇଛି ।
ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ନବୀନ ନିରାଶ ପୋଡ଼ିପିଠା ଖାଇବା, ମୋ କପାଳରେ କେବେ
ଦଃକିନ ହିଁ । ଯାହାହେଉ ଏ କୃତଟିର ପ୍ରକାଶ ପରେ ମୋତେ ମୋର ଶ୍ରମର
ମୂଲ୍ୟ ମିଳିଛି ବହୁବାଟରେ । ଛଦ୍ମାକାରରେ ଓ ବେତାର ନାଟକ
ଆକାରରେ ଏହା ବେଶ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଛି ।

ଏହାସତ୍ତ୍ୱେ ୧୯୪୩-୪୪ରୁ ପ୍ରାୟ ୫୫ ଯାଏ ଏ ବାର ତେରବେଟି ବର୍ଷ
ମୋ ପାଇଁ ପିଣ୍ଡିଳା ଗତିବାର ସମୟ କହିଲେ ତଳେ । କାରଣ ଏ ସମୟ

ଭିତରେ ବେଶି କିଛି ମୁଣି ଗଡ଼ାହୋଇ ପାରିନି । ଯାହା ବା ଗଡ଼ା ହୋଇଛି ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ଅପ୍ରକାଶିତ (‘ବିପକ୍ଷୀ’ ଓ ‘ରକ୍ତର ଦାଉ’ ପ୍ରଭୃତି) । ଆଜି ଏଇ ଗୁପ୍ତ ଥିଲାବେଳେ ‘ଗୋବିନ୍ଦବର’ ଶୀର୍ଷକ ଶ୍ରେକାବ୍ୟ ଲେଖି ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସ୍ବପ୍ନ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । କୌଣସି ଲେଖାକୁ ଗୁପ୍ତା ଆକାରରେ ଦେଖିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟଗ୍ର ନ ହେବାକୁ ସେ ମୋତେ ସେ କାଳରେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଲୁଚିତ ‘ବିପକ୍ଷୀ’ରେ ଅଭିମତ ଦେଇ ୫।୮।୧୯୫୭ରେ କାଳନ୍ଦୀ ବାବୁ ଲେଖିଥିଲେ :—

“ବିପକ୍ଷୀ’ର କବିପଦ୍ମ କବିତା ପାଠ କରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ଭାବ, ଭାଷା ଓ ଛନ୍ଦର ସମାବେଶରେ କବିତାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ରଚୟିତାଙ୍କ କୃତିରେ ରସାଭାସ ଅଛି । ସ୍ଥୁଳ ସ୍ଥୁଳ ଛନ୍ଦ ଦୋଷ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଷା ଓ ଭାବର ବଳିଷ୍ଠତା ସୂଚିତ ହୁଏ । ସରଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ-ଭାଷାରେ କବିତା ରଚନା କରିବାର ଦକ୍ଷତା ତାଙ୍କଠାରେ ଅଧିକ ପ୍ରମୁଖ । କବି ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ହେବାଲାଗି ଯେଉଁ ସାଧନାର ଆବଶ୍ୟକ, ତାହା ଏହି ନିଗମ ସାଧକଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ଲବ୍ଧ ହେଉ, ଏହାହିଁ ମୋର ଏକାନ୍ତ କାମ୍ୟ !”

ସ୍ବା: କାଳନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ
କଟକ—୫ । ୮ । ୧୯୫୭

ସ୍ଥୁଳତଃ, ୧୯୫୭ରୁ ୧୯୮୧ ମୋ ସାହିତ୍ୟ ସେବା ପାଇଁ ସବୁଦୃଷ୍ଟିରୁ ପ୍ରଶସ୍ତ କାଳ । ଏ କାଳରେ ପଞ୍ଚ ପଦିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ମୋର ଗଳ୍ପ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧ ବ୍ୟତୀତ ଗୁପ୍ତାକାରରେ ଚଳିବା ପ୍ରବନ୍ଧମା (୧୯୬୦)/କବିତା କଲ୍ଲୋଳ ଓ ଭୁଲିଆ କବି ମେହେର (୧୯୬୧)/ପ୍ରବନ୍ଧ ପ୍ରାୟଶ (ସଫଳନ) ୧୯୬୨/ଆକାଶର ଆହ୍ୱାନ (୧୯୬୩)/ନଷ୍ଟ ଦିଗବଳୟ (ଏକାଂକିକା ଅପ୍ରକାଶିତ)/ସାତଘାସ (ଏକାଂକିକା ଅପ୍ରକାଶିତ)/ଆମ କଥା ସାହିତ୍ୟ (ସଫଳନ: ୧୯୭୦/ଇଟିକଲ ମିଟିକଲ (ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ) ୧୯୭୫/ମନ ପବନ ସେ ଡାରେ ଚଢ଼ି (ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ) ୧୯୬୭ (ଉତ୍ତମ ଭଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଶିଶୁ-ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ)/ନିଆକାର ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି (୧୯୭୧)/ଆଧୁନିକ ଔପନ୍ୟାସିକ କଳା ଓ ଝଂଜା (୧୯୭୫)/ପକ୍ଷୀ ରଞ୍ଜନର ମଜା କଥା (ଶିଶୁ-ସାହିତ୍ୟ : ଭଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୁରସ୍କୃତ) (ଉତ୍କଳ)/ନେପଥ୍ୟ ଚରଂଗ

(୧୯୬୮)/ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ : ଏକ ଅନୁର୍ଣ୍ଣ (୧୯୮୧, ଯନ୍ତ୍ରଣ) ଲେଖାଦି ଜନ୍ମ ନେଇଛନ୍ତି । ଅପ୍ରକାଶିତ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣ କୃତ କେତୋଟିକୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ ଅନ୍ୟ-ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱଚ୍ଛତ ସମୟରେ ଦିବାଲେକ ଦେଖିଛନ୍ତି ।

ଜୟସମ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟର ମୁଖପତ୍ର ‘ବିଶ୍ୱାସୀ’ର ଜନ୍ମ କାଳରୁ ସଂପାଦନାର ଯେଉଁ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ମୋ ଉପରେ ଲଦା ଯାଇଥିଲା, ତାହା ପୁଣ୍ୟ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ‘ଶୋଣିତ କନ୍ୟା’ (୧୯୭୦) ଓ ‘ମହାଦୀପ’ (୧୯୭୨)ର ସମ୍ପାଦନାରେ ମଧ୍ୟ କୃତଶ ଗଲା ନାହିଁ । ୧୯୭୦ ଯାଏ ପୁଣ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାର ଏକମାତ୍ର ରେକର୍ଡ୍‌ସ୍‌ଟି ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ମାନ ‘ଲେଖକ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ’ ଓ ତାହାର ଏ ଦୁଇଟି ମୁଖପତ୍ର ମୋ ପୁଣ୍ୟ ରହଣି କାଳରେ ଶ୍ରୀ ମନ୍ଦିର ବେଢ଼ାରୁ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲା ମୋର କେତେଜଣ ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁଙ୍କ ଉତ୍ସାହରେ । ମୁଁ ସାତ ଆଠ ବର୍ଷକାଳ ଉକ୍ତ ସଂସଦର ସଭାପତି ଥିଲି । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ପାଟଣା ମାଟିରେ ସବୁଜ ଗୋପୀନାଥ ପାଠୀ (ଆଡ଼ିଶେକେଟ) ସତ୍ୟନାୟକ ଗଜଗୁରୁ, ସତ୍ୟ-ନାୟକ ପଣ୍ଡା, ରତ୍ନାକ୍ଷ ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରମୁଖ ସ୍ଥାନୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି-ପ୍ରେମୀ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ତଥା ମୁଁ ଓ ମୋର କେତେକ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ଚେଷ୍ଟାରେ ‘ହିତୈଷିଣୀ’ର ନବକଳେବର ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ଆମ ପୂର୍ବରୁ ସାହିତ୍ୟିକ ବନ୍ଧୁ ଶାନ୍ତନୁ ବାବୁ ଓ ଜାଲମଣି ବାବୁ ବହୁ କଷ୍ଟ କରି ଏହାର ଜଞ୍ଜ-ସଂସ୍କାର କରିଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାରେ ବ୍ରହ୍ମପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରାପ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ଏଭଳି ଏକ ପ୍ରକୃତ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଭୂମି ଓ ଭୂମିକା କ’ଣ ଥିଲା ତାହା ଭୁକ୍ତ-ସ୍ନେହୀମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ଏହାର ମାଧ୍ୟମରେ ଆନ୍ଦୋଳନେ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ, ହରିବନ୍ଧୁ (ବେବର୍ତ୍ତା) ଓ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପୂଜା କରିବାକୁ ବେଶ୍ ଗୋଟିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମ୍ବନ୍ଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଥିଲୁ । ଏହା ଫଳରେ ନିଃସନ୍ତାନ ପଣ୍ଡିତଜୀଙ୍କର ସ୍ମୃତିହରେ ‘ଗୋପୀନାଥ ପାଠାଗାର’ ପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇଥିଲା ସେହି ସମୟରେ । ମୋର ପାଟଣା-ଅବସ୍ଥାନ ଏହିଭଳି କେତେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ମୋତେ ବିଶେଷ ସାର୍ଥକ ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।

ମୋଟ କଥା, ଅଧ୍ୟାପନା ମୋର ବେଉସା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟିକ ବା ସାହିତ୍ୟିକ ଉଦ୍ୟୋଗଗୁଡ଼ିକ ମୋର ପ୍ରାଣ ଥିଲା । ଏ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ପ୍ରାଣ ସ୍ତବନ ଯେଉଁଠି ଯେତେ ବେଶି ଜୀବନଟା ସେଠି ସେତେ ଚଳଚଞ୍ଚଳ ମନେ ହେଉ-

ଥିଲା । ମା ଗୁଣସାଧକ ମଧ୍ୟର ଯାଜପୁର ଅବସ୍ଥାନ ଏହି କାରଣରୁ ମାନ୍ୟ
 ଲାଗିଲା । ଟାଉନ୍‌ଠାରୁ ଦୂରରେ ଏକ ଆବର ମରାମତ ଭିତରେ ଆମେ ପଡ଼ି
 ରହିଲୁ । ସହରକୁ କେବେ କେମିତି ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇଲେ ସାହିତ୍ୟ-ଆସର
 ଗୁଡ଼ିକ ସେପରି ପ୍ରାଣବଳ ହେଉ ନଥିଲା । କମାନା ବଦଳିଥିବାରୁ ଛୁଟିଛୁଣିକ
 ପ୍ରାଣରେ ଆଉ ପୁରର ସେ ଉନ୍ନତତମ ଦେଖାଯାଉ ନଥିଲା । ବହୁ
 ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ପଣ୍ଡା (ଆର୍ତ୍ତହେତୁ) ଏବଂ ପ୍ରାଣୀୟ କେତେକ ସାହିତ୍ୟ ସେବା
 ସେ ପ୍ରାଣୀୟ ଶିଖାକୁ ଯେତେ ଦେଖୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ଆଉ ସେପରି
 ଉନ୍ନତ ହେଉଥିବାର ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲିନାହିଁ । ମୁଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଅବସର
 ନେବାକୁ କେଳମାସ ପରେ ପରମପ୍ରିୟ ଚନ୍ଦ୍ରମଣି ବାବୁ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ
 ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରି ପସ ଲେଖିଥିଲେ—

ଯାଜପୁର / ୩୧-୩-୮୦

ପ୍ରିୟ ବରେଷୁ,

x x x
 ଆମେ ସବୁ ଏଠିକାର କଥାକୁହା ଯେତା
 ନିତି ଶୋନ୍ ସମ୍ଭାବର ଶିକ୍ଷଣମା ପ୍ରାପ୍ତ
 କାମ କଥା ପଡ଼ିଗଲେ
 ଶୋଇ ଯାଉଁ ଘରେ
 ବାହା ବାହା ନେଇ ଯାଉଁ ଉପରେ ଉପରେ ।
 ଭଗବାନ ଆମପାଇଁ ଭାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଚଳ
 ଯେଣୁ ଆମେ ଅପଦାର୍ଥ
 କରିଅଛୁ ଆପଣାକୁ
 ହୋଇଛୁ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ।
 ଅନ୍ତତଃ ଦାଣ୍ଡି ଦାଣ୍ଡି
 କତେଶ୍ୱ ପିଣ୍ଡାରେ
 ଯାଜପୁର ମରେ ଆଜି
 ଠକାମିର ଜାଗା ପଡ଼ାରେ ।

x x x x

ସଂକ୍ଷେପରେ ଏହାହିଁ ହେଲା ମୋର ସାହିତ୍ୟିକ-ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ନିଜ ସ୍ୱର । ତେପନ ବର୍ଷଯାଏ ଏମିତି ଚାଲିଛି । ଏଣିକି ଏ ସ୍ୱରଗ୍ରାମର ଗତି କୁଆଡ଼େ ଚାହା ଭଗବାନଙ୍କୁ ଜଣା ।

॥ ଛବିଶି ॥

ବାପା ଚାଲିଗଲେ

୧୯୭୪ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ମୁଁ ଋତୁର ପଦକୁ ଉନ୍ନୀତ ହେଲି । ପଦୋନ୍ନତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାରମ୍ବାର ସାଧ୍ୟ-କଲେଜରୁ ମୋର ବଦଳି ହେଲା ଖଲ୍ଲିକୋଟ କଲେଜ, ବ୍ରହ୍ମପୁରକୁ । ମୟୂରଭଞ୍ଜରୁ ଗଞ୍ଜାମ ସଡ଼େ ଯେପରି ମୋ ପାଇଁ ବିଧାତାର ଚାର । ତଥାପି ଦୁଃଖ ନଥିଲା । ପୁଣିଥରେ ଦକ୍ଷିଣ ପଥର ଯାହା ହେଲା । ପଲ୍ଲୀଭୂଇଁ ଓ ବାପାଙ୍କର ପିତୃପିତା-ମହର ମାଟି ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗୁଥିବାରୁ ସେ ଖୁବ୍ କମ୍ ସମୟ ମୋ ସହିତ ସହରରେ ରହୁଥିଲେ । ବିପତ୍ନୀକ ଜୀବନ ଓ ବର୍ଷାସ୍ନାନ ଅବସ୍ଥାରେ ଗାଁରେ ରହିବାର ଅଦ୍ଭୁତ ଶିଖାର ହେତୁ ତାହାଙ୍କର ବୋହୂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗାଁରେ ରହୁଥିଲେ । ଏହା ମୋତେ କେତେକ ଅସୁବିଧାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାକୁ ମୁଁ ଚଳାଇ ନେଉଥିଲି । ତେଣୁ ଦକ୍ଷିଣାପଥକୁ ଏକଲ ଯାହା ହୋଇଯିବାରେ କିଛି ନୁହେଁ ନଥିଲା ।

ବାରିପଦାରେ ଥିଲାବେଳେ ‘ରାଣୀବାଗ୍’କୁ ବହୁଥର ଚାଲିଯାଇଛି । ମହାଶୟ ଶ୍ରାବଣଚନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ସମାଧି-ଫଳକରେ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଖୋଦିତ ଉକ୍ତିଟି ମୋତେ ସବୁ ସମୟରେ ବେଶ୍ ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବୋଧ ହୋଇ-ଥାଏ ।

‘ମୋ ଜୀବନ ଥିଲା ଜୀବନ୍ତ ସନ୍ନ୍ୟାସ’—ଖୋଦିତ ଲିପିର ଏ ମର୍ମ ମୋତେ ନିତାନ୍ତ ଏକାନ୍ତ ଏବଂ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନରେ ଆଗେଇ ଯିବାପାଇଁ ଖୁବ୍ ବଳ ଦେଇ ଆସିଛି । ତେଣୁ ହିଁଜାୟ ଥରପାଇଁ ଦକ୍ଷିଣାପଥର ଯାହା

(ପ୍ରଥମଥର ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି) ହେବା କାଳରେ ନିଃସଙ୍ଗ ଜୀବନ ମୋତେ ଆଦୌ ପ୍ରୀତି ଦେଉ ନଥିଲା ।

ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ଦୁଇ ଭିନ୍ନମାସ କଟାଇ ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଋତୁରେ ଗାଁକୁ ଫେରିଲି । ବାପାଙ୍କର ଦେହ ଡମ୍ପେ ଅସୁସ୍ଥ ହେଉଥାଏ । ଋଷି ଶେଷକୁ ତାହାଙ୍କର ଅସୁସ୍ଥତା ବଢ଼ିଲା ଯିବା, କମିଲା ନାହିଁ । ପାଖରେ ରଖି ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କଲେବାକୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମପୁର ନେଇଯିବାକୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲି । କିନ୍ତୁ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ସେ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଜନ୍ମମାଟିକୁ ଛାଡ଼ି ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯିବାକୁ ମୋତେ ରାଜି ହେଉ ନଥିଲେ । ‘ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ତାହାଙ୍କର ଆଶଙ୍କା ଅନୁରାଗୀ କିଛି (ଦେହାନ୍ତ) ଦଟିବ ନାହିଁ, ଶେଷ କାଳରେ ଭଗବାନ ତାହାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ପୁଅକୁ ନିଶ୍ଚୟ ତାହାର ପ୍ରିୟଭୂମିକୁ ଆଣିବେ’ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ବୁଝାସୁଝା କରିବାପରେ ମୋ ସହିତ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଯିବାପାଇଁ ରାଜି ହେଲେ ।

କଟକରୁ ଟାକସିଟିଏ ଗଜର୍ଭକରି ମୁଁ ମୋର ଗ୍ରେଟିଆ ସଂସାରଟି ସହ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଚାଲିଲି । ଘରୁ ବାହାରିବାକୁ ବାପା ଯିବା ଏବେ କୁହୁକୁହୁ, ହୁଅନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ପାହାଡ଼, ପଟ୍ଟ ଓ ନଦୀ ଝରଣା ରାଜ୍ୟରେ ଚାଲିଥିଲା ବେଳେ ତାହାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନପରେ । “ଆମ ସମତଳ ଭୂମିରେ କିଛିନାହିଁ, ଖୋଦ୍ ପ୍ରଭୁ ମୋର ଏ ଭୂମିରେ ବଜେ କରୁଛନ୍ତି”—ତାହାଙ୍କର ଭରଦିନିଆ ଏ କଥାଟି ସେଦିନ ମଧ୍ୟ ଟିକେ ନିଶ୍ଚେଜ ଭାବରେ ବାଟରେ କହି କହି ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି ।

ବେଶ୍ ଭଲରେ ବ୍ରହ୍ମପୁରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ପୂଜାଛୁଟିଯାଏ ସେତି କଟାଇଲେ । ତାଙ୍କୁ ସୁସ୍ଥ କରାଇବା ପାଇଁ ମୋର ଆପ୍ରାଣ ଚେଷ୍ଟା ସେତି ଡମ୍ପେ ଡମ୍ପେ ବଢ଼ିଲା ହେଉଥିବାର ମୁଁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲି । ତାଙ୍କୁ ଗାଁକୁ ନେଇଯିବା ପାଇଁ ଭୀକର ବେଢ଼ା ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ ଏବଂ ପୂଜାଛୁଟିରେ ପୁଣି ଶଶ୍ରେ ଗଜର୍ଭ ଗାଡ଼ିରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରୁ ଗାଁକୁ ଆଣିଲି ।

ଗାଁରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ତାଙ୍କର କିଛି ରୋଗ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶରୀର ଡମ୍ପେ ଡମ୍ପେ ଅଚଳ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ଆମ ଦିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଇଠି ଦସି ପାରୁ ନଥାନ୍ତି । ତଥାପି ଗାଁରେ ଯେଉଁ ଛ’ ସାତଦିନ ବଞ୍ଚିଲେ ସେ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହାଙ୍କର କିଛି ଦୁଃଖ ନଥିଲା । ଗାଁ ଭୂମିକୁ ଫେରି ଆସି

ଥୁବାରୁ ଅନ୍ୟ ଭୂଇଁରେ ଆଣି ବୁଜିବାର ଆଶଙ୍କା ତାହାଙ୍କର ଦୂର ହୋଇ-
ଥିଲା ଏବଂ ଗାଁ ମାଟିରେ ଏଣିକି ମଲେ ବା ବଂଚିଲେ ସେ ଶାନ୍ତି ପାଇବେ
ବୋଲି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ । ଖଇ ଓ ହରଲିକ୍ସ ପାଣିରେ
ଜୀବନ ରହିଥିଲେ ବି ମୋତେ ସଦୁପଦେଶ ଦେବା ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ
ସଂସ୍କୃତଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାର ବିଚାର ନଥାଏ ।

ସପ୍ତମୀଦିନ ରାତିରେ ପାଗଟା ଟିକେ କୋହଳିଆ ଥାଏ । ବାପା
ଭଲ ଅଛନ୍ତି ଭାବି ଆମେ ଯବୁ ଦୁଇ ତିନି ମାସର ଅନିଦ୍ରା ନଟାଇବାକୁ
ଟିକେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଶୋଇଗଲୁ । ଆମ ଶୋଇବାପରେ ଭାବି ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ
ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଗୁରୁତର ନାମ ଜପ କରୁଥିଲେ ବୋଲି ଆମ ସାନ୍ତି ଭାବେ
ଲୋକେ କହିଲେ ।

ଭାବି ପ୍ରାୟ ଗୁରୁଟା ବେଳକୁ ହଠାତ୍ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ପ୍ରତିଦିନର
ଅଭ୍ୟାସହମେ ବାପାଙ୍କ ଶଯ୍ୟା ନିକଟକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲି ଶଗଡ଼ ତାହାର
ସେତେବେଳକୁ ‘ଅଶରୁଣ ଲୀଳାସୁଲୀ’ ହୋଇଗଲାଣି । ଏତେବେଳଯାଏ ମୁଁ
ବାପାଙ୍କର ମାୟା ଗୁଡ଼ି ନଥାଏ ବା ସେ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ମୋତେ ‘ବାପା’
ଭାବରୁ ବଂଚିତ କରିବେ ବୋଲି ଭାବି ନଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଏ ବେଳେ ମୃତ୍ୟୁର
ନିଶ୍ଚିତ ପ୍ରବାସ ପାଇ ମୁଁ ଅର୍ଦ୍ଧ ଶେରେ ମୋ ପରିବାରେ ଓ ଭାଇ ପଡ଼ିଶା
ଘରକୁ ‘ବାପା ଆଉ ହେବେନି’ ବୋଲି ଜଣାଇ ଦେଲି ।

ଆକାଶରେ ପାହାନ୍ତିଆ ଚାରି ଜଳି ଉଠିଲା । ପର୍ବତ ହେବାକୁ ଅତି
ଅଳ୍ପ ସମୟ ବାକୀ । ମହା ସପ୍ତମୀ ଯାତ ମହାଶ୍ୱମୀ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଶୀତଳ
ପବନରେ ଖେଳ ବୁଲିଲା ମହାମାୟାଙ୍କର ଅଶିଷ ଧାର । ଆମ ସବୁ ଗଙ୍ଗା
ଜଳ ଓ ନିର୍ମାଲ୍ୟ ଦେଇ ସାରିବାପରେ ବାପା ଆଣି ବୁଜିଲେ । ମା’ଙ୍କର ଶୁଭ
ଆଗମନ ତାହାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଦରବୁଢ଼ା ପୁଅକୁ ନିମିଷକ ମଧ୍ୟରେ କାଟି-
ମା’ହାନ କରାଇଲା ।

ମା’ ମରିବାର ‘ଦୁଃଖକୁ ମୁଁ ଅକ୍ଳେଶରେ ସହି ନେଇଥିଲି, କିନ୍ତୁ
ବାପାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁକୁ ମୁଁ ଏତେ ସହଜରେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । କେଶୁ
ଅନ୍ତେଷ୍ଟ୍ରୀ ହିନ୍ଦୀ ଶେଷଯାଏ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧୈର୍ଯ୍ୟହୀନ ହୋଇପଡ଼ିଲି ।

ମୋର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପତ୍ର ଓ ମୟାଦ ପତ୍ରରୁ ତାହାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ମୟାଦ ପାଳି ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦାରୁଣ ଦୁଃଖରେ ଭାଙ୍ଗି ନ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ମୋତେ ନାନାମତେ ଆଶ୍ୱସନା ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାମାଙ୍କର ବେଶ ଜୀବନର ପ୍ରିୟ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କାଳିନ୍ଦୀ ଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏବଂ ଆଜୀବନ ତରଫା ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ମିଶ୍ରଙ୍କର ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କ ଭଳି ଶୁଭ କାମିମାନଙ୍କର ସାନ୍ତ୍ୱନା ନ ପାଇଥିଲେ ପିତୃଶୋକର ଝଂଜା ଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୋ ଜୀବନ ନୌକାକୁ ହୁଏତ ଓଲଟାଇ ଦେଇଥାନ୍ତା । ଏତେକୁ ଏ ନିଉପୁଙ୍କ ନିଜଃରେ ମୁଁ ଭରକୃତଜ୍ଞ ।

॥ ସତେଇଶି ॥

ଚଲିବାଟରେ

ବାମା ଶୁଲିଗଲେ । ତାହାଙ୍କର ଶେଷକୃତ୍ୟ କରୁଥିବାବେଳେ ଗୁପ୍ତା ମାୟାଙ୍କର ତାଙ୍କୁ ଆଳିପଡ଼ୁଟିଏ ଦେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ନିଷ୍ଫଳ ହେଲା । ସେ ଶବ୍ଦ-ଜାରିଥିବା ଚଟରେ ବସି ଅମରକୋଷ, ସାବେସ୍ତର ଓ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରକାର ନାନାସୁମ, ଅଶେଷ ଗୁରୁ ଗୌପଣୀ, ପୁରଣ ଶାସ୍ତ୍ର ଓ ତାହାଙ୍କର ସ୍ୱରଚିତ୍ର ଶବ୍ଦ ଓ ସହସ୍ର ଜଣାଣ ତାଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ଆଜି ଶୁଣିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଦର୍ଶନ ନାହିଁ । ଦଡ଼ିକ ଭିତରର ଆମ ନଗର ଶୂନ୍ୟ ନ ‘ସାହାଡ଼ା କୁନ୍ଦ’ରେ ମୁଠିଏ ପାଉଁଶିଆ ପରାବଳ ବେଢ଼ା ତାହାଙ୍କର ପାଦ ଏ ସବୁର ବର୍ଷର ନିଜନ୍ତର ସାଧନାର ବହୁ ଅନୁରାଗ । ତାହାଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଜଣାଣ-ମାଲା, ‘ପୁସ୍ତକ୍ତ ଉପଦେଶ’ ଏବଂ ଅଡ଼ିଆ ଅଭିଯାନର ଗାନ୍ତୁଳିଟେକ୍ ସମ୍ବଳ କରି ମୁଁ ତେଣିକି ଦସ୍ତ ରହିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲି ।

ଆଜି କେବେ କେମିତି ମନଟା ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଅଧୀର ହେଉଥିବା ବେଳେ ଯାଁକ ରଚିତ ଜଣାଣରୁ ପଦେ ଅଧେ ମୋ ଭିତରେ ପରିଧୁନିତ ହୋଇ ଉଠେ :—

“ଭାବୁଛି ମନରେ ମୋ ଦର ମହାଦୟ କୁଳରେ

ବଧୂ ଜଣେ ମୋର ଅନ୍ତର ସୁଖ ବଡ଼ ଦେଇଲେ ।

ଯା' ମାଗିବ ତାହା ଦେବେ ଯେ ବନ୍ଧୁ ସୁଦୟା ବନ୍ଧୁ
ତା'କପରି ଦୟାସାଗର ତନୁପୁରରେ ନାହିଁ ।”

ଅଥବା ‘ସୁନ୍ଦର ଉପଦେଶ’ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରତିଟି ପଦରେ ମୂର୍ଚ୍ଛିତ
ହୋଇଉଠେ ତାହାଙ୍କର ରସାତୁର ହୃଦୟର ବହୁ ଅବ୍ୟକ୍ତ ଆଳାପନା :—

‘ପରନାଶ ମାଆ ପରି

ଭାବୁଥିବୁ ବାବୁ ଦିବା ଶବ୍ଦ

ନୋହିଲେ ଭୁଟିବ ଶିଶୁ ମୋ ଧନରେ ॥

×

×

×

ଅସତ ପଥକୁ ପାଦ

ନ ଦେବୁଟି ବାପ, ବଡ଼ ପ୍ରମାଦ,

ଦେଲେ ପଡ଼ିବ ବିପଦ ମୋ ଧନରେ ॥’

ପିତୃହେତୁର ଏ ଅମ୍ଳାନ ସ୍ମୃତି ବ୍ୟଗ୍ରତ ଜୀବନ ଦେବତାଙ୍କ ଦୟାରୁ
ମୋ ଚଳବାଟରେ ବହୁ ସ୍ନେହ ପୀରତର କରଣ ଝରି ପଡ଼ିଛି । ଶତ ସହସ୍ର
ପସରେ ଲଗିରହିଛି ସେ ସୁବାସର ଛଟା । ସେ ସବୁକୁ ଏ ସ୍ଥଳରେ ଉଦ୍ଧାର
କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ସତ କହିଲେ, ବସ୍ତୁଜଗତରେ ଯେତେବେଳେ ମୁଁ
ଅଶନିଶ୍ୱେଷୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ସେତେବେଳେ ମୋ ଗୁପ୍ତସ୍ତ୍ରୀ, ମୋ ଗୁରୁ ଓ
ମୋର ହୃଦକାମିମାନଙ୍କର ସେହି ପସଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରେମର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
କଲ୍ଲୋଳ ଭାବରେ ମୋତେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଛି । ଅଥଚ ଏ ପସର ଲେଖକ
ଲେଖିକାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜନ୍ମଗତ ସମ୍ବନ୍ଧ ବା ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କେହି
ମୋର ଆପଣାର ନୁହନ୍ତି । ହୃଦୟର ବନ୍ଧନରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋର
ଆପଣାରମାନଙ୍କଠାରୁ ଅତି ଆପଣାର । ବୋଧହୁଏ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ
ମୋର ସଂପର୍କ କେଉଁ ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତରର ।

॥ ଅଠେଇଶି ॥

ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ପଦେ

ଏକତରିଶି । ବାର । ଉଣେଇଶ ଅଶୀଅଶୀ (ଅପରାହ୍ନ)ରେ ମୁଁ ସ୍ବେଚ୍ଛାକୃତ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲି । ଏଥିପାଇଁ ଘାଟି ଅଠର ମାସ କାଳ ମୋତେ ସରକାରୀ କଲ ପତ୍ରରେ ଲଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ସମୟ ଭିତରେ ସରକାରୀ କଲ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ମୋର ଶୁଭେଚ୍ଛା ଗଣ ମୋତେ ବହୁବାଟରେ ମୋର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରୁ ଟଳାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ସରକାରୀ ପାଇଲରେ ଶାସ୍ତ୍ର ଏଥିପାଇଁ ମାସ ମାସ ଧରି ମୋର କାଗଜପତ୍ରକୁ ବଳମୁତ କରାଗଲା । ମୋ ମନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏ ସବୁର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ହେଲେହେଁ, ଏହା ମୋ ଉପରେ କୌଣସି କାମ ଦେଲା ନାହିଁ ।

ଅଗତ୍ୟା ଅଠେଇଶି । ବାର । ଅଶୀଅଶୀରେ ସରକାର 'ତାହାଙ୍କର ଆଦେଶ ପଠାଇଲେ । ଏ ଆଦେଶ ହିମେ ଉଣେଇଶ ଅଶୀ ଜାନୁଆରୀ ପହିଲାରୁ ମୋର ଆତ୍ମନିବାସନ ବା ଅଜ୍ଞାତବାସ ପଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ସ୍ବଇଚ୍ଛାରେ ବସିନେଇଥିବା ଏ ଅବସରକୁ ଏ ନାଁରେ ଭାବିବାରେ ଗୋଟାଏ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ରହିଛି । ଆଗରୁ କହିଛି, (ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ : ତେଇଶି ପରିଚ୍ଛେଦ) ବଢ଼ିଲା ସୁସ୍ଥକାରଣବଶତଃ ମୁଁ ସରକାରୀ ଚାକରୀରୁ ବିଦାୟ ନେବାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ନେଇଥିଲି । କିନ୍ତୁ ଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାପରେ 'ପଥପ୍ରସ୍ତା'ରେ (ମୋର ପଞ୍ଜୀକାସବୁବନ୍ଦର ନାମ) ମୋର ରହଣୀକୁ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମ-ନିବାସନ ଅଥବା ଅଜ୍ଞାତବାସ କହିବା ଅଧିକ ସମୀଚୀନ । ସହରର କୋଳାହଳ ଛାଡ଼ି 'ପଥପ୍ରସ୍ତା'କୁ ଫେରିବାବେଳେ ଏହା ମଧ୍ୟ ମୋର କାମନାର ବିଷୟ ଥିଲା । ହାଇସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ିଲାବେଳୁ ଇଂରେଜ କବିଙ୍କର ସେଇ ପରିଚିତ ବାଣୀଟି :—

—Let me Live unknown

unseen let me die,

Steal from the World not a stone

tell where I die ?—

ମୋତେ ବେଶ୍ ପ୍ରାଣସ୍ପର୍ଶୀ ବୋଧ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ମୋଭଳି ଧୂଳିଧୂଆଁର ପାତ୍ରପାଇଁ ଆଉ ଅଧିକ ହଇଚର ଏବଂ ହଇଚମଝର ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା ।

ଏହେତୁ ପକ୍ଷୀ-ନିବାସର ଆଶ୍ରମିକ ପରିବେଶରେ ବାହାର ଜଗତର କୋଳାହଳଠାରୁ ମୁଁ ବହୁତ ଦୂରରେ ରହିଯାଉଥିବାର ଅନୁଭବ କଲି । ସଂସାରୀ ଭାଷାରେ ଏହାକୁ ଆତ୍ମ-ନିବାସନ ବା ଅଜ୍ଞାତବାସ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କଣ କୁହାଯାଇପାରେ ? ଯହାହେଉ ଏହା ମୋତେ ଶାନ୍ତି ଦେଉଛି । ଚାକରୀ ଜୀବନର ଭୂତଗ୍ରାସଟା ଆଉ ମୋତେ ‘ଅଷାଂଶର ନାମ ଦ୍ଵାଦଶା’ (ଦ୍ରଷ୍ଟବ୍ୟ : ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୭୯ରେ ଝଙ୍କାରରେ ପ୍ରକାଶିତ ଏହି ନାମିତ ମୋର ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟ) ବୋଲି ଶିକ୍ଷା ଦେଉନାହିଁ । ଗୃହିର ନିସ୍ତବ୍ଧତା ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଆଦିମ ଆକାଶ ଓ ଧରଣୀର ନିତ୍ୟନୂତନ ରୂପାଭିସାର ଦେଖି ତନ୍ତ୍ରସ୍ଥ ହୋଇପାରୁଛି । ବସ୍ତୁ-ଜଗତର ଦାସ ଯେତେ ନିଷ୍ଠୁର ହେଲେବ ଏହା ମୋତେ ଆଉ ଜଡ଼ବାଦୀ କରି ପାରୁନାହିଁ । ସବୁ ଜଡ଼ବାଦର ମତ୍ତ ଆ-ଶାଙ୍କୁଳ ଭିତରୁ ମୁଁ ଅସଂତପ୍ତିତ ଭାବେ ପରିମେଳି ଉଡ଼ିଯାଇପାରୁଛି ମୋର ସେ ଜନ୍ମ ଜନ୍ମର ପ୍ରିୟ ଆକାଶ, ଓ ଆକାଶ-ପୃଥିବୀର ସେ ଚରନ୍ତନ ମିଳନ ବଳୟକୁ—ସେଉଁଠି ଜୀବନ ଖାଲି ‘କଳ୍ପ’ରେ ମପାଯାଏ, ମନର ଗଭୀରତା ଦେଖାଯାଏ ମନନର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ।

ତେଣୁ ଆତ୍ମ-ନିବାସନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ମଧୁର । ଏହା ଭଗବାନଙ୍କ ଚରୁରରେ ମୋ ପାଇଁ ଗଢ଼ା ଆତ୍ମାମାନ-ନିକୋବର କଳା ପାଣିର ଦ୍ରୀପ) ବା କୃଆନ୍ ପର୍ଣ୍ଣାଶ୍ରେଣ (ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ସେଲ୍‌କାର୍କର ନିବାସନ ସ୍ଥଳ) ହୋଇପାରେ । ହେଲେହେଁ ଏଥିରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରାକୃ-ତିକତା ଅଛି, ସ୍ଫୁଲ୍ଲନ୍ତତା ଅଛି—ହେଉପଛେ ଏ ସ୍ଫୁଲ୍ଲନ୍ତତା ଆଦିମର, ଅସଭ୍ୟର, ମନୁ ଏବଂ ଶତରୂପାର ଅଥବା ଆଦାମ୍ ଓ ଇଭର ।

॥ ଅଣତରଣ ॥

ଗୁରୁଚରଣ ଓ ମୁଁ

‘ପଥଚ୍ଛାୟା’ରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ମୁଁ ସିନା ସଫାର ଦାଡ଼ରୁ ଦୂରରେ ରହିବାର ସ୍ବପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲି, କିନ୍ତୁ ସଫାର ମୋତେ ଛୁଡ଼ିଲ କେଉଁଠି ? ଏ ସଫାରରେ ନିଜ ମନ ନିଜର ନୁହେଁ—କବି ବାଣୀରେ ଏହା କେଉଁ କାଳୁଁ ସ୍ୱୀକୃତ । ତେଣୁ ସଫାସଫା ସୋଦରକ ଦାଉରୁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍‌ବାର ଶକ୍ତି କାହିଁ ମୋର ? ବରଂ ବାନ୍ଧବ ଓ ସଖାସୋଦରଙ୍କର ମାୟାରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ପୁଣି ଲଢ଼େଇ ପାଇଁ ପାଗ ଭଡ଼ିଲ । ଅବସର ଗ୍ରହଣ ପୂର୍ବରୁ କର୍ମୀଭ୍ରମୁଖୀ ଶିକ୍ଷାଦାନ ଓ ଗ୍ରାମ ସଂଗଠନ ଇତ୍ୟାଦିର ଯେଉଁ ସ୍ବପ୍ନ ମୋ ଅବଚେତନରେ ବଳବତ୍ତର ଥିଲା, ତାହା ଏତେବେଳକୁ ପ୍ରକାଶ୍ୟ ହୋଇଉଠିଥାଏ । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ମୋର କେତେକ ଆପଣାର ଲୋକେ ମୋ ଗାଁ ପାଖରୁ ପ୍ରାୟ ସାତ ଆଠ କଲେମିଟର ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଘରରେ କଲେଜରେ ମୋତେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଆସନରେ ଥାପି ମୋ ମଥାରେ ତଥାକଥିତ ଗୌରବର ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଲେ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ଆଦୌ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନଥାଏ । କାରଣ ଏ କଲେଜ ମୁକୁଟ ଓ ଫୁଲମାଳ ଭିତରେ ଯୁଗ ଯୁଗର ସେ ଅତନ୍ତ୍ର ତକ୍ଷକଟା କପରି ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥାଏ, ତାହା ମୋତେ ଅନିଶା ନଥିଲା । ଜିପ୍ସମ ଉଚ୍ଚବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ହେବାଦିନୁ ମୁଁ ତାହାକୁ ଭଲକରି ଚିହ୍ନି । ତେଣୁ ମୋ କଥିତ ଅଜ୍ଞାତବାସରୁ ଇନ୍ଦ୍ରପ୍ରସ୍ଥର ସେ ଏଣୁଯଁ ଆଡ଼କୁ ଆଉ ମୋତେ ନଟାଣିବା ଲାଗି ସରକାରୀ ଶୁକ୍ଷ୍ମ ଗୁଡ଼ିବାର ଛଅମାସ ଆଗରୁ ଓ ସାତମାସ ପର ଯାଏ ମୁଁ ମୋର ସେହି ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ବାରମ୍ବାର ଅନୁରୋଧ ଜଣାଇଲି । ଅତ୍ୟଧିକ ଭାବପ୍ରବଣତାବଶତଃ ସେମାନେ ମୋ କଥାରେ ଆଦୌ କର୍ଣ୍ଣପାତ କଲେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଆଜି ଯେଉଁ ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲରେ ମୁଁ ଏ ଅଧ୍ୟାୟକୁ ରୂପରେଖ ଦେବାପାଇଁ କାଳି କଲମ ଧରି ବସିଛି, ଠିକ୍ ବର୍ଷକ ତଳେ ଅଣୀ ମସିହାର ସେହି ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲରେ ମୁଁ ଲୋକନାଥ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କୋରୁଆରେ ଛଅମାସ ପାଇଁ ଅବୈତନିକ

ଅଧ୍ୟକ୍ଷର ଦାୟିତ୍ବ ନେଲି । କଲେଜ ଚରଫରୁ ମୋର ଯାତାୟତ ପାଇଁ ଖାତ୍ତା ଶୁଦ୍ଧି ଓ ମୋ ପଡ଼ୋଶୀ ଗାଁରୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବୁଲକ ଯୋଗାଇ ଦିଆଗଲା । ଶିକ୍ଷାବୁଲକ ଗୁରୁତରଣକୁ ଧରି ମୁଁ, ଏହି ଅଗଷ୍ଟରେ ପୁଣି ସଂଗ୍ରାମର ଶପଥ ନେଲି ।

ଏହି ସମୟକୁ ହଲଣ୍ଡ ନା ଡେନ୍ମାର୍କ ସରକାରଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ସହାୟତାରେ ‘ଗ୍ରାମ ପୁନର୍ଗଠନ ସଂସ୍ଥା’ (VRO : Village Reconstruction Organisation) ନାମକ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆରମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ଦିନକେ ଗୋଟାଏ ଲେଖାଏଁ ଆଦର୍ଶ ଗ୍ରାମ ବସାଇ ଦେଉଥିବାର ଖବର ପାଇଲି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଉକ୍ତ ଯୋଜନାର ବାସ୍ତବ ରୂପାୟନ ପାଇଁ ସେ ସଂସ୍ଥାର କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଜଣେ ନିଷ୍ଠାପର ପୁରସ୍କାରୀତମ ଶୋକ୍ ଥାଆନ୍ତି । ଏ ସଂବନ୍ଧରେ ସେ ଆମ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ (D.P.I., H.E.) ସହିତ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷାନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଓ ଉପଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କ (D.D.P.I.) ବରୁଣରେ ମୁଁ କୁଆଡ଼େ ସେଥିପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଉପଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ଏ ବିଷୟରେ ମୋର ମତାମତ ଜାଣିବାକୁ ମୋ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପତ୍ରାଳାପ କରିଥିଲେ ।

ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ଗାଁଗଣ୍ଡାକୁ ସେବା କରିବାର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଥିବାରୁ ଏ ଯୋଜନା ମୋତେ ଜେତେକାଂଶରେ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ହେଲେହେଁ ସ୍ଥାନୀୟ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନଟିର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଦାୟିତ୍ବ ଏବଂ ବନ୍ୟ-ମରୁଡ଼-ଗ୍ରସ୍ତ ଚରାଧିବ୍ୟାପିତ ଲୁଣ-କଣ୍ଡେ ଆମ୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକର ସବାଜୀନ ଉଲ୍ଲଭକଲେ ୧୯୮୦ ମାସ ମାସରେ ମୋ ସଭାପତିତ୍ବରେ ଗଢ଼ାଯାଇଥିବା ଉଲ୍ଲସନ ପରିଷଦର କାତର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ଆଉ କେଉଁଠିକି ଯିବା, ମୋ ପକ୍ଷେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ବିବେଚନା କଲି । ଏହି ମର୍ମରେ ଉପଶିକ୍ଷାନିର୍ଦ୍ଦେଶକଙ୍କୁ ମୋର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଜଣାଇଦେବା ପରେ ଏ ଦିଗରେ ସେ ଆଉ ମୋତେ ବଳାଇଲେ ନାହିଁ ।

ଅଗଷ୍ଟ ପହିଲାରୁ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ ସାଢ଼େସାତରେ କୋରୁଆ ଯାଇ ସଂଧ୍ୟା ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ସାତରେ ଘରେ ପହଞ୍ଚେ । ଧଳଡ଼ ଚଳଡ଼ ଗାଉଁଲି ଲୁଆ, ଖାଲଡିପ, ବଡ଼ବତାପ, ଗ୍ରାବଣର ଧାଉ, ଲଟା ବିଜୁଳି ଓ କାନପଟା

ସବୁକିଛି ସାଙ୍ଗକୁ ଶୁଣି ଉପରେ ବଳାଗଣି ଏ କାଦୁଅ ବା ପାଣି, କାହିଁରେ ଆମେ ଦେଖୁନା । କେତେବେଳେ ଉଦ୍‌ସାର ଡୁବୁ ଶୁଣେତ, କେତେବେଳେ ପାଦାନ୍ତ ମଡ଼ମଡ଼ ଡାକେ । କାଦୁଅ ପକ୍ଷରେ ଉଦ୍‌ସା ପେଲ ପେଲ ମୋ ନୂତନ ସଂଗ୍ରାମର ସାରଥୀ ଗୁରୁତରଣ ଧରି ସରି ହୋଇ ଉଠେ । ବେଳେ-ବେଳେ ତା ପାଟିରୁ ବାହାରେ— “ସାର୍, ଏ ଜୀବନଟା ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଇ ଦେଇଛି, ଆପଣ ମାରିଲେ ମାରିବେ, ରଖିଲେ ରଖିବେ ।”

ମୁଁ ତାକୁ ବୁଝାଏ— “ନାହିଁରେ ଗୁରୁ, ଆମ ଦି'ଟା ଜୀବନ ମୁଁ ଉଦ୍‌ଗାଦନକୁ ଦେଇଦେଇଛି । ସେଇ ଏକା ମାରିଲେ ମାରିବେ, ରଖିଲେ ରଖିବେ । ମୁଁ କଣ ମାରିବା, ରଖିବାକୁ ଭଜନ ? ବଢ଼ିଲେ ଆମ ଭକ୍ତରେ ଆମ ଅଂତରର ଗୋଟାଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢ଼ିଉଠିବ, ମଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ତା' ପାଇଁ ମରିବା । ଦୁଃଖ କଣ ?”

ଗୁରୁ ବୁଝେ । ଲଠାଣି, ପକାଣି ଓ ପନ୍ଥା, କାଦୁଅ ଭିତରେ ସାକ୍ଷୀ-ମାନେ ବଳଦେବଙ୍କ ଗୁଣିରୁ ଉଠିବୁ ଉଠି ଉଠି ମାଉସୀମା' ଦରକୁ ନେବା-ପରି ସେ ମୋ ଭିତରକଥା ଉଠିବୁ ଉଠି ଉଠି କଲେଜ୍ ଯାଏ ଶୁଲେ ଏବଂ ଫେରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଶୁଭରେ । ଗତ ବର୍ଷା ଋତୁର ଏ ବରଷ ଅଭିଯାନ ମୋର ବହୁ ପୁରତନ ଗୁଣ ଓ ଚିନ୍ତା ପରିଚୟ ବଂଶକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-ଜନକ ଲାଗେ । କୁତୂହଳୀ ହୋଇ ବାଟବାଟରେ ସେମାନେ ପଚାରନ୍ତି— ‘ଏ ବୟସରେ ଏ ସାଧନା କାହିଁକି ସାର୍ ?

—“ବୁଝଇ ପାଇଁ ମୁହଁ.....ଅକୂଳ ଦରଆ ମଝିରେ ‘ପୁଲସେସ୍’ର ନବବିଗଳକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ”—ମୁଁ ଉତ୍ତର ଦିଏ । ସେମାନେ ଏହାର ଇଂଗିତ ବୁଝନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣା ।

ଏକ ଗଲ୍ ମୋ ସାତାୟତ ପଥର ସଂଗ୍ରାମ କଥା । କିନ୍ତୁ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ ଜୀବନର ସଂଗ୍ରାମ ବିଷୟ ଏତେବେଳେ ଯାଏ କହିନାହିଁ । ଏ ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରକାର ଓ ପରିମିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭଲ । ଏହାକୁ ଜଟିଳ ମାନସିକ ସଂଘର୍ଷର ଏକ ମର୍ମନ୍ତୁଦ ଇତିହାସ କୁହାଯାଇ ପାରେ । ବହୁ ଦଶକର ଅନୁଷ୍ଠାନ ଭୁଲ୍ୟ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି କୁଣ୍ଡିତ ଗଜମାଟର ଏକ ବ୍ୟାପ୍ତାମଣାଳୀ ବୋଲି ଉପମିତ ମୁଁ

ଜାଣିଥିଲି । ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପ୍ତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଓ ବୁଝାମଣା ଅଭାବରୁ ଶିଶୁ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି କାତକେରୁଆଳଘନ ନୌକାପରି, ତା ବାଟରେ ସେ ଚାଲିଥାଏ । କଲେଜ୍ କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ, କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଥବା କାଗଜପତ୍ରରେ ଅଥବା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ତାହାର କୌଣସି ସଜ୍ଜା-ସମ୍ବନ୍ଧ ମୁଁ ସେଠି ପାଇଲି ନାହିଁ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଏହା ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ — ମାସ ମାସ ଧରି ଏହା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ମୋ ଅବସ୍ଥାନ କାଳରେ ଉପଶିକ୍ଷା ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ ରାଜେନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ଘଡ଼ିକ ପାଇଁ ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପରିଦର୍ଶନରେ ଯାଇ ଠିକ୍ ମୋ ପରି ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ପିଲାମାନଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ସହିତ ଖେଳ ଖେଳି ଯେତେକିଛି ଅସଂଗତ, ଅଯାଧିକାର, ଧୂର୍ତ୍ତିତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶିଳ୍ପକୁ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଏତେ ମାତ୍ରାରେ ପ୍ରବେଶ କରାଯାଉଥିଲା ଯେ ମୁଁ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଦାବୁରୁ ନେବାପରେ ପରିଚାଳନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ବରୁଣରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମତାଇବା, ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀର ଦୈନନ୍ଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲି । ମୋ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଅଧ୍ୟାପକ ମଧ୍ୟରେ କଳିତକରାଳ ବେଳେବେଳେ ଉଠୁଟ ଆକାର ଧାରଣ କରି ମାରୁଧରରେ ପରିଣତ ହେଉଥିଲା ।

ଏଭଳି ଏକ ପରିବେଶକୁ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ମୋତେ ପାଞ୍ଚ ମାସରୁ ଅଧିକ ସମୟ ଲାଗିଗଲା । ଲେକଦେଖାରେ ମୋ ସହକର୍ମୀ ବନ୍ଧୁ ଶ୍ରୀ ଖୋଳ-ପଣି ମୋ ସହିତ ସହଯୋଗ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ରାଗରେ ନିଆଁ ବାଣ ହୋଇ ଉଠୁଥିଲେ । କାରଣ ମୋ ଯିବାପୂର୍ବରୁ ଧର୍ମଦତ୍ତ ବା ଦେବଦତ୍ତପରି କିଛି ଗୋଟାଏ କାଣ୍ଡ ଘଟାଇ ଦେଇ ପରିଚାଳନା କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷର ମୁଖପାତ୍ର ସୁଗୁ ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରାଇ ଦେବାରେ ସେମାନଙ୍କର ଅତୀତ ଅନନ୍ଦ ଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ସଂଗଠିତ ରାଜନୀତିର ଖୋଳପିରା ଲେକେ ତାଙ୍କୁ ପଛରୁ ସାହାଯ୍ୟ ସମର୍ଥନ ଦେଉଥିଲେ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ବାଡ଼ି ଭିତରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ମାନ୍ଦା ପଡ଼ିଥାଏ, ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖର କାରଣ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ମୋ ରହଣିର ପାଞ୍ଚମାସ ଭିତରେ ସେପରି କିଛି ଅସ୍ପୀକ୍ଷିତ କାଣ୍ଡ ଘଟିନଥିଲା । ଅବରୁଦ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ ଏସବୁର ପ୍ରସ୍ତୁତି ପଦ ଚାଲିଥିଲା ଭିତରେ ଭିତରେ ।

ଡିସେମ୍ବର ଶେଷ ହେବାକୁ ଆଉ ଦୁଇଦିନ ବାକୀ । କେତେକ ବାଏ:
ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀଙ୍କ ନାହିଁ ନଥିବା ଜିଦରୁ ମୁଁ ଏହାର ପଳିତ ରୂପର ପ୍ରକାଶପ
ପାଇଲି । ଏଥିରେ ବଚଳିତ ନହୋଇ ତରୁରତା ସହିତ ଏହାର ଶାନ୍ତି, ଶ୍ରୀ
ସମାଧାନ କରିବାକୁ ମୁଁ ଦୁଇଦିନ ଧରି ଗୁପ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା
ଚଳାଇଥିଲି । ହେଲେହେଁ ୩ । ୧ । ୮୧ରେ ଯୁଗ୍ମ-ସଂପାଦକଙ୍କ ଉପ-
ସ୍ଥିତିରେ ଏହା ଉତ୍ତରପ ଧାରଣ କଲି । ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବା ଲାଗି
ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ନ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ସେ ସେଥିପ୍ରତି
ଆଦୌ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଜିଦର ଜବାବ ଜିଦ୍ରେ ଓ ତୋଳ ଭିତର
ମୁଷାମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ିରେ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଯେଉଁ
କଳଂକିତ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଗଲେ, ତହିଁରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଲଜ୍ଜିତ
ମନେକଲି ।

୧୯୮୧ ମସିହା ଜାନୁଆରୀ ୩ ତାରିଖରୁ ପ୍ରାୟ ଫେବୃୟାରୀ ଅଧ୍ୟାୟ
ପରିସ୍ଥିତି ନିତାନ୍ତ ନାରୀୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ପାଟକୁରାବାସୀ ଏ ଅବସ୍ଥାରେ
ମୋର ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶିଶୁ ଅନୁଷ୍ଠାନଟିରେ ଅସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ
୩୧ରୁ 'ମେଡ଼ିକାଲ୍ ଲିଭ୍'ରେ ରହିବା ଉଚିତ ମନେକଲି । ପରିସ୍ଥିତି
କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ଅଧ୍ୟାପକ ଏ ଦିଶା ପରେ ମୋତେ ସେଠାରେ
ଅଧିକକାଳ ରହିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ପ୍ରବନ୍ଧନୀତି
ଛ'ମାସ ଜାନୁଆରୀରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଫେବୃୟାରୀକୁ ସାତମାସ ବୁଲୁଥିବାରୁ ଏ
ଆଦମ୍ଭ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସ୍ତ ପରିବେଶରେ ଆଉ ଅଧିକ କାଳ ରହିବା ମୋ ପକ୍ଷେ
ସମ୍ଭବ ନହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାକ୍ତ ଚଣାକିଦେଲି । ଏପରି ସିଦ୍ଧାନ୍ତର
ଆଉ ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ଯେ ଯେଉଁ କର୍ମଭିମୁଖୀ ଶିକ୍ଷାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖି
ମୁଁ ସେଠିକି ଯାଇଥିଲି ସେ ଶିକ୍ଷାତ ଦୂରର କଥା, ପାରମ୍ପରିକ ଶିକ୍ଷାର
ମୂଳଦୁଆ ଯେଉଁଠି ଶାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାନରେ ଟଳମଳ, ସେଠି ସେ ଦୁର୍ବଶାର
ଭୂତଗ୍ରାସରେ ଆଉ ଆବିଷ୍ଟ ହେବାର ପାଗଳାମି ମୋର ନ ଥିଲା । ତେଣୁ
ବଡ଼ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ୧୯୮୧ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ୨୭ ତାରିଖରେ
ମୁଁ ମୋର ନୂତନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରକୁ ବଦଳି ନେଲି । ଏ ସାତ ମାସର ରହଣି
ମୋତେ ଯେଉଁ ଅନୁଭୂତି ଦେଲା, ତାହା ବାହାରୁ ଯେତେ ଭିନ୍ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ

ସ୍ୱଳ୍ପ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହାକୁ କିନ୍ତୁ ମଧୁର କହୁବାରେ କୌଣସି ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ ।
କାହାଣୀ ଜୀବନ-ଗୁରୁର ଏହାକୁ ଏକ ପଥାୟ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ କିନ୍ତୁ-
କହିନର କେଉଁ ପର୍ବଟା ହୁଏତ ପାକା ଗହବାର ଆଶଂକା ଥିବାରୁ ଜୀବନ
ବେଦାକାର ବସ୍ତୁରେ ଏହା ମୋ ପାଇଁ ପ୍ରାଣକଲ୍ପ ।

କେଶୁ ମୁଁ ଏଥିରୁ ଅନେକ ଶିଖିଲି । କିନ୍ତୁ ମୋ ସଂଗ୍ରାମର ସାଥୀ
ଗୁରୁତର ପାଇଁ ଏଥିରୁ କିଛି ମିଳାଇବା ନାହିଁ ତାହା ହୁଏତ ସେ ତାହାର
ଇଚ୍ଛା ଓ ଜୀବନର ହସ୍ତାନ୍ତ ନିକାଶରେ ଘୁରି କରନ୍ତି ।

॥ ଚଉଷ୍ଠି ॥

ଏ ତାତର ଶେଷ କେଉଁଠି ?

‘ଜନକଥା’ର ଶେଷ ପଦରେ ପଢ଼ିଥିବା ଆଜି ମଧ୍ୟସ୍ତର ମୁଁ ଫେରି
ଗୁଡ଼ିଛି । ମୁଲ୍ୟାମ ସ୍ୱପ୍ନର ଦୁଃଖଗହର ସେ ବାହୁଡ଼ା-ବାଟ ଠାରୁ ସତେ
ଦୂରରେ ନିଶ୍ଚୟ ଏ ବାହୁଡ଼ା ! ‘ସ୍ୱପ୍ନ’ ଓ ‘ବାହୁଡ଼ା’ର ମୋ ପାଇଁ କିଛି
ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମୂଲ୍ୟ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲି । ପ୍ରତି ମଣିଷର ଏହା
ବୋଧହୁଏ ପ୍ରକୃତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଜୀବନର କିଛି ଅର୍ଥ ନଥାଏ । କିନ୍ତୁ
ତେଜ—ବାହୁଡ଼ାରେ ମୋର ସେ ସଲଜ୍ଜ ସ୍ୱପ୍ନର ପ୍ରସାଦାତ ଘଟିଛି ।
ବହୁ ରତନାମ୍ବୁଜ କର୍ମର ଯେ ଜନା ନେଇ ମୋତେ ଶେଷରେ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟର ଶାନ୍ତି
ନିଶ୍ଚାସ ଗ୍ରହଣକୁ ହୋଇଛି ।

ସୁରୁଷକାରର ଗର୍ବ କେବେ ମୁଁ କରିନାହିଁ । ମହାଶୟର କେଉଁ
କଣ୍ଠକୁ ଏହା ହୁଏତ ପାଳିପାରେ, କିନ୍ତୁ ସାମଘିକର ଜୀବନରେ ଏହା
ହାସ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ । ତେଜ ହାତର ଖେଳନାଟିଏ ମୁଁ । କି ଆସୁଛି ଅଛି ମୋର ?
—ଏହା ବାହୁଡ଼ାର ଘଟଣା ଚକ୍ରରେ ମୋ ଭିତରେ ବଳବତ୍ତର ହୋଇ
ଉଠିଛି ।

ପ୍ରୌଢ଼ତାରେ ଅଭିମାନରେ ଉନ୍ନତ ଆଜର ଏ ଦିଶୁରେ ମୋର ଏ
ତେଜବାହୁଡ଼ା ଅନେକକୁ ବିସ୍ମୟକର ବୋଧ ହୋଇପାରେ । ହେଲେହେଁ

ମିଛକୁ ସତକରି ଯୌରୁଷର ବୃଥା ଅସ୍ଥାଳନ କରିବ କାହିଁକି ? ମୋ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଯାହା ଅନୁଭବ କରିଛି, ଯାହା ଅନ୍ଧେ ଲାଗିଥିଲା, ତାହା ପୁରୁଷକାରର ଦାମ୍ଭିକତା ବର୍ଜିତ ଏକ ନିରୀହ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ ବ୍ୟଙ୍ଗୀୟ ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ । ସତ କହିଲେ ଏଥିପାଇଁ ମୋର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ସାଧ୍ୟ ସାଧନା ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନ-ଦେବତାଙ୍କର ଟଣା ଓଟଣ ମୋତେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୈବଦାୟିତ୍ୱରେ ପରିଣତ କରିଛି । ‘ବିଶ୍ୱ-ଜୀବନ’ଙ୍କର ଏ ଅପାର କରୁଣା ଲାଗି ମୁଁ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଚିର କୃତଜ୍ଞ ।

ଏ ଦୈବଦାୟିତ୍ୱ ସତ୍ତ୍ୱେ ମନଟା ବେଳେ ବେଳେ ଅସମ୍ଭାଳ ହୁଏ । ଗାଁ ଗଣ୍ଡା, ବନବଲ ଓ ବାଟଦାଟକୁ ଚାହିଁ ହତାଶାରେ ଶ୍ରାନ୍ତ ପଡ଼େ । ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ତାହାର ପଥ ମିଳେନା । ସବୁଠି ମଣିଷ ଆଜି ମରିଛି ଅମଣିଷ ପଣିଆର ଗରଳ ଗ୍ରାସରେ । ମୋର ଅତି ଆଦରର ପଡ଼ାଭାଇ ଗୁଡ଼ିକରେ ପୋଡ଼ାଭାଇର ପ୍ରେତନୃତ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ମିଛ, ଧର୍ମପାବକ ଏବଂ ଟାଉଟରରେ ପଲ୍ଲୀର ସେ ପ୍ରବୃତ୍ତି ସରଳ ସୁନ୍ଦର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଆଜି ବନ୍ଧୁ । ଶଠତାର ଉପଦଂଶ ବ୍ୟାଧିରେ ଏହା ଜ୍ୱାଳାମୟ । ମୁଁ ବହୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ମଧ୍ୟ ଅସତ୍ୟ, ଅନ୍ୟାୟ ଏବଂ ଦୁର୍ମାର୍ଗର ଦାଉରୁ ମୋର କର୍ମ ପରିସର-ଟିକୁ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ମୁକ୍ତ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରବୀଣମକୁ (ମାସେଲ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା) ଫେରିଯିବାକୁ ଡାକରା ଶୁଭୁଛି । ଏହା ସମ୍ଭବତଃ ମୋ ଲାଗି ବିଶ୍ୱେଶ୍ୱରଙ୍କର ଶେଷ ଡାକରା (last call) । ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ ଧରି ଏହାକୁ ମୁଁ ଶୁଣିଛି ଓ ଶୁଣିବି । ଏହା ଯେଉଁ ଆକାର ପ୍ରକାର ନେଇ ଆସୁ ପଡ଼େ ।

ଏଥି ଭିତରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଏକ କଲେଜର ସ୍ନାତକୋତ୍ତର ବିଭାଗ କ୍ଷେତ୍ର ନିମନ୍ତ୍ରଣ ମିଳିଛି ଜ୍ଞାନ ବିତରଣ କରିବାପାଇଁ । ‘ଡ଼ି’ କି ‘ରୁ’ କିଛି କହିନାହିଁ ଏ ନିମନ୍ତ୍ରଣର ଉତ୍ତରରେ । ମନକୁମନ ଭାବୁଛି ବସି — ଆଜିଯାଏତ ଅଜ୍ଞାନ ବିତରଣ କରି ଦିନ ଗଲା । ପୁଣି ଏ ବୟସରେ, ଏ ବିଶ୍ୱରେ ଜ୍ଞାନର ସେ ପ୍ରବସନ କାହିଁକି । ଜ୍ଞାନ, ଅଜ୍ଞାନର ଗ: ସା: ଗୁ: ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ନପାରିତ ଶୁକ୍ଷ୍ମ ଗୁଡ଼ିକ । ପୁଣି ସେ ଅଜ୍ଞ ଶ୍ରୀମତୀ ଏ ଅଲୋଡ଼ା ଡାକରା କାହିଁକି ? ମୋର ଅନୁଜ କଳ୍ପ ଡକ୍ଟର ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସଙ୍କ ଉପାଦେ—

କଟକ/୩୧ । ୩ । ୮୦

“କପିଳବାସୁର ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଭଜପୁସ ନିମନ୍ତେ ପୁନଃବାର ପାର୍ଥିବ ଯଶ ଅପରାଗର ସୁନା ସିଂହାସନ କେହି ପାତେନାହିଁ । ବରୁଣ ଯେଣେ ତେଣେ ଦରଦା ଜନତାର ହୃଦୟ ସିଂହାସନରେ ତାହାର ସନ୍ଧାନିତ ଆସନ—ଏକଥା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।”

ଭାଇ ହେମନ୍ତ କୁମାରଙ୍କର ଏ ଭାବ ପ୍ରବଣ ଉକ୍ତିଟି ମୋ ପକ୍ଷରେ କେତେଦୂର ସତ୍ୟ ସେ ନେଇ ମୁଁ ସନ୍ଦିହାନ । ମୋତେ ଅତି ନିକଟରୁ ଦେଖିଥିବା ଜଣେ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ମତ ଭାବରେ ଏହା ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲି ।

ତେବେ ସେ ଯାହାହେଉ ଅନର୍ଥକ ଏକ ଜୀବନ ନିକଟରେ ଜ୍ଞାନ ବିଚାରର ଏ ପ୍ରଶ୍ନ ଆଜି ଉତ୍ତର ଉପତ୍ୟକାର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭିନ୍ନ ଆଉ କ’ଣ ହୋଇପାରେ । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରହର ଗୁଡିକରେ ମୁଁ ଏତିକି ବୁଝେ—‘ଆମର ସବୁ ଜ୍ଞାନ ଗାରିମାର ପରିଣତି କେବଳ ଅଜ୍ଞାନରେ’ (All our knowledge leads us to ignorance) । ତେଣୁ ଜ୍ଞାନ ନାହିଁରେ ଅଜ୍ଞାନ ବାଣୀ ତକ୍ଷକର ଦଂଶନ ସହିବାକୁ ଆଉ ମନ ଡାକୁନାହିଁ ।

ଉପରନ୍ତୁ, ଦାସପୁଲ ଜୀବନରେ ଯଶ ଅପରାଗର ପ୍ରଶ୍ନ ଅତି ଗୋଟି । ପ୍ରାଣସା ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ତାଆରୀ ଦୁର୍ଗ (Castle of playing cards) କେବେ ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନଥିଲା ବା ଆଜି ନାହିଁ । ମଲ୍ଲ ଲୋକମାନେ ଯଶ ଓ ପ୍ରାଣସାର ସେ ଖାଦାନ ଉପରୁ ଜାଇଲ ଲୋକର ସ୍ତୋଗାନ ଦିଅନ୍ତି । ମଲ୍ଲ-ମଣିଷର ସେ ସ୍ତୋଗାନରେ କି ଲଭ ଅଛି ଏ ଦାସପୁଲର । ‘ପଥକ୍ତାୟା’ରେ ଦୋଳି ଦୋଳି ସେ ଖାଲି ଜ୍ୟାୟନ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟକୁ ପ୍ରାଣସା କରେ ଏବଂ ମନ ସ୍ତେମରେ କେବେ କେଜାଣି ଗାଇଉଠେ—

“Fame is a food that dead men eat,
I have no stomach for such meat.”

[FAME & FRIENDSHIP,

Henry Austin Dobson]



॥ ଏକତରଣ ॥

ପରିଶେଷରେ—

ଏ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରକାଶକ, ବନ୍ଧୁ ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ଏଥିରେ ପରିଶିଷ୍ଟଟିଏ ଯୋଡ଼ିବାକୁ ମନ ବଳାଇଛନ୍ତି । ତାହାଙ୍କର ଆନ୍ତରିକତା ପାଇଁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି । ହେଲେ ଜୀବନ ବା ଜୀବନୀର ସତେ କ’ଣ ପରିଶେଷ ଅଛି ? ଜୀବନତ ଏକ ଅସରନ୍ତି ଧାର—ଗତି ଏହାର ଧର୍ମ । କେବେ କେବେ ଏହା ଅକ୍ଷୟତେ; ଅତଳ ହୋଇଯାଏ ଏ ପୁରୁଣା ପ୍ରଭାବଟା । ଏଇଠି ଜୀବନରେ ଯାହା କିଛି ବ୍ୟବଧାନ ଦେଖାଦିଏ । ‘ମଧ୍ୟାନ୍ତର’ (Interval) ପରେ ପୁଣି ଅଜଣା ଦିଗନ୍ତର ଆଉ କେତେ ଛନ୍ଦ ବାଜିଉଠେ । ପୁରୁଣା ଧାରର ନୂଆ ପରିଚୟ ଘଟେ ଆପାତ ନୂତନ କେତେ କଳକଳ, ଛଳଛଳ ସ୍ଵରରେ ।

ଏହାକୁ ଆମେ ‘ମୃତ୍ୟୁ’ ଓ ‘ଜନ୍ମ’ ନାଁରେ ଡାକୁ—ଜୀବନର ଚଳନ୍ତି ସୁଅରେ ଗୋଟିଏ, ଗୋଟିଏ ନିଶାଣ ଖଣ୍ଡ ସୃଷ୍ଟିକରୁ । ଦାର୍ଶନିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହାକୁ ଯେତେ ଅସ୍ପୀକାର କଲେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ସଂସାରର ପରିସ୍ଵାସରେ ଏହାକୁ କାଟିଦେଇ ହେବନାହିଁ । ତେଣୁ ତଥାକଥିତ ‘ପରିଶେଷ’ରେ ଆଉ ଦି’ପଦ କହୁଛି । ତାହା ସେଇ ସଂଗ୍ରାମର ଅଜ୍ଞେୟ କଥା ଓ ଲଢ଼ୁଲୁହାଣ ଜୀବନର ଆତ୍ମ-କାହାଣୀ ।

ମୁଁ ସିନା ସଂଗ୍ରାମରୁ ଦୂରେଇ ଯିବାକୁ ‘ପଥଚ୍ଛାୟା’ରେ ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜିଥିଲି, କିନ୍ତୁ ସଂଗ୍ରାମ ମୋତେ ଗ୍ରସ୍ତଲ କେଉଁଠି ? ମୋର ପୁରାତନ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର, କରିଲେପାଟଣାର ଜୟରାମ ଉଦ୍‌ବିଦ୍ୟାଳୟ ମୋତେ ପୁଣି ଡାକ ଦେଲା । ଗତ ବାଇଶି, ତେଇଶି ବର୍ଷ ଧରି ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ମୁଁ ଗୋଡ଼ ବଢ଼ାଇନଥିଲି । କରିଲେପାଟଣା ପ୍ରସ୍ତାବିତ କଲେଜ ପାଇଁ କାମ କରୁ କରୁ ସବସାଧାରଣଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ, ଇଚ୍ଛା, ଅନିଚ୍ଛା ଭିତରେ ସେ ଡାକ ଶୁଣିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଲି ।

ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପରିସ୍ଥିତି ଏତେବେଳକୁ ଉଦ୍‌ବେଗଜନକ ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ବହୁ କାରଣବଶତଃ ଏହାର ପରିଚ୍ଛେଦନା କମିଟିକୁ ଶ୍ରାନ୍ତିଦେଇ ନୂଆ କମିଟିଟିଏ ଗଠନ କରିବାର ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେବେଳେ ଦୁଇଜଣ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ତହିଁରେ ସଭ୍ୟ ରହିବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ତାହା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକର ସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସମ୍ମତ ଦେବାପାଇଁ ସଫସାଧାରଣ ମୋ ଉପରେ ନିମାଗତ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲେ । ଆଧିକ ସମାଜର ହିଂସ୍ର ପରିବେଶରେ ‘ସ୍ୱସ୍ଥର ସେ ଶରଣସ୍ୟା’ କରିବାକୁ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର କୁଣ୍ଡା ପ୍ରକାଶ କଲି । କିନ୍ତୁ ସମାଜରେ ଆପଣାର ମନଟାତ ଆପଣାର ନୁହେଁ । ଭାଇ, ବନ୍ଧୁ ଓ ସଖା ସୋଦରଙ୍କ କଥାରେ ଶେଷକୁ ସଭ୍ୟଟିଏ ହେବାକୁ ‘ହଁ’ ଭରିଲା ।

ସଭ୍ୟ ହେଉଁ ହେଉଁ ସଂମ୍ପାଦକ (ସେହେତାସ) ନିବ୍ଦାବିତ ହେଲା । ଯେଉଁ କଣ୍ଠାର ମୁକୁଟକୁ କୋରୁଆରେ ମୁଁ ଶେଷ ବିଦାୟ ଦେଇ ଆସିଥିଲି ତାହା ଗୋଡ଼ାଇ ଗୋଡ଼ାଇ ମୋ ମଥାରେ ଲାଗିଲା । ଏହା ହାତୀଥୋଡ଼ର ସୁନାକଳସ ନୁହେଁ, କାତି ମୁହଁର ଖଇସ ସମର-ପକ୍ଷ ବୋଲି ସେହିନୁଁ ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି । ହେଲେହେଁ ସଂସାରୀ ସୋଦରମାନେ ଏହା ବୁଝିଲେ ନାହିଁ । ଅସତ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାୟର ବିଲେପ ପାଇଁ ସେଠି ମୋ’ ଆପନା, ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଥିବାର ସେମାନେ ମନେକଲେ । ମୁଁ ଶେଷକୁ ସଂସାରର ଏ ଆଦେଶକୁ ମାନନେଲି । ମୋ ହାତଗତା ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ଗତ ବାଇଶି ତେଇଶି ବର୍ଷ ଧରି ଚାଲିଥିବା ସ୍ୱେଚ୍ଛାର ଓ ଦୁର୍ନୀତି ଲେପ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଯେ କୌଣସି ମୂର୍ଖ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲି । ‘ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟର ଜୟହେଉ’ ଏହାହିଁ ଥିଲା ମୋ ଆପନାକାଶ୍ମାନଙ୍କୁ ମୋର ନିବ୍ଦାବିତ ଦିନର ବାଣୀ ।

ପୁରୁଣା ପରିଚ୍ଛେଦନା କମିଟିକୁ ଶ୍ରାନ୍ତିଦେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସରକାର ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ‘ରହିତାଦେଶ’ ବଳରେ (Suspension order) କାର୍ଯ୍ୟଭାର ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ତାହାଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ହସ୍ତାନ୍ତର କରୁନଥିବାରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିଚ୍ଛେଦନାରେ ଘୋର ବାଧା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥାଏ । ଏ ଅତଳ ଅବସ୍ଥାରୁ

ଅନୁଷ୍ଠାନଟିକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଲାଗି ପରିଚ୍ଛଳନା କମିଟି ପକ୍ଷରୁ ସଭାପତି ମାନ୍ୟବର ହାଇକୋର୍ଟର ବିଚାର ଭିକ୍ଷା କଲେ ଓ ଉକ୍ତ ନ୍ୟାୟାଳୟର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କ୍ରମେ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ତାହାଙ୍କର ଅନୁଜ୍ଞା ସତ୍ତ୍ୱେ ଦାୟିତ୍ୱ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏଥିରୁ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପନ୍ନ, ତାହା ଭବିଷ୍ୟତର ମହାଶ୍ୱରତ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ବେଶ୍ ଖୋଲାସା ଯୋଗାଇଲା । ସତ୍ୟ, ନ୍ୟାୟ ଓ ନୀତିକୁ ଚୋଟି ଚିପି ମାରିଦେବାକୁ ଚେଣିକି ଚନ୍ଦ୍ରାନ୍ତ ଚାଲିଲା । ଦିନେ ଯେଉଁମାନେ ସତ୍ୟର ମୁଖାପିନ୍ଧି ଆମ ପଛରେ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଠିକଣା ବେଳରେ ବେଶ୍ ପଛଦୁଆ ଦେଇ ପାରିଲେ । ଆଦିମ ସଭ୍ୟତାର ରେ'ରେ'କାର ଧୁମ୍ମାରେ ସେମାନେ ସତ୍ୟକୁ ଆଖିମିଟିକା ମାରି, 'ପାରିଲବାଲା'ର ଯେଉଁ ଅଭିନୟ କରି ପାରିଲେ ତାହା ବାସ୍ତବରେ ବିଚିତ୍ର । ଇତିହାସ ପୃଷ୍ଠାରେ ଏହା ନୂତନ ନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧନାର ଏ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ଥରେ ଅନେମାନେ ପ୍ରସ୍ଥିତ ହେବା ବ୍ୟତୀତ ଆନୁମାନଙ୍କର ଆଉ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନଥିଲା । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କର ପ୍ରଦର୍ଶିତ ଅହିଂସକ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଆମର ପଛା ହୋଇଥିବାରୁ ଆଇନ୍ ଶୃଙ୍ଖଳାକୁ ହାତକୁ ନ ନେଇ ମୁଁ ଓ ମୋର ସମସମ୍ପର୍କମାନେ ଅଦ୍ୟାପି ଆଗେଇ ଚାଲିଛୁ । ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଆଶ୍ରୟରେ ତା ୨୦ । ୯ । ୮୨ରେ ହେବାକୁଥିବା ପରିଚ୍ଛଳନା କମିଟିର ଅଧିବେଦନକୁ ବନ୍ଦ କରି ଦିଆଯାଇ ପାରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସତ୍ୟର ଏକ କଳଙ୍କିତ ଅଭିଯାନ ଭାବରେ ଭବିଷ୍ୟତ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ନିନ୍ଦିତ ହେବ । ଅଦ୍ୟାବଧି ଦଳନିରପେକ୍ଷ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଓ ନ୍ୟାୟ ଅନୁରୋଧରେ ମୁଁ ଦଳେ ସ୍ୱାର୍ଥୀ-ନୈଷିକ ସହ ସାଲିଷ୍ଟ କରିପାରୁ ନଥିବାରୁ ସେମାନେ ମୋତେ ନିଶ୍ଚୟ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦଳ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବେ, କରନ୍ତୁ ଏଥିରେ ମୋର ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ସତ୍ୟର ପ୍ରକାଶ ଦିନେ ଘଟିବ । ବନ୍ୟା ମରୁଡ଼ିତ୍ର ଉତ୍କଳ ପଞ୍ଜୀର ଏକ ସ୍ୱାଧୀନଶ୍ୱାନକୁ ନେଇ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିନରେ ଅସାମାଜିକତା ଓ ବ୍ୟବହାର ଯେଉଁ ଅନ୍ଧବିଚାରୀ ପିଟି ଚାଲିଛି, ଅନ୍ଧରେ ତାହାର ଅବସାନ ଘଟିବ । 'ସତ୍ୟମେବ ଜୟତେ'—ଏହାହିଁ ହେବ ଚେଣିକି ନ୍ୟାୟ ଓ ଅହିଂସକ ସଂଗ୍ରାମର ଚରମ ଉଦ୍‌ଘୋଷଣା ।